

פרויקט המחיקה

בִּצְלֵם
BTSELEM
بتسيلم

פירוק הקיום הפלסטיני
בגדה המערבית בידי ישראל

ספטמבר 2026

6	1. הקדמה
10	2. מתודולוגיה
13	3. פרויקט המחקר: מסגרת פוליטית
15	היגיון של מחיקה במסגרת קולוניאליזם התיישבותי
17	מופעי המחיקה תחת המשטר הישראלי
22	השנים האחרונות: החרפה, האצה וחשיפה של הגיון המחיקה הישראלי
27	תוכנית ההכרעה: מסגרת אידיאולוגית ואופרטיבית ליישום הגיון המחיקה
30	מנגנון המחיקה בגדה המערבית
41	4. מנגנון המחיקה בגדה המערבית
41	א. אלימות והטלת אימה
41	מבוא
43	האלימות בגדה בצל הג'נוסייד בעזה
44	הצבא הישראלי: מפשיטות מזדמנות להרס קבוע
47	מדיניות הפתיחה באש
47	רקע: מדיניות הפתיחה באש של הצבא הישראלי
48	אוקטובר 2023 ואילך
53	שינויים במדיניות הפתיחה באש בזמן מבצעים צבאיים
55	שינויים במדיניות הפתיחה באש בזמן פעילות צבאית שגרתית
58	מערכת אחת: שיתוף פעולה בין הצבא ומתנחלים
58	2022 ואילך: עידן הפוגרומים
62	אוקטובר 2023 ואילך: טשטוש ההבחנה בין סוכני האלימות
62	יצירת חיכוך כתוכנית פעולה
65	גדודי הגמ"ר
67	תקיפה לעיני המצלמות
69	שגרה של הטלת אימה
69	נוכחות צבאית
70	הפגנת נוכחות על ידי מתנחלים
71	מעקב, איומים וסחיטה
73	התעללות ושליטת אנושיות
73	התעללות ועינויים
74	עינויים בחקירות שב"כ
75	אלימות מינית
76	ביזוי גופות
77	השלכות האלימות: פוסט-טראומה ומצוקות נפשיות אחרות

80	ב. הגבלות תנועה
80	מבוא
82	מנגנון הפעולה: תשתית היסטורית
84	הגבלות תנועה: תמונת מצב עכשווית
84	כניסה לגבולות הקו הירוק ו"מעברי הגבול"
84	גדר ההפרדה
86	בין הקו הירוק לגדר ההפרדה: "מרחב התפר"
87	מעבר אלנבי
88	מערכת כבישי האפרטהייד
90	מכשול צבאי חדש בצפון בקעת הירדן
92	שרירותיות, חסימות פתע וסגירת כפרים
94	אלימות במחסומים
95	חסימות דרכים על ידי מתנחלים: טשטוש ממוסד
98	השלכות הפגיעה בחופש התנועה
98	פגיעה בתעסוקה
99	שלילת הגישה לשירותי בריאות
101	מניעת הגישה לחינוך
103	הרס החיים האישיים: חיי משפחה, חיים חברתיים והתארגנות פוליטית
105	ג. חנק כלכלי
105	מבוא
106	התשתית ההיסטורית: הכפפת הכלכלה הפלסטינית לשליטה ישראלית
107	האינתיפאדה הראשונה
108	הסכמי אוסלו והנספח הכלכלי "פרוטוקול פריז"
109	המעבר לחנק כלכלי מלא
110	חנק המערכת הבנקאית
111	הרס כלכלי: תמונת מצב
111	שלילת היתרי עבודה
113	השלכות חברתיות של שלילת היתרי העבודה
116	פגיעה בתשתיות
116	חשמל
117	דלק וגז לבישול
118	מים
119	תברואה, ביוב ושופכין
120	מחצבות

120	אזורי תעשייה
121	תקשורת ותשתית דיגיטלית
121	הרס הכלכלה העצמאית: הפגיעה בענף החקלאות
121	מניעת גישה לאדמות
123	הפגיעה בענף הזית
125	ענף הגפן
126	רעיית צאן
127	הרס חממות
127	הגבלות תנועה והשפעתן על החנק הכלכלי
129	השלכותיו החברתיות של החנק הכלכלי
129	הפגיעה במערכת החינוך
130	הפגיעה במערכת הבריאות
132	אי-ביטחון תזונתי
134	ד. הרס חברתי ופוליטי
134	מבוא
136	פגיעה בחופש ההתארגנות
138	המעבר מאגודות וועדים לארגוני חברה אזרחית
139	אוקטובר 2023 ואילך: שיא בהתנכלות להתארגנויות ולארגונים, סגירה מואצת של ארגוני חברה אזרחית
141	דיכוי הפגנות ומחאה לא אלימה
144	פגיעה במרחבים שבהם מתעצבת תודעה קולקטיבית
144	קהילה, תרבות ודת
146	מערכת החינוך: בתי הספר והאקדמיה
146	צנזורה של ספרי הלימוד
148	מערכת החינוך מאז אוקטובר 2023
151	המוסדות האקדמיים מאז אוקטובר 2023
153	מחיקה והחלפה של סממנים זהותיים במרחב הציבורי: הדגל
154	פגיעה בחופש הביטוי ובחופש העיתונות
154	מעקב ומעצרים בעקבות פרסום ברשתות החברתיות
155	עיתונות
158	מעצרים וכליאה
158	מקומה של הרשות הפלסטינית
160	ה. טיהור אתני והשתלטות על המרחב: נישול, גזל וגירוש

160	מבוא
162	דרכים להשתלטותה של ישראל על שטחי הגדה המערבית
162	הכרזה על שטחים כ"אדמות מדינה"
163	"שטח צבאי סגור" ושטחי אש
164	הכרזה על שמורות טבע
164	מחקר היסטורי ושימור ארכיאולוגי
166	מדיניות התכנון והריסת בתים
168	2022 ואילך: מימוש מואץ של מדיניות הטיהור האתני וההשתלטות על המרחב
168	מינהלת ההתיישבות
169	החטיבה להתיישבות
170	ביטול חוק ההתנתקות
170	קידום הסדר המקרקעין
171	גירוש קהילות
173	מאחזי חוות
175	תהליך הגירוש
178	אין מקום בטוח: הקמת מאחזים, תקיפות וגירוש קהילות משטחי A ו-B
179	גירוש המוני במחנות הפליטים
180	פליטים על אדמתם: מציאות החיים לאחר הגירוש
182	עקירה חוזרת
184	5. המשמעויות המשפטיות של פרויקט המחיקה בגדה המערבית
185	אפרטהייד: המבחן המשפטי והמבנה המוסדי בגדה המערבית
190	כיבוש, סיפוח וקולוניאליזם התיישבותי: המבנה המשפטי-טריטוריאלי של האפרטהייד בגדה
194	חמשת צירי המחיקה הישראלית בגדה המערבית כמעשים בלתי אנושיים במסגרת אפרטהייד
202	חסינות והיעדר דין וחשבון כמנגנון שמאפשר את המשטר
207	6. סיכום

1. הקדמה

בשעת פרסומו של דו"ח זה מתרחשת בגדה המערבית מתקפה ישראלית נרחבת, המפרקת בקצב מואץ ושיטתי את כלל יסודות הקיום הפלסטיני. מאז הקמת הממשלה בסוף 2022, וביתר שאת מאז אוקטובר 2023, החריפה ישראל דרמטית את הפגיעה בכל תחומי החיים של התושבים הפלסטינים בגדה המערבית. היכולת להגיע למקום העבודה, לקחת את הילדים לבית הספר, ללמוד באוניברסיטה, לקבל טיפול רפואי או שירותים מוניציפליים, להיפגש עם בני משפחה ומכרים, לעבד את האדמה, לצאת לחופשה, לצפות במופעי תרבות – כל אלה, ומאות פעולות שגרתיות אחרות המרכיבות את חיי היומיום, נמצאות תחת מתקפה ישראלית מתמדת, ולעיתים נשללות כליל. ומעל לכל אלה מרחפת הסכנה המתמדת לחיים ולשלמות הגוף. בכל רגע יכול פלסטיני למצוא עצמו חשוף לאלימות מצד חיילים או מיליציות מתנחלים חמושות, להיעצר ולהיכלא, ליפול קורבן להתעללות והשפלה, ולעיתים גם לאבד את חייו. כפי שהדו"ח מראה, המתקפה המשולבת, הפוגעת בפלסטינים הן כפרטים והן כקולקטיב, הפכה את חייהם של כ-3.5 מיליון בני אדם להתמודדות מתמשכת עם הדיכוי והנישול שכופה המשטר הישראלי.

תיעוד הפרות זכויות אדם, והשיח הציבורי בנושא, מתמקדים לרוב באירועים נקודתיים ובפגיעות קונקרטיות. בדו"ח הזה אנו מבקשים לבחון את המציאות כמנגנון מורכב בעל היגיון מארגן, שמיושם באמצעות פרקטיקות שונות ובידי גורמים ישראלים שונים הפועלים במקביל ובשיתוף פעולה. בחינה שכזו מעלה כי פעולותיה של ישראל בגדה המערבית אינן מתמצות בהפרות נקודתיות של זכויות אישיות וקולקטיביות, אלא הן חלק ממנגנון מחיקה כולל. מחיקה, בהקשר זה, היא פגיעה מתמשכת בתנאים המאפשרים לפלסטינים להתקיים כקולקטיב עצמאי, בעל אדמות, מוסדות, שפה, תרבות, קשרים חברתיים, הנהגה, זיכרון והיסטוריה משותפים, ואופק חברתי ופוליטי. פרויקט המחיקה שמובילה ישראל בגדה המערבית פועל לארגון מחדש של המרחב ושל תנאי החיים בו, כך שהשליטה הישראלית והנוכחות היהודית ייעשו רציפות, ממוסדות וקבועות, ואילו הקיום הפלסטיני ייעשה מקוטע, פגיע ותלוי.

דו"ח זה מראה כיצד מנגנון המחיקה שישראל מיישמת פועל דרך חמישה צירי פעולה מרכזיים: אלימות והטלת אימה, הגבלות תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי, וטיהור אתני והשתלטות על המרחב.

חמשת הצירים פועלים במקביל ושלובים זה בזה, וכל אחד מהם מעצים את האחרים. הגבלות התנועה והחנק הכלכלי פוגעים בפרנסה, בקשרים החברתיים וביכולת לקיים מוסדות ולפעול פוליטית. הפגיעה הפוליטית והחברתית, בתורה, מחלישה את יכולתם של הפלסטינים להגן על זכויותיהם ולשמר את זיקתם למרחב ולאדמה. כל אלה מקלים על הרחבת השליטה היהודית

במרחב ועל עקירת פלסטינים ממנו – עקירה שמפרקת קהילות ופוגעת בבית, בחקלאות, בזיכרון הקולקטיבי וברציפות הגיאוגרפית. האלימות היא אמצעי הכפייה המרכזי המאפשר ומאיץ את פעולת המנגנון כולו.

פרויקט המחיקה אינו מתמצה בפירוק הקיום הפלסטיני. הוא כרוך גם בהעמקה מתמדת, מוצהרת וגלויה של השליטה הישראלית ובארגון מחדש של הגדה המערבית, במטרה לבסס נוכחות יהודית רציפה. תהליך זה אינו מוגבל למרחב הפיזי; הוא כולל גם תביעה גוברת של המשטר הישראלי בבלעדיות על הנרטיבים ההיסטוריים, הדתיים והזהותיים המעצבים את המרחב שבין נהר הירדן לים התיכון. דגלי ישראל מציפים את הגדה המערבית, ואילו דגלי פלסטין מוסרים שוב ושוב מן המרחב הציבורי. כוחות ישראליים מאבטחים פוגרומים מאורגנים שמבצעים מתנחלים, ובמקביל מדכאים באלימות מחאות פלסטיניות. חוות ומאחזים משמשים להשתלטות על שטחים נרחבים, בעוד חקלאים פלסטינים מאבדים גישה לאדמתם וקהילות שלמות נעקרות. כל אלה ממחישים כיצד המשטר הישראלי מארגן את המרחב בהתאם לעיקרון העומד בבסיסו: עליונות יהודית.

את המציאות הנרקמת בשטח בתקופה הנוכחית אי-אפשר להבין בלי לבחון את השורשים האידיאולוגיים והיסודות המשטריים שעליהם נשען מנגנון המחיקה הישראלי. כפי שיפורט בפרקי הדו"ח, הפרויקט הציוני-ישראלי נושא מאפיינים ברורים של קולוניאליזם התיישבותי: ביסוס ריבונות יהודית במרחב שבו חיה אוכלוסייה פלסטינית ילידית, תוך דחיקה, גירוש, נישול, פיצול והחלשה של הקיום הפלסטיני.

מאז הקמתה ארגנה מדינת ישראל את המרחב ואת אופן הקצאת הזכויות בו באופן שהעניק ליהודים עדיפות על פני פלסטינים. מבנה היסטורי זה עומד בבסיס משטר האפרטהייד המתואר בדו"ח. הגדרתו של הפרויקט הציוני-ישראלי ככזה הנושא מאפיינים של קולוניאליזם התיישבותי אינה שוללת את הזיקה ההיסטורית, הדתית והתרבותית של יהודים למרחב, את קיומו המתמשך של יישוב יהודי בו או את ההיסטוריה הארוכה של רדיפות, עקירה, ואלימות כלפי יהודים; השאלה שהיא מציבה ביחס לפרויקט הציוני-ישראלי אינה נוגעת לעצם הזיקה היהודית למרחב, אלא לאופן שבו הפרויקט הציוני פעל לביסוסה של ריבונות יהודית בלעדית במרחב שבו חיו, ועדיין חיים, פלסטינים.

על רקע תשתית היסטורית זו יש להבין את השלב הנוכחי של פרויקט המחיקה. הוא נשען על מנגנונים שישראל פיתחה והפעילה במשך עשורים, אך מאז הקמת הממשלה בסוף 2022, ובמיוחד מאז אוקטובר 2023, הואץ והוחרף השימוש בהם. בעזה הגיע הגיון המחיקה לצורתו הקיצונית ביותר – הג'נוסייד שמבצעת ישראל בפלסטינים תושבי הרצועה; בגדה המערבית הוא מתמש בצורות אחרות, דרך חמשת הצירים המתוארים בדו"ח. שתי הזירות אינן מנותקות זו מזו. מאז

אוקטובר 2023 הורחבו גם בגדה גבולות האלימות הישראלית, וגברה שכיחותם של דפוסי פעולה שהיו חריגים בה בעבר ואשר מזוהים עם המלחמה בעזה, ובהם הפצצות מן האוויר, הרס נרחב של אזורי מגורים ותשתיות, עקירה המונית והקלה משמעותית במדיניות הפתיחה באש.

תוכנית ההכרעה שפרסם בצלאל סמוטריץ' בשנת 2017 היא מסמך מפתח להבנת המציאות הנוכחית בגדה, משום שהיא מנסחת בגלוי את הגיון המחיקה ומחברת בין אידיאולוגיה קולוניאלית-התיישבותית ובין תוכנית פעולה פוליטית. התוכנית מציבה בפני הפלסטינים שלוש אפשרויות: חיים תחת עליונות יהודית תוך ויתור על תביעותיהם הלאומיות, עזיבה, או דיכוי בכוח במקרה של התנגדות. בשנים האחרונות, חלקים מרכזיים של תוכנית ההכרעה ומהיגיון העומד בבסיסה, מתורגמים למדיניות, לתקציבים, לסמכויות ולפרקטיקות המיושמות בשטח.

לפעולות הישראליות המתוארות בדו"ח יש גם משמעות משפטית ברורה. "מחיקה" אינה קטגוריה משפטית עצמאית והמשפט הבינלאומי אינו מגדיר מהלך שכזה כעבירה אחת, אך הוא מזהה את מרכיביו ואוסר עליהם. הניתוח המשפטי בדו"ח קובע כי הכיבוש הצבאי בגדה המערבית הוא כלי מרכזי שבאמצעותו ישראל מקיימת משטר אפרטהייד, וכי המעשים הבלתי אנושיים המבוצעים במסגרת משטר זה ולשם שימורו מקיימים את יסודות האפרטהייד, שהוא פשע נגד האנושות. המדיניות והמעשים המתוארים בדו"ח כרוכים גם בהפרות חמורות נוספות של המשפט הבינלאומי, ובהן האיסורים על סיפוח, התנחלות, גירוש והעברה כפויה, וכן פגיעה בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית.

מאז אוקטובר 2023 המשיך בצלם, המתעד זה עשרות שנים את הפגיעה הישראלית בזכויות האדם של פלסטינים וחוקר את מנגנוני השליטה והדיכוי של המשטר הישראלי, לעקוב מקרוב אחר הנעשה בגדה המערבית ולתעד את הג'נוסייד ברצועת עזה. דו"ח זה נשען על גוף הידע שנצבר בזכות עבודה זו, הכוללת כאלפיים עדויות שנגבו בשנים האחרונות מפלסטינים תושבי הגדה המערבית; על תיעוד ותחקיר מתמשכים בשטח; וכן על עבודתם של ארגונים אחרים ועל בחינתם של מסמכים רשמיים, חקיקה, החלטות ממשלה ונתונים נוספים. הוא נכתב מתוך ההבנה שתיעוד של כל אירוע בפני עצמו, חיוני ככל שיהיה, אינו מספיק. מטרתו של הדו"ח היא לחבר בין הפגיעות השונות, לבחון את ההיגיון שמארגן אותן ואת המנגנונים שמאפשרים אותן, ולהציע תמונה כוללת של המציאות שהמשטר הישראלי מייצר כיום בגדה המערבית.

המסקנה העולה מן הדו"ח היא שהמציאות הנוכחית בגדה אינה בגדר משבר זמני או הצטברות מקרית של הפרות זכויות אדם. היא שלב מואץ וגלוי בפרויקט מתמשך של מחיקה, הפועל במסגרת משטר האפרטהייד הישראלי ומתוך היגיון קולוניאלי-התיישבותי של נישול, דחיקה וביסוס ריבונות יהודית. צעדים נקודתיים עשויים למנוע פגיעות ולהגן על בני אדם במקרים מסוימים, ולכן יש להם חשיבות; אך הם אינם משנים את המבנה המייצר את האלימות, הנישול

והדיכוי. תיקונים חלקיים או חזרה לניהול "מרוסן" יותר של השליטה אינם יכולים להפוך מערכת המבוססת מראשיתה על נישול, גזל ודיכוי למערכת שמכבדת זכויות אדם.

מכאן נגזרת גם משמעות פוליטית ובינלאומית. הקהילה הבינלאומית ניצבת מול משטר אפרטהייד שמפעיל מנגנוני מחיקה מואצים בתוך פרויקט קולוניאלי התיישבותי. במשך עשורים העניקה הקהילה הבינלאומית למשטר הישראלי חסינות דה פקטו. במקום לפעול באופן נחוש להפסקת הפשעים שמבצעת ישראל, כמתחייב מן הדין הבינלאומי, היא הסתפקה שוב ושוב בקריאות ל"חזרה לתהליך מדיני", ל"ריסון" ולהימנעות מ"צעדים חד-צדדיים". התמיכה הפוליטית, הדיפלומטית, הצבאית והכלכלית בישראל וההגנה הדיפלומטית שהיא זוכה לה מעניקות למשטר הישראלי משאבים, לגיטימציה וחופש פעולה להמשיך בפשעים נגד פלסטינים. הג'נוסייד בעזה לא חולל את השינוי היסודי במדיניות הבינלאומית, המתחייב מהיקף הפשעים, ואותה חסינות מאפשרת גם את המשך האלימות, החנק הכלכלי, הפירוק הפוליטי והחברתי והטיהור האתני בגדה המערבית.

הגנה על זכויות האדם של הפלסטינים מחייבת לשים קץ לפשעים שמבצעת ישראל ולמשטר האפרטהייד שמייצר ומאפשר אותם. כדי להבטיח עתיד של חופש, צדק, שוויון ודמוקרטיה לכל בני האדם החיים בין הירדן לים, מן ההכרח להכיר בזכויותיהם האישיות והקולקטיביות של הפלסטינים ובזכותם לעצב את עתידם, ולבסס סדר פוליטי שאינו מושתת על עליונות, נישול ומחיקה.

2. מתודולוגיה

דו"ח זה מתאר, מנתח ומסביר את פעולות המשטר הישראלי בגדה המערבית ואת המחיקה הקולקטיבית של הפלסטינים שהוא מקדם בה מאז ראשית הכיבוש, וביתר שאת מאז אוקטובר 2023. הנחת המוצא של המחקר היא כי הפרות זכויות האדם שתועדו לאורך עשורים, בין היתר על ידי ארגון בצלם, הן חלק ממערכת משולבת המשרתת היגיון משטרי סדור, ולא אוסף של אירועים ספורדיים ונפרדים. הדו"ח מציג תיעוד שיטתי של חיי היומיום של הפלסטינים תחת שליטה ישראלית מתמשכת, מתוך הבנה שאלימות משטרית אינה נבחנת רק ברגעי קיצון. בהתאם, הוא בוחן את האלימות הישראלית דרך השחיקה המתמשכת של תנאי החיים הפלסטינים: באמצעות זריעת פחד, תחזוק מצב של אי-ודאות מתמשך לגבי העתיד, ריבוי מחסומים והגבלות תנועה, שליטה באפיקי פרנסה, ושורה של פעולות יומיומיות נוספות אשר הופכות את החיים לבלתי יציבים ולעיתים אף לבלתי אפשריים.

מבין השאלות המובילות את הדו"ח:

- כיצד ניתן להבין את ההיגיון המשטרי הישראלי, אשר בחסותו בוצעו הפגיעות בתושבי הגדה הפלסטינים לאורך עשורים?
- כיצד ניתן לאפיין את דפוסי הפעולה של המשטר הישראלי בגדה המערבית מאז אוקטובר 2023, אילו מגמות ניתן לזהות בהם, ומה הן מלמדות על המציאות הפוליטית הנוכחית?
- כיצד משפיעים דפוסי השליטה והאלימות של ישראל על יכולתם של תושבי הגדה הפלסטינים לקיים חיים, כפרטים וכקולקטיב?
- שאלות אלו נבחנות בכמה מישורים: היקף הפגיעות ותדירותן; אופני הפעולה של הצבא, המשטרה, המינהל האזרחי ומתנחלים חמושים; מידת התיאום בין הגורמים השונים; החסינות והגיבוי הניתנים ליהודים; וההשפעה המצטברת של פעולות אלו על היכולת לקיים חיים פלסטינים חברתיים, כלכליים ופוליטיים בגדה.

הדו"ח מבוסס על מתודולוגיית מחקר המשלבת בין איסוף שיטתי של חומרים במסגרת מחקר שדה, אותו מבצעים תחקירני השטח של בצלם, שהינם תושבי הגדה המערבית, ובין ניתוח של חומרים נוספים, לרבות סקרים ומקורות עיתונאיים והיסטוריים. במסגרת מחקר השטח, תחקירני בצלם גובים עדויות על אירועי אלימות שונים, ובהם פגיעות בגוף ובנפש, הרס בתים וגירוש קהילות. העדויות נגבות, במידת האפשר, מהנפגעים, מבני משפחותיהם ומחברי הקהילה.

כמו כן מתוחרים אירועים ותופעות באמצעות ראיונות עומק מובנים, מילוי טפסים ייעודיים ומעקב מתמשך, איסוף נתונים מספריים ואיסוף של חומרי תיעוד חזותי, לרבות סרטונים ותצלומים.

עוד מתבסס המחקר על ניתוח דפוסי הפעולה של זרועות המשטר הישראלי, הכוללות הן את מנגנוני הרשמיים והן גורמים אזרחיים הפועלים בחסותם בגדה המערבית. הניתוח נשען על תצפיות בשטח, על בחינה של השיח הפוליטי והציבורי בישראל כפי שמגולם בתקשורת וברשתות החברתיות, וכן על חומרים מסוגים שונים ובהם עיתונות בעברית, בערבית ובאנגלית, דו"חות של ארגוני חברה אזרחית ומאגרי מידע פנימיים של בצלם.

הנתונים המספריים המוצגים לאורך הדו"ח נסמכים גם על דיווחים של ארגוני סיוע ופיתוח כגון האו"ם על סוכנויותיו השונות, ועל מסמכים רשמיים זמינים של גופים פלסטיניים, המספקים נתונים על מספרי הרוגים ופצועים, מעצרים, נזקים לרכוש ולתשתיות, פגיעה בחקלאות, הגבלות תנועה ועוד. מקורות נוספים הם נתונים רשמיים של רשויות ישראליות, לרבות צווים צבאיים, החלטות מנהליות ומסמכים משפטיים שפורסמו על ידי גופים ממשלתיים, צבאיים ומנהליים ישראלים.

ההיסמכות על מגוון מקורות וההצלבה ביניהם מאפשרות לבחון כל מקרה בתוך הקשר, כחלק מדפוס רחב יותר של פעולה משטרית. כך ניתן לאפיין את האופנים שבהם הפרות של זכויות אדם – ובהן הרג, אלימות קשה, הגבלות תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי, טיהור אתני והשתלטות על המרחב – מצטברות לכדי מנגנון משולב של שליטה, דחיקה ומחיקה בגדה המערבית. מתוך כך, הנתונים המוצגים בדו"ח משמשים לזיהוי של הפרות זכויות אדם במובן המשפטי, הפוליטי והחברתי ומהווים בסיס לניתוח של המשטר בישראל. כך למשל, עדות על חסימת כביש, הריסת מבנה, תקיפה של רועים, מעצר קטין, או הרג פועל שחצה את גדר ההפרדה, נבחנת כעניין עובדתי המתעד את השתלשלות האירוע, אך גם ביחס לשאלה מה תפקידה של עדות זו בתוך מערך משטרי רחב יותר של שליטה, חנק, דחיקה ומחיקה.

העובדה כי תחקירני השטח של הארגון חיים בתוך הקהילות שבהן הם פועלים ומקיימים עימן קשר רציף, הוא מרכיב מרכזי נוסף במתודולוגיית המחקר. נקודת מוצא זו מכירה בכך שמי שחי את המציאות היומיומית הקשה בגדה המערבית מחזיק בידע חיוני להבנתה. היכרותם המתמשכת של התחקירנים עם הקהילות מאפשרת להבין הקשרים מקומיים, לזהות דפוסים מתמשכים ולעמוד על שינויים הדרגתיים המתרחשים בשטח לאורך זמן. במובן זה, הדו"ח נשען על איסוף מידע על קהילות פלסטיניות בגדה ועל יצירת ידע מתוך קשר בלתי אמצעי, המאפשר הבנה של ההיגיון המשטרי הישראלי בגדה.

המחקר של בצלם, בהיותו ארגון זכויות אדם, נובע מתוך מחויבותו העמוקה של הארגון להגנה על זכויות אדם בכלל, ועל זכויות האדם של פלסטינים החיים תחת שליטה ישראלית בפרט.

מחקר זה נערך בתוך מציאות של שליטה צבאית, אלימות מתמשכת, פחד, מגבלות תנועה וסכנה ממשית לתושבי הגדה המערבית. החרפת המצב בשטח מקשה על איסוף המידע, על הגישה לזירות האירועים, על תיעוד האירועים בשטח, על קיום ראיונות ועל אימות פרטים בזמן אמת. מגבלות אלו הן פועל יוצא של המציאות שאותה מתאר הדו"ח, והיוו חלק בתנאי יצירתו.

3. פרויקט המחקר: מסגרת פוליטית

מבוא

מאז הקמת הממשלה הישראלית הנוכחית בסוף 2022, ובמיוחד לאחר אוקטובר 2023, התעצמה האלימות הישראלית כלפי פלסטינים. המנגנונים שהפעילה ישראל במשך עשורים נגד הפלסטינים נעשו אלימים יותר, גלויים יותר וכמעט נטולי רסן. הפגיעה מופנית היום באופן ישיר יותר כלפי תנאי החיים של הפלסטינים. פרקטיקות של [אלימות קשה](#) נגד אזרחים, [גירוש](#), [כליאה המונית](#), [עינויים](#), [הרס](#) וגזל נעשו שכיחות יותר, גלויות יותר ומנורמלות יותר בשיח הציבורי הישראלי. יתרה מזו, פרקטיקות שבעבר הוכחשו או הוצגו כ"חוקיות" ו"כעומדות בכללים משפטיים בינלאומיים" מוצגות כיום יותר ויותר על ידי [פוליטיקאים](#) ו"התקשורת הישראלית" ככלים להרתעה או לנקמה, ולעיתים אף כמימוש מוצלח של מדיניות.

בגדה המערבית, הסלמה זו מתורגמת למציאות שבה מיליוני פלסטינים חיים באימה מתמדת מפני אלימות צבאית ואזרחית ישראלית. קהילות פלסטיניות [נעקרות ממקומן](#) בתהליך מואץ של [טיהור אתני](#), ובמקומן מתבססת נוכחות ישראלית הולכת ומתרחבת בדמות [התנחלויות](#), [מאחזים](#), [חוות](#) ותשתיות אזרחיות ליהודים בלבד. הפגיעה הישירה והמתמשכת בבני אדם – בחייהם, בגופם, בבתיהם, בפרנסתם, בקשריהם המשפחתיים וביכולתם לנהל את חייהם – הולכת ומפרקת את התנאים המאפשרים לפלסטינים להמשיך להתקיים כיחידים, כקהילות וכקולקטיב על אדמתם.

ה[אפרטהייד הישראלי](#) הוא מערכת שלטונית שנועדה לקדם עליונות יהודית בשטח שבשליטתה: ליהודים¹ היא מקנה זכויות מלאות ושליטה רציפה במרחב, בקרקע ובכוח הפוליטי, ואת הפלסטינים היא מפצלת לקבוצות נפרדות, שוללת מהם את האפשרות לפעול כקולקטיב פוליטי וחברתי מאוחד, מנשלת אותם מאדמתם, מחילה עליהם [חוקים מפלים](#), עושה אותם לנתינים חשופים לפגיעה ולהתקפות חוזרות ונשנות מצד כוחות צבא ישראלים ומיליציות מתנחלים חמושות.

1. בפרק זה, המונח "יהודים" מתייחס לקבוצה האתנו-לאומית שהמשטר הישראלי מעניק לה מעמד, זכויות ומשאבים עדיפים ביחס לפלסטינים; אין בו כדי להתייחס ליהדות כדת או לייחס עמדה או אחריות פוליטית לכל יהודי באשר הוא. קטגוריה זו אינה חופפת לאזרחות ישראלית, ואף אינה חופפת במלואה להגדרה המשפטית [שבחוק השבות](#). החוק מגדיר "יהודי" לצורכיו כמי שנולד לאם יהודייה או שנתגייר ואינו בן דת אחרת, אך מקנה את זכויות השבות והאזרחות גם לילד ולנכד של יהודי ולבני זוגם. [חוק-יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי](#) קובע כי מימוש הזכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל ייחודי לעם היהודי.

ההסלמה של השנים האחרונות מגלה את אחד ההגיונות המרכזיים של פעולת המערכת הישראלית כלפי הפלסטינים: היגיון המחיקה. בגדה המערבית, שבה מתמקד דו"ח זה, היגיון זה מופיע כיום באופן מואץ וגלוי במיוחד. [מחיקה](#) בהקשר זה היא פגיעה מתמשכת בתנאים שמאפשרים לפלסטינים להתקיים כעם בעל אדמה, מוסדות, שפה, תרבות, קשרים חברתיים, הנהגה, זיכרון והיסטוריה משותפים ואופק חברתי ופוליטי. המחיקה אינה מסתכמת באוסף של פרקטיקות אלימות או צעדי מדיניות נפרדים, אלא היא פרויקט פוליטי מתמשך המבקש לארגן מחדש את המרחב ואת תנאי החיים בו כך שהנוכחות היהודית תיעשה רציפה, ממוסדת וקבועה, ואילו הקיום הפלסטיני ייעשה מקוטע, פגיע ותלוי.

גם תחת מאמץ המחיקה [ממשיכים](#) פלסטינים לקיים חיי משפחה וקהילה, לשמר את [זיקתם למרחב ולהיאבק על זכויותיהם](#) ועל עתידם.

[היגיון המחיקה](#) הוא ההיגיון הבסיסי של [קולוניאליזם התיישבותי](#). קולוניאליזם התיישבותי הוא פרויקט המבקש לבסס ריבונות מתיישבת קבועה במרחב שבו חי עם ילידי, באמצעות דחיקתו, נישולו ופירוק קיומו הקולקטיבי. במקרה הישראלי, האפרטהייד הוא הצורה המשטרית שבאמצעותה פרויקט המחיקה מנהל את נוכחותם המתמשכת של הפלסטינים במרחב, ובה בעת מצמצם את מרחב קיומם ומפרק את כוחם כקולקטיב.

אוקטובר 2023 היה נקודת האצה בתוך מערכת משטרית שכבר נשאה את היגיון המחיקה. בעזה הופיע היגיון זה בצורתו הקיצונית ביותר: הג'נוסייד שמבצעת ישראל בפלסטינים ברצועת עזה, כפי שניתח בצלם בדו"ח "[הג'נוסייד שלנו](#)" מיוני 2025, הכולל הרג המוני, הרס, עקירה, הרעבה ופגיעה מתמשכת במערכות חיים שלמות. הדו"ח הנוכחי מתמקד במציאות החיים בגדה המערבית כיום, ובוחן אותה בתוך ההקשר ההיסטורי המתמשך של היגיון המחיקה הישראלי: לא כאוסף של צעדים נפרדים, אלא כמנגנון פעולה ייעודי שפועל לפירוק התנאים הדרושים לקיום פלסטיני קולקטיבי ומבסס במקומם [רציפות מרחבית](#) ליהודים ושליטה ישראלית.

בתוך המסגרת הזאת, [תוכנית ההכרעה](#) שפרסם בצלאל סמוטריץ' בשנת 2017, בעת שכיהן כחבר כנסת, היא מסמך מפתח להבנת הפעולה הישראלית בגדה המערבית. חשיבותה טמונה בכך שהיא מנסחת את היגיון המחיקה באופן גלוי, בוטה ומפורש, ומחברת בין אידיאולוגיה קולוניאליטית-התיישבותית לבין תוכנית פעולה פוליטית המתממשת בשטח. התוכנית מציבה בפני הפלסטינים שלוש אפשרויות: חיים תחת עליונות יהודית תוך ויתור על תביעותיהם הלאומיות, עזיבה של השטח, או דיכוי בכוח על ידי הצבא הישראלי במקרה של התנגדות. בשנים האחרונות, חלקים מרכזיים מן ההיגיון הזה מתורגמים ל[מדיניות](#), ל[תקציבים](#), ל[סמכויות](#) ול[פרקטיקות](#) שאותן מפעילות זרועות המדינה השונות: הצבא, המינהל האזרחי, תנועות מתנחלים ועוד. תוכנית ההכרעה מתארת את הרציונל של מה שמתרחש כיום בגדה: הרחבת הריבונות היהודית

והשליטה הישראלית באמצעות גזל, נישול, השתלטות על קרקע, דחיקת קהילות פלסטיניות ממקומן ופירוק האפשרות לקיום פלסטיני בעל תביעה להגדרה עצמית. כל זאת נועד לקבע את השליטה הישראלית ולעשותה בלתי הפיכה, ולצמצם ככל האפשר את הנוכחות הפלסטינית.

היגיון של מחיקה במסגרת קולוניאליזם התיישבותי

[קולוניאליזם התיישבותי](#) הוא פרויקט פוליטי שמבקש, כאמור, לבסס ריבונות קבועה של אוכלוסייה מתיישבת במרחב שבו חי קולקטיב אחר, ילידי. הקיום הילידי מציב בפני הפרויקט הקולוניאלי ההתיישבותי מכשול מהותי: העם הילידי חי במרחב, קשור אליו, יושב על האדמות שבו, ובמקרים רבים מחזיק בתביעה פוליטית להמשיך להתקיים בו כעם. פרויקטים של קולוניאליזם התיישבותי פועלים לעצב מחדש את המרחב כך שהנוכחות המתיישבת תיראה קבועה, טבעית ולגיטימית, ואילו הקשר הילידי למרחב יידחק, יוכחש ויפורק.

המונח "[היגיון המחיקה](#)" (logic of elimination), שטבע ההיסטוריון האוסטרלי פטריק וולף, מתאר את האופן שבו פרויקט קולוניאלי התיישבותי פועל כדי לצמצם, לפרק ולהסיר את הקיום הילידי כקולקטיב בעל זיקה למרחב. מחיקה יכולה להתממש בפעולות שמצמצמות בפועל את הנוכחות הילידית במרחב, כגון הרג, גירוש ודחיקה לאזורים מצומצמים ומקוטעים, והיא יכולה לפעול גם לאורך זמן באמצעות מנגנונים משפטיים, תכנוניים, כלכליים ומרחביים כמו מניעת שיבה של פליטים, נישול מקרקע, פיצול קהילות, שליטה בתנועה ופגיעה במוסדות חברתיים ופוליטיים. המשותף למופעים האלה הוא הפגיעה בתנאים הדרושים לעם על מנת להתקיים כקולקטיב במרחב.

מחיקה קולוניאלית מתממשת בשני מהלכים משלימים. האחד הוא דחיקתו של העם הילידי מן הקרקע, שלילת זכויותיו, הריסת מבנים ומוסדות המבטאים את נוכחות הקבע שלו במרחב, וביטול כוחו הפוליטי.² השני, המקביל, הוא כינונו של סדר חדש, המיועד לאכלס את האדמה שעליה ישבו הילידים במתיישבים ולשמר את עליונותם במרחב שממנו נדחק היליד. בניית יישובים חדשים, הקמת תשתיות, מוסדות ציבור ומערכות חוק, כתיבת היסטוריה חדשה והטמעתה – כל אלה הן חלק מן הדרך שבה השליטה נעשית יציבה ומובנת מאליה. כך, נוכחותה של חברת המתיישבים נראית קבועה ולגיטימית, בעוד הקיום הילידי מסומן כזמני, זר, מאיים או שולי.

2. במקרים היסטוריים שונים, ובהם צפון אמריקה, אוסטרליה וטסמניה, פרויקטים של קולוניאליזם התיישבותי ביססו את ריבונות המתיישבים באמצעות מימוש אלים של היגיון המחיקה, שכלל במקרים רבים גם ג'נוסייד, הרג המוני, גירוש, ריכוז, ניתוק מאדמות, ממשפחות, משפחות וממערכות חיים, הטמעה כפויה ודחיקה לשוליים של הסדר המדינתי החדש. במקרים אלה, "הצלחת" הפרויקט הקולוניאלי-התיישבותי לא דרשה היעלמות פיזית מוחלטת של כל בני הקבוצה הילידית. היא התבטאה בביסוס ריבונות מתיישבת חדשה, בפירוק חלקים מרכזיים מן החיים הילדיים, ובהפיכת עמים ילידיים למיעוטים מוכפפים שסמכותם הפוליטית וזיקתם לקרקע אינן מוכרות או מוכרות באופן חלקי בלבד.

ממד מרכזי נוסף של המחיקה הוא יצירה של "היעדרות ילידית": צמצום הקבוצה הילידית למעמד של אוכלוסייה מקומית, קהילה תרבותית או אוסף יחידים שניתן לנהלם, להזיזם, לפצל אותם או לשלבם [בתנאים שקובע הריבון המתיישב](#). לשם כך, פרויקטים קולוניאליים התיישבותיים מציגים לעיתים קרובות את הקבוצה הילידית כקבוצה שאינה "עם", שאין לה זיקה ייחודית למרחב, או כמי ששייכת למקום אחר. בני הקבוצה הילידית יכולים לעיתים להמשיך לחיות במקום, לעבוד, להיות מנוהלים ונשלטים, אך בתוך הסדר החדש הם מופיעים כבעיה מנהלית או ביטחונית, ולא כעם בעל עבר משותף, זיקה למרחב וזכויות שנגזרות מכך. במקביל, הקרקע שעליה חיו וחיים הילידים מוצגת על ידי המתיישבים כקרקע ללא בעלים, *terra nullius*, שהמתיישבים רשאים לתבוע לעצמם מכוח ההתיישבות בה וטיפוחה. כאשר הקבוצה הילידית אינה מסולקת כליל מן המרחב, שליטה והפרדה יכולות לשמש אמצעים למחיקתה משום שהן מאפשרות לנהל את בני הקבוצה כאוכלוסיות נפרדות ולהביא לדחיקתם מן הקרקע, לשלילת כוחם הפוליטי ולפירוק יכולתם לפעול כעם.

במקרה הישראלי, התביעה הציונית לריבונות יהודית נשענה על זיקה היסטורית, דתית ותרבותית של יהודים למרחב, על קיומו המתמשך של יישוב יהודי בארץ ועל היסטוריה ארוכה של רדיפות, עקירה ואלימות, בעיקר באירופה, שהגיעה לשיאה בשואה. [זיהוי הפרויקט הציוני-ישראלי כפרויקט קולוניאלי-התיישבותי](#) אינו שולל את הזיקה היהודית למקום ואינו מתעלם מן ההיסטוריה הזאת. השאלה המרכזית ביחס לפרויקט הציוני-ישראלי כפרויקט קולוניאלי התיישבותי אינה נוגעת לעצם קיומה של זיקה יהודית למרחב או למצוקות ולרדיפות אשר להן היו נתונים ציבורים יהודיים במקומות אחרים בעולם, אלא לשיטת הפעולה של התנועה הפוליטית הציונית לביסוסה של ריבונות יהודית בלעדית במרחב שבו חיו ועדיין חיים פלסטינים.

המימוש ההיסטורי של התביעה הזאת נעשה באמצעות הגירה מאורגנת, שמאז מלחמת העולם הראשונה [נתמכה על ידי בריטניה](#), המעצמה הקולוניאלית ששלטה בפלשתינה, ובאמצעות [הקמתם של מוסדות לאומיים נפרדים](#), [רכישת קרקע ובהמשך תפיסת קרקע](#), [יצירת רוב יהודי](#), [גירוש פלסטינים ומניעת שיבה](#) פלסטינית, [העברת קרקעות לשליטה יהודית](#), הפעלת אלימות, לרבות [הרג](#), ופיצול הפלסטינים [למעמדות משפטיים ולמרחבים נפרדים](#). במובן זה, הפרויקט הציוני-ישראלי נושא את [המאפיינים הבולטים של קולוניאליזם התיישבותי](#): ביסוס ריבונות מתיישבת [תוך דחיקה](#), גירוש, נישול, פיצול, החלשה של האוכלוסייה הפלסטינית הילידית, ומחיקת נוכחותה במרחב.

מופעי המחיקה תחת המשטר הישראלי

בצורתו הקיצונית ביותר מופיע היגיון המחיקה במופעי קצה של הרג, גירוש והרס נרחב, כמו הנכבה שהחלה בשנת 1947 או ה'[ג'נוסייד](#) שמבצעת ישראל ברצועת עזה. אולם מופעים של מחיקת הפלסטינים נוכחים לאורך כל ההיסטוריה של הפרויקט הציוני והמשטר הישראלי. המחיקה פועלת בתוך מבנה משטרי שנועד [לבסס ולשמר את העליונות היהודית](#). אחד ממנגנוני היסוד של המבנה הזה הוא פיצול הפלסטינים לקבוצות [משפטיות](#) ו**[מרחביות](#)** שונות: פלסטינים שנתרו בתחומי המדינה לאחר 1948 וקיבלו אזרחות ישראלית, תושבי מזרח ירושלים, תושבי הגדה המערבית, תושבי רצועת עזה, ופליטים פלסטינים בגולה. הפיצול מאפשר לישראל לנהל כל קבוצה בנפרד תחת מעמדות, חוקים ומערכי זכויות שונים; לפגוע ביכולתם של הפלסטינים לפעול כקולקטיב פוליטי אחד; ולהקצות קרקעות, תנועה ומשאבים באופן שמקדם את נישולם ודחיקתם של הפלסטינים ואת הרחבת הנוכחות היהודית.

הקיום הפלסטיני כמכשול לריבונות יהודית

את התנאים שמתוכם התפתח היגיון המחיקה ניתן לזהות בפרויקט הציוני עוד [לפני הקמתה של מדינת ישראל](#): משעה שהפרויקט ביקש לבסס ריבונות יהודית בלעדית במרחב שבו חיה אוכלוסייה פלסטינית ילידית, קיומם של הפלסטינים כעם בעל זיקה לאדמה ותביעה פוליטית למרחב נתפס כמכשול דמוגרפי, טריטוריאלי, ביטחוני ופוליטי: מכשול דמוגרפי – משום שהקמת מדינה יהודית חייבה רוב יהודי, בין היתר על מנת להחזיק באתוס של היותה של ישראל "דמוקרטיה"; מכשול טריטוריאלי – משום שהפלסטינים חיו על הקרקע שעליה ביקש הפרויקט הציוני לבסס ריבונות; מכשול ביטחוני – משום שהם נתפסו כאיום מתמיד על האוכלוסייה היהודית וכ"גיס חמישי" פוטנציאלי בתוך המדינה היהודית; ומכשול פוליטי – משום שהם החזיקו בתביעה להגדרה עצמית.³

הפרויקט הציוני-ישראלי מתמודד עם הבעיה שמציב בפניו הקיום הפלסטיני גם באמצעות שלילת הילידיות הפלסטינית: [מחיקת ההכרה בפלסטינים כעם](#) שיש לו זיקה קודמת וייחודית למרחב, וזכויות הנובעות מזיקה זו. במסגרת השיח הציוני-ישראלי הוצגו ומוצגים הפלסטינים שוב ושוב כאוכלוסייה שאינה עם, שאינה מחזיקה בזכות קודמת למרחב, או [כמי שמקורה ומקומה](#)

3. דוגמה מוקדמת להבנה זו מופיעה ב"על קיר הברזל", מאמרו של זאב ז'בוטינסקי, ממנהיגי הציונות הרוויזיוניסטית, שפורסם בשנת 1923. המאמר מציג הכרה מפורשת במתח שבין פרויקט התיישבותי המבקש לבסס ריבונות חדשה ובין עם ילידי בעל זיקה למרחב ותביעה פוליטית ביחס אליו. ז'בוטינסקי הכיר בכך שהאוכלוסייה המקומית בארץ תתנגד להתיישבות היהודית, משום שכל אוכלוסייה ילידית מתנגדת באופן טבעי להפיכתה למיעוט בארצה.

[במדינות ערביות אחרות](#). קביעות כגון "ארץ ללא עם לעם ללא ארץ", "אין עם פלסטיני" ו"יש להם מדינות אחרות" פועלות ככלים פוליטיים להצגת הפלסטינים כאוכלוסייה שניתן להזיז, לפצל, לנהל או להוציא מן הקהילה הפוליטית. כך פועלת ישראל למחוק את ההכרה בפלסטינים כעם ילידי בעל זכויות, היסטוריה משותפת, זיקה קודמת למרחב ולגיטימציה להגדרה עצמית.

1948: נכבה, מניעת שיבה ונישול

[הנכבה](#) הייתה הרגע הראשון שבו מומש היגיון המחיקה בהיקף רחב. בשנים 1947-1949 [גורשו או נמלטו](#) מבתיים מאות אלפי פלסטינים – לפי הערכות מקובלות, כ-750,000 בני אדם – הפכו לפליטים, ונמנעה מהם האפשרות לשוב למולדתם. [מאות יישובים פלסטיניים נהרסו ורוקנו מתושביהם](#), וחלקם נמחקו מן המפה. מרחבים שלמים שעוצבו במשך דורות על ידי חיים פלסטיניים עברו לשליטה ישראלית. בתהליך זה נוצר רוב יהודי במרחב שבו חיה אוכלוסייה פלסטינית ילידית.⁴ לאחר מכן פעלה ישראל לשינוי פני השטח באופן שיקשה על שיבת הפליטים ויטשטש את עקבות הנוכחות הפלסטינית שקדמה להקמת המדינה: היא הקימה יישובים יהודיים על אדמות כפרים פלסטיניים, שינתה את שמותיהם של מקומות, נטעה יערות, הרסה שרידי יישובים פלסטיניים והכפיפה את הקרקע למוסדות מדינתיים ויהודיים. כך שימשו הגירוש ומניעת השיבה לא רק ליישומה של מדיניות דמוגרפית, אלא גם לארגון מחדש של המרחב עצמו.

המניעה הקבועה והמתמשכת של שיבת הפליטים הפלסטינים למולדתם היא אחד המנגנונים שבאמצעותם הגירוש והעקירה של הנכבה ממשיכים להתקיים [כתהליך מתמשך של מחיקה](#). [חוק השבות](#) משנת 1950 מעניק לכל יהודי בעולם אפשרות להגר לישראל ולקבל בה אזרחות, בעוד הפליטים הפלסטינים, שרבים מהם נולדו וחיו בארץ עד שגורשו או נעקרו ממנה, אינם מורשים לשוב. שלילת רכושם של הפליטים וניכוסו עוגנו [בחוק נכסי נפקדים](#) משנת 1950, שהעביר למדינה או לגופים מטעמה את השליטה ברכושם של פליטים ועקורים. [חוק רכישת מקרקעין](#) משנת 1953 וחוקים ומנגנונים נוספים הסדירו בדיעבד העברה של קרקעות פלסטיניות לשליטה ישראלית.

4. אחד הביטויים הקונקרטיים הראשונים לאופן שבו תרגמה ישראל את היגיון המחיקה לפעולה צבאית היה ["תוכנית ד'", שאושרה במרץ 1948 על ידי ארגון ההגנה](#). התוכנית נוסחה כמסמך צבאי שנועד לאפשר שליטה בשטח ולהיערך לקראת עימות צבאי, וכללה במפורש אפשרויות פעולה נגד כפרים ומרכזי אוכלוסייה פלסטיניים: הרס כפרים, הצתתם, פיצוצם ומיקושם, ובמקרה של התנגדות – גם גירוש האוכלוסייה אל מחוץ לגבולות המדינה המיועדת. התוכנית מראה כיצד גירוש והרס שולבו במערך הפעולה הצבאי סביב 1948, והיו כלים לגיטימיים במחיקה הקולקטיבית של העם הפלסטיני.

למחיקה זו היה גם ממד נרטיבי ומוסדי. בשיח הישראלי, מלחמת 1948 תוארה בעיקר כ"מלחמת העצמאות": סיפור לאומי של הקמת מדינה, הישרדות וניצחון. בנרטיב הזה, הגירוש, ההרס והפשעים שבוצעו נגד פלסטינים מוצגים לרוב כתוצרי לוואי של מלחמת אין-ברירה, כתוצאה שהפלסטינים הביאו על עצמם בשל התנגדותם לתוכנית החלוקה ולכינון המדינה היהודית או כתוצאה של בריחתם, ולא כחלק ממהלך רחב של גירוש, מניעת שיבה והנדסה דמוגרפית. כך נמחק גם סיפור המחיקה: האסון של הפלסטינים נדחק מן הסיפור הישראלי, וסיפור הקמת המדינה מסופר באופן שמטשטש את התפקיד שמילאו עקירת הפלסטינים, מניעת שיבתם והעברת אדמותיהם בביסוס הסדר המדינתי החדש המבוסס על עליונות יהודית.⁵

בתוך גבולות 1948: אזרחות פורמלית, פיקוח ונישול

הפלסטינים שנותרו בתוך גבולות המדינה הישראלית לאחר 1948 הוכפפו למנגנוני מחיקה אחרים. הם אמנם קיבלו אזרחות ישראלית, אך כ-85% מהם חיו עד 1966 תחת [ממשל צבאי](#) שהגביל תנועה, פיקח על פעילות פוליטית, דיכא מחאה והפקיע קרקעות רבות.

מדיניות [הקרקעות](#) וה[תכנון](#) שהגבילה את המרחב הפלסטיני בתוך ישראל נמשכה גם לאחר ביטול הממשל הצבאי ב-1966. המדינה הקימה יישובים יהודיים חדשים על קרקעות שהועברו לשליטתה, אך היא לא הקימה שום יישוב פלסטיני חדש, למעט כמה יישובים שנועדו לרכז את האוכלוסייה הבדואית בנגב על שטחי קרקע מצומצמים. שטחי השיפוט של הרשויות והיישובים הפלסטיניים בתוך ישראל כוללים כיום [פחות מ-3%](#) משטחה הכולל של המדינה, והם נתונים למגבלות תכנון ופיתוח חריפות. במקביל, מדיניות הקרקעות והתכנון מתבטאת גם בהריסות בתים בהיקף רחב, בעיקר ביישובים בדואיים בלתי מוכרים בנגב, ובאיום מתמשך על קיומם של יישובים שלמים.

מדיניות זו לוותה גם ב[שליטה הדוקה](#) במערכת החינוך של פלסטינים בעלי אזרחות ישראלית, בתוכניות הלימוד ובתכנים שהועברו בה. מערכת החינוך שימשה לעיצוב זהות אזרחית מוכפפת תוך דחיקה של ההיסטוריה, התרבות, הזיכרון והמורשת הפלסטיניים, וטשטוש הקשר בין הפלסטינים שנותרו בתוך ישראל לבין העם הפלסטיני כולו. במקום שבו ניתנה אזרחות, המחיקה לא נעלמה; היא הופיעה בצורות אחרות.

5. מחיקת הנכבה כסיפור פלסטיני קיבלה גם ביטוי מוסדי ומשפטי במסגרת [תיקון מס' 40 לחוק יסודות התקציב](#), הידוע כ"חוק הנכבה", שמאפשר להפחית תקצוב של גוף הנתמך על ידי המדינה אם הוא מצוין את יום העצמאות הישראלי כיום אבל.

אחרי 1967: כיבוש, התנחלות והמשך פיצול

כיבוש הגדה המערבית, מזרח ירושלים ורצועת עזה הביא לעקירתם ולמניעת שיבתם של כ-300,000 פלסטינים נוספים משטחים אלו. מדיניות זו נמשכה גם בשנים שלאחר המלחמה: בין 1967 ל-1994 שללה ישראל את מעמד התושבות של כ-140,000 פלסטינים מהגדה המערבית, באמצעות מחיקתם ממרשם האוכלוסין שבשליטתה, ובכך מנעה מהם לשוב לבתיהם. הכיבוש הרחיב דרמטית את המרחב שבו שולטת ישראל, והחיל שלטון צבאי ישיר על מיליוני פלסטינים בלי להעניק להם זכויות פוליטיות. במזרח ירושלים, שסופחה לישראל באופן חד-צדדי, רוב התושבים הפלסטינים קיבלו מעמד תושבות ולא אזרחות. במקביל, בכל רחבי הגדה המערבית החלה ישראל להטיל מגבלות תנועה ולפתח מערך היתרים. מערך זה הפך את חופש התנועה הפלסטיני מזכות בסיסית לאפשרות המותנית באישור ישראלי ושניתן לשלול אותה, להגבילה או להקפיאה.

המנגנונים שהופעלו בשטחים שנכבשו ב-1967 לא נוצרו מתוך ריק; הם נשענו על ניסיון קודם של שליטה צבאית באוכלוסייה פלסטינית. הממשל הצבאי שהוטל על הפלסטינים בתוך שטחי ישראל עד 1966 שימש מודל מוקדם של פיקוח וניהול אוכלוסייה באמצעות הגבלות תנועה, מערך היתרים, דיכוי פוליטי ועוד. לאחר 1967 הועתקו חלק מן הכלים הללו אל השטחים שנכבשו, ושם הורחבו ושוכללו במסגרת הפעלת הכיבוש הצבאי באמצעות שלטון צבאי ישיר על מיליוני פלסטינים חסרי זכויות פוליטיות.

לצד השליטה הצבאית בשטחים שנכבשו, קידמה בהם ישראל אחרי 1967 היגיון התיישבותי שהתבטא בהקמת התנחלויות, הפקעת קרקעות ושליטה בתכנון ובבנייה בשטח כבוש. בשונה מן הדגם ההתיישבותי שכבר פעל בתוך גבולות המדינה – זה של גירוש מהיר ורחב היקף כדוגמת זה שיושם ב-1948 – בגדה המערבית, במזרח ירושלים וברצועת עזה ביססה ישראל נוכחות אזרחית יהודית, והקימה בהם התנחלויות, תשתיות, כבישים, מוסדות ומערך צבאי וביטחוני שנועד להגן על נוכחות זו ולשרת את התרחבותה. ההתנחלות לא הייתה רק תוצאה של הכיבוש, אלא כלי לעיצוב מחדש של המרחב באמצעות הרחבת הרציפות היהודית, פיצול המרחב הפלסטיני, דחיקת קהילות ממקומן, וקיבוע השליטה הישראלית באופן שמקשה על ערעורה. כך נוצר מרחב אחד בשליטה ישראלית, בעיקר בגדה המערבית ובמזרח ירושלים, שבו מתנחלים ישראלים נהנים מחופש תנועה, כפופים לדין הישראלי האזרחי וזוכים לגישה למשאבים ולשירותים שמספקת המדינה, ואילו הפלסטינים החיים באותו מרחב מוכפפים לשלטון צבאי, ומימוש זכויותיהם וחופש התנועה שלהם תלויים במערכות היתרים.

את הפיצול המשפטי-מרחבי של הפלסטינים, שהוזכר לעיל, המשיכה ישראל לקדם במשך עשורים. ביטוי לכך ניתן למשל בחוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה), שנחקקה לראשונה בשנת 2003 ושתוקפו הוארך שוב ושוב לאורך השנים. החוק מגביל באופן כמעט גורף את

יכולתם של פלסטינים מהגדה המערבית ומרצועת עזה לקבל מעמד בישראל מכוח קשר משפחתי עם אזרחי ישראל או תושבי ירושלים. כך [הונצחה בחוק](#) קריעתן של משפחות פלסטיניות בין גבולות, זכויות וסטטוסים שונים.

אוסלו: ניהול פלסטיני בלי ריבונות

הסכמי אוסלו [העמיקו את פיצולם של הפלסטינים](#) והעניקו לו צורה מוסדית ומנהלית חדשה. ההסכמים הוצגו כתהליך מעבר לקראת הסדר קבע, ובמסגרתם הוקמה הרשות הפלסטינית כגוף פלסטיני אוטונומי במידה מסוימת. הרשות קיבלה סמכויות מוגבלות לניהול חלק מן החיים האזרחיים של חלק מן האוכלוסייה הפלסטינית, אך [ישראל המשיכה לשלוט במרכיבי היסוד של החיים במרחב](#): גבולות, תנועה, ביטחון, מרשם אוכלוסין, קרקע, תכנון, מים ומשאבים.

כך נוצרה אוטונומיה פלסטינית חלקית, ללא ריבונות ממשית וללא שליטה בתנאים שמאפשרים קיום פוליטי, טריטוריאלי וכלכלי עצמאי, ושרבות מסמכויותיה מוכפפות לישראל. חלוקת הגדה המערבית לאזורי A, B ו-C, שנקבעה כחלוקה זמנית, הפכה בפועל למבנה כמעט קבוע. היא אפשרה לרכז את הניהול הפלסטיני במובלעות מקוטעות ולהותיר בידי ישראל שליטה רחבה בשטח שביניהן. ישראל המשיכה לשלוט צבאית במרחב כולו, ובאזור C, שהוא כ-60% משטח הגדה, נותרו בידיה גם השליטה המנהלית, [התכנון, הבנייה](#), הקרקע והמשאבים.

מבנה זה אפשר לישראל לפתח [מערכת כבישים ותשתיות](#) שחיברה את ההתנחלויות זו לזו ולשטח ישראל, וטשטשה עבור ישראלים יהודים את ההבחנה בין הגדה המערבית לבין שאר המרחב שבשליטת ישראל. אותה המערכת העמיקה את פיצול האוכלוסייה הפלסטינית, הפרידה בין קהילות ומרחבי חיים, וחיזקה את ניהול האוכלוסייה הפלסטינית במובלעות. הסכמי אוסלו, שהיו אמורים להיות בתוקף במשך חמש שנים עד להגעה להסדר קבע, הפכו לאחד הכלים המרכזיים לשימור מרחב ישראלי רציף ולביסוס השליטה הישראלית בו מול פיצול הפלסטינים וניהול אוכלוסייה פלסטינית במובלעות.

ואולם מנגנוני המחיקה לא ביטלו את הקיום הפלסטיני כקולקטיב ולא מחקו את התביעה הפלסטינית לזכויות, לשיבה, לריבונות ולהגדרה עצמית. לאורך כל התקופות האלה [המשיכו פלסטינים לפעול נגד הפיצול והדחיקה](#), לדבוק בזכותם להישאר על אדמתם ולחיות בה, לשמר קשרים משפחתיים, חברתיים ופוליטיים בין מרחבים מופרדים, לבנות מוסדות, לנהל מאבק פוליטי ולתבוע הכרה בזכויותיהם כעם.

מופעים משתנים, מערכת מתפתחת, היגיון אחד

הנכבה, הממשל הצבאי, ההשתלטות על נכסי העקורים והפליטים והפקעת הקרקעות, הכיבוש הצבאי וההתנחלויות בגדה המערבית ובירושלים וברצועת עזה, הסכמי אוסלו והפיצול המשפטי-מרחבי – כל אלה אינם מופעים נפרדים ונקודתיים. לאורך השנים השתנו והתווספו כלים למימוש פרויקט הקולוניאליזם ההתיישבותי הישראלי ולביסוס הריבונות היהודית הבלעדית על המרחב, וההיגיון העומד מאחורי פעולתם כמנגנוני מדינה נותר בעינו: ביסוס מרחב רציף בשליטה יהודית תוך דחיקת הפלסטינים מן הקרקע, מניעת הגנה ומימוש של זכויותיהם ומניעת האפשרות לפעול כקולקטיב פוליטי. על רקע התשתית ההיסטורית הזאת יש להבין את ההחרפה של השנים האחרונות, ואת האופן שבו מנגנונים ותיקים של שליטה, פיצול ונישול מופעלים כיום בעוצמה ובגלוי.

השנים האחרונות: החרפה, האצה וחשיפה של היגיון המחיקה הישראלי

מאז הקמת הממשלה בסוף 2022, וביתר שאת לאחר אוקטובר 2023, עברה ישראל לשלב חדש שבו מנגנוני המחיקה [מופעלים](#) באופן מואץ וחשוף מתמיד. המנגנונים שתוארו קודם מופעלים בעוצמה רבה יותר, [בתיאום ובשיתוף פעולה הדוקים](#) יותר בין זרועות המדינה לבין גורמי ימין מתנחלי קיצוני, ומתוך לגיטימציה ציבורית ופוליטית רחבה יותר. אלימות שבעבר הוצגה כזמנית, כהכרח ביטחוני או כחריגה מן המדיניות מוצגת כיום כחלק אינטגרלי ממנגנון השליטה המשטרי.

בשלב הזה, הפגיעה בתנאים שמאפשרים לפלסטינים לנהל חיים נעשתה ישירה, שיטתית וחסרת רסן. מחיקת הקיום הפלסטיני כקולקטיב פוליטי, חברתי וטריטוריאלי מתבצעת מתוך פגיעה יומיומית באנשים, במשפחות ובקהילות, ומתאפשרת על רקע [זה-הומניזציה עמוקה](#) של הפלסטינים. צורות האלימות השונות המופעלות נגד פלסטינים פוגעות ביכולת לקיים שגרת חיים בסיסית: להחזיק בית, להתפרנס, לנוע, ללמוד, לטפל בילדים, לשמור על קשרים משפחתיים וקהילתיים, ולחיות במרחב בלי להיות חשופים ונטולי הגנה מול אלימות שיכולה להופיע בכל רגע.

הגיון המחיקה קיבל עיגון גלוי בחקיקה, במדיניות ובשפה הפוליטית בישראל. למשל, [חוק הלאום](#) משנת 2018 קבע כי הזכות להגדרה עצמית במדינת ישראל ייחודית לעם היהודי, והעניק ניסוח מעין-חוקתי לעליונות יהודית שכבר עמדה בבסיס המשטר. [קווי היסוד של הממשלה הנוכחית](#) הצהירו במפורש על ההיגיון הזה בקובעם כי "לעם היהודי זכות בלעדית ובלתי ניתנת לערעור על כל מרחבי ארץ ישראל".

שינוי מוסדי במוקדי הסמכות ובמנגנוני הכוח

עם הקמת הממשלה בסוף 2022, עוגנה בקווי היסוד של הממשלה ובהסכמים הקואליציוניים אג'נדה מוצהרת של הרחבת ההתנחלויות, הכשרת מאחזים והעמקת השליטה הישראלית בגדה, ותורגמה ל**ארגון מחדש** של מנגנוני השליטה. קווי היסוד קבעו כי לעם היהודי זכות בלעדית על כל מרחבי הארץ, וההסכמים הקואליציוניים תרגמו קביעה זו לשינויים ממשיים במבנה השלטוני: העברת סמכויות מן המפקד הצבאי לדרג הפוליטי, **שינוי כפיפויות** ומנגנוני מינוי, הקמת מנגנון ממשלתי עצמאי לקידום ההתנחלות, **החלשת עצמאותו של הייעוץ המשפטי** והרחבת האפשרות **להחיל באופן סלקטיבי** חקיקה ישראלית על מתנחלים בגדה. כך הפכה האג'נדה הפוליטית לפעילות מוסדית מתמשכת לקידום ההתנחלויות, להכשרת מאחזים ולהעמקת השליטה הישראלית בשטח.

את המנגנונים האלה הפקידה הממשלה בידי גורמים מן הימין המתנחלי-דתי, ובראשם בצלאל סמוטריץ', איתמר בן גביר ואורית סטרוק. סמוטריץ' **מונה** לשר נוסף במשרד הביטחון וקיבל סמכויות רחבות בתחומים אזרחיים בגדה, ובהם תכנון, בנייה, אכיפה, מקרקעין והכשרת מאחזים. במסגרת זו הוקמה **מינהלת ההתיישבות** במשרד הביטחון, שמרכזת תחומים הנוגעים לפעילות האזרחית הישראלית בגדה. במקביל, משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות בראשות סטרוק קיבל תפקיד מרכזי **בהזרמת תקציבים ומשאבים להתנחלויות, למאחזים ולחנות**, ואילו בן גביר קיבל שליטה **במנגנוני כוח מרכזיים**, ובהם המשטרה ומערכת הכליאה.

השינוי הזה הוא חלק מאזרוח גלוי של השליטה הישראלית בגדה. אין פירוש הדבר שהמערכת הצבאית שניהלה את הגדה קודם לכן הייתה ניטרלית או נפרדת מפרויקט ההתנחלות; היא שירתה אותו במשך עשורים. השינוי הוא בהסרת חלק מן המעטה הצבאי, הביטחוני והמשפטי שבאמצעותו הוצגה השליטה כמצב צבאי זמני, ולא כמימוש קבוע של ריבונות ישראלית. תחומים שבעבר נוהלו פורמלית בידי המערכת הצבאית מועברים כעת למסגרת אזרחית-ממשלתית, בהובלת מתנחלים ונציגיהם, ומשמשים בגלוי להרחבת ההתנחלויות, **לסיפוח בפועל** של שטחים ולדחיקת פלסטינים.

אוקטובר 2023 כנקודת האצה

ב-7.10.2023 ביצעו חמאס וארגונים פלסטיניים חמושים נוספים את **המתקפה הקטלנית ביותר** שהתרחשה אי פעם נגד אזרחים ישראלים. הייתה זו מתקפה נפשעת וחסרת תקדים בעוצמתה, שהופנתה ברובה כלפי אזרחים וכללה הרג המוני, מעשי אלימות קשים, אלימות מינית, חטיפת אזרחים ופשעים נוספים חמורים ביותר. **1,218 בני אדם נהרגו** כתוצאה מאותה מתקפה באזורים הסמוכים לרצועת עזה ("עוטף עזה") או בזמן שהוחזקו בשבי, מהם 882 אזרחים וחברי כיתות

הכוננות ביישובים. עם האזרחים ההרוגים נמנו 280 נשים ו-40 ילדים. 252 בני אדם, רובם חיים וחלקם מתים, נחטפו לרצועת עזה, רובם המכריע אזרחים, ובהם נשים, זקנים וילדים. במהלך השנים שלאחר מכן [הושבו לישראל](#) החטופים החיים וגופות החטופים, חלקם לאחר שהוחזקו בשבי במשך חודשים ארוכים, בחלק מהמקרים יותר משנתיים. המעשים שבוצעו ב-7 באוקטובר הם [פשעי מלחמה, וככל הנראה גם פשעים נגד האנושות](#). מתקפת 7 באוקטובר ותוצאותיה יצרו זעזוע עמוק בחברה הישראלית, ופעלו כנקודת האצה בתוך מערכת שכבר נשאה את היגיון המחיקה.

[הטראומה, הפחד והרצון בנקמה](#) שחווה הציבור הישראלי [נוצלו והועצמו](#) על ידי גורמי ימין קיצוני בעלי תפקידים מרכזיים בממשלה הישראלית, שקידמו עוד קודם לכן ובגלוי חזון של [הגברת האלימות, דחיקה וטיהור אתני](#) של פלסטינים. הטראומה הקולקטיבית והניצול הפוליטי שלה ושל דחף הנקמה בקרב הציבור הישראלי יצרו תנאים שבהם אלימות רחבת היקף נגד פלסטינים נתפסה אצל חלקים נרחבים של הציבור הישראלי כתגובה [לגיטימית, הכרחית ואף רצויה](#).

השיח הציבורי והפוליטי [הרחיב את קטגוריית האויב](#) והחיל אותה על הקולקטיב הפלסטיני כולו. שיח הביטחון מילא כאן תפקיד מרכזי: הוא הציג את עצם הקיום הפלסטיני – נוכחות במרחב, התארגנות פוליטית, התנגדות, תנועה, בנייה, חינוך או שימור זיכרון – כאיום על ביטחונו של הציבור היהודי בישראל. כך, פעולות שמבטאות קיום אישי, חברתי ופוליטי של פלסטינים תורגמו שוב ושוב לשפה של סכנה, הסתה או טרור. השיח הביטחוני לא רק סיפק [הצדקה לאלימות, אלא נעשה חלק ממנגנון המחיקה עצמו](#) והפך זכויות, חיים ונוכחות פלסטינית לבעיה ביטחונית.

כך, גם התגובה הישראלית בעזה, שהתפתחה ל'[ג'ינוסייד](#)', לא נתחמה לפגיעה במבצעי הפשעים או בארגונים החמושים, אלא הוצגה מראש כמכוונת לפגיעה רחבה [בקולקטיב הפלסטיני בעזה](#) ו**בתנאי החיים שלו**. ההרג ההמוני, הכולל הרג המוני של ילדים, ההרס, העקירה, ההרעבה והפגיעה במערכות חיים שלמות בעזה [זכו להצדקה](#) ציבורית [רחבה](#). [שינוי זה הקרינו](#) גם על הגדה המערבית ועל כלל המרחבים שבהם שולטת ישראל: הוא העמיק את הדה-הומניזציה של פלסטינים, [הרחיב את טווח הפעולות שנתפסות כלגיטימיות](#), והעניק גיבוי גלוי יותר לפרקטיקות של אלימות, דחיקה ופירוק.

אחת הסיבות לכך הייתה שבשיח המרכזי של הציבור היהודי בישראל, מתקפת 7 באוקטובר פורשה לרוב כאירוע מנותק מן ההיסטוריה שקדמה לו – [כאילו התרחשה לאחר שישראל "יצאה מעזה"](#) עם פינוי ההתנחלויות בשנת 2005, ולא בתוך מערכת יחסים מתמשכת שבה ישראל המשיכה לשלוט בהיבטים מרכזיים של חיי הפלסטינים ברצועה, להחזיק אותם תחת מצור מאז 2007, ולהפעיל נגדם [אלימות צבאית חוזרת ונשנית](#). כך נמחק מן התודעה הציבורית ההקשר של שליטה, סגר, דיכוי ואלימות מתמשכים. אין בהם כדי להצדיק את הפשעים החמורים שבוצעו ב-7 באוקטובר, אך הם חיוניים להבנת ההקשר שבהם התרחשו.

בגדה המערבית, ההחרפה באלימות כלפי פלסטינים באה לידי ביטוי בהידוק הציבור בין הצבא, מוסדות המדינה והמתנחלים. [אלימות של מתנחלים](#) אינה פועלת עוד רק כאלימות פרטית או כחריגה מן הסדר הציבורי, אלא כחלק ממערך שליטה רחב יותר: היא מתבצעת לעיתים לצד חיילים, בגיבוי כוחות הביטחון, תוך שימוש בנשק, באמצעים ובתשתיות שמספקת המדינה, ובחסינות כמעט מלאה. [כך מיטשטש הגבול](#) בין אלימות צבאית, אלימות מדינתית ואלימות אזרחית-מתנחלית. המיליציות והחזות החקלאיות, המאחזים, כיתות הכוננות, [יחידות ההגנה המרחבית](#) (הגמ"ר) וההתארגנויות החמושות של מתנחלים פועלים כמנגנון של כוח קולוניאלי התיישבותי המיועד לדחיקת הפלסטינים: הם מטילים אימה, מגבילים תנועה וגישה לאדמות, ומאיצים גירוש של קהילות פלסטיניות ממקומן.

הסרת מעטה החוקיות והמעבר להצדקה גלויה של אלימות

לאורך השנים פעלו בישראל מנגנונים משפטיים, בירוקרטיים וציבוריים שהוצגו כמנגנוני פיקוח המרסנים את הפעלת הכוח כלפי פלסטינים, ובמידה מוגבלת גם תפקדו כך: [מערכת המשפט הצבאית והאזרחית](#), [הייעוץ המשפטי](#), [בית המשפט העליון](#), [בדיקות וחקירות פנימיות](#), [שפה רשמית של ציות לדין הבינלאומי](#), ורגישות לביקורת ציבורית ותקשורתית ו**[ללחץ בינלאומי](#)** מצד [מדינות מערביות](#) ומוסדות בינלאומיים.

מנגנונים אלו לא עצרו את ישראל מלהפעיל את משטר האפרטהייד והכיבוש, להרחיב את ההתנחלויות ולפגוע באופן שיטתי בזכויות הפלסטינים, אך עצם קיומם חייב את ישראל להתייחס, לפחות במישור הרשמי, לחוק, לראיות, לנהלים, לחקירות ולגבולות הכוח. גם כאשר התייחסות זו שימשה להצדקת האלימות או ל**[טינוחה](#)**, היא יצרה צורך בהסבר, בהכחשה, בבדיקה או בהצגת הפעולה כחריגה, זמנית, מידתית או הכרחית. במקרים מסוימים היא אף הציבה מגבלות מעשיות על פעולות המדינה. לצד זאת, מרכיבי "שלטון החוק" העניקו לאלימות המדינתית [מראית עין](#) של חוקיות, מקצועיות וריסון, ובכך סייעו להעניק לה לגיטימציה מבחינה ציבורית, משפטית ובינלאומית.

בשנים האחרונות, ובמיוחד מאז אוקטובר 2023, גם המעטה הזה נשחק. מבחינה פוליטית וציבורית פנים-ישראלית, ישראל כמעט שאינה נדרשת להציג את פעולותיה כאילו הן עומדות בכללי המשפט הבינלאומי. שיקולים משפטיים [נדחקים](#) ומוצגים [כשוליים](#) או [כלא רלוונטיים](#); ביקורת משפטית וציבורית מסומנת כ**[בגידה](#)**; חקירות פנימיות, גם כאשר הן מתקיימות, מוצגות כ**[רדיפה](#)** של לוחמים; ומוסדות בינלאומיים מתוארים כ**[אנטישמיים](#)** או בלתי לגיטימיים. פעולות שבעבר דרשו הכחשה, הסבר או הצדקה משפטית מוצגות כיום בשיח הפוליטי והציבורי בישראל כחלק ממדיניות לגיטימית. אחד הביטויים המרכזיים לכך הוא ה**[חסינות](#)** הכמעט מוחלטת שממנה

נהנים ישראלים שפוגעים בפלסטינים. חיילים, שוטרים ומתנחלים שפגעו בפלסטינים נהנו לאורך שנים מחסינות רחבה מחקירה והעמדה לדין, אולם בשנים האחרונות חסינות זו התרחבה עוד יותר והפכה גלויה ומוצהרת. היא מתבטאת בהיעדר ענישה לאחר מעשה, בגיבוי מראש, ובהבנה מוסדית וציבורית רחבה שלפגיעה בפלסטינים לא יהיה מחיר, ולעיתים היא אף [תזכה בגמול](#).⁶

תהליך דומה ניכר גם ביחסה של ישראל למשפט הבינלאומי. [לאורך שנים הפרה ישראל את המשפט הבינלאומי](#) בשטחים הכבושים, אך בשנים האחרונות ההפרה התרחבה והיא מלווה בדחייה גלויה יותר של הכללים ושל המוסדות שנועדו [להגביל](#) את הפעלת הכוח כלפי פלסטינים, [בתקיפתם של המוסדות הבינלאומיים](#) ובדחיית הרעיון הבסיסי של הגנה על בני אדם במסגרת המשפט הבינלאומי.⁷

בבתי הכלא, ההקצנה מתבטאת בהפיכת השליטה המוחלטת בגוף הפלסטיני לזירה של אלימות, השפלה ועינויים. מערכת הכליאה שימשה לאורך עשורים מנגנון של דיכוי פוליטי ופירוק חברתי, שבאמצעותו הפלילה ישראל התנגדות, פעילות פוליטית והתארגנות חברתית פלסטינית. מאז מינויו של בן גביר לשר האחראי על מערכת הכליאה בינואר 2023, וביתר שאת אחרי אוקטובר 2023, הפכה מערכת הכליאה לזירה קיצונית ביותר של פגיעה בפלסטינים, הכוללת שגרה של אלימות פיזית ונפשית, הרעבה, מניעת טיפול רפואי, התעללות מינית, השפלה, עינויים ומוות. בן גביר ואחרים ניצלו את הלך הרוח הציבורי והטמיעו במערכת הכליאה היגיון של [נקמה](#), והפגיעה באסירים ובכלואים פלסטינים הפכה למדיניות מוצהרת כמעט ללא ניסיונות בלימה מצד הציבור, מערכת המשפט או התקשורת הישראלית. סיווגם של אסירים וכלואים פלסטינים בשיח הציבורי כ"נוח'בות" – לעיתים באופן גורף וללא קשר למעמדם המשפטי, למעשיהם או לנסיבות כליאתם – שימש כגורם נוסף למחיקת אנושיותם ולהצדקת הפגיעה בהם. העובדה שהפלסטינים הכלואים נמצאים בשליטה מלאה של המדינה חושפת את עומק הדה-הומניזציה: גם כאשר הם תלויים לחלוטין במדינה, הם אינם נתפסים כבני אדם שהמדינה מחויבת להגן על זכויותיהם, אלא כאויבים שהפגיעה בהם מותרת ואף רצויה.

6. פרשת כוח 100, שבה הואשמו חיילים בהתעללות חמורה בעצור פלסטיני בשדה תימן, הפכה בזירה הפוליטית לסיפור על "לוחמים גיבורים" שנרדפו על ידי מערכת המשפט הצבאית; [כתב האישום בעניינה בוטל](#), ולאחר ביטולו כינה ראש הממשלה את הפרשה "עלילת דם" ואמר כי "מדינת ישראל חייבת לרדוף את אויביה ולא את לוחמיה הגיבורים". דוגמה נוספת היא [בחירת הרב אברהם זרביב](#) להשיא משואה ביום העצמאות, לאחר שהתפרסם כמפעיל D9 בעזה שתיעד הרס מבנים וקרא "לשטח את עזה".

7. בית הדין הבינלאומי לצדק הורה לישראל [בינואר 2024](#), ושוב במרץ 2024, לנקוט צעדים מידיים ואפקטיביים שיבטיחו הכנסת סיוע הומניטרי ושירותים בסיסיים לעזה בהיקף הנדרש. בנובמבר 2024 הוציא בית הדין הפלילי הבינלאומי צווי מעצר נגד בנימין נתניהו ויואב גלנט. בכירים ישראלים הציגו את ההליכים הללו כפסולים, פוליטיים או אנטישמיים, והמדיניות הישראלית לא השתנתה באופן מהותי. עמדה זו אינה רק מחלוקת משפטית, כי אם חלק ממבנה רחב יותר שבו ישראל מבקשת לפעול ללא מגבלות חיצוניות של ממש על הפעלת כוח כלפי פלסטינים.

במציאות זו יש חשיבות מיוחדת לתוכנית ההכרעה מבית מדרשו של סמוטריץ': זהו אחד הניסוחים הברורים של היגיון המחיקה, והוא מציג בבירור את הקשר שבין אידיאולוגיה קולוניאלית התיישבותית, מדיניות ופעולה בשטח.

תוכנית ההכרעה: מסגרת אידיאולוגית ואופרטיבית ליישום היגיון המחיקה

תוכנית ההכרעה מזוהה רשמית עם בצלאל סמוטריץ', שפרסם אותה בשנת 2017 בכתב העת **השילוח**. נקודת המוצא של התוכנית היא כי במרחב שבין הירדן לים יש מקום לתביעה לאומית לגיטימית אחת בלבד – התביעה הציונית לריבונות יהודית מלאה – ולכן היא מכוונת לבטל את אפשרות קיומם של הפלסטינים כצד פוליטי בעל תביעה לאומית במרחב.

בעברית, המונח "הכרעה" מתפרש כסיום חד-צדדי ומוחלט של עניין הנתון במחלוקת. במקרה זה מדובר בשאיפה לסיים באופן חד-צדדי את התביעה הפוליטית הפלסטינית באמצעות שבירת יכולתם של הפלסטינים להמשיך להתקיים ככוח פוליטי. זו שפה של כפייה, ניצחון מוחלט, ביטול אפשרות ההתנגדות וסגירת העתיד הפוליטי של הצד המוכרע. במובן זה, "תוכנית ההכרעה" משקפת את הרצון להכריע את הפלסטינים כקולקטיב פוליטי.

התוכנית, שמייצגת **עולם רעיוני רחב** יותר שהתפתח בימין המתנחלי הישראלי, מקדמת החלת ריבונות ישראלית בלעדית בגדה המערבית תוך סיפוח השטח לישראל, "עידוד הגירה" ודיכוי אלים של התנגדות פלסטינית. בנקודת המוצא שלה ובצעדים המעשיים שהיא מציעה, התוכנית היא אחד הביטויים הפוליטיים האופרטיביים הברורים ביותר של היגיון המחיקה. אף שהתוכנית לא אושרה בהחלטת ממשלה, חלקים מרכזיים מן ההיגיון שלה מתורגמים בשנים האחרונות למדיניות, לחלוקת תקציבים ולפרקטיקות המיושמות בשטח.

ניתוח תוכנית ההכרעה

א. המבנה המשטרי בבסיס התוכנית: אפרטהייד כמנגנון למחיקה פוליטית

התוכנית מבוססת באופן גלוי על תפיסה אידיאולוגית של היררכיה אתנו-לאומית. היא מבקשת לבסס משטר שבו יהודים מחזיקים בריבונות מלאה וביכולת לקבוע את תנאי החיים במרחב כולו דרך שליטה בקרקע ובמשאבים, באפשרויות התנועה והמעברים ובהפעלת הכוח הממסדית.

התוכנית מבחינה בין זכויות פרט מוגבלות לבין זכויות פוליטיות ולאומיות, ומציגה את שלילת הזכויות הקולקטיביות כהסדר המעניק לפלסטינים זכויות מסוימות אם יישארו בשטח. בפועל, זכויות אלו מותנות בכפיפות לריבונות ישראלית: הפלסטינים יוכלו לחיות תחת השלטון הישראלי, אך ללא זכות להצביע או לבחור את השלטון שמנהל את חייהם, ללא יכולת ממשית להשפיע על חלוקת המשאבים, וללא אפשרות לעצב את עתידם הפוליטי הקולקטיבי ולכן גם את עתידם האישי. כך נשללים מהם המעמד הפוליטי והתביעה לריבונות, לייצוג, להגדרה עצמית ולעמיד כקולקטיב.

זהו מבנה משטרי רשמי של אפרטהייד: שליטה ריבונית מלאה של קבוצה אחת במרחב, לצד זכויות חלקיות ומותנות לקבוצה אחרת שאינה מוכרת כקולקטיב פוליטי. כך התוכנית חושפת את הקשר בין אפרטהייד למחיקה: הפלסטינים יכולים להישאר במרחב, אך רק במעמד נחות ותלוי, ללא שוויון פוליטי וללא שותפות בעיצוב השלטון הקובע את חייהם.

ב. הכלי המרכזי: "הכרעה התיישבותית" באמצעות נישול, גזל והתנחלות

בלב התוכנית עומדת התפיסה שלפיה את התביעה הפלסטינית לעצמאות ולהגדרה עצמית יש להכריע אך ורק באמצעות שינוי המציאות במרחב. במסגרת זו, ההתנחלות היא לא רק מימוש של זכות יהודית להתיישבות במרחב, אלא כלי פוליטי שנועד להפוך את הריבונות היהודית לעובדה קבועה ובלתי הפיכה. לפי התוכנית, ככל שהנוכחות היהודית תתרחב ותתמסד באמצעות הרחבת התנחלויות, תשתיות, דרכים ומוסדות, כך תלך ותיעלם האפשרות לקיום פלסטיני רציף, עצמאי ובעל עתיד פוליטי.

זהו ביטוי מובהק של היגיון הקולוניאליזם ההתיישבותי: המחיקה אינה מתרחשת רק באמצעות הרס, גירוש או אלימות ישירה, אלא גם באמצעות תכנון, בנייה, הקצאת משאבים ועיצוב מחדש של המרחב. לפי היגיון זה, ההשתלטות על קרקעות והרחבתן של התנחלויות אינן תוצר לוואי של השליטה הישראלית, אלא כלי חיוני למימוש ההכרעה.

ג. האפשרויות שמציבה התוכנית לפלסטינים: מחיקה פוליטית, עזיבה או דיכוי אלים

התוכנית מציבה בפני הפלסטינים שלוש אפשרויות, שכל אחת מהן מבטאת צורה אחרת של מחיקה. שלוש האפשרויות אינן נוגעות רק למעמד הפוליטי של הפלסטינים כעם; כל אחת מהן קובעת גם מה יעשה בפלסטינים כפרטים – באילו תנאים יורשו להישאר במולדתם, האם יידחקו לעזוב, ואיזו אלימות תופעל נגדם אם יתנגדו.

האפשרות הראשונה היא הישארות במרחב. אפשרות זו מותנית בהסכמה למחיקה פוליטית, כלומר ויתור על התביעות הלאומיות הפלסטיניות. לפי מודל זה, הפלסטינים יוכלו לנהל חלק מחיי היומיום שלהם באמצעות מינהלות אזוריות או מוניציפליות, אך לא כעם. התוכנית

מדברת במפורש על מינהלות "נטולות מאפיינים לאומיים", ומסבירה כי חלוקה כזאת תפרק את הקולקטיב הלאומי הפלסטיני. כלומר, ההישארות במרחב מותנית בקבלת העליונות היהודית כעיקרון המשטרי המארגן את החיים בין הירדן לים; הפלסטינים אינם נדרשים רק לוותר על תביעותיהם הלאומיות, אלא לקבל מעמד נחות ותלוי בתוך משטר שבו הכוח הפוליטי, הקרקע, המשאבים והשליטה באלימות מצויים בידי יהודים.

האפשרות השנייה היא עזיבת המרחב: למי שלא יוותרו על שאיפותיהם הלאומיות, התוכנית מציעה "להגר", ומציעה סיוע כספי ולוגיסטי למי שיעזבו. ואולם במשטר של שליטה, נישול, דחיקה וחוסר עתיד פוליטי, "הגירה" כזו אינה בחירה חופשית, אלא תוצאה צפויה של הפיכת החיים הפלסטיניים במרחב לבלתי אפשריים ולחסרי עתיד, ובפועל היא מהווה מנגנון של [העברה כפויה או גירוש](#).

האפשרות השלישית היא הפעלת כוח. מי שיסרבו להשלים עם ההכרעה הישראלית וימשיכו במאבק אלים, או יוגדרו כמי שחותרים באלימות תחת השלטון הישראלי, יסומנו כאויבים שעל הצבא הישראלי לדכאם בכוח. התוכנית מכנה זאת ["הכרעה צבאית"](#), וקובעת כי יש "להרוג את מי שצריך להרוג" ולאסוף את הנשק "עד הכדור האחרון". כך, לצד שלילת האפשרות לפעול כקולקטיב פוליטי, התוכנית מקדמת הפעלת כוח מתמשכת נגד מי שאינם מקבלים את ההכרעה הישראלית ונאבקים בה, בשם ביטחון ומאבק בטרור.

שלוש האפשרויות שמציבה התוכנית משרטטות את מבנה הפעולה שלה ביחס לפלסטינים כנתינים תחת שלטון ישראלי: הישארות בתנאי מחיקה פוליטית, עזיבה של המולדת, או הכרעה בכוח של מי שממשיכים להיאבק בה. כולן מובילות לאותה תכלית – מחיקת התביעה הפלסטינית לריבונות, להגדרה עצמית ולעתיד פוליטי משותף במרחב.

מימוש מרכיבי התוכנית במדיניות ובשטח

תוכנית ההכרעה לא אומצה במלואה כהחלטת ממשלה או כחוק. עם זאת, כפי שראינו לעיל, מאז הקמת הממשלה בסוף 2022 מחזיקים גורמים המזוהים עם תפיסה זו בעמדות כוח מרכזיות במערך השליטה בגדה המערבית. סמכויות שבעבר הופעלו דרך המנגנון הצבאי [הופקדו](#) בידי סמוטריץ', בתפקידו כשר במשרד הביטחון האחראי על מינהלת ההתיישבות, ובידי חברי מפלגתו, הציונות הדתית.

מהלכים אלו מממשים את המרכיב המכונה בתוכנית "הכרעה התיישבותית": יצירת מציאות מרחבית שבה הריבונות היהודית נעשית קבועה, גלויה יותר וקשה יותר לערער. בשטח, אותו

היגיון מתממש במהירות גם באמצעים גמישים יותר מן התהליכים המדיניים והתכנוניים המוסדרים – [הקמת מאחזים וחוות חקלאיות](#), סלילת דרכים ובניית תשתיות עבור התנחלויות. [אלימות שמוצגת בישראל כ"אלימות מתנחלים"](#) פועלת כחלק מאותו מערך: היא הופכת את החיים הפלסטיניים באזורים מסוימים לבלתי אפשריים, מאיצה עזיבה של קהילות ממקומן, ומקדמת בפועל את ההכרעה שהתוכנית מנסחת בשפה פוליטית.

הדבר ניכר גם [בהגברת האכיפה](#) נגד בנייה פלסטינית ו**[בהריסת בתים ותשתיות](#)**. צעדים אלו מקדמים את ההיגיון של תוכנית ההכרעה: סיפוח זה פקטור, דחיקת פלסטינים, יצירת רציפות מרחבית יהודית ופירוק האפשרות לקיום פלסטיני עצמאי, מאורגן ובעל עתיד פוליטי בגדה. אותו היגיון פועל גם במזרח ירושלים, באמצעות סיפוח שכבר עוגן בדין הישראלי ובאמצעות מנגנונים ייחודיים של תכנון, בנייה, תושבות ודחיקה מרחבית.⁸

כעת יש לבחון כיצד ההיגיון שהתוכנית מנסחת מתממש בצירי הפעולה המרכזיים של ישראל בגדה המערבית, העומדת במוקד הדו"ח הזה.

מנגנון המחיקה בגדה המערבית

בגדה המערבית, פרויקט המחיקה הישראלי מתממש תחת משטר האפרטהייד באמצעות מערך משולב של חמישה צירי פעולה: אלימות והטלת אימה, הגבלות תנועה, חנק כלכלי, הרס פוליטי וחברתי וטיהור אתני והשתלטות על המרחב. ההבחנה בין צירי הפעולה נועדה להבהיר את אופן פעולתם, אך בשטח הם שזורים זה בזה לכדי מנגנון אחד המהווה את המימוש המקומי והעכשווי של פרויקט השליטה, הדחיקה והמחיקה הישראלי – מנגנון המחיקה בגדה המערבית. אין מדובר ברצף של הפרות זכויות אדם נפרדות, כי אם במערך משטרי שמייצר את ההפרות האלה. צירים אלו פועלים במקביל ומגבירים זה את זה. יחד הם מגבילים את האפשרות לקיים חיים בסיסיים – לנוע בביטחון, לגור בבית, להתפרנס, לקיים חיי משפחה וקהילה, ללמוד, לקבל טיפול רפואי ולשמור על קשר לאדמה – ובמקביל פוגעים בתנאים שמאפשרים לחברה הפלסטינית להתקיים כגוף פוליטי, חברתי וטריטוריאלי בעל מוסדות, זכויות קולקטיביות ועתיד משותף.

[פרק "מנגנון המחיקה בגדה המערבית" בדו"ח זה](#) מפרט את הביטויים הקונקרטיים של כל אחד מן הצירים, את הנתונים המעידים על החרפתם ואת האופן שבו הם פועלים יחד. כאן מוצגת המסגרת המארגנת שלהם כמנגנון פעולה אחד, בעל היגיון מנחה ותכלית משותפים.

8. בדו"ח זה מזרח ירושלים נדונה כחלק מן המרחב הפלסטיני המפוצל שבשליטת ישראל, אך הניתוח מתמקד במנגנון המחיקה הפועל כיום בגדה המערבית.

אלימות והטלת אימה

האלימות בגדה המערבית פועלת כמנגנון מרכזי של שליטה, דחיקה ופירוק. היא אינה מתמצה בפגיעה הישירה במי שנהרגים, נפצעים, נכלאים, מוכים או מגורשים מביתם, אלא משמשת בפועל כמנגנון שליטה באמצעות הטלת אימה על אוכלוסייה רחבה. בכך היא מובילה לצמצום מרחב הפעולה של כלל הפלסטינים בגדה המערבית, ומשפיעה על האופן שבו יחידים, משפחות וקהילות מקבלים החלטות יומיומיות. במובן זה, הפחד אינו תוצר לוואי של האלימות, אלא חלק מאופן פעולתה כאמצעי כפייה.

האלימות מופעלת בידי זרועות שונות של המדינה – הצבא הישראלי, לרבות חיילי מילואים ויחידות הגנה מרחבית, המשטרה ושב"כ – ולצידן רבש"צים, כיתות כוננות ומיליציות מתנחלים. חלקם פועלים כזרועות רשמיות של המדינה; אחרים הם אזרחים ישראלים הפועלים בתמיכת המדינה, בחסותה, או בתוך מרחב של חסינות כמעט מלאה. פעמים רבות הם פועלים כחלק ממערך אחד. מיליציות מתנחלים חמושות תוקפות מדי יום כפרים, קהילות רועים, אדמות חקלאיות ושטחי מרעה באמצעות [נשק שקיבלו מהמדינה](#), והצבא נוכח ואינו מונע את האלימות ואף לוקח בה חלק פעיל; הצבא חוסם דרכי גישה, מפזר גז מדמיע או יורה אש חיה לעבר פלסטינים שמנסים להגן על עצמם או להדוף תקיפה; וחיילים תושבי התנחלויות משתתפים בשגרת האלימות המופנית כלפי קהילות פלסטיניות שכנות.

ישראל מציגה חלק ניכר מן האלימות הצבאית הרשמית כתגובה ביטחונית ל[התקפות](#), ל[איומים](#) או ל[התנגדות אלימה](#) מצד פלסטינים ומצד ארגונים חמושים פלסטיניים. אולם בפועל, האלימות הצבאית בגדה הרבה יותר מפגיעה באלה המבצעים פעולה אלימה או מאורגנים במסגרת חמושה. היא פוגעת בחברה הפלסטינית כולה ובתנאי החיים שלה: בבתים, בדרכים, במחנות הפליטים, באדמות החקלאיות, בשטחי המרעה, במוסדות ציבור, בבתי החולים, בבתי הספר, באוניברסיטאות, במקומות העבודה.

הטלת האימה נגזרת מתוך אלימות זו, ומיוצרת בין השאר באמצעות [אי-ודאות מכוונת ומתמדת](#). בכל רגע יש סכנה שחיילים יפרצו לבית; שמתנחלים יגיעו לשטח המרעה; שמחסום ייסגר ללא הסבר; שירי ייפתח במהלך מארב או פשיטה; שילד יעוכב; שאדם ייעצר או יוכה; שבית, דרך או תשתית ייהרסו; או שגישה לטיפול רפואי, לעבודה או לבית הספר תיחסם. במצב כזה, כל פעולה יומיומית כרוכה בחישובי סיכון.

מאז אוקטובר 2023, [דפוסי פעולה שהופעלו בעזה מחלחלים גם לגדה](#): שימוש רחב יותר בכוח קטלני, תקיפות מהאוויר, הרס תשתיות במחנות פליטים, פלישות לאזורים צפופים, פגיעה בצוותים רפואיים ובמרחבים אזרחיים, וכליאה והתעללות שיטתיות.

האלימות בגדה משקפת את ההיגיון של [אלימות קולוניאלית](#) בכלל ושל פרויקטים קולוניאליים התיישבותיים בפרט. אלימות כזו מופעלת כלפי יחידים, אך השפעתה רחבה יותר: היא מעצבת את התנהגותה של האוכלוסייה המוכפפת, שוברת התנגדות, מייצרת פחד, דוחקת קהילות מן המרחב ומבהירה שוב ושוב מי מחזיק בכוח. לכן גם פרקטיקות שעשויות להיראות נקודתיות – הפגנת נוכחות צבאית, פלישות לבתים, עיכובים שרירותיים, חיפושים, איומים, השפלות, ירי גז מדמיע, מניעת גישה לאדמות – מייצרות שגרה שבה אין לפלסטינים מרחב בטוח.

פלסטינים מתנגדים לשליטה הישראלית בדרכים רבות: תיעוד, [מאבק משפטי](#), פעילות פוליטית, מחאה, בנייה מחדש, ארגון קהילתי, וגם [התנגדות אלימה](#). לצד אלה, [הצומד](#) הפלסטיני – "עמידה איתנה" – הוא תפיסה פוליטית של הישארות, המשכיות והשתרשות במקום חרף מאמצי הדחיקה והנישול, המתבטאת במגוון רחב של פרקטיקות בחיי היומיום ובפעולה הקולקטיבית. מרחב ההתנגדות הפלסטיני נתון בשנים האחרונות, ובמיוחד מאז אוקטובר 2023, לדיכוי וללחץ גוברים, בעוד האלימות הישראלית דווקא הורחבה והוחרפה. ישראל, מצידה, מתרגמת שוב ושוב את עצם ההתנגדות הפלסטינית – או את האפשרות שתתפתח התנגדות כזאת – להצדקה להרחבת האלימות כלפי שכונות, מחנות פליטים, כפרים, קהילות, משפחות ומרחבים אזרחיים. לעיתים הדבר נעשה בתגובה לפעולה אלימה נגד ישראלים או לטענה בדבר איום ביטחוני; לעיתים האלימות הישראלית מופעלת מראש, על בסיס חשד, לשם הרתעה, ענישה, "יצירת חיכוך", או על בסיס טענות שאין להן ביסוס גלוי. כך הופכת ישראל את ההתנגדות הפלסטינית לעילה לפגיעה רחבה בתנאי החיים של פלסטינים כקולקטיב, גם כאשר התנגדות זו מוגבלת או מקומית וגם כאשר אינה אלימה כלל.

הגבלות תנועה

היכולת לנוע במרחב היא תנאי בסיסי לחיים חברתיים, כלכליים, משפחתיים ופוליטיים. כאשר אדם אינו יכול להגיע לאדמתו, לבית החולים, לעבודה, לבית הספר או לעיר הקרובה, עצם הבעלות על הקרקע או קיומם של מוסדות ושירותים חברתיים מאבדים חלק ממשמעותם המעשית.

מערך השליטה הישראלית בתנועה הפלסטינית נשען על תשתית ארוכת שנים: ביטול [היתר הכניסה הכללי](#) של פלסטינים לישראל ולמזרח ירושלים שהיה בתוקף מאז שנת 1967 ועד תחילת שנות התשעים, הטלת [הסגר הכולל](#) על הגדה ועל רצועת עזה, [חלוקת הגדה](#) לאזורי A, B ו-C, הקמת [גדר ההפרדה](#) שחלקה חודרת לעומק הגדה. על גבי תשתית זו פועלים מחסומי קצה בין הגדה לבין ישראל, מזרח ירושלים וירדן; מחסומי עומק בתוך הגדה עצמה; כבישים עוקפים; [כבישים אסורים](#) או [מוגבלים](#) לתנועת פלסטינים; [משטר היתרים](#); צווים צבאיים ו**חסיונות מסוגים שונים** – שערים, תלוליות עפר, קוביות בטון, דוקרנים, ג'יפים צבאיים ומחסומים ניידים. כל אלה יחד יצרו מרחב פלסטיני מפוצל ובלתי רציף, שתנועתם של פלסטינים בו תלויה בהיתרים ובהחלטות של חיילים, פקידים, ולעיתים גם אזרחים ישראלים תושבי התנחלויות ומאחזים.

בשנים האחרונות, ובמידה גדלה והולכת מאז אוקטובר 2023, ישראל משתמשת בתשתית זו באופן [אינטנסיבי, שרירותי ואלים יותר](#). היתרי כניסה לישראל בוטלו או הוקפאו, כניסות לכפרים ולעיירות נסגרו, חסימות חדשות הוצבו, מחסומים פנימיים התרבו, שערים נפתחים ונסגרים ללא הודעה מוקדמת, ותנועה יומיומית במרחב הפכה קשה, איטית ובלתי צפויה עוד יותר מכפי שהייתה. במקרים רבים אי-אפשר לדעת אפילו אם חסימה הוצבה מתוקף צו, החלטה צבאית, יוזמה של חיילים בשטח, דרישות של מתנחלים או פעולות יזומות מצידם.

כך מופעלת שליטה באמצעות [תחזוק](#) והעצמה של תחושת אי-ודאות. פלסטינים המבקשים לצאת מביתם אינם יודעים כמה זמן תימשך הנסיעה, באיזה מסלול ייאלצו לנסוע, אם יגיעו ליעדם ואם יוכלו לחזור. אי-הוודאות משבשת את האפשרות לתכנן חיים ושגרות של יום עבודה, טיפול רפואי, לימודים, ביקור משפחתי, איסוף יבול חקלאי, הגעה לחלקת אדמה או השתתפות בפעילות פוליטית. כך הופכת מניעת התנועה למנגנון רחב של [שליטה בזמן, במרחב ובאפשרויות החיים](#) של חברה שלמה.

השליטה בתנועה פועלת בשני כיוונים משלימים: היא מפרקת את המרחב הפלסטיני למובלעות וקהילות מבודדות שתלויות בכניסות, שערים, היתרים ודרכים חלופיות, ובמקביל מייצרת רציפות טריטוריאלית יהודית באמצעות כבישים, תשתיות, גישה להתנחלויות והפרדה בין נתיבי התנועה של יהודים ופלסטינים. באופן הזה משמשת הגבלת תנועתם של פלסטינים ככלי לייצור מרחב פוליטי אחר, שבו הנוכחות היהודית נעשית רציפה ונגישה יותר ואילו הנוכחות הפלסטינית נעשית מקוטעת, מותנית ופגיעה.

להגבלות תנועה יש קשר ישיר לנישול. כאשר [חקלאים אינם יכולים להגיע לאדמותיהם](#), רועים אינם יכולים להגיע לשטחי מרעה, עובדים אינם יכולים להגיע למקומות עבודתם [ותלמידים](#), מורים או [צוותים רפואיים](#) אינם יכולים להגיע ליעדם, הפגיעה בתנועה פוגעת גם בפרנסה, בבריאות, בחינוך, בקשר החברתי וביכולת להישאר על הקרקע. במקרים רבים, מניעת הגישה לאדמות או לשטחי מרעה – באמצעות צווים צבאיים, חסימות או אלימות מצד מתנחלים – יוצרת תנאים להשתלטות ישראלית עליהם. כך, חסימה של דרך או שער סגור אינה רק מגבלה תנועתית; היא נעשית מנגנון של נישול.

מעורבותן של [מיליציות מתנחלים](#) מעמיקה עוד יותר את הפגיעה. חסימות כבישים, איומים על נהגים, תקיפות בכבישים, הצבת חסימות פיראטיות, דרישות והפעלת לחץ על הצבא לסגירת צירי תנועה פלסטיניים ומניעת תנועה של פלסטינים בכבישים – כל אלה הופכים את הגבלות התנועה לזירה נוספת שבה מיטשטשת ההבחנה בין המדינה לבין האוכלוסייה המתנחלית. מתנחלים ומיליציות מתנחלים אינם גורם חיצוני למערך הגבלות התנועה, אלא חלק ממנגנון השליטה והמחיקה עצמו.

חנק כלכלי

החנק הכלכלי של הפלסטינים בגדה המערבית פוגע בתנאים החומריים המאפשרים להם להתפרנס, להחזיק בית, לעבד אדמה, לנוע, ללמוד, לקבל טיפול רפואי ולתכנן עתיד. הוא מתבטא בעוני, באבטלה ובירידה משמעותית ברמת החיים, אך פועל גם כמנגנון של שליטה, הפעלת לחץ מתמשך והגברת התלות של החברה הפלסטינית בשלטון הישראלי. שליטתה של ישראל במקורות פרנסה, בתנועה, במעברים, בקרקע, במים, בתכנון ובתשתיות, וכן בתקציב הרשות הפלסטינית באמצעות כספי המיסים שהיא גובה עבורה, הופכת את החיים הפלסטיניים לפחות יציבים, פחות בטוחים ופחות בני קיימא.

החנק הכלכלי בגדה נשען על תלות שנבנתה לאורך עשרות שנים. מאז 1967, ישראל הגבילה פיתוח כלכלי פלסטיני עצמאי, [כיוונה את כוח העבודה הפלסטיני לשוק העבודה הישראלי](#), שלטה במשאבים ובמעברים ומנעה פיתוח עצמאי של תשתיות, תעשייה, חקלאות וסחר. [הסכמי אוסלו ופרוטוקול פריז לא פירקו את התלות הזאת, אלא תרמו לביסוסה](#) כשהותירו בידי ישראל שליטה במעברים, במערכת הסחר, במטבע ובכספי המיסים של הרשות הפלסטינית.

בשנים האחרונות משתמשת ישראל בתלות זו בעוצמה רבה יותר, כמנגנון של חנק. היא [שללה או הקפאה כמעט לחלוטין את היתרי העבודה של פלסטינים בישראל](#), ובכך ניתקה רבבות עובדים פלסטינים ובני משפחותיהם ממקור הכנסה מרכזי. בה בעת היא [החריפה את העיכובים והקיצוץ בכספי המיסים של הרשות הפלסטינית ופגעה ביכולתה](#) לשלם משכורות ולספק שירותים בסיסיים, [ואיימה לנתק את המערכת הבנקאית הפלסטינית מן הבנקים הישראליים](#), שדרכם היא מחוברת גם למערכת הבנקאות הבינלאומית. כך הפכה ישראל גם את התלות הפיננסית של הכלכלה הפלסטינית לכלי להפעלת לחץ מתמשך.

הפגיעה הכלכלית מתממשת גם דרך שאר זרועות מנגנון המחיקה. מגבלות תנועה, מערך היתרים, צווים צבאיים וחסימות מונעים הגעה לעבודה ולשווקים, יציאה לחו"ל דרך מעבר אלנבי, הגעה לאדמות חקלאיות וגישה לשירותים ציבוריים. ההשתלטות על המרחב מונעת פיתוח פלסטיני ומרחיבה אזורי תעשייה ישראליים. אלימותם של הצבא ושל מיליציות המתנחלים מונעת גישה לשטחי חקלאות ומרעה. השליטה במים, באנרגיה ובתשתיות פוגעת ביכולת לקיים חקלאות, תעשייה וחיי יומיום.

הפגיעה בחקלאות וברעיית הצאן מדגימה זאת היטב. עבור משפחות רבות בגדה, אדמות חקלאיות, עצי זית, כרמים, חממות ועדרי צאן אינם רק מקור הכנסה אלא רשת ביטחון כלכלית, שמגולמים בה גם קשר בין-דורי לאדמה ותשתית לקיום קהילתי. [כאשר חקלאים אינם יכולים להגיע לאדמותיהם](#), עצי זית נכרתים, חממות נהרסות, רועים מורחקים משטחי מרעה

וממקורות מים ועדרים נגנבים – זוהי פגיעה ישירה בהכנסה, במזון, ברכוש וביכולת לקיים משק בית, אבל נגזרת ממנה גם פגיעה עמוקה יותר: אובדן רשת ביטחון כלכלית, פגיעה בידע חקלאי שעובר בין דורות, ניתוק מן הקרקע והחלשת האפשרות להמשיך לחיות במקום. הרס של מטע זיתים, חממה או עדר אינו פוגע רק בעונה חקלאית אחת; לעיתים הוא מחריב תשתית חיים שנבנתה במשך דורות, ושהשיקום שלה דורש זמן, כסף ותנאים שאינם קיימים תחת משטר של אלימות, הגבלות תנועה ונישול.

החנק הכלכלי מתרחב ממשק הבית אל המוסדות והשירותים המחזיקים את החברה. כאשר משפחות אינן יכולות לשלם שכר דירה, לקנות מזון, לשלם חובות, לעבד אדמה או לשלוח את ילדיהן ללימודים, נפגעת היכולת לקיים חיים יומיומיים בסיסיים. כאשר הרשות הפלסטינית אינה יכולה לשלם משכורות מלאות למורים, רופאים, פקידים ועובדי שירותים; כאשר [מערכת החינוך](#) עוברת ללמידה חלקית או ללמידה מרחוק; כאשר [מערכת הבריאות](#) פועלת תחת מחסור בתקציבים, בציד ובתרופות, ותוך פגיעה קשה בנגישות לטיפול – מצטמצמת יכולתה של החברה הפלסטינית לשמר רציפות מוסדית, חוסן קהילתי ואופק לדור הבא.

החנק הכלכלי מייצר תלות ופגיעות. הוא מציב משפחות, קהילות ומוסדות בפני בחירות כפויות: להישאר ללא פרנסה, לעבור למקום מגורים אחר, למכור נכסים, לוותר על לימודים, להקטין עדרים, לנטוש אדמות או להסתמך על סיוע חיצוני. אף שהויתור על אדמות, העזיבה ופירוק צורות הקיום, הפרנסה והקהילה נוצרים מתוך לחץ כלכלי מבני ומתמשך, הם כמעט אף פעם לא יוצגו כגירוש. כך מממש החנק הכלכלי את היגיון המחיקה במישור החומרי: ההישארות נעשית תלויה, פגיעה וחסרת אופק, ועזיבה עשויה להיות האפשרות היחידה שנותרת.

הרס חברתי ופוליטי

ישראל פוגעת בתשתיות המאפשרות לחברה הפלסטינית להתקיים כגוף חברתי ופוליטי ומערערת את התנאים לקיומם של מוסדות, הנהגה, זיכרון ונרטיב משותפים, תרבות, חינוך, עיתונות, מרחבי התארגנות ואופק פוליטי.

פלסטינים תושבי הגדה חיים [כנתינים נטולי אזרחות](#) תחת משטר שקובע את רוב היבטי חייהם, בלי שתהיה להם היכולת להשתתף בקבלת ההחלטות המעצבות אותם. ישראל היא הקובעת את תנאי החיים הבסיסיים שלהם ואת גבולות הלגיטימיות של זהותם הלאומית ושל פעולתם הפוליטית. התארגנויות פוליטיות, קהילתיות, מקצועיות, תרבותיות או חינוכיות הן אחת הדרכים המרכזיות שבהן מנסה החברה הפלסטינית לשמר כוח פעולה משותף, ולכן ישראל תופסת התארגנויות כאלה כאיום.

מאז 1967 ישראל מפלילה כמעט כל צורה של פעולה פוליטית פלסטינית באמצעות סדרה של [תקנות לשעת חירום וצווים צבאיים](#). לצד זאת, חקיקה ישראלית והכרזות המתקבלות מכוחה, ובהן [חוק המאבק בטרור](#), מרחיבות את מסגרת ההפללה ו**מאפשרות לישראל** להציג מפלגות, תנועות צעירים, ועדות עממיות, ארגוני חברה אזרחית, התארגנויות סטודנטים, עיתונאים, פעילים חברתיים ומגיני זכויות אדם כ"גורמי הסתה", "גורמי טרור" או כחלק מ"התארגנויות בלתי מותרות". כך מטשטשת ישראל במכוון את ההבדל בין מאבק חמוש לפעילות פוליטית לא אלימה. תיעוד, מחאה, סיוע משפטי, עבודה חקלאית קהילתית או חינוך לזהות פלסטינית – כולם חשופים באותה מידה למערך של מעצרים, פשיטות, סגירות, חרמות, איומים, חקירות וכליאה.

אחד הכלים העיקריים שבאמצעותם ממומשת מסגרת ההפללה הוא הכליאה ההמונית. [לאורך עשורים עצרה ישראל וכלאה מאות אלפי פלסטינים](#), ובהם מנהיגים פוליטיים, ראשי קהילות, מחוקקים, פעילים, סטודנטים, עיתונאים ומגיני זכויות אדם. מאז אוקטובר 2023, השימוש [במעצרים המוניים](#), במעצר מנהלי, בהעלמה לתוך מערכת הכליאה ובהתעללות שיטתית [התרחב עוד יותר](#).

הכליאה אינה פוגעת רק באדם שנעצר. היא מנתקת אותו ממשפחתו, מקהילתו וממרחב הפעולה הפוליטי שלו, ומעבירה מסר רחב: השתתפות בפעילות ציבורית או פוליטית עלולה להיענות באלמות, בכליאה ללא משפט ובעינויים.

מלבד השימוש בכליאה, ישראל מצמצמת את המרחב הציבורי הפלסטיני באמצעות [דיכוי הפגנות](#), פשיטות על מוסדות, [חדירה לטלפונים](#), [רדיפה ברשתות החברתיות](#) ואיומים על פעילים. קהילות שבהן יש ניסיונות להתארגנות פוליטית נענשות קולקטיבית. הפגנה, תיעוד של אלימות, פרסום ברשת, סיקור עיתונאי, פעילות סטודנטאלית או השתתפות בוועדה מקומית יכולים לשמש עילה למעצר או לפגיעה. התוצאה היא צנזורה עצמית, פחד מהתארגנות והימנעות מפעולה ציבורית.

הפגיעה בתשתיות הפוליטיות והחברתיות כוללת גם מתקפה על העיתונות, ארגוני החברה האזרחית וארגוני הזכויות הפלסטיניים. [הכרזתה של ישראל בשנת 2021](#) על שישה ארגוני זכויות אדם וארגוני חברה אזרחית פלסטיניים כעל ארגוני טרור לא הייתה צעד נקודתי, אלא חלק ממאמץ רחב לצמצם את יכולתם של פלסטינים לתעד את המציאות הפושעת שבה הם חיים, להתארגן, לייצג את עצמם, לפנות לזירות משפטיות ובינלאומיות, לשמר ידע קולקטיבי ולפעול כקולקטיב פוליטי. כאשר עצם הדרישה להגנה על זכויות ולהגנה משפטית מסומנת כטרור, נפגע אחד מהאפיקים העיקריים המאפשרים לחברה הפלסטינית להיאבק ולדרוש הכרה בזכויותיה.

לכך נוספת הפגיעה בזהות, בזיכרון ובנרטיב הפלסטיניים. [ישראל פועלת נגד סממנים לאומיים כמו דגל פלסטיני](#); [נגד מוסדות תרבות, חינוך ודת](#); נגד זיכרון הנכבה ומעמד הפליטות; נגד ארכיונים, אתרי מורשת ומקומות שבהם נשמר זיכרון היסטורי; ונגד מרחבים שבהם מועברים ידע, זיכרון ושייכות בין דורות. ההתקפה הישראלית על אונר"א, שמתמסכת זה שנים ו**[התחזקה בשנים האחרונות](#)**, משתלבת בתוך מהלך זה. באוקטובר 2024 **[אישרה הכנסת חקיקה](#)** האוסרת על פעילות אונר"א בשטח שישראל מגדירה כריבוני ואוסרת על רשויות המדינה לקיים קשר עם הסוכנות. במאי 2025 **[אכפה ישראל צווי סגירה](#)** על בתי הספר של אונר"א במזרח ירושלים, והסוכנות נאלצה לפנות את כלל ששת בתי הספר שהיא מפעילה בעיר, שבהם למדו קרוב ל-800 ילדים. אונר"א המותקפת מספקת למיליוני פליטים פלסטינים תשתיות של חינוך, בריאות, רווחה, תעסוקה ושירותים קהילתיים, אך הפגיעה בה אינה משליכה רק על מנגנון הסיוע ההומניטרי: אונר"א היא אחת המסגרות המוסדיות המרכזיות שממשיכות להכיר בפליטים הפלסטיניים כקולקטיב בעל היסטוריה, זכויות ותביעה פוליטית שלא נפתרה ושישראל מנסה למחוק. הפגיעה באונר"א, לצד פשיטות על **[מרכזים קהילתיים](#)**, **[חנויות ספרים](#)**, **[תיאטראות](#)**, **[מרחבים דתיים](#)**, **[אוניברסיטאות](#)** ו**[בתי ספר](#)**, מכוונת אל המקומות שבהם חברה מייצרת המשכיות, שפה, תרבות ותודעה פוליטית.

מעמדה של הרשות הפלסטינית ממחיש את עומק הפירוק הפוליטי הזה. הרשות הפלסטינית מוצגת כמסגרת של שלטון עצמי פלסטיני, אך למעשה היא פועלת בתוך מבנה שבו **[ישראל שולטת בגבולות, בתנועה, במרשם האוכלוסין, בקרקע, במשאבים, בביטחון ובמרחב הכלכלי](#)**. כך, גם כאשר קיימים מוסדות פלסטיניים, הם פועלים ללא ריבונות ומתוך תלות עמוקה במערך השליטה הישראלי. ישראל משתמשת במבנה הזה כדי לנהל את האוכלוסייה הפלסטינית בלי להעניק לה זכויות פוליטיות, תוך שהיא מחלישה בהתמדה את היכולת הפלסטינית לניהול עצמי של ממש.

גם בתוך תנאים אלה, החיים החברתיים והפוליטיים הפלסטיניים מוסיפים להתקיים. תחת איום מתמיד של הפללה, כליאה, אלימות ופירוק, תושבי הגדה ממשיכים **[להתארגן](#)**, **[לתעד](#)**, **[ללמד](#)**, **[לכתוב](#)**, **[לפעול משפטית](#)**, **[לשמר זיכרון](#)**, **[להגן על אדמותיהם](#)**, לקיים **[מוסדות ולבנות מחדש](#)** מרחבים קהילתיים.

טיהור אתני והשתלטות על המרחב

האופן שבו ישראל משתלטת על המרחב והמופעים הגוברים של הטיהור האתני בגדה המערבית הם הצורות המובהקות ביותר של שני ממדי המחיקה הקולוניאלית: פירוק התנאים לקיום פלסטיני במרחב, ובמקביל כינון מרחב יהודי רציף וממוסד. אלה נעשים באמצעות נישול, **[הרס](#)**, מניעת פיתוח, **[גירוש ודחיקה של קהילות פלסטיניות](#)**, לצד בניית התנחלויות, **[מאחזים וחוות](#)**, סלילת כבישים, הקמת תשתיות, הרחבת שטחי שיפוט וביסוס מנגנון צבאי בשירות הנוכחות היהודית.

השליטה בקרקע אינה רק שליטה בשטח. קרקע היא תנאי לקיום חיים: בית, פרנסה, חקלאות, תנועה, חינוך, קשר חברתי, זיכרון קהילתי ואופק פוליטי. הפגיעה הכרוכה בנישול מקרקעות אינה כלכלית בלבד. היא משפיעה גם על מרקם החיים ועל יכולתם של הפלסטינים להתקיים כקולקטיב בעל רציפות טריטוריאלית, חברתית ופוליטית.

הכלים שבאמצעותם ישראל משתלטת על קרקעות בגדה [קיימים עשרות שנים](#). במשך עשורים הכריזה ישראל על שטחים כעל "אדמות מדינה", "שטחים צבאיים סגורים", "שטחי אש", "שמורות טבע" ואתרי ארכיאולוגיה; מנעה תכנון ובנייה פלסטיניים; הרסה בתים ותשתיות; סגרה שטחים בפני פלסטינים; והקצתה קרקעות, תקציבים ותשתיות להתנחלויות. לכאורה מדובר בכלים שונים בעלי הצדקות שונות – ביטחוניות, תכנוניות, סביבתיות, ארכיאולוגיות ועוד. אבל למעשה, הם פועלים באופן המשרת ומקדם את צמצום מרחב המחיה הפלסטיני והרחבת המרחב היהודי.

בשנים האחרונות, פעולה מערכתית זו הואצה והפכה גלויה יותר. העברת סמכויות אזרחיות בגדה לגורמים פוליטיים המזוהים עם פרויקט ההתנחלות, [הקמת מינהלת ההתיישבות](#) במשרד הביטחון, הרחבת סמכויות בתחומי התכנון, הבנייה, המקרקעין והאכיפה וקידום [הסדר מקרקעין](#) בשטחי C אינם צעדים מנהליים ניטרליים. הם מעבירים את ניהול הקרקע בגדה ממסגרת צבאית למסגרת אזרחית-ממשלתית ישראלית, ואשר מקדמת בגלוי את הרחבת ההתנחלויות, סיפוח בפועל ודחיקתם של פלסטינים מן המרחב.

זהו אחד המימושים הישירים ביותר של מה שתוכנית ההכרעה מכנה "הכרעה התיישבותית": הפיכת הריבונות היהודית "מן הים ועד לירדן" ל"עובדה מוחלטת שאינה פתוחה לדיון ואינה נתונה למשא ומתן". במילים אחרות, ההתנחלות נועדה לשנות את המרחב כך שמדינה פלסטינית, ריבונות פלסטינית ורציפות טריטוריאלית פלסטינית ייעשו בלתי אפשריות.

[מאחזי החוות](#) הן אחד הכלים היעילים ביותר למימוש של היגיון המחיקה. חווה יכולה להשתלט בפועל על שטחי מרעה נרחבים בזמן קצר – די במספר קטן של מתנחלים, עדר, רכב שטח, נשק, גיבוי צבאי או משטרה ותמיכה תקציבית או תשתיתית כדי לשנות את מאזן הכוחות במרחב שלם. מרגע שמוקמת חווה ליד קהילה פלסטינית, [דפוס הפעולה חוזר על עצמו](#): חסימת גישה, איומים ותקיפות, פגיעה ברכוש ובעדרים, והפעלת כוחות המדינה נגד התושבים עד לעזיבתם הכפויה של הפלסטינים. [החוות נהנות](#) מתקציבים, תשתיות, הקצאות קרקע למרעה, הגנה צבאית, ציוד, נשק ולעיתים גם מתיאום ישיר עם הצבא. לכן יש להבין את מיליציות המתנחלים הפועלות בגדה המערבית לא כגורם חיצוני סורר או חריג למערכת המדינתית, אלא כזרוע ביצועית של מנגנון השליטה במרחב. גופי המדינה הרשמיים אינם נדרשים לגרש בעצמם כל קהילה, מאחר שהם מייצרים תנאים שבהם מתנחלים חמושים, בחסות מדינתית, הופכים את החיים הפלסטיניים לבלתי אפשריים.

החוות והמאחזים לא רק מרחיבים את שטח השליטה הישראלי; הם גם מייצרים חיכוך יומיומי וישייר בתוך מרחבי החיים הפלסטיניים. בניגוד למנגנונים של הפרדה וניהול מרחוק, במקרה זה מדובר בנוכחות ישראלית קרובה ומתמשכת: מתנחלים חמושים בשטחי מרעה, דרכים החודרות אל סמוך לבתים וחיילים המופיעים שוב ושוב בתוך היישובים והמרחבים שבהם חיים פלסטינים. כך הופכת הקרבה הפיזית עצמה לצורת שליטה המייצרת איום מתמיד, משבשת את שגרת החיים, והופכת פעולות יומיומיות לזירות פוטנציאליות של עימות אלים.

הפרקטיקות של הכרזה על אדמות מדינה, מניעת היתרי בנייה, הריסות, הקצאות מרעה, הקמת חוות ומאחזים ופעולות של מיליציות מתנחלים הן כולן חלק ממערך אחד. כאשר [קהילה פלסטינית נאלצת לעזוב](#) בעקבות אלימות, מניעת מרעה, הריסות, חסימת מים, חסימת תנועה או אובדן פרנסה, העזיבה מוצגת לעיתים כבחירה, אך בפועל מדובר בעזיבה כפויה, ולאחריה השטחים שנעזבו עוברים במהירות לשליטת מתנחלים. המתנחלים מקימים בהם דרכי גישה, מציבים קרוואנים, מקימים חוות נוספות, מגדרים אדמות, והנוכחות הפלסטינית הקודמת נמחקת מן הנוף. הפלסטינים נותרים עקורים, לעיתים במרחק קטן מאדמתם, אך ללא אפשרות ממשית לחזור אל צורת הקיום, הפרנסה והקהילה שהתקיימו שם.

ההשתלטות על המרחב אינה מכוונת רק למנוע אפשרות עתידית למדינה פלסטינית. היא דוחקת פלסטינים למובלעות צפופות, מנותקות ותלויות בהיתרים, בזמן שהמרחב היהודי מתרחב, מתחבר ומתמסד. זהו מנגנון מחיקה מובהק: הוא אינו מחייב העלמה מיידית של כל הפלסטינים מן השטח, אלא הופך את נוכחותם לבלתי רציפה ובלתי מוגנת, וחושף אותם עוד יותר לדחיקה נוספת.

סיכום

בגדה המערבית, חמשת צירי הפעולה של ישראל נגד הפלסטינים – אלימות והטלת אימה, הגבלות תנועה, חנק כלכלי, הרס פוליטי וחברתי וטיהור אתני והשתלטות על המרחב – פועלים יחד כמנגנון מחיקה משולב. הם פוגעים בחיי היומיום של פלסטינים כיחידים, כמשפחות וכקהילות, ושוללים את התנאים הנחוצים להם כדי להתקיים כגוף פוליטי, חברתי וטריטוריאלי.

ישראל מפעילה את המערך הזה באמצעות מוסדות מדינה, חקיקה, תקציבים, כוחות חמושים, תכנון, תשתיות, מערכות היתרים והמערך ההתיישבותי של התנחלויות, מאחזים, חוות ומיליציות מתנחלים חמושות. חלק מן הפעולות עדיין מוצגות בשפה של צורך ביטחוני, תכנון או אכיפת חוק. אולם ככל שהפרקטיקות נעשות גלויות, מתואמות ומוצהרות יותר, כך נחשפת

התכלית הפוליטית הרחבה שלהן: צמצום המרחב הפלסטיני, פירוק הרציפות הפלסטינית, החלשת מוסדות וייצוג, דחיקת קהילות ושליטת עתיד פוליטי פלסטיני עצמאי.

תוכנית ההכרעה מנסחת באופן גלוי תכלית זו ומעניקה שפה פוליטית מפורשת למה שמנגנוני המחיקה מממשים בשטח: הכרעת הפלסטינים באמצעות הישגות בתנאים של ויתור ותלות, עזיבה, או דיכוי בכוח.

מכאן נגזרת גם משמעות פוליטית ובינלאומית. הקהילה הבינלאומית ניצבת מול משטר אפרטהייד ישראלי שמפעיל מנגנוני מחיקה מואצים בתוך פרויקט קולוניאלי-התיישבותי. שפה של "ניהול הסכסוך" או "חזרה לתהליך מדיני" אינה מתאימה למציאות שעל הפרק בפועל, היא מסייעת להסתיר את מהות המערכת: משטר שמארגן את המרחב על בסיס עליונות יהודית, ומפעיל מערכות שליטה, כפייה ודיכוי כלפי הפלסטינים כדי לשמר עליונות זו ולמנוע מהם עתיד פוליטי חופשי ושוויוני.

הקהילה הבינלאומית אינה יכולה להמשיך להתייחס למציאות זו כאל משבר זמני, כאל תוצאה של אלימות נקודתית של מתנחלים או כאל סטייה שניתן לתקן באמצעות קריאות לריסון ולחזרה לתהליך מדיני. [החסינות שממנה נהנית ישראל](#), הנשענת על תמיכה פוליטית, דיפלומטית, צבאית וכלכלית נרחבת, מאפשרת לפרויקט המחיקה להתקדם. הג'נוסייד בעזה לא חולל את השינוי היסודי במדיניות הבינלאומית שמתחייב מהיקף הפשעים, ואותה חסינות מאפשרת כעת את המשך האלימות, העקירה, הנישול, החנק הכלכלי והפירוק החברתי והפוליטי בגדה המערבית. ההכרה במציאות המתוארת מחייבת פעולה דחופה וחד-משמעית לעצירת הפגיעה ולהגנה על זכויותיהם האישיות והקולקטיביות של הפלסטינים.

4. מנגנון המחיקה בגדה המערבית

א. אלימות והטלת אימה

מבוא

פרק זה מתאר את מנגנון המחיקה דרך האלימות שמפעילה ישראל כלפי תושבי הגדה הפלסטינים. הפרק בוחן את מכלול הגורמים המעורבים בהפעלת האלימות, ובהם גורמים רשמיים כמו הצבא, המשטרה, כיתות כוננות וגדודי הגנה מרחבית, ועוקב אחרי המעבר מפשיטות צבאיות תקופתיות לדפוסי פעולה מתמשכים והרסניים יותר, הרחבת השימוש בכוח קטלני והקלה במדיניות הפתיחה באש, ומעורבות הולכת וגוברת של מיליציות מתנחלים חמושות הפועלות בתיאום ובשיתוף פעולה עם הכוחות הרשמיים. כמו כן, לאורך הפרק מפורטות הדרכים שבאמצעותן מטילה ישראל אימה על תושבי הגדה, ושאינן נשענות בהכרח על הפעלת כוח קטלני, כמו למשל שימוש במערכות חודרניות של מעקב וניטור, נוכחות כמעט מתמדת של חיילים ומתנחלים חמושים בדרכים ובתוך הכפרים, פלישות לילות לבתים, איומים וסחיטה, מעצרים, התעללות ועינויים, אלימות מינית וביזוי גופות.

הפרק מראה כיצד האלימות הישראלית מתקיימת כמערכת משולבת ורצופה שבאמצעותה מרחיבה ישראל את שליטתה בגדה המערבית ומצמצמת את יכולתם של הפלסטינים להמשיך להתקיים כפרטים וכחברה.

השפעתה של האלימות המתמשכת חורגת בהרבה מן האירוע הבודד, ביתר שאת מאז אוקטובר 2023. היא מייצרת מציאות מתמשכת של פחד, אי-ודאות ופגיעות, שבה כל פעולה יומיומית – החל מיציאה לעבודה, הגעה לבית הספר, עיבוד אדמה, רעיית צאן, נסיעה לטיפול רפואי או שהייה בבית – כרוכה בחשש מפני פגיעה אלימה. במובן זה, הטלת האימה אינה תוצר לוואי של האלימות המתמשכת אלא אחד מיעדיה המרכזיים: היא מצמצמת את מרחב הפעולה של יחידים וקהילות, מעצבת את החלטותיהם, כובלת אותם לבתיים ומעמיקה את שליטתה של ישראל בפלסטינים.

השינוי באופי האלימות מאז אוקטובר 2023, כמתואר בפרק זה, ממחיש מעבר משימוש מוגבר בהתעמרות בירוקרטית הנשענת על כלים משפטיים, תכנוניים ומינהליים, לצד מופעים של אלימות ספורדית, למערך הוליסטי של אלימות פיזית ומיידית המופעל בשטח בידי נציגי המשטר הרשמיים, אך גם בידי גורמים אזרחיים המהווים כוח משלים לפעולת גורמי המדינה

הרשמיים. האלימות המתוארת כאן אינה נמדדת רק במספר ההרוגים, הפצועים, העצורים והכלואים, אלא גם באפקט המצטבר שלה, וביכולתה להפוך כל פעולה יומיומית לחישוב מתמיד של סיכון ותועלת. מציאות זו, הרווייה בחרדה, כופה על תושבי הגדה המערבית דריכות מתמדת ומשבשת את שגרת חייהם, ומחלישה את החוסן האישי, המשפחתי והקהילתי שלהם. כל אלה משרתים את הגיון המחיקה, שמטרתו לדחוק את תושבי הגדה ולפרק את המבנים שהופכים אותם מיחידים לקולקטיב לאומי.

לאורך עשורים הציגה ישראל את השימוש בכוח כלפי תושבי הגדה הפלסטינים כתגובה ל"אירועים ביטחוניים", ובכך מיקדה באופן מכוון את השיח הציבורי בישראל במבצעים ופעולות צבאיות נקודתיות ובאירועי הסלמה מוגדרים בזמן ובמקום. אלא שאירועים אלו מתקיימים על רקע מציאות יומיומית אחרת: שגרת אלימות מתמשכת, המופעלת גם בהיעדר התנגדות ממשית של פלסטינים וחודרת לכל תחומי החיים של תושבי הגדה. שגרה זו נשענת על נוכחות צבאית מתמדת ומסיבית בלב אוכלוסייה אזרחית: כוחות ישראליים פושטים דרך קבע על ערים, עיירות, כפרים ומחנות פליטים, פולשים לבתי מגורים, מקיימים מעצרים וחיפושים, מפעילים מחסומים קבועים ומזדמנים המגבילים את תנועת התושבים, ומפעילים אמצעי מעקב שונים על תושבי הגדה. התנגדות לפעולות אלו – ולעיתים עצם הנוכחות הפלסטינית במרחב – נענית פעמים רבות בהפעלת כוח, לרבות ירי חי, מעצר והתעללויות חוזרות ונשנות.

כבר בעשור הראשון לכיבוש, עם הקמת ההתנחלויות הראשונות בגדה המערבית, התפתחה לצד האלימות הישראלית הממוסדת שגרה של אלימות מתנחלית כחלק בלתי נפרד מאלימות המשטר. בהדרגה החלה האלימות לחדור לתוך אזורי המגורים והבתים של תושבי הגדה הפלסטינים, תוך שהיא זוכה לחסותם של כוחות ישראליים ולהגנתם של מנגנוני המדינה השונים. לאורך השנים תיעד בצלם שוב ושוב כיצד מתנחלים תוקפים פלסטינים, פוגעים ברכושם ומנסים לדחוק אותם מאדמותיהם, ונהנים מליווי, גיבוי, הגנה או התעלמות מצד מנגנוני המדינה הרשמיים. במהלך שלושת העשורים האחרונים, כוחות ישראליים [תועדו שוב](#) ושוב כשהם מלווים מתנחלים בתקיפותיהם, מאפשרים אותן ומשתתפים בהן; במקביל, חיילים [תיארו](#) כיצד תושבי ההתנחלויות משתתפים בתהליכי קבלת החלטות ועיצוב מדיניות הצבא בגדה, ולעיתים אף מפקדים בפועל על חיילים בשטח. כך הלכו והיטשטשו הגבולות בין מבצעי האלימות השונים, ושיתוף הפעולה בין הצבא, המשטרה והמתנחלים הלך והתהדק, עד שנעשו גורמים משלימים בתוך מנגנון שליטה אחד.

האלימות בגדה בצל הג'נוסייד בעזה

בד בבד עם החרבתה של רצועת עזה מאז אוקטובר 2023, שורה של בכירים מנציגי הציבור הישראלי חזרו והבהירו כי בכוונתם להעתיק את "מודל עזה" גם לגדה המערבית: שר הביטחון ישראל כ"ץ, למשל, [דרש](#) להשוות בין הפעילות הצבאית בעזה לזו בגדה, ושר האוצר בצלאל סמוטריץ', המשמש גם כשר נוסף במשרד הביטחון האחראי על מנהלת ההתיישבות, [איים](#) על תושבי הגדה ואמר שגורלם יהיה כגורל תושבי עזה אם ימשיכו "לתמוך בטרור": "טול-כרם וג'נין ייראו כמו ג'באליא ושג'עיה, שכס ורמאללה ייראו כמו רפיח וח'אן-יונס, גם הן יהפכו לעיי חורבות שלא ניתן לגור בהן, ותושביהם יאלצו לנדוד ולחפש חיים חדשים במקומות אחרים".

בהמשך מונו מספר מתנחלים תושבי הגדה המערבית [לתפקידי מפתח](#) בדרג הבכיר של המערכת הצבאית, ובהם אבי בלוט, שגדל בהתנחלות נווה צוף ולמד במכינת "בני דוד" שבעלי. כבר עם תחילת כהונתו כאלוף פיקוד המרכז ביולי 2024 הצהיר בלוט על כוונתו לנקוט גישה "התקפית" ויזומה. לאחר מכן הבהיר כי הכוונה היא, בין השאר, [לענישה קולקטיבית](#) של קהילות פלסטיניות שלמות. תוצאות תהליך זה התבטאו באופן המובהק ביותר במהלך מבצע "חומת ברזל" במחנות הפליטים בצפון הגדה המערבית החל בינואר 2025: לא רק פשיטות אלימות כבעבר, אלא זריעת הרס רחב היקף למבנים ולתשתיות אזרחיות באמצעות הפצצות מהאוויר והפעלת כלים הנדסיים כבדים באזורי מגורים צפופים, דפוסים שהדהדו את הנעשה ברצועת עזה מאז אוקטובר 2023. במהלך תקופה זו, ישראל הפכה מבני מגורים ותשתיות חיים בסיסיות בצפון הגדה לעיי חורבות.

במקביל להרס מחנות הפליטים והערים בצפון הגדה המערבית, ניכרה הקלה נרחבת במדיניות הפתיחה באש של הצבא הישראלי בכל מרחב הגדה. בהתאם, מאז אוקטובר 2023 חל [זינוק חד](#) במספרי ההרוגים והפצועים הפלסטינים. במאי 2026 הציג אלוף פיקוד המרכז [אבי בלוט](#) את מדיניות ההרג של הצבא בגדה המערבית. במסגרת זו, טען בלוט כי "אנחנו הורגים כמו שלא הרגנו מאז 1967", וכי "מתוך 1,500 בני אדם שנהרגו בשלוש השנים האחרונות, רק 4% היו בלתי מעורבים". נתוני בצלם מראים כי לטענה זו אין כל אחיזה במציאות. מתוך 1,037 פלסטינים שנהרגו על-ידי הצבא הישראלי בגדה המערבית בין 7.10.2023 ל-30.6.2026, כרבע מההרוגים – 237 בני אדם – היו קטינים, וכ-21 נשים. נסיבות הריגתם, אשר מפורטות בנתוני ההרוגים של בצלם, מלמדות על האופן השיטתי שבו ישראל מייצרת הצדקה בדיעבד להרג פלסטינים: תחילה באמצעות סימונם כאיום, ובהמשך באמצעות מחיקת הנסיבות הקונקרטיות שהובילו להריגתם, גם כאשר מדובר באזרחים, ובכללם ילדים, שלא היוו סכנה לאיש.

מאז אוקטובר 2023, אלפי מתנחלים תושבי הגדה המערבית גויסו לשירות מילואים באזורי מגוריהם. חלקם שולבו בכיתות הכוננות של ההתנחלויות, שהורחבו וחומשו בכבדות, וחלקם הוצבו בגדודי ההגנה המרחבית (הגמ"ר) של החטיבות האזוריות האחראיות על האזורים

השונים בגדה המערבית (להרחבה על גדודי ההגמ"ר וכיתות הכוננות, ראו בהמשך פרק זה). נוסף על אלה, נציגי ציבור קידמו ועודדו התחמשות המונית של מתנחלים, גם כאלה שלא גויסו לשירות פעיל.

השילוב בין ההתחמשות המסיבית ובין תהליכי הדה-הומניזציה והדרישה הציבורית לנקום בפלסטינים כולם בגין ההתקפה שיזם חמאס – דרישה שהפכה רווחת מאוד בישראל בכלל ובקרב הימין הקיצוני בפרט – הוביל לכך שאלימות המתנחלים הפכה מאז אוקטובר 2023 מאורגנת, קטלנית, נרחבת ומיידית יותר מבעבר. מאז אוקטובר 2023 תועדו מקרים רבים שבהם מתנחלים תושבי הגדה המערבית יוזמים תקיפות מתוכננות ומסונכרנות בזמן שהם חמושים ומצוידים בלבוש, בנשק ובציוד צבאי. בתוך כך, ההבחנה בין סוכני האלימות השונים הפכה גם היא מאתגרת יותר. במקביל, [העידוד המתמשך](#) שמשמיע הדרג הפיקודי באוזני החיילים, בבקשה לנקוט גישה "התקפית" ו"יזומה", השתלב בתהליכי הדה-הומניזציה הכלליים ויצר כר פורה להתעללות מכוונת בתושבים פלסטינים, לעיתים תוך איחוד כוחות עם מתנחלים.

הצבא הישראלי: מפשיטות מזדמנות להרס קבוע

במשך עשורים מנהל הצבא הישראלי פשיטות צבאיות מזדמנות על מחנות הפליטים ועל אזורים מגורים אחרים בכל רחבי הגדה המערבית. לפשיטות מתכונות קבועה למחצה, שכוללת כניסה של עשרות או מאות חיילים, לעיתים בליווי שוטרים או אנשי שב"כ, לעיר, עיירה, כפר או מחנה פליטים. במשך שעות ארוכות, ולעיתים ימים, מבצעים הכוחות ירי כבד בלב שכונות מגורים, פורצים למבנים ועורכים חיפושים ומעצרים. באופן ספציפי, מחנות הפליטים בצפון הגדה המערבית נתונים לשגרת פשיטות תכופה וקטלנית במיוחד הכוללת, בין השאר, הרג נרחב של אזרחים וגרימת נזק והרס לבתים, מבנים ותשתיות. גורמי [צבא, שב"כ וכלי תקשורת ישראליים](#) תיארו לאורך השנים את המרחבים האלה כמרכזים של פעילות חמושה, באופן שמסמן אותם ואת תושביהם כיעד לגיטימי להפעלת כוח צבאי נרחב וחושף את כלל התושבים לפגיעה מתמשכת ולענישה קולקטיבית.

סימון זה מטשטש את העובדה שמדובר במחנות פליטים ובשכונות מגורים צפופות שחיים בהן אזרחים, ובהם ילדים, קשישים ומשפחות, המנסים לקיים שגרה יומית. על פי רוב, במהלך הפשיטות מטיל הצבא סגר על המרחב, מבצע חסימות דרכים ומונע תנועה וגישה לטיפול רפואי, לעיתים באופן שמסכן את חייהם של התושבים. סגרים אלו עשויים להימשך ימים, ובמהלכם משותקת לגמרי שגרת חייהם של התושבים: בתי הספר מושבתים, פעילות העסקים נעצרת ותושבים אינם יכולים להגיע לעבודתם.

גורמי הצבא משתמשים לא אחת בטענה שארגונים פלסטיניים חמושים מנצלים את מחנות הפליטים – מהמרחבים האזרחיים [המאוכלסים](#) והצפופים ביותר בגדה – כדי להסתתר בהם ולפעול מתוכם, תוך שימוש בתושבי מחנות הפליטים כבמגנים אנושיים. אך אופני הפעולה של הצבא והיקף הפגיעה מעידים כי אין מדובר בתקיפות ממוקדות בחמושים, אלא בדפוס פעולה רחב שפוגע באוכלוסייה האזרחית ובתנאי החיים שלה, תוך שימוש במנגנון של ענישה קולקטיבית והטלת אימה.

ביולי 2023 יצא הצבא הישראלי לפשיטה על מחנה הפליטים ג'נין שבצפון הגדה המערבית, מתקפה שזכתה לשם מבצע ["בית וגן"](#). במשך יומיים של הפצצות מהאוויר, ירי מטנקים, הרס בעזרת דחפורים ופלישה קרקעית של כאלף חיילים חמושים השית הצבא [הרס עצום](#) של מבנים ותשתיות במחנה הפליטים ג'נין, ביתם של כ-23,600 בני אדם. משרד האו"ם לתיאום עניינים הומיטריים (OCHA) [דיווח](#) כי במהלך ימי הפשיטה, כוחות הצבא עברו מבית לבית דרך חורים שקדחו בקירותיהם החיצוניים, השתלטו לפרק זמן ממושך על חלק מהבתים והסבו נזק עצום לרכוש. הצבא חסם גישת כלי רכב והולכי רגל למחנה ומנע תנועת אמבולנסים לתוך המחנה לצורך טיפול בפצועים. בנוסף, ביצע הצבא ירי חי והשליך רימוני הלם וגז מדמיע לעבר מספר בתי חולים במחנה. 12 בני אדם נהרגו במהלך המבצע, מתוכם ארבעה ילדים. יותר מ-120 בני אדם נפצעו, ו-3,500 נעקרו מבתיהם.

מאז אוקטובר 2023, וביתר שאת מאז תחילת מבצע "חומת ברזל" בינואר 2025, נרשם מעבר לשלב חדש בהיקף, בעוצמה ובדפוסי הפעולה המיושמים במהלך הפשיטות של הצבא הישראלי על מחנות הפליטים ועל אזורי מגורים אחרים בכל רחבי הגדה המערבית. [במבצע "חומת ברזל"](#), שהתחיל במחנה הפליטים ג'נין והמשיך למחנות טול-כרם, נור שמס ואל-פארעה, ההשתלטות הזמנית על המחנות בצפון הגדה המערבית הוחלפה באריעת הרס מסיבי למבנים ולתשתיות ובגירוש של עשרות אלפי תושביהם. במהלך המבצע עקר הצבא מבתיהם [כ-33,000 מתושבי מחנות הפליטים](#), הצהיר כי ימשיך להחזיק בהם לעת עתה, ונכון לסוף יוני 2026 טרם הודיע על סיום המבצע ומונע ממרבית התושבים לחזור. מתחילת המבצע ועד לסוף יוני 2025, הרגו כוחות הצבא 83 בני אדם בירי ובהפצצות מהאוויר בערים ובמחנות בצפון הגדה, מתוכם 3 נשים ו-14 קטינים, כך לפי נתוני בצלם. במקביל, ביצעו הכוחות הרס חסר תקדים של מבנים ותשתיות באמצעות פיצוץ מבוקר ושימוש נרחב בדחפורים. הכוחות פלשו למרחבי מגורים צפופים תוך שימוש בטנקים ונגמ"שים שזרעו הרס נוסף לבתים, למכוניות ולרכוש ציבורי.

אחד הביטויים המובהקים ביותר לעלייה ברף האלימות ולהעתקת דפוסי הלחימה מעזה לגדה, הוא העובדה שחיל האוויר הישראלי, לראשונה מאז האינתיפאדה השנייה, שב [להפציץ אזורי מגורים צפופים](#) בצפון הגדה המערבית. לפי תיעוד של בצלם, מאז ה-21.6.2023, אז התבצעה ההפצצה האווירית הראשונה של ישראל בגדה מאז האינתיפאדה השנייה, ועד ל-23.5.2026, נהרגו בגדה 269 פלסטינים מירי מהאוויר. מתוך כלל ההרוגים, 45 היו קטינים. לפחות 128 מההרוגים נהרגו כשלא היו מעורבים בפעילות לחימתית כלשהי בעת ההפצצה. לשם השוואה, במשך יותר מ-18 שנה, בין 2005 לתחילת אוקטובר 2023, הרג הצבא בהפצצות אוויריות בגדה 14 בני אדם. תושבי המחנות שמסרו את עדותם לבצלם מאז אוקטובר 2023 [תיארו](#) את המראות במחנות לאחר ההפצצות: הרס עצום של מבני מגורים, גופות קבורות תחת הריסות וחלקי גופות, בין השאר של ילדים, מפוזרים ברחובות, בבתים, בבית קפה ובחצר משחקים.

כחלק מסדרת פשיטות צבאיות על אזורי מגורים בנפות שכס, ג'נין, רמאללה וחברון במהלך סבבי הלחימה עם איראן ביוני 2025 ובין פברואר למרץ 2026, תיעד בצלם דפוס פעולה שיטתי, רחב היקף וחוזר של השתלטות חיילים על בתי מגורים, תפיסתם והסבתם לעמדות צבאיות, למרכזי חקירה ולמקומות לינה לחיילים. ביוני 2025 הצבא השתלט כך על 60 מבנים לפחות. בין פברואר למרץ 2026 השתלט הצבא על לפחות 130 בתי מגורים. במהלך ההשתלטות הורו החיילים לדיירים לעזוב את בתיהם, או שריכוזו אותם בחדר אחד, לעיתים תוך הפרדה בין גברים, נשים וילדים, תוך שהם עורכים חיפושים שנמשכו בין כמה דקות לכמה שעות. עם עזיבת החיילים שעות ולעיתים ימים לאחר מכן, כשהורשו התושבים לשוב לבתיהם, הם מצאו כי החיילים בזזו מן הבתים כסף וציוד, אכלו מהמזון שלהם, ישנו במיטותיהם והותירו אחריהם רהיטים שבורים, פסולת, בדלי סיגריות, ובחלק מהמקרים אף צואה. חלק מן התושבים העידו לבצלם כי הם חוששים לחזור לבתיהם, שמא יהיו נתונים להשתלטות חוזרת או שיהפכו למטרה צבאית.

השתלטות מסוג זה אינה תופעה חדשה כשלעצמה, ובעגה הצבאית אף זכתה בעבר לכינוי ["אלמנת קש"](#); אולם עדויות בצלם מתעדות התרחבות בהיקף השימוש בפרקטיקה זו.

התהליך הזה משתקף גם [בעלייה](#) המדווחת מאז אוקטובר 2023 בשימוש שעושים כוחות ישראליים בתושבים פלסטינים [כמגינים אנושיים](#) בעת פשיטות על אזורי מגורים או פלישות לבתים, פעמים רבות בהוראתם של דרגים בכירים בצבא. פלסטינים, ובהם [ילדים ונערים](#), נכפים לבצע פעולות צבאיות הכרוכות בסיכון ממשי לחייהם, לעיתים קרובות תחת איומי נשק. הם מצווים לפנות חפצים חשודים מהכביש, להורות לאנשים לצאת מבתיהם כדי שהצבא יוכל לעוצרם ("[נוהל שכך](#)"), לעמוד לפני חיילים בשעה שאלה יורים מאחורי גבם, ועוד.

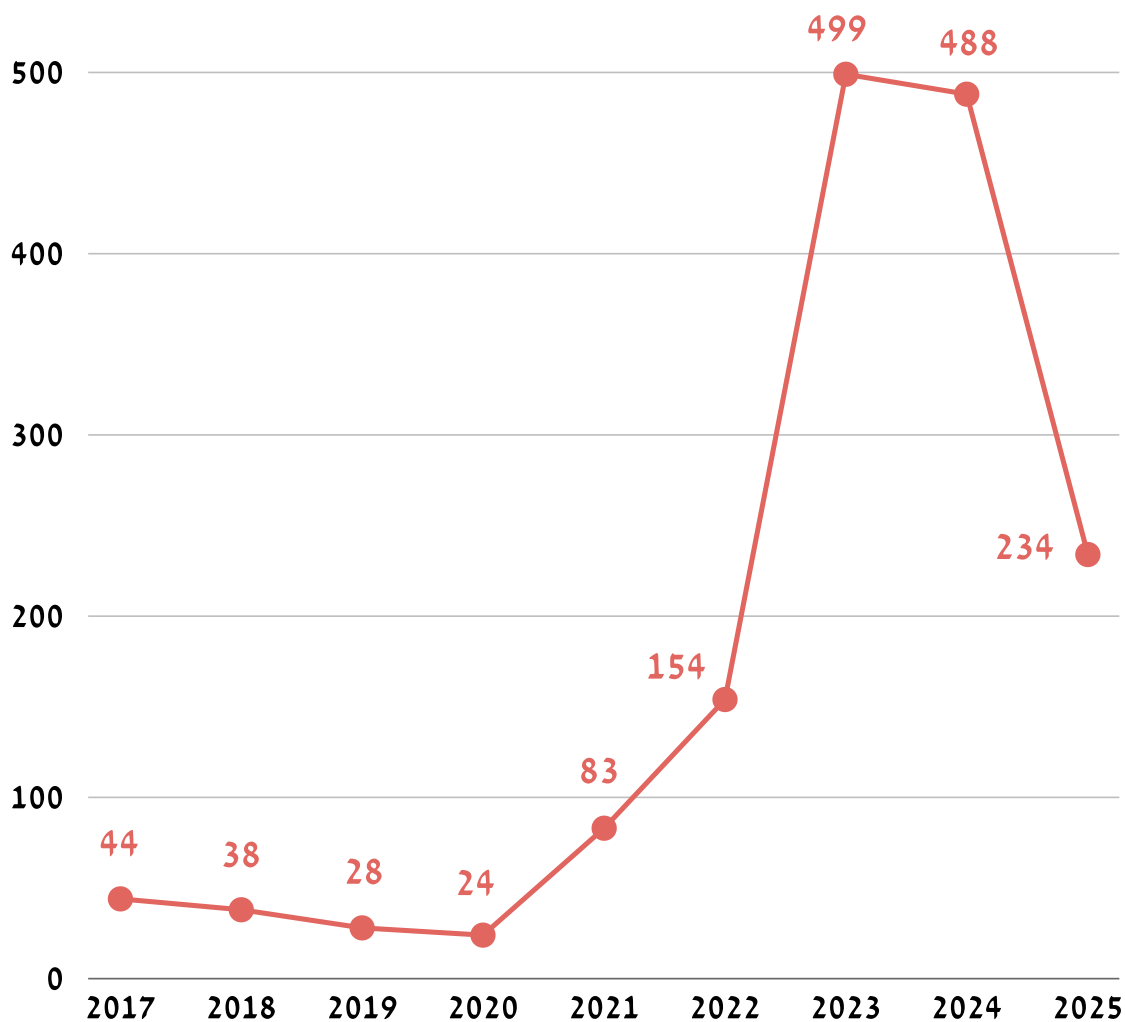
מדיניות הפתיחה באש

רקע: מדיניות הפתיחה באש של הצבא הישראלי

[הוראות הפתיחה באש](#) של הצבא הישראלי אינן זמינות לציבור. לפי [עדויות](#) רבות [שמסרו חיילים](#) לארגון "שוברים שתיקה" לאורך השנים, עולה כי ברוב המוחלט של המקרים עוברים החיילים הכשרה בעל-פה המתארת את עיקרי הנהלים, ואינם מקבלים אותם באופן מסודר. רבים העידו כי ההוראות [משתנות ומתרחבות](#) בהתאם ל"רוח המפקד" הספציפי. מפרסומים שונים ומדברים שמסרו נציגי המדינה במסגרת הליכים משפטיים שהתנהלו בנושא, עולה כי טענת המדינה היא שההוראות נוסחו בהתאם לדרישות המוגדרות בדין הישראלי והבינלאומי בכל הנוגע לשימוש בכוח קטלני; אולם בפועל, במקום לרסן ולהגביל את השימוש בכוח, ההוראות העמומות משמשות את המערכת הצבאית והחיילים בשטח כדי לחמוק ממתן דין וחשבון על פגיעה בפלסטינים. מהצלבה בין המידע הזמין לציבור ובין עדויות חיילים, עולה כי אף שההוראות מאפשרות ביצוע ירי קטלני רק במקרים של סכנת חיים "ממשית ומיידית" אך לא קובעות אמות מידה ברורות, ומשאירות בידי החיילים בשטח את היכולת להחליט האם הסיטואציה עונה להגדרה, ותחושת הסכנה הסובייקטיבית שלהם משמשת לא פעם צידוק להפעלת כוח לא מידתי. לאורך השנים, מדיניות הפתיחה באש הישראלית הפכה מתירנית יותר, לעיתים על רקע קריאות של [נציגי ציבור שונים](#) להרחיבן כדי לאפשר לחיילים להגן על עצמם, גם במחיר הרג נרחב של פלסטינים.

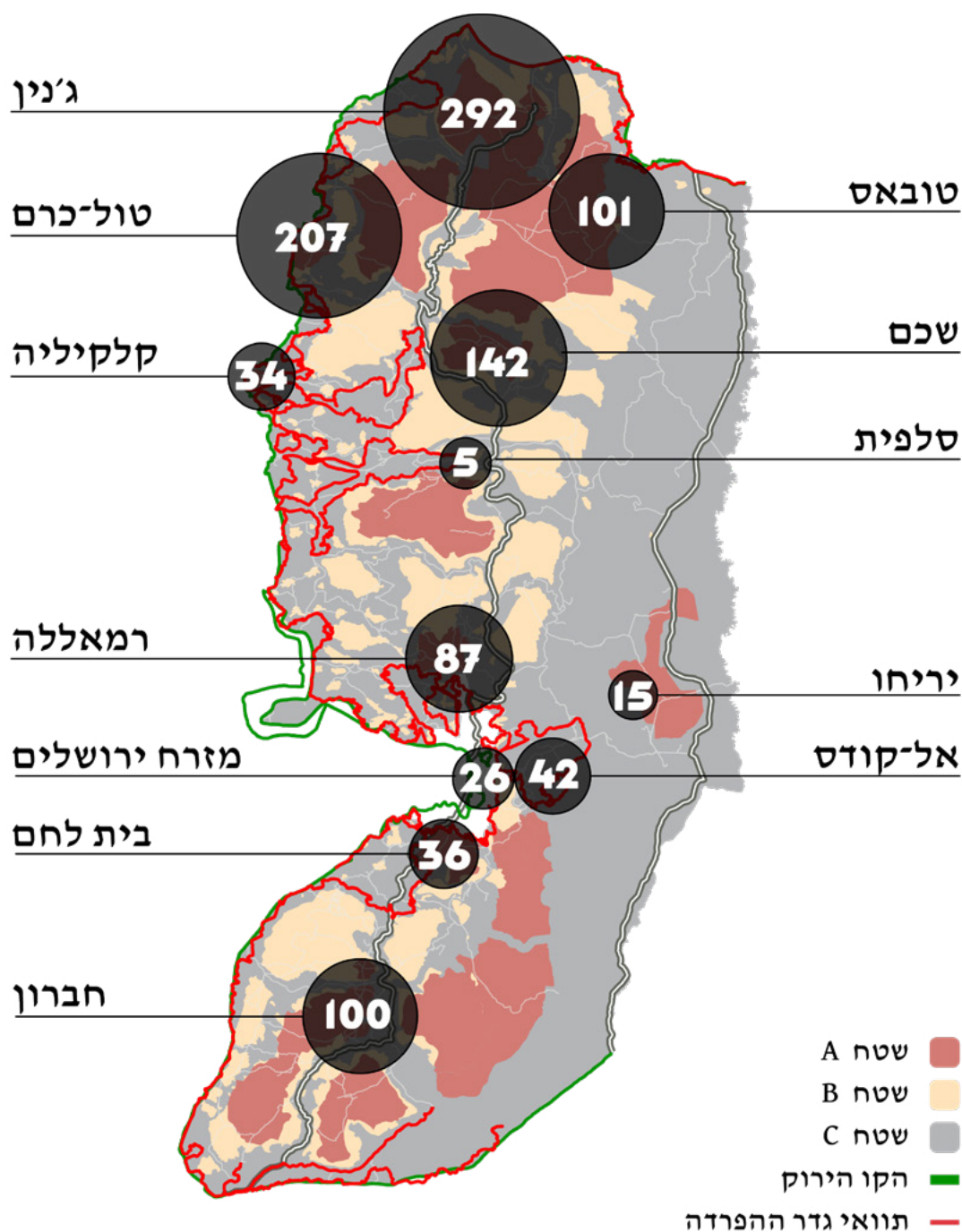
מאז תחילת האינתיפאדה השנייה (ספטמבר 2000) ועד 6.10.2023 הרגו כוחות ישראליים [2,657 בני אדם](#) בגדה המערבית, כולל מזרח ירושלים. מתוכם, 519 היו ילדים ו-83 נשים. בשנים אלה, 83 פלסטינים תושבי הגדה נהרגו בידי גורם אזרחי, ו-15 נהרגו בידי גורם ישראלי, לא ידוע אם צבאי או אזרחי. עשרות אלפים נוספים [נפצעו](#), חלקם באורח קשה עם השלכות לשארית חייהם, ובכלל זה נכות גופנית או נפשית. מאז ה-7.10.2023 ועד ה-30.6.2026 הרגה ישראל 1,087 פלסטינים בגדה המערבית, כולל מזרח ירושלים. מתוכם, 242 היו ילדים ו-21 נשים. מתוך כלל ההרוגים, 35 נהרגו בידי גורם ישראלי אזרחי, ו-15 בידי גורם ישראלי, לא ידוע אם אזרחי או צבאי. השאר נהרגו בידי כוחות ישראליים.

מרבית ההרוגים והפצועים בשנים אלו לא נהרגו או נפצעו בעת מעורבות בפעילות אלימה או בחילופי אש עם כוחות הצבא, ואף לא היו יעד לחיסול או להתנקשות. חלקם [היו יעד למעצר](#), ולא סיכנו את הכוחות שבשטח. [חלק מההרוגים](#) נמצאו בקרבת מי שהוגדר כמבוקש, וזהו באופן שגוי כמבוקשים, או שנקלעו לסמטה או לדרך שבה חיילים קיימו מארבים צבאיים. היו שנורו כי טיפסו על גדר ההפרדה כדי להיכנס לירושלים או לגבולות הקו הירוק כדי להגיע למקום עבודתם.

פלסטינים שנהרגו בידי ישראל**2025-2017****אוקטובר 2023 ואילך**

השינוי בדפוסי הפעולה של הצבא הישראלי מאז אוקטובר 2023 משתקף באופן הבולט ביותר בהרחבה חסרת התקדים של היתרי הפתיחה באש ברצועת עזה ובגדה המערבית, באופן שמאפשר ירי במצבים שבהם לא נשקפת סכנת חיים – או כל סכנה אחרת – לכוחות הצבא הפועלים בשטח.

מספרי הרוגים מאז 7 באוקטובר 2023 על פי חלוקה למחוזות

* הנתונים מתייחסים לתקופה שבין 7 באוקטובר 2023 ועד 30 ביוני 2026

מקור: [בצלם](#)

כמה מקרים, ובהם הרג [בני משפחת בני עודה](#) בטמון במרץ 2026 והרג התינוק [סאם אבו הייכל](#) בן שבעת החודשים בחברון ביוני 2026, חדרו לסדר היום הציבורי בישראל ועוררו דיון תקשורתי. במקרים אלו תיאר הצבא את הירי כתגובה ל"תחושת סכנה" של החיילים, טען כי כלי הרכב שבהם נסעו הקורבנות "האיצו לעברם", והציג את האירועים כתקריות חריגות.

לנוכח מקרים דומים שתיעד בצלם מאז אוקטובר 2023, עולה כי הרג ילדי משפחת בני עודה והרג התינוק סאם אבו הייכל אינם חריגים – לא מבחינת העובדה שמדובר בהרג של ילדים ונערים, ואף לא מבחינת העובדה שילדים ונערים אלו נורו למוות לצד בני משפחותיהם או לנגד עיני הוריהם. להריגת ילדי משפחת בני עודה והתינוק סאם ב-2026 קדם הרג של [54 ילדים](#) בידי כוחות ישראלים בגדה המערבית במהלך 2025, ובהם סדאם רג'ב בן העשר, [שבינואר 2025](#) נפצע בגבו מירי חיילים כשיצא לפתח ביתו בטול-כרם כדי לשוחח בטלפון עם אימו, ומת מפצעיו עשרה ימים לאחר מכן; עמרו קבהא בן ה-13, שחיילים ירו בו בעת שהלך ברחוב בעירת מגוריו יעבד שבמחוז ג'נין [ביולי 2025](#), ולאחר שנורה תקפו את אביו שהגיע למקום, אזקו את ידיו והושיבו אותו בסמוך לבנו הגוסס, ובמשך כחצי שעה מנעו מאמבולנס שהיה במקום לפנותו; איסלאם מג'ארמה בן ה-14, שחיילים ירו בו למוות [בספטמבר 2025](#) לאחר שהוא ובני משפחתו ביקרו בחורבות בתייהם שנהרסו בידי הצבא במחנה הפליטים ג'נין; ומוחמד מסקלה בן ה-14, שחיילים ירו בו [במהלך אותו יום](#) בזמן שצפה יחד עם נערים נוספים בתושבי המחנה שניסו לחזור לבתייהם.

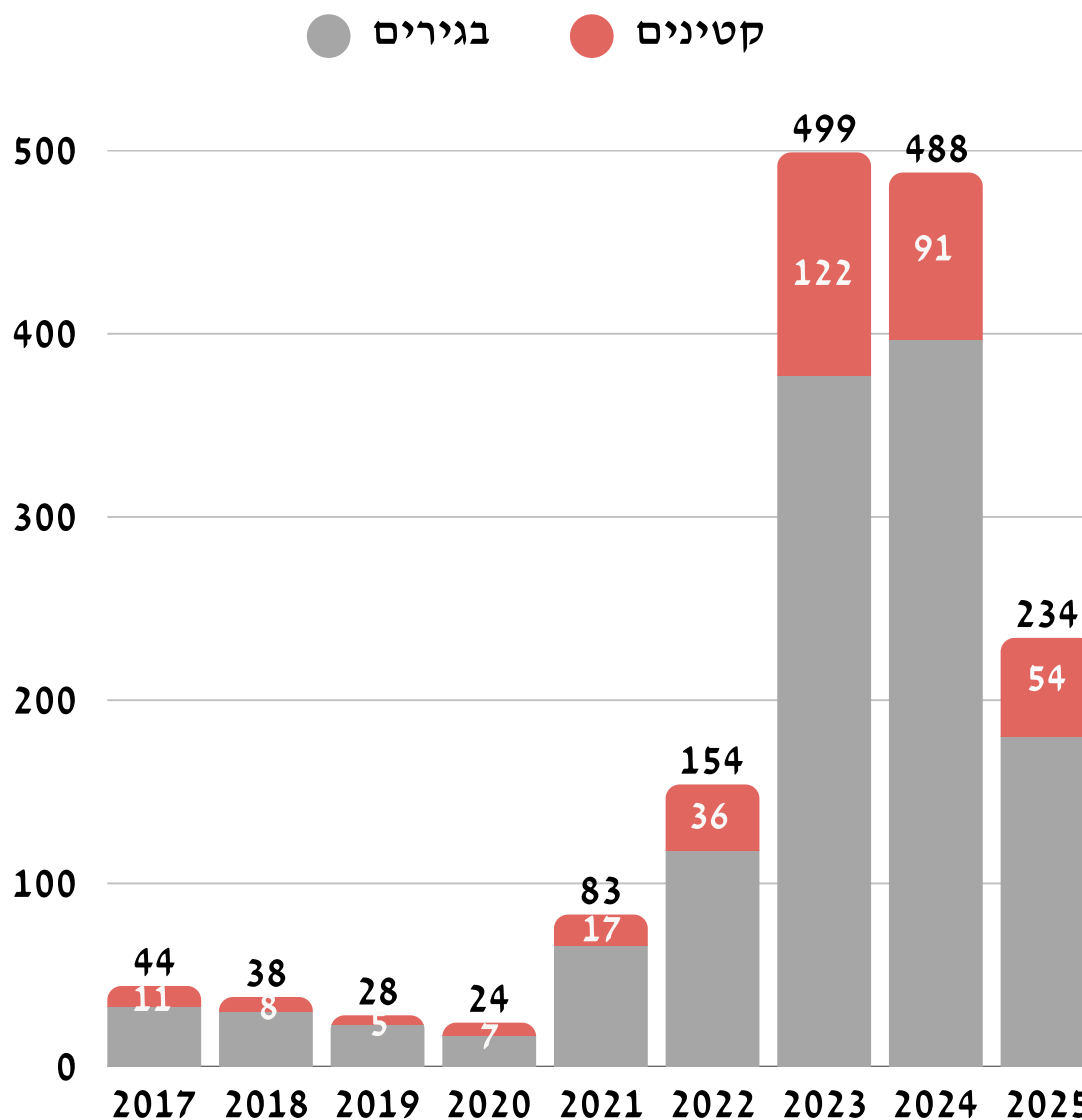
כבר במהלך שנת 2022 הראו נתוני צלם זינוק חד בשיעורי ההרג של ילדים ונערים בגדה המערבית: מ-16 הרוגים בשנת 2021 ל-34 הרוגים בשנת 2022. מאז אוקטובר 2023 נרשם [שיא חסר תקדים](#): במהלך שנת 2023 הרגה ישראל 120 ילדים ונערים, 80 מהם בתקופה של פחות משלושה חודשים, בין 7.10.2023 ועד סוף אותה שנה. במהלך שנת 2024 הרגה ישראל 89 ילדים ונערים, ובמהלך שנת 2025 – 54 ילדים ונערים. מתחילת 2026 ועד לסוף חודש יוני אותה שנה הרגה ישראל 15 ילדים ונערים ברחבי הגדה המערבית.

בהקשר זה, לא ניתן להפריד בין העלייה החדה בהרג ילדים ונערים בגדה המערבית ובין [ינתר מ-21,000 ילדים](#) וילדות פלסטינים שישראל הרגה כחלק מהמתקפה הג'נוסיידלית שהיא מבצעת ברצועת עזה מאז אוקטובר 2023. מספר בלתי נתפס זה לא הוביל לדרישה ציבורית להפסקת ההרג. היעדר ההתנגדות הישראלית מעיד, בין היתר, על עומקם של תהליכי הדה-הומניזציה כלפי הפלסטינים, שתומכים, גם אם בשתיקה, במציאות שבה הרג ילדים ונערים הופך דבר שבשגרה.

במבט רחב, מאז אוקטובר 2023 נרשמה עלייה חסרת תקדים בדיווחים על ירי קטלני של חיילים בפלסטינים מכל הגילים בגדה המערבית. בין 7.10.2023 ל-30.6.2026 הרגה ישראל [1,087 פלסטינים](#) ברחבי הגדה המערבית. כרבע מהם – 242 היו ילדים ו-21 היו נשים. מתוך אלו, 35 נהרגו בידי גורם ישראלי אזרחי, ו-15 בידי גורם ישראלי, לא ידוע אם אזרחי או צבאי.

פלסטינים שנהרגו בידי ישראל

2025-2017

ב-10.1.2026 נסע שאכר ג'עברי בן ה-58 ברכבו ברחובות חברון יחד עם בתו, רסלאן ג'עברי, וארבעת ילדיה הקטנים. כשהבחין בקבוצת חיילים שצעדה במעלה הרחוב לפניו, האט את רכבו, ואז ירה אחד החיילים שלוש יריות לכיוונו. אחד הקליעים חדר דרך השמשה הקדמית ופגע במצחו של ג'עברי, והוא מת כעבור זמן קצר. שניים מנכדיו של ג'עברי – ג'ורי בת ה-11 ומוחמד בן התשע –

יצאו מהרכב ונמלטו בריצה כשהם צועקים ובוכים. תושב שהיה עד לאירוע סייע לבתו של ג'עברי להימלט מהמכונית עם שני ילדיה האחרים – ג'וליה בת השנתיים וריאן בן החמש – והכניס אותם לבית קרובי משפחתו המתגוררים בסמוך, ללא אחיהם הגדולים. משם, ניסו בני המשפחה להזעיק אמבולנס; לפי הסהר האדום ופרמדיק ששוחח עם בצלם, שני אמבולנסים ניסו להגיע לזירת הירי משני כיוונים שונים, אך הצבא מנע מהם לגשת למקום. זמן קצר לאחר מכן, החיילים הוציאו את גופתו של ג'עברי מרכבו והעבירו אותה לרכב צבאי. בשעות שלאחר מכן הטיל הצבא סגר על האזור, ובמהלכו עברו חיילים בין בתים ועסקים בשכונה, בדקו מצלמות אבטחה והחרימו תיעוד של האירוע ממצלמה של אחת החנויות. בהמשך אותו יום פרסם דובר צה"ל הודעה ובה הגדיר את הנפגע כמחבל, בלי להציג ראיות לכך, וטען כי "כוחות צה"ל שפעלו במרחב ירו לעבר מחבל שניסה לדרוס אותם; המחבל נוטרל". למחרת בבוקר החזיר הצבא את גופתו של ג'עברי למשפחתו. באותו יום פרסם הצבא הסתייגות שלפיה "מתחקיר ראשוני שהתבצע עולה כי כוח צה"ל שפעל במרחב הגיב בירי לעבר רכב שהאיץ לעברו, בשל חשש לאיום מיידי. בשלב זה לא נמצאו ממצאים ברורים לכך שמדובר בפיגוע מכוון, האירוע עודנו מתחקר". עד למועד כתיבתו של דו"ח זה, הצבא עדיין מחזיק בתיעוד שנלקח ממצלמת האבטחה ומונע את פרסומו.

כמה מקרי הרג שתחקרו על ידי בצלם ועל ידי ארגונים אחרים מאז אוקטובר 2023 עולים לכדי הוצאות להורג. ביוני 2025, במהלך פשיטה של הצבא, הלכו נידאל וח'אלד עמירה בסמטאות העיר העתיקה בשכם בדרכם לסייע למשפחה שניסתה להתפנות מהאזור. הם עוכבו, הוכו ואז נורו למוות בידי חיילים. לאחר מעשה קבע הצבא שהם היו "מחבלים". [ניתוח פורנזי](#) של תיעוד הווידאו, שפורסם בדצמבר 2025 על ידי בצלם ואינדקס, הראה כי הם לא סיכנו איש: ח'אלד הוצא להורג בירי בראשו מטווח אפס בזמן שהיה מרותק לקרקע ומוקף חיילים חמושים, ונידאל נורה בגבו מטווח קצר בזמן שלא היה באפשרותו להימלט. אחרי שנורו, נידאל נותר במקומו ודימם למוות; החיילים מנעו מפרמדיקים לגשת למקום.

חודשים לאחר מכן, בנובמבר 2025, [תועדו](#) כוחות ישראליים יורים מטווח אפס ביוסף עסאעסה בן ה-39 ובאל-מונתסר באללה עבדאללה בן ה-26 והורגים אותם במהלך פשיטה על העיר ג'נין. כפי שנראה בתיעוד האירוע, שני הפלסטינים, שהצבא הגדיר כמבוקשים, יצאו ממבנה כשידיהם מורמות והסגירו עצמם לידי שוטרי מג"ב לאחר שמחפר צבאי החל להרוס את המבנה בו שהו. לאחר מכן הורו להם שוטרי מג"ב להיכנס שוב למבנה ולהתיישב על הקרקע, ואז הוציאו אותם להורג.

דיווחים ותיעודים רבים שפורסמו ו[הגיעו לידי בצלם](#) לאורך תקופה זו הציגו מקרים שבהם חיילים מנעו מקורבנותיהם טיפול רפואי והותירו אותם לגסוס בזירת הירי. ב-13 מתוך 54 אירועי הרג של ילדים ונערים בידי הצבא במהלך שנת 2025, חיילים עיכבו או מנעו לחלוטין גישה של צוותים רפואיים או של תושבים שניסו להגיש טיפול רפואי או לפנות את הנפגעים. לפחות

בתשעה מקרים, החיילים ירו ירי חי באוויר או אל עבר תושבים וצוותים רפואיים במטרה למנוע מהם להתקרב לפצועים כדי להגיש להם טיפול רפואי ולפנותם לבתי החולים. במקרים שבהם החיילים היו אלה שפינו את הפצועים מהמקום, נמנעה לחלוטין גישה של תושבים וצוותים רפואיים פלסטיניים למקום. לא ידוע אם החיילים הגישו לפצועים טיפול רפואי כלשהו בטרם נקבע מותם, או אם נעשה ניסיון כלשהו להציל את חייהם.

בנובמבר 2025 נצפתה קבוצה גדולה של חיילים מתקבצת בסמטה במחנה הפליטים אל-פארה במחוז טובאס סביב נער בן 14 בשם ג'אדאללה ג'אדאללה, ששכב על גבו לאחר שנורה. [בסרטון](#) שצולם בזירה נראה ג'אדאללה מושיט את ידו לעבר החיילים ומתחנן על חייו. הוריו ואחיו של ג'אדאללה צפו במתרחש מביתם הסמוך. "עליתי מהר לקומה השנייה, שבה יש חלון שמשקיף על הכניסה לסמטה", [סיפר](#) ג'יהאד ג'אדאללה, אביו של ג'אדאללה, בעדות שמסר לבצלם: "אשתי עלתה אחריי. ראינו את הבן שלנו – זיהינו את הבגדים שלו – שוכב על הקרקע, מתנועע ומתפתל, וסביבו חיילים רבים. כולנו נכנסנו להלם. גם הילדים שלנו הגיעו וראו את אח שלהם שוכב על הקרקע, מוקף חיילים. לא יכולנו להתקרב, לא יכולנו לעשות שום דבר". לאחר שהתבוננה בו מהקומה השנייה, אמו של ג'אדאללה החליטה לצאת אל החיילים ולהתחנן על חיי בנה. בתגובה, החיילים ירו לעברה. במשך 45 דקות לפחות הותירו החיילים את ג'אדאללה לדמם למוות, ואז לקחו את גופתו מהמקום. "פצעו אותנו פעמיים: כשהרגו אותו וכשהם מחזיקים בו", מסר בהמשך אביו [הארץ](#). "אני עובר דרך בית הקברות ומהרהר לעצמי: הלוואי שבני יהיה כאן, וזהו".

שינויים במדיניות הפתיחה באש בזמן מבצעים צבאיים

בסמוך לתחילת מבצע "חומת ברזל", ועם כניסתה לתוקף של הפסקת האש ברצועת עזה בינואר 2025, פורסם כי ממשלת ישראל החליטה להוסיף ל"[מטרות המלחמה](#)" הרשמיות את "הגברת הפעילות ההתקפית" בגדה המערבית. חיילים שרואיינו [לעיתון הארץ](#) העידו כי במהלך המבצע, מפקד אוגדת איו"ש התיר לכוחות לבצע ירי חי לעבר כל כלי רכב שמגיע מתוך "שטח לחימה" לכיוון מחסום של הצבא, במטרה להביא לעצירת הנהג לפני שיגיע אל נקודת הבידוק. עוד דווח כי אלוף פיקוד מרכז אבי בלוט התיר לחייליו לירות על מנת להרוג בכל מי "שמתעסק עם הקרקע". הוראה לא מידתית זו התבססה על נימוק "ביטחוני", בטענה שמי שנראה "מתעסק עם הקרקע" עלול להניח מטען.

כבר במהלך הימים הראשונים למבצע "חומת ברזל" בינואר 2025 התפרסמו [דיווחים](#) על הרג נרחב של אזרחים במוקדי הפשיטות של הצבא בצפון הגדה המערבית. ביום הראשון למבצע התפרסם ברשתות [סרטון](#) ובו נראית משפחה שנוסעת ברכב בניסיון להימלט מירי הצבא, עד לרגע שבו הנהג, אב המשפחה, נורה למוות לעיני משפחתו. ביום הרביעי למבצע ירו חיילים בילדה בת שנתיים, לילא אל-ח'טיב, בזמן שאכלה עם משפחתה ארוחת ערב בביתה בכפר הסמוך לג'נין. בתגובה

שמסר הצבא [להארץ](#) נכתב כי החיילים ירו לעבר הבית "שבו התבצר, לפי המודיעין, מחבל מבוקש" וכי "מיד לאחר שהבחינו כי פגעו בילדה, החיילים הזעיקו את הסהר האדום ופינו גם את אמה הרה". בהמשך [נמסר](#) כי "הכוחות הגיעו למבנה והחלו בטיפול באירוע באופן הדרגתי, הכולל מספר קריאות בכריזה ליושבי הבית לצאת. לאחר שאף אחד לא יצא מהבית, הכוחות המשיכו בנוהל וביצעו ירי". עם זאת, [מתחקיר בצלם](#) עלה כי בני המשפחה לא שמעו כלל כריזה לעבר ביתם, כי לילא פונתה לטיפול ברכב אזרחי, וכי דודתה ואמה, שאינה הרה, פונו באמבולנס שאותו הזעיק קרוב משפחה. כמו כן, איש לא התבצר בדירתם. אף גבר לא שהה באותו ערב בדירתם מלבד סבה של לילא, בסאם עסעוס, והוא לא נעצר בידי הכוחות. [בני המשפחה](#), כמו גם [כתב הארץ](#) שביקר בזירה, דיווחו כי המבנה והמבנים הסובבים אותו היו מחוררים לחלוטין כתוצאה מירי חסר הבחנה.

הוראות הפתיחה באש המתוארות לעיל ממחישות את תהליך ה"עזתיזציה" של שיטות הפעולה של הצבא הישראלי בגדה המערבית: עצם הנוכחות במרחב או ביצוע של פעולות שגרתיות הם עילה מספקת להפעלת כוח קטלני, גם בהיעדר אינדיקציה קונקרטית לאיום מיידי. הנוהל המתיר ירי לעבר כלי רכב שיוצאים מ"שטח לחימה" מהדהד את "שטחי ההשמדה" [שנצפו ברצועת עזה](#): אזורים שגבולותיהם שרירותיים ולעיתים אינם ברורים גם לחיילים עצמם, שבהם הותר לפתוח באש לעבר כל אדם שנצפה בשטח. ההיתר לירות במי ש"מתעסק עם הקרקע" משקף [היגיון דומה](#): ייחוס כוונה עוינת על בסיס חשד כללי ובלתי מאומת, המאפשר הרג גם כאשר לא נשקפת סכנה ממשית לכוחות. בדומה לדפוסים שתועדו ברצועת עזה מאז אוקטובר 2023, גם כאן מיטשטשת ההבחנה בין אזרחים ללוחמים ובין חשד לאיום ממשי, ואילו הסף להפעלת כוח קטלני יורד בהתמדה.

מדיניות מתירנית זו של פתיחה באש הביאה, בין היתר, [להריגתה של סונדוס שלבי](#), אישה בת 20 ממחנה הפליטים נור שמס, שהייתה בחודש השמיני להריונה. שבועות אחדים לאחר תחילת מבצע "חומת ברזל" החליטו חלק מתושבי מחנה הפליטים נור שמס, ששמעו על פשיטות הצבא למחנות הפליטים טול-כרם וג'נין, לברוח לפני שיגורשו בידי כוחות הצבא. ביניהם היו סונדוס שלבי, שיצאה מביתה כמה שעות לאחר תחילת הפשיטה על המחנה, ב-3:30 לפנות בוקר, יחד עם בעלה יזן ואחיו בילאל. השלושה נכנסו למכוניתם, וזמן קצר לאחר שהחלו לנסוע נתקלו בקבוצת חיילים. יזן, שנהג במכונית, ניסה לנסוע לאחור, אך החיילים ירו על הרכב ופגעו בראשו. הוא איבד את השליטה על הרכב, וזה התדרדר במדרון עד שנעצר. לאחר שהמכונית עצרה, יצאו ממנה סונדוס ובילאל. בתוך כמה רגעים ניגשו אליהם חיילים, עצרו את בילאל ולקחו אותו למקום שבו עמדו שאר החיילים. זוהי הפעם האחרונה שבה נראתה סונדוס שלבי בחיים. לדברי בילאל, היא לא הייתה פצועה כשהחיילים הפרידו ביניהם. [עיתון הארץ דיווח](#) כי לפי תחקיר ראשוני של הצבא, סונדוס הספיקה לצאת מהרכב, ואז נורתה בחזה לאחר שהחיילים חשדו בה כי "הסתכלה בצורה מחשידה לעבר הקרקע"; אולם מדו"ח של בית החולים עולה כי היא נורתה בגבה. בשל פעילות הכוחות במחנה, צוותי ההצלה הפלסטיניים הצליחו להגיע למקום רק כמה שעות מאוחר יותר ומצאו את סונדוס ללא רוח חיים. בשלב זה כבר לא ניתן היה להציל את עובריה.

שינויים במדיניות הפתיחה באש בזמן פעילות צבאית שגרתית

בהתאם לתפיסה שהוחלה ברצועת עזה, שלפיה אפשר להגדיר כל מרחב ברצועה כשטח לחימה, ללא כל צורך בהצדקה מבצעית רשמית, מיטשטשת בהדרגה גם בגדה המערבית ההבחנה – שהייתה רווחת בעבר – בין פעילות אכיפת חוק ובין פעילות לחימה יזומה. בחינת דפוסי הירי של כוחות הצבא מול הצהרות הדרג הפיקודי מעלה כי ירי כדורים חיים נתפס מאז אוקטובר 2023, יותר מתמיד, כאמצעי לגיטימי לניהול פעולות שגרתיות של אכיפת חוק.

תפיסה זו משתקפת בעלייה חדה במספרי ההרוגים במהלך פעולות מעצר של הצבא: לפי נתוני בצלם, לאורך כשנתיים וחצי, מ-7.10.2023 ועד 30.6.2026, נהרגו לפחות 271 בני אדם במהלך פעולות מעצר של הצבא הישראלי בגדה המערבית, מתוכם 5 נשים ו-44 קטינים. כ-74% מתוכם – לפחות 200 בני אדם – כלל לא היו יעד למעצר. לשם השוואה, במשך כשני עשורים, מתחילת האינתיפאדה הראשונה בספטמבר 2000 ועד 6.10.2023, נהרגו לפחות 577 בני אדם במהלך פעולות מעצר, מתוכם 5 נשים ו-73 קטינים. 314 מתוכם היו היעד לפעולת המעצר, ואילו 263 בני אדם, שהם יותר מ-45% מההרוגים, כלל לא היו היעד למעצר.

התרחבות המקרים שבהם "הותרה" פתיחה באש מאז אוקטובר 2023 משתקפת באופן בולט גם בעלייה במספר מקרי ההרג במהלך מארבים שגרתיים שמנהלים כוחות הצבא ברחבי הגדה המערבית. כעניין שבשגרה, נוהגים כוחות הצבא או מג"ב להתמקם בחשאי בנקודות אסטרטגיות [בצידי דרכים ראשיות](#), בצמתים או בתוך [אזורי מגורים פלסטיניים](#) ולפתוח באש חיה אל עבר תושבים שעוברים במקום, על פי רוב בהיעדר איום מיידי מצד הנורה וללא כל ניסיון לבצע מעצר. פעמים רבות הירי מתבצע ללא כל אימות של זהות הנורה; כך, עצם הנוכחות במרחב שבו הוצב מארב מסכנת את חיי התושבים הפלסטינים.

בעדות שמסר לבצלם, תיאר ח'אלד בני עודה בן ה-11, שחי עם משפחתו בעיירה טמון בנפת טובאס, את רגעי האיחוד עם אביו בסוף חודש הרמדאן במרץ 2026. אביו, אשר במהלך השנים האחרונות עבד בתוך ישראל, נהג לחזור לבית המשפחה לתקופות קצרות.

"בשלושת החודשים האחרונים הוא לא הגיע, בגלל העבודה. אבל הוא היה מתקשר אלינו כל יום כדי לוודא שכולנו בסדר. לקראת סוף הרמדאן התקשרנו אליו, והוא סיפר לנו שהוא יבוא אלינו עוד יום-יומיים. ביום שישי בערב, 13.3.2026, בסביבות 20:00, אחרי ארוחת האיפטאר, הוא הגיע הביתה סוף סוף. שמחנו מאוד והתרגשנו – אני, האחים שלי ואימא חיכינו מחוץ לבית כדי לראות אותו מגיע, כי לא ראינו אותו כבר כמה חודשים. חיכינו לו כדי לעשות ביחד את הקניות לחג ולבלות ביחד את השבוע האחרון של החג.

כשפגשנו אותו, אלה היו רגעים שמחים מאוד. חיבקנו אותו ונכנסנו כולנו הביתה. גם סבא וסבתא שלי חיכו לו, כי הם אהבו אותו מאוד, והוא תמיד דאג להם וטיפל בכל הצרכים שלהם. בילינו יחד את שישי ושבת, ואלה היו יומיים שמחים, שבהם אימא הכינה את ארוחת האיפטאר, ואכלנו ביחד".

ימים אחדים לאחר שובו של האב, בליל 14.3.2026, יצאה המשפחה לבילוי משותף בעיר שכם לרגל סיום הרמדאן ולקראת עיד אל-פיטר.

"כשהגענו לשכם [בערך בחצות] הלכנו לסיטי מול, קניון חדש שנפתח שם. בילינו שם כמה זמן, אכלנו והסתובבנו עם האוטו בעיר. רצינו גם לקנות בגדים, אבל בערך ב-1:00 בלילה החלטנו לחזור הביתה בגלל השעה המאוחרת. סיכמתי עם אבא שנחזור למחרת כדי לקנות לי בגדים חדשים. לא רציתי להעמיס עליו, במיוחד בגלל שהוא עבד רחוק מאיתנו בתוך ישראל. [...] יצאנו משכם לכיוון הבית שלנו בטמון. הנסיעה ביחד עברה בשמחה – כולנו דיברנו אחד עם השני וצחקנו ביחד. בערך ב-1:30 בלילה נכנסנו לטמון מהכניסה הדרום-מערבית, והמשכנו לכיוון הבית. לא שמענו על שום דבר חריג, ולא ידענו שיש חיילים באזור. אני ישבתי מאחורי המושב של אבא, אחי מוסטפא ישב מאחורי המושב של אימא, אחי מוחמד ישב באמצע, ואימא החזיקה את אחי עות'מאן, שהוא עיוור ובעל צרכים מיוחדים, במושב הקדמי".

בהגיעם לעיירה, מסתערים שפעלו באופן סמוי ברכב עם לוחית רישוי פלסטינית פתחו באש כבדה וישירה לעבר מכוניתם של בני המשפחה.

"לא שמעתי אף חייל קורא לאבא לעצור לפני שהם פתחו באש. החלונות של הרכב היו פתוחים, ולא שמענו כלום חוץ מהיריות. הם ירו עלינו עשרות כדורים. חשבתי שאני הניצול היחיד ברכב. הדם כיסה את אימא שלי. היא צרחה, ואז השתתקה, והבנתי שהיא נהרגה. אבא גסס בתוך הרכב ודקלם את השהאדתיין [הצהרת אמונה שנהוג לדקלם לפני המוות], והאחים שלי לא זזו בכלל. חשבתי שאני היחיד שעדיין חי, כי כשהירי התחיל התכופפתי מאחורי אבא".

כתוצאה מהירי נהרגו אביו של ח'אלד, עלי בני עודה, בן 38, אימו ועד, בת 36, ושניים מאחיו: עות'מאן בן השש, שהיה עיוור, ומוחמד בן החמש. ח'אלד עצמו ואחיו הצעיר, מוסטפא בן השמונה, ניצלו. שניות ספורות לאחר הירי התקרבו החיילים למכונית ופתחו את הדלת.

"הם תפסו אותי בשיער וגררו גם אותי החוצה מהרכב. אחי מוסטפא יצא בעצמו מהאוטו והלך עם הידיים שלו על הראש. החיילים הרחיקו אותי כמה מטרים

מהאוטו ושאלו אותי מי נמצא בתוכו. עניתי להם: אבא, אימא והאחים שלי, ואז אחד מהם נתן לי סטירה, אמר לי שאני משקר, ושאל מי עוד נמצא באוטו. עניתי להם שרק המשפחה שלי".

לאחר שהוצא מהאוטו, החיילים חקרו את ח'אלד באלימות, סטרו לו והיכו אותו בקתות רוביהם, תוך שהם טוענים כי הוא ימאן בני עודה – נער בן 15 שהם חיפשו באותה עת.

"הם הפילו אותי על הקרקע והרביצו לי בגב. הם איימו עליי שאם ימצאו באוטו מישהו אחר, הם יהרגו אותי. ואז הם אמרו לי 'אתה ימאן, אתה משקר'. בהתחלה לא הבנתי בכלל מי זה ימאן. אחר כך הבנתי שהם מחפשים ילד בשם ימאן, שהוא בערך בן 15. הם הושיבו אותי ואת מוסטפא ליד שער ברזל, ופתחו את הדלתות של הרכב כדי שנראה את הגופות של כל המשפחה שלנו – אבא, אימא והאחים שלי – שהיו מכוסות בדם". [לעדות המלאה](#)

לאחר הירי מסרו הצבא והמשטרה [להארץ](#) כי המכונית של משפחת בני עודה האיצה לעבר הכוחות, וכי הירי בוצע מכיוון שהחיילים "חשו סכנה". קרוב משפחה של ההרוגים, מג'די בני עודה, מסר להארץ: "הגרסה של הצבא שלפיה הוא [אב המשפחה] האיצ, נשמעת מופרכת לחלוטין. אבא עם אימא וארבעה ילדים – אל מי יאיץ?". נכון למועד כתיבת שורות אלו, ביולי 2026, הרשויות הישראליות לא חקרו את היורים על הרג בני משפחת בני עודה. כשלושה חודשים לפני האירוע, בנובמבר 2025, [תועדו](#) לוחמים מאותה יחידת מסתערבים של מג"ב יורים למוות מטווח קצר בשני תושבי ג'נין לאחר שנכנעו. לאחר אותו אירוע [נחקרו](#) היורים במח"ש; נכון למועד כתיבת שורות אלו, לא פורסמה החלטה סופית בדבר העמדתם לדין.

כבר במהלך 2021 חיילים [הורשו](#) לירות בפלסטינים נמלטים גם אם אינם מהווים כל סכנה ממשית ומיידית לכוחות, אם קודם לכן יידו אבנים או השליכו בקבוקי תבערה. במאי 2026 [התגאה](#) אבי בלוט בכך ש"בשנת 2025 הרגנו [כוחות הצבא] 42 זורקי אבנים על כבישים". כשהתבקש להתייחס למקרים שבהם יהודים מיידיים אבנים בגדה, הבהיר בלוט כי נגדם מונחים הכוחות להשתמש באמצעים לפיזור הפגנות ובנוהל מעצר חשוד. בהתייחסו לאירועים שבהם נורו בידי כוחות הצבא מיידיי אבנים יהודים שזוהו בטעות כפלסטינים, הסביר כי "כל אירוע כזה יש לו השלכות קשות מאוד בהיבט הסוציולוגי. אני לא בטוח שאנחנו צריכים להגיע לשם, לא חייבים להגיע לירי, וכן, יש אפליה מסוימת".

במהלך שנת 2022 [הורשו חיילים](#) לירות בפלג הגוף התחתון של פלסטינים שחוצים את גדר ההפרדה או מנסים להשחיתה. כפי שיפורט להלן בפרק הדן בחנק הכלכלי, בעקבות ביטול רוחבי של היתרי העבודה בתוך ישראל והמצוקה הכלכלית הגואה של תושבי הגדה לאחר אוקטובר 2023 זינק מספר הפועלים הפלסטינים החוצים לתוך ישראל ללא היתר. בעקבות זאת קידמה ישראל הקלה נוספת בהוראות הפתיחה באש.

במאי 2026 [התגאה](#) מפקד פיקוד המרכז אבי בלוט גם בהקלה בהוראות הפתיחה באש נגד פלסטינים החוצים את גדר ההפרדה. "יש היום הרבה 'אנדרטאות צולעות' בכפרים הפלסטיניים של כאלה שניסו לחדור וחטפו, אז יש מחיר שמשלמים", הסביר. מאז 7.10.2023 ועד אמצע יולי 2026 תיעד בצלם 21 מקרים שבהם הרג הצבא הישראלי פלסטינים המנסים לחצות את הגדר, מתוכם קטין אחד.

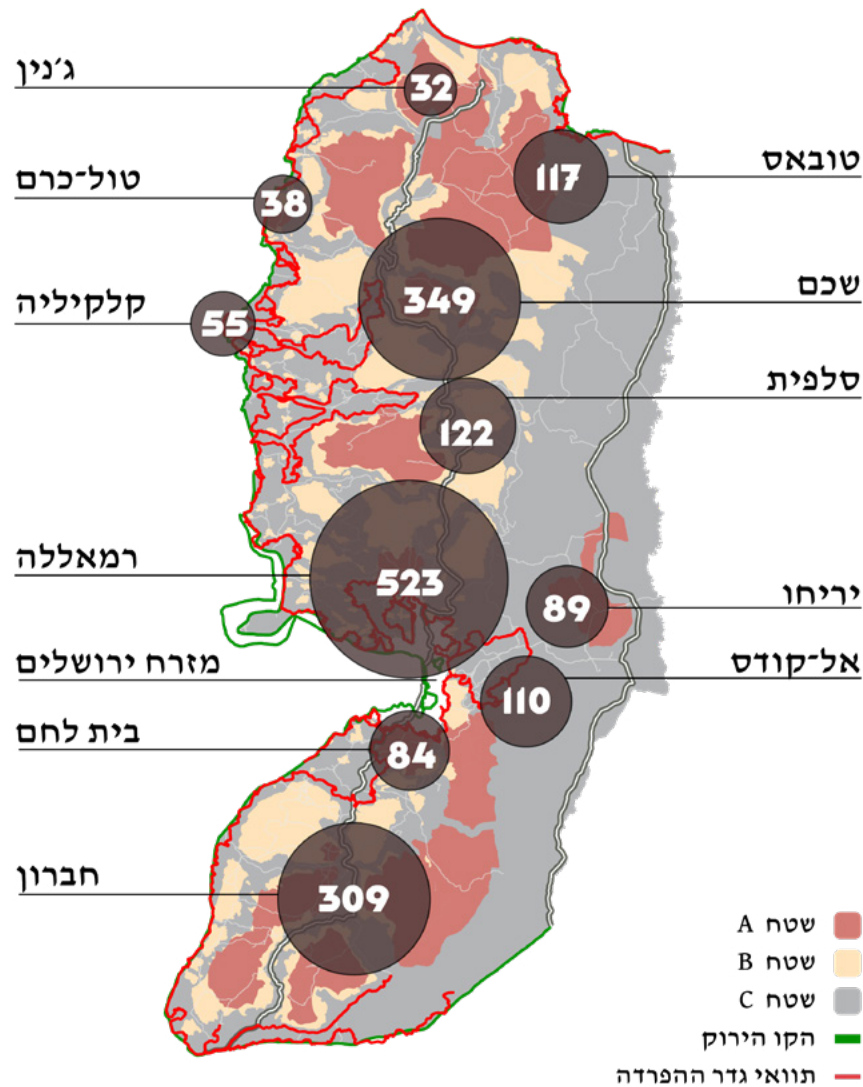
מערכת אחת: שיתוף פעולה בין הצבא ומתנחלים

2022 ואילך: עידן הפוגרומים

כבר לאורך שנת 2022 ניכרה החמרה משמעותית בהיקף ובעוצמת האלימות שמפעילים מתנחלים כלפי פלסטינים תושבי הגדה. על פי OCHA, במהלך 2022 נרשמו [856](#) מקרים שבהם נפגעו פלסטינים או נגרם נזק לרכושם כתוצאה מאלימות מתנחלים – שני מקרי תקיפה ביום בממוצע. זהו מספר המקרים הגבוה ביותר שנרשם [מאז 2005](#), השנה שבה החל OCHA לאסוף נתונים על אלימות מתנחלים, ועלייה של 58% במספר המקרים בהשוואה לשנה הקודמת (2021). במהלך האירועים שתועדו, מתנחלים חסמו נתיבי גישה והתנכלו לתושבים פלסטינים במכוניותיהם; פלשו לאזורי מגורים ולבתי תושבים, בזזו והשחיתו רכוש, ובמידה הולכת וגוברת גם פצעו והרגו תושבים; גירשו באלימות תושבים משטחי חקלאות ומרעה תחת איומי נשק, שרפו מטעים, השחיתו וגנבו [יבולים וציוד חקלאי](#), גנבו בעלי חיים, [התעללו](#) בהם והרגו אותם.

תקיפות אלו נעות על כל הספקטרום שבין פעולות נקודתיות של יחידים ובין פוגרומים מתוכננים ומתואמים המבוצעים בידי קבוצות של עשרות או מאות מתנחלים. זהו הדפוס הרווח שלהן: קבוצות מתנחלים פולשות לקהילה מבודדת, לכפר או לעיירה פלסטינית, לעיתים קרובות בליווי כוחות הצבא הישראלי או בנוכחותם. חלק מהפולשים מנהלים את התקיפה כשהם רעולי פנים, לעיתים קרובות כשהם חמושים בנשק חם, אחרים באלות, גרזינים, אבנים, [בקבוקי תבערה](#), גז פלפל ואמצעים נוספים. כשמיליציות המתנחלים מגיעות אל הבתים, הן מתחילות [ליידות אבנים](#) או להכות תושבים, פעמים רבות בלי להבחין בין גברים, נשים וילדים, ולעיתים אף לירות אש חיה. במקרים רבים התוקפים מסבים נזק נרחב [לרכוש](#) פרטי, [לבתי עסק](#) ולמבנים קהילתיים, ומציתים מבנים, לעיתים [על יושביהם](#). החיילים, הנוכחים במקום בעת התקיפה, משתמשים פעמים רבות בסמכותם כדי לאפשר את התקיפות ולסייע לתוקפים, בין היתר באמצעות ירי גז מדמיע אל עבר הקורבנות המנסים להגן על גופם ועל רכושם, או באמצעות מעצר של הקורבנות לפי דרישת תוקפיהם היהודים.

אירועי אלימות מתנחלים במהלך 2025 על פי חלוקה למחוזות

מקור: [נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים \(OCHA\) ל-2025](#)

דוגמה בולטת לרוטינה זו היא הפוגרום שביצעו מתנחלים בעיירה חווארה בפברואר 2023. הזרז לפוגרום היה אירוע ירי שבו חמוש פלסטיני ירה למוות באחים [הלל ויגל יניב](#), תושבי ההתנחלות הר ברכה, בכביש העובר בעיירה חווארה. שעות אחדות לאחר מכן צייץ בחשבון הפרטי דויד בן ציון, סגן ראש המועצה האזורית שומרון: "את הכפר חווארה צריך למחוק היום". השר בצלאל סמוטריץ' תמך בדברים ו**הצהיר**: "את הכפר חווארה צריך למחוק [...] המדינה היא זו שצריכה למחוק את חווארה". שעות ספורות לאחר שכן ציון פרסם את הציוץ [פלוסו מאות מתנחלים, מלווים בחיילים](#), לכמה שכוונות בעיירה חווארה, וכן לכפרים זעתרה, בורין ועסירה

אל-קיבלייה. במשך [כחמש שעות של פוגרום](#) ירו התוקפים אש חיה לעבר התושבים, [הרגו את סאמח אקטש](#) בן ה-36, הציתו כניסות לבתים וכלאו משפחות בתוכם, שרפו כליל ארבעה בתים, הציתו עשרות מכוניות והסבו נזק נרחב לרכוש ולבתי עסק. כשיצאו תושבי העיירה מבתיהם וניסו להתגונן, תקפו אותם חיילים בירי גז מדמיע; 240 בני אדם נפגעו משאיפת הגז.

עמאר דמידי, בן 36 ואב לארבעה, ששמע על הירי באחים יניב, יצא מעבודתו בשכם בניסיון לחזור לביתו בחווארה מחשש שהצבא יסגור את הכניסות לעיירה לפני שיספיק להגיע אל משפחתו. איתו ברכב נסעו אחיו ואביו. בדרכם הם עוכבו במחסום ארעי שהציבו חיילים על הכביש. עמאר ואחיו, עודיי, יצאו מהרכב והתחילו להתקדם לכיוון ביתם ברגל. אביהם, קטוע רגל, המשיך ברכב בתקווה שיצליח להיכנס לעיירה מכניסה אחרת. בעדותו לבצלם סיפר דמידי:

"כשהתקרבותי לבית ראיתי יותר מעשרה מתנחלים זורקים עליו אבנים. באזור כולו היו בערך 200 מתנחלים. לא ידעתי איך להיכנס בלי לעבור דרכם ולהיפגע. הלכתי מסביב ודפקתי בדלת האחורית אבל אף אחד לא פתח לי, כנראה מרוב פחד. [...] [זמן קצר לאחר מכן] שמעתי את אשתי פותחת את הדלת והלכתי אליה. הילדים שלי היו במצב היסטרי. הם פחדו מאוד ובכו, גם אשתי בכתה. ניסיתי להרגיע אותם, ואז הלכתי עם עודיי לבית של ההורים שלי כדי לראות מה שלום אימא שלי, ג'מילה, בת 60, וסבתא שלי פאטמה, בת 90. סבתא שלי הייתה בהתקף אפילפטי. היא שכבה על הרצפה והיו לה התכווצויות. אימא שלי הייתה מבולבלת מאוד ולא הבינה מה קורה סביבה. בינתיים חזרו המתנחלים וזרקו שוב אבנים. פתאום, בערך 25 מתנחלים נכנסו לחצר של הבית. [...] ראיתי עשן עולה מחדר האירוח בחצר. צעקתי לחיילים בגיפים שהבית שלי עולה באש, ואחד מהם הורה לי להיכנס פנימה. אמרתי לו: 'תסתכל מה המתנחלים עושים'. הוא אמר לי: 'תיכנס או שאני יורה בך', וכיוון אליי נשק. [...] אנחנו עדיין בהלם. אשתי והילדים הלכו לבית של ההורים שלה בשכם והם שם כבר שבוע. הם ניסו לחזור פעמיים וכל פעם הבת שלי, לארין, בת חמש, סירבה לישון בחדר שלה. היא אמרה לי שהיא לא רוצה למות". [לעדות המלאה](#)

במהלך השבועות שלאחר האירוע, גרר פוגרום חווארה גינויים [מצד נציגי ציבור מכל קצוות הקשת הפוליטית](#) ואף מצד [בכירים במערכת הביטחון](#). ואולם הגינויים התמקדו בעיקר בעובדה שאזרחים הם שביצעו את התקיפה, ולא באלימות שהופנתה כלפי תושבי חווארה. ראש הממשלה [נתניהו](#) ונשיא המדינה [הרצוג](#) גינו את התקיפה וקראו למתנחלים "לא לקחת את החוק לידיים". נתניהו והרצוג, וכמוהם גם רבים אחרים שהתייחסו לפוגרום, לא גינו את העובדה שתושבי חווארה הותקפו באכזריות, שבתים הוצתו על יושביהם, שרכוש הושמד, ושתושב פלסטיני נהרג באירוע. הם גם התעלמו מהעובדה שחיילים נכחו במקום לכל משך האירוע, לא עצרו את הפוגרום, ובמקרים רבים אף סייעו למתנחלים והשתתפו בתקיפת התושבים הפלסטינים.

בפנייתו למתנחלים, נתניהו הוסיף כי "בשבועות האחרונים הם (החיילים) חיסלו עשרות מחבלים", בהתייחס לפשיטות הקטלניות שניהל הצבא בשבועות שלפני כן ב**ג'נין** וב**שכם**. במהלך אותן פשיטות נהרגו לפחות **25 בני אדם**, מתוכם לפחות חמישה ילדים, ונפצעו יותר מ-120 בני אדם נוספים. חלקם היו אזרחים לא חמושים, ולא היוו כל איום על הכוחות הישראליים. לפי תחקיר בצלם, במהלך הפלישה לג'נין ב-**26.1.2023** ירו חיילים למוות בגבר שעמד בסמוך למיידית אבנים, בעובר אורח שחלף על אופנוע, ובאישה בת 60 שפתחה את חלון ביתה לאחר שסיימה את תפילת הבוקר; היא נורתה בצווארה לעיני בנותיה ששהו לידה.

כבר במהלך שנת **2022**, חודשים ארוכים לפני פוגרום חווארה, הפכה שגרת התקיפות המאורגנות על תושבי חווארה תקופה וברוטלית במיוחד. את מרבית התקיפות שתועדו באותה תקופה ביצעו מתנחלים וחיילים שפעלו יחד. בשבועות שלאחר הפוגרום בפברואר 2023, תוך דעיכת השיח הציבורי בעניינו, המשיכה אלימות זו להיות מציאות יומיומית עבור תושבי חווארה. כך, ימים ספורים לאחר הפוגרום **פלשו** לעיירה ארבעה מתנחלים, חלקם רעולי פנים וחמושים בגרזן. הם תקפו סופרמרקט ומכונית שעמדה בסמוך לו ובה משפחה עם ילדה בת שנתיים, ניפצו את שמשות הרכב, ריססו לתוכו תרסיס פלפל ופצעו את סבה בראשו באבנים. כשהצליחו בני המשפחה להימלט מהמקום, אזרח ישראלי נסע אחריהם וירה לעברם אש חיה. שלושה שבועות לאחר מכן, לאחר שפלסטינים ירו מרכב חולף על חיילים ששהו במוצב צבאי באזור, פלשו לעיירה **עשרות מתנחלים מלווי בחיילים**, חלקם רעולי פנים וחמושים באקדחים, ברובי M-16 ובאלות. במשך יותר משעה הם תקפו עוברי אורח ונוסעים בכביש, השחיתו בתי עסק וריססו תושבים בגז פלפל. חודשיים לאחר מכן, ב**יוני 2023**, עשרות מתנחלים וחיילים פלשו שוב לעיירה, תקפו בתים ושרפו מכונית. כשיצאו תושבים לכבות את האש, ירו לעברם חיילים רימוני גז מדמיע. חלק מהתושבים נפגעו משאיפת הגז. לאחר מכן ירו החיילים רימוני גז על אמבולנס שהגיע למקום בניסיון לסייע לפצועים, והביאו להתלקחותו.

במובנים רבים פוגרום חווארה מייצג את שגרת האלימות שהתקיימה גם לפניו, אולם מעדויות תושבים עולה כי הוא סימן שלב חדש במורכבות הארגון, התיאום וחלוקת התפקידים הן בין מיליציות המתנחלים להנהגת המתנחלים, והן בין המתנחלים למנגנוני המדינה הרשמיים. כך תיאר זאת עודדי דמיידי ב**ריאיון** לשיחה מקומית: "המתנחלים חילקו את העבודה ביניהם: קבוצה אחת לשבירה, קבוצה שנייה להצתה. אף אחד לא התערב". בהתאם להבחנתו של דומידי, בתקיפות דומות שבוצעו אחרי פוגרום חווארה פעלו קבוצות מאורגנות של מתנחלים במבנה של **פיקוד היררכי סמי-צבאי**. **בקבוצות וואטסאפ וטלגרם** פומביות, כמו "חדשות אנ"ש" ו"חדשות הגבעות", קבוצות גדולות של מתנחלים החלו מתכננות ומארגנות מבעוד מועד את התקיפות ההמוניות. ב"חדשות הגבעות" למשל ה**ופצה** בפברואר ובמרץ 2023 קריאה "למחוק את חווארה עכשיו", ואחריה הוצאו לפועל פוגרומים המוניים בתושבי הכפר.

אוקטובר 2023 ואילך: טשטוש ההבחנה בין סוכני האלימות

יצירת חיכוך כתוכנית פעולה

במרץ 2026 [התפרסם](#) ריאיון עם אלישע ירד, תושב המאחז רמת מגרון ומהדוברים הבולטים של "נוער הגבעות" ושל מפעל המאחזים והחוות בגדה המערבית. ירד, אשר נעצר בעצמו בחשד להרג פלסטיני בכפר בורקה באוגוסט 2023, אך בסופו של דבר לא הוגש נגדו כתב אישום על השתתפותו באירוע, פרש בפני המראיין את תפיסתו האסטרטגית להשתלטות יהודית על אדמות בגדה המערבית בעזרת "יצירת חיכוך" עם תושביהן הפלסטינים: "אנחנו חד-משמעית יוזמים חיכוך. אנחנו גם גאים בזה. גם צה"ל, אחרי שנים שהוא לא עשה את זה, הוא יוזם חיכוך. בסוף, כשאתה בא לתפוס שטח שלערכי יש שאיפות לאומניות עליו... לרוב הוא לא יקבל את זה בהכנעה. למרות שיחסית לדברים ההיסטוריים שקורים כאן הם מקבלים את זה מאוד בהכנעה".

כחודשיים לאחר מכן [הדהד](#) אלוף פיקוד המרכז אבי בלוט את דבריו של ירד: "מה היתרון שלי? שאני כל הזמן נוגע בו [בפלסטיני], אני כל הזמן הופך את הכפרים לעימותים. הרגנו 1,500 מחבלים בשלוש שנים. אז איך אין אינתיפאדה? למה הם לא יוצאים לרחובות, למה הציבור הפלסטיני אדיש? למה אין הפרות סדר? כי 96% מתוך ה-1,500 הרוגים הם מעורבים בטרור [...] אנחנו הורגים כמו שלא הרגנו מאז 1967".

בכמה נקודות לאורך הריאיון שהוזכר לעיל, הבהיר ירד למראיין כי אין בסיס לדימוי שלפיו אלימות כלפי פלסטינים בגדה המערבית מבוצעת בידי קבוצה קטנה של "נוער גבעות". כדי להמחיש את טענתו, הוא התייחס ל"פעולות התגמול" שביצעו מתנחלים בפלסטינים לאחר [הרג](#) בנימין אחימאיר, נער בן 14 תושב מאחז "מלאכי השלום", בידי צעיר פלסטיני באפריל 2024: "[אחרי שמצאו את גופתו] כמעט אלף אנשים נכנסו גם לכפר דומא וגם לכפר מורי'יר, עוד כפר מרצחים שם ליד, והעלו את הכפרים האלה באש. [...] לא נוער גבעות [...] אנשים מבוגרים, בעלי משפחות, לוחמים שעשו מילואים במלחמה".

על פי דיווחים בתקשורת, בבוקר "פעולות התגמול" המתוארות, [כתב](#) ירד הודעה שהופצה בקבוצות שונות של מתנחלים. ההודעה קראה להם לכתר כפרים פלסטיניים באזור, לערוך "חיפושים מבית לבית" ולהטיל "ענישה קולקטיבית על האוכלוסייה הערבית הרצחנית", והיא כללה רשימה של נקודות התאספות. כעבור שעות אחדות הופצה באותן קבוצות הודעה דומה, אך הפעם עם סמל של אש ליד כל אחת מנקודות ההתאספות. הודעה זו נענתה בקריאות של חברי הקבוצה "להשמיד את החיות" ו"לשרוף את דומא". שעות לאחר מכן, ובמשך יומיים שלמים, [פלשו](#) מאות מתנחלים וחיילים ישראלים לכפרים באזור, הבעירו בתים, ירו לכל עבר, הרגו את

ג'יהאד אבו עליא בן ה-25 ופצעו רבים אחרים. כ-80 עצי זית נכרתו. כך תיאר זאת נידאל אבו עליא, בן 36, תושב אל-מורייר, לתחקירן בצלם:

"המתנחלים תקפו אותנו מארבעה כיוונים באבנים וגם בירי אש חיה. ניסינו להדוף אותם באבנים ולהתגונן מאחורי המעקה הבנוי של הגג. הכדורים והאבנים פגעו בחלונות של הבניין ובקירות שלו. אנשים אצלנו התחילו להיפגע. ראשון נפגע רסמי אבו עליא (בן 55) מרסיס של כדור ביד ומאבן בראש. אחר כך נפגע מואמין (20) מאבן בראש. זו הייתה מתקפה פראית ואלימה באופן שקשה לתאר. לא ידענו אם נצא משם בחיים. כל הזמן התקשרנו לכל מי שיכולנו כדי להזעיק עזרה אבל אף אחד לא היה יכול להגיע כי הצבא כיתר את האזור ומנע גישה". [לעדות המלאה](#)

"נקפוץ חצי שנה קדימה", אומר ירד למראיין, "לאירוע מאוד דומה":

"מגיע מחבל, הפעם לא מדומא, הפעם ממורייר [...]. האירוע נגמר בנס, אבל עם פוטנציאל, מציף טריגר של בנימין אחימאיר. ומה אתה מצפה שיקרה ברגע כזה? ששוב ירדו [המתנחלים] ויגידו 'אנחנו לא מוכנים', כי הדם בעבע [...]. ומה שקרה באותו רגע, ממש תוך שעה, שבדחיפה של ראש מועצה, שר הביטחון ואלוף פיקוד, וכל הדרגים שהתעוררו הבינו שחייבים לעשות משהו, נכנסו לכפר מורייר, ובאופן חסר תקדים עבדו שם במשך שלושה ימים D-9, שופלים ובאגרים, דבר ראשון לחשף 3,500 עצי זית [...]. גם בקטע של הסרת סכנה, אבל גם בצורה... בלוט אמר את זה בעצמו, 'פעולות עיצוביות'. זה 'תג מחיר' מדיני, 'תג מחיר' צבאי, זה מה שזה. הפכו את הכפר, עברו בית בית, עצרו עשרות ומאות אנשים, עצרו את ראש הכפר. עשו עבודה, בסדר? את מה שצריך לעשות. [...] הפכו את הכפר, ואמרו 'אל-מורייר תהיה מודל'. [...] אחרון נערי הגבעות ישב ומחא כפיים לבלוט. אבן אחת לא נזרקה או רכב אחד לא נשרף בצורה אזרחית. למה? כי אנשים הרגישו שוואלה, יש מי שדואג לביטחון שלהם".

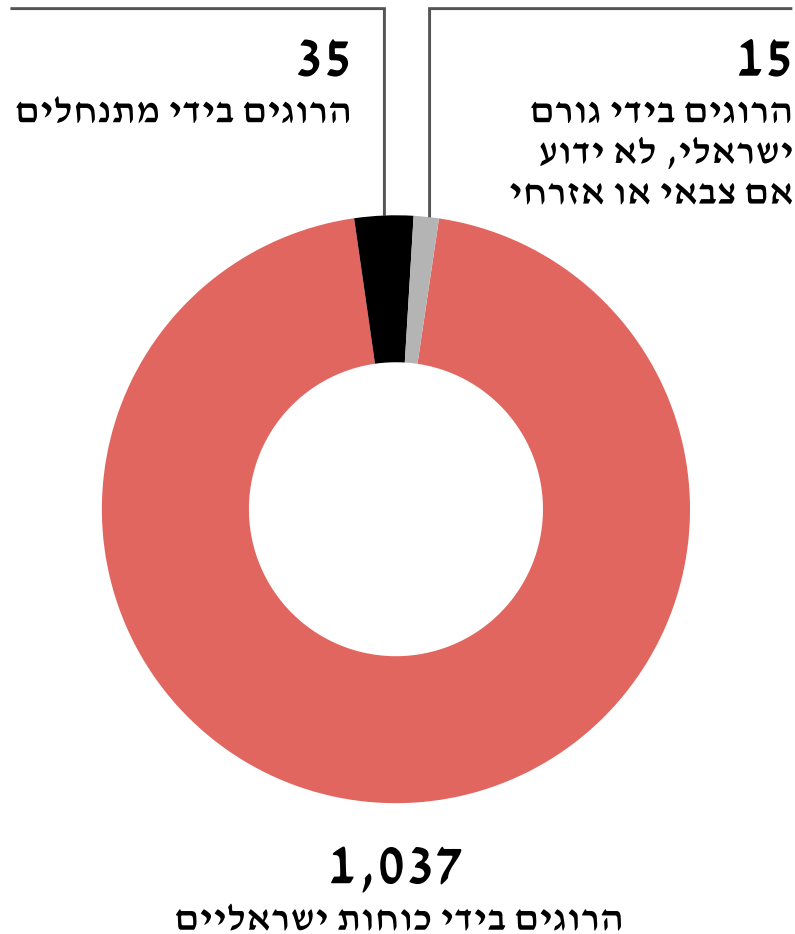
באירוע זה שתיאר ירד מאוגוסט 2025 פשטו [מאות חיילים](#) על הכפר אל-מורייר שבמחוז רמאללה, עברו מבית לבית, זרעו הרס ובזזו כסף ותכשיטים, יידו אבנים על מכוניות, השליכו רימוני הלם וביצעו מעצרים נרחבים. על כמה מבתי התושבים ריססו החיילים גרפיטי של מגן דוד. במשך כ-70 שעות הוטל עוצר על הכפר, ובחלק מהזמן נאסר על התושבים לצאת גם מבתיהם. בהנחיית אלוף פיקוד המרכז אבי בלוט נעקרו אלפי עצים, מקור פרנסה עיקרי עבור חלק מתושבי הכפר. את מרביתם עקרו מתנחלים בדחפורים פרטיים, ואת חלקם עקרו כוחות הצבא בדחפורים צבאיים. לאחר מכן, הגיע בלוט למקום [והצהיר](#): "אנחנו עכשיו מתלבשים על הכפר הזה [...] כדי שכולם יהיו מורתעים. אגב לא רק הכפר הזה, אלא כל כפר שינסה להרים יד על מי מהתושבים".

במהלך שנת 2025 כולה [תיעד OCHA](#) יותר מ-40 תקיפות מתנחלים על אל-מורייר. מתחילת 2026 ועד מאי באותה שנה תיעד הארגון 17 תקיפות בכפר – ממוצע של כחמש תקיפות בחודש. אלו הובילו לנפגעים רבים בגוף ובנפש ולהרס נרחב של רכוש ואדמה, ובכלל זה שריפה והשחתה של אדמות חקלאיות, עקירת עצי זית והרג בעלי חיים. לפי נתוני בצלם, מתחילת 2025 ועד סוף מאי 2026, נורו למוות חמישה פלסטינים תושבי הכפר בידי [חיילים ומתנחלים](#).

שגרת האלימות שתוארה באל-מורייר מתקיימת, בעוצמות משתנות, באזורי מגורים שונים בכל רחבי הגדה המערבית. מאז תחילת המתקפה הישראלית על רצועת עזה באוקטובר 2023 [ועד סוף שנת 2023](#) תיעד OCHA 370 מקרים שבהם נפגעו תושבים פלסטינים בגדה המערבית או שנגרם נזק לרכושם כתוצאה מאלימות מתנחלים. מספר זה, שכלל הנראה מהווה 1,800 אירועי אלימות מתנחלים בהן נפגעו פלסטינים או שנגרם נזק לרכושם, ושהתרחשו ביותר מ-280 כפרים ועיירות הערכת חסר משמעותית בשל אי-היכולת לעקוב אחר השגרה היומיומית של הטרדות, איומים, התעמרות ותקיפות המתקיימת בכל רחבי הגדה המערבית, מייצג כמעט שליש מכלל אירועי אלימות המתנחלים שתיעד הארגון ברחבי גדה המערבית במהלך שנת 2023 כולה. [בשנת 2024](#) תיעד הארגון את מספר התקיפות הגבוה ביותר מאז החל לתעד אלימות מתנחלים כשני עשורים קודם לכן: יותר מ-1,400 אירועים, ממוצע של כארבע תקיפות ביום. [בשנת 2025](#) המשיכה האלימות להתרחב, והארגון תיעד מעל 1,800 אירועי אלימות מתנחלים בהם נפגעו פלסטינים או שנגרם נזק לרכושם, ושהתרחשו ביותר מ-280 כפרים ועיירות ברחבי הגדה המערבית – ממוצע של כחמש תקיפות ביום. [במחצית הראשונה של שנת 2026](#) נרשמה החמרה נוספת: בין חודש ינואר לסוף חודש יוני תיעד הארגון מעל 1,200 תקיפות ביותר מ-240 כפרים ועיירות, ממוצע של כשש תקיפות ביום.

בד בבד עם העלייה במספר התקיפות עלה גם מספר הנפגעים. [ברבעון הראשון של שנת 2026](#) נפצעו כ-360 פלסטינים כתוצאה מאלימות מתנחלים – כמעט ארבעה פצועים ביום. מספר זה מקביל למספר הפצועים השנתי בשנים 2023 ו-2024. בחודש מרץ 2026 לבדו נפצעו כ-170 פלסטינים בגדה המערבית. לפי נתוני בצלם, מאז 7.10.2023 עד סוף מרץ 2026 נהרגו בגדה המערבית [30 פלסטינים](#) בידי אזרחים ישראלים ו-14 בידי גורם ישראלי שתחקיר בצלם לא הצליח לקבוע בוודאות אם היה חייל או אזרח. ארבעה מההרוגים היו ילדים ונערים.

פלסטינים שנהרגו בידי ישראל
אוקטובר 2023 – יוני 2026

גדודי הגמ"ר

מאז אוקטובר 2023 גייס הצבא הישראלי אלפי מתנחלים [לגדודי הגנה מרחבית \(הגמ"ר\)](#) לשירות באזורי מגוריהם. חלקם, כך תועד, [בעלי עבר פלילי](#) מוכר ומתמשך של אלימות כלפי שכניהם הפלסטינים; על כן, פעמים רבות מצליחים התושבים הפלסטינים לזהות את המתנחלים-החיילים במהלך תקיפותיהם, גם כשאלה לובשים מדים. מאז ועד היום הצטברו אינספור עדויות על השתתפות לובשי מדים בתקיפות של פלסטינים; רק בחצי השנה שלאחר שבעה באוקטובר

[תיעד OCHA](#) יותר מ-700 תקיפות שביצעו מתנחלים, וכמעט במחציתן השתתפו תוקפים במדים.

במהלך תקופה זו תיעד בצלם כיצד מתנחלים נוטלים לעצמם יותר ויותר סמכויות "צבאיות": עוצרים תושבים פלסטינים ומבקשים מהם להזדהות, הורסים מבנים, מטילים עוצר על כפרים ופולשים בחופשיות לבתי פלסטינים. פעמים רבות המתנחלים הם אלה שמנהלים בפועל את כוחות הצבא ומורים על ביצוע מעצרים ואף על פתיחה באש. כך למשל, ב-25.6.2025 פלשו לכפר מאלכ עשרות מתנחלים רעולי פנים, רובם חמושים באלות ואחד באקדח. הם תקפו תושבים באבנים, הציתו בתים וכלי רכב וריססו כתובות נאצה. שלושה חיילים שעמדו לצד המתנחלים בכביש שמדרום לכפר החלו לירות רימוני גז מדמיע ואש חיה, תחילה באוויר ולאחר מכן לעבר צעירי הכפר. המתנחלים המשיכו ליידות אבנים על הצעירים, ואלה השיבו גם הם בידויי אבנים. כשתי דקות לאחר מכן הגיע למקום רכב וממנו יצאו שלושה חיילים נוספים. החיילים התחלקו לשתי קבוצות אשר לאחת מהן הצטרף אזרח, ורדפו אחרי הצעירים תוך כדי ירי לעברם עד שהגיעו לבתי הכפר. שלושה צעירים פלסטינים נהרגו כתוצאה מהירי. כך תיאר זאת בפני תחקירן בצלם עד שביקש להישאר בעילום שם:

"המתנחלים ניצלו את זה שהחיילים ירו עלינו גז מדמיע כדי להתקדם לאט לאט בחזרה לכפר. הצעירים התעמתו איתם וניסו למנוע מהם לחזור לכפר, ואז החיילים התחילו לירות כדורים חיים לעבר הצעירים ופצעו את לוטפי טרשאן, בן 18, שהיה בין מטעי הזיתים מול הרכב הצבאי שהוריד את החיילים. שלושת החיילים שירדו מהרכב הצבאי ירו ירי מסיבי של אש חיה על כל מה שזז מולם [...]. כשהחיילים והמתנחל הגיעו לבית של ראמי חמאיל, שליד הבית של ח'אלדייה, ראיתי מתנחל מצביע על אנשים מהכפר. שני החיילים החלו לירות על כל מי שהמתנחל הצביע עליו. היה כל כך הרבה ירי באזור, שברחתי אל מאחורי הבית של מורשד. [...] מצאתי את מורשד שוכב על הקרקע על הבטן, עם הפנים לקרקע, בתוך שלולית של דם. התחלתי לצרוח והפכתי אותו על הגב. לא ראיתי סימני חיים. התחלתי לצרוח [...]. שלחתי הודעה שמורשד נפצע בקבוצה של תושבי הכפר. באותו רגע הגיעו אליי שני חיילים מכיוון מערב. הם כיוונו אליי את הרובים שלהם וצעקו בעברית [...]. הם עמדו מעליי שלוש, ארבע דקות בערך, וכל הזמן הזה, כיוונו את הרובים שלהם לראש שלי בזמן שישבתי ליד מורשד". [לעדות המלאה](#)

מלבד גיוס מתנחלים לגדודי ההגמ"ר, מאז אוקטובר 2023 צורפו אלפי מתנחלים נוספים לשורות [כיתות הכוננות](#) בהתנחלויות ובמאחזים. כיתות הכוננות מקבלות הכשרה וציוד מהצבא הישראלי, ורבים מחבריהן אף גויסו לשירות מילואים והורשו ללבוש מדים במסגרת תפקידם. רכזי הביטחון בהתנחלויות (רבש"צים), המפקדים על כיתות הכוננות, מחזיקים [בסמכות](#) רשמית מטעם המדינה, המקבילה לסמכויות של שוטרים, וזו מאפשרת להם לעכב פלסטינים

לחיפוש ואף לעצור אותם. פורמלית, סמכויות אלו מוגבלות לשטח ההתנחלות ובקרבתה בלבד, אך במקרים רבים הם מפעילים אותן גם הרחק מחוץ לשטח זה. הרבש"צים ממונים גם על מסירת נשק צבאי לתושבי ההתנחלות שעליה הם מופקדים, ובכלל זה גם לתושבים שאינם חברים בכיתות הכוננות. תחום אפור זה מלבה את תחושת הבלבול בקרב תושבי הגדה, המתקשים להבין אם המתנחלים החמושים פועלים מתוקף תפקיד וסמכות רשמיים. כמו חיילי ההגמ"ר, גם לחלק מאנשי כיתות הכוננות יש [עבר של אלימות כלפי תושבי הגדה הפלסטינים](#).

במסגרת [הוראת שעה](#) שהועברה לאחר אוקטובר 2023 הקלה הממשלה את תנאי הסף לנשיאת נשק, ונציגיה [עודדו](#) באופן פומבי את כל אזרחי ישראל – ובהם אלה החיים בגדה המערבית – להתחמש בהמוניהם. [המשרד לביטחון לאומי](#) בראשות השר איתמר בן גביר חילק אז אלפי כלי נשק לחברי כיתות הכוננות, וכן למתנחלים שאינם חברים בכיתות כוננות וחיים בהתנחלויות ובמאחזים בכל רחבי הגדה. מאות כלי נשק נוספים [נרכשו וחולקו על ידי המועצות האזוריות](#), ובכלל זה [רובי צלפים](#). לפי [דו"ח](#) של (Armed Conflict Location and Event Data Project (ACLED), ארגון אמריקאי לא-ממשלתי המתעד סכסוכים אלימים, מספר מקרי האלימות שבהם השתתפו מתנחלים חמושים שאין להם קשר מדויח או גלוי לצבא או לכיתות הכוננות זינק פי שבעה ויותר במהלך הרבעון האחרון של 2023. נוסף על כלי הנשק [הקצתה המדינה](#) משאבים להתקנת "מרכיבי ביטחון", ובהם ריינג'רים, מצלמות ושערים חשמליים בחוות ובמאחזים. במקביל, משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות [החל](#) לחלק למתנחלים רחפנים בכמויות גדולות. מאז ועד היום תועדו מתנחלים כשהם מטיסים רחפנים מעל [מטעים](#) ו**שדות מרעה** במטרה לעקוב אחרי תנועת חקלאים ורועים פלסטינים, לאיים עליהם ולהפחיד אותם. אמצעים אלה מאפשרים למתנחלים לחזק את שליטתם במרחב ומקדמים את הגירוש של אותם חקלאים מאדמותיהם.

במקרים רבים, ילדים ונערים תושבי ההתנחלויות ניצבים בחזית גירוש הקהילות הפלסטיניות. מאז אוקטובר 2023, מתנחלים צעירים אלו [תועדו](#) כשהם חורשים באדמות פרטיות של פלסטינים, הורסים תשתיות מים וחשמל, בוזזים והורסים רכוש פרטי, נכנסים לבתים, מכים ומטרידים תושבים, לעיתים כאשר הם חמושים בנשק קר. במקרים אחרים מלווים אותם מתנחלים בגירים. ניתן לזהות דפוסים חוזרים בכל הנוגע לחלוקת העבודה בין הבגירים לצעירים: הילדים והנוער נשלחים כדי להתיש את הקהילות באופן מתמשך, והבגירים והחמושים מגיעים לאחר מכן על מנת "לסיים את העבודה" ולהביא לגירוש סופי של הקהילה.

תקיפה לעיני המצלמות

אחד המאפיינים של האלימות הישראלית בגדה המערבית מאז אוקטובר 2023 הוא המעבר מאלימות בירוקרטית או כזאת שמלווה בניסיונות הכחשה או הסתרה לאלימות המתבצעת

באופן ישיר, בגלוי ולעניי המצלמות. ביולי 2026 [תועד](#) שוטר ישראלי כשהוא משליך רימון הלם לתוך רכב פלסטיני במחנה קלנדיה ונשען על דלת הרכב כדי למנוע מיושביו לצאת עד לפיצוץ הרימון. באופן דומה, אלימות חיילים ומתנחלים מתועדת תדיר, וגם מבצעי האלימות עצמם מתעדים את מעשיהם, מפיצים בעצמם את התיעודים ברשתות החברתיות ומתפארים בהם בזמן אמת. תיעודים אלו מסמלים שלב חדש בחסינות שממנה נהנים תוקפים ישראלים בגדה המערבית: כעת, גם כאשר אלימות קטלנית שחיילים או מתנחלים נוקטים ללא כל הצדקה מתועדת ומפורסמת בזמן אמת, וגם כאשר זהות הפוגעים ידועה לכול, מערכת אכיפת החוק הישראלית לא רק שאינה דורשת מהפוגעים דין וחשבון על מעשיהם – היא מעניקה להם חסינות באופן מופגן וללא כל ניסיון הסתרה (להרחבה על המשמעויות המשפטיות של החסינות הגלויה והנורמליזציה של האלימות מאז אוקטובר 2023, ראו פרק ["המשמעויות המשפטיות של פרויקט המחיקה בגדה המערבית"](#)).

דוגמה בולטת לכך אירעה ב-[28.7.2025](#), כאשר מתנחלים ביצעו עבודות עפר באדמות הצמודות לכפר אום אל-ח'יר בדרום הר חברון לשם הכשרת שטח למאחז חדש. ביניהם היה ינון לוי, קבלן עבודות עפר שהקים את המאחז "חוות מיתרים" ליד קהילת ח'ירבת זנותה במסאפר יטא ומילא תפקיד מרכזי [בגירוש קהילה זו](#) בשנת 2023. בשעות אחר הצהריים, לאחר שמרבית המתנחלים התפנו מהמקום, החל נהג המחפר שהשתתף בעבודות לנסוע בחזרה לכיוון ההתנחלות דרך מטע זיתים מגודר של תושבי הכפר, תוך שהוא מסב הרס לגדר שהקיפה את המטע ולעצים. כמה מתושבי הכפר הצעירים התקבצו באזור בניסיון לחסום את דרכו וזרקו אבנים לעבר המחפר. בתגובה חבט הנהג עם כף המחפר בראשו של אחד הצעירים, אחמד אל-הד'אלין בן ה-29, והוא נפל ואיבד את הכרתו.

מייד לאחר מכן הגיע למקום ינון לוי והחל לנופף באקדחו לעבר הצעירים. תושב הכפר, עודה אל-הד'אלין, פעיל זכויות אדם ומתנדב בצלם, עמד במרכז הקהילתי של הכפר, כארבעים מטרים מלוי, וצילם את המתרחש. בסרטון שצילם עודה ואשר זכה לתפוצה רחבה ברשתות החברתיות ובכלי תקשורת [ברחבי העולם](#) נראה לוי מכוון את נשקו ויורה בעודה. עודה נהרג במקום. אימו, ח'דרה אל-הד'אלין, בת 74, סיפרה בעדות שמסרה לבצלם:

"מצאתי את עודה שוכב בתוך שלולית דם ומתנועע בכאב. [...] הצעירים נשאו אותו ברגל למרחק של 60 מטרים עד לשער ההתנחלות, תוך שהחיילים דוחפים ומכים אותנו. כשצעקתי על המתנחל [ינון לוי] 'למה הרגת את בני?', הוא נתן לי שתי מכות אגרוף והפיל אותי ארצה. [...] לאחר שהאמבולנס [הישראלי, שלקח את עודה] עזב, החיילים דחפו אותי ואת שאר התושבים באלימות לחצר הבית שלנו. התקבצו שם בערך שלושים מהילדים תושבי הכפר, בני כמה חודשים עד 13. החיילים השליכו שני רימוני הלם לתוך החצר. [...] אספנו את כל הילדים והכנסנו אותם לחדר כדי להגן עליהם, ואז אחד החיילים נעל אותם שם. אחר כך החיילים הכניסו אותי ועוד כמה נשים לחדר אחר ונעלו אותנו שם. עמדתי ליד החלון וצעקתי על

החיילים, ואז אחד מהם אטם את החלון עם לבנים. [...] היה כאוס, בכי וצעקות של הילדים הכלואים, וצרחות נשים וגברים שהותקפו בחצר על ידי החיילים. אחרי שהיינו כלואות בחדר בערך שעתיים, החיילים התרחקו מהבית ולקחו איתם את המפתחות. הצלחנו לצאת דרך חלון אחורי ולפרוץ את הדלת של החדר שבו היו הילדים, שבכו ורעדו מפחד, והיו מכוסים בזיעה. [...] בסביבות 20:00 הודיעו לנו שעודה מת מפצעיו בבית החולים סורוקה בעיר באר שבע. המתנחלים והמחפר עזבו את המקום, אבל החיילים נשארו בכפר. אני התמוטטתי לחלוטין". [לעדות המלאה](#)

לאחר הירי עצרו כוחות ישראליים חמישה מבני משפחתו של אל-הד'אלין. בשבוע שלאחר ההרג המשיכו כוחות צבא ומשטרה לפלוש לכפר מדי לילה ועצרו 14 תושבים נוספים. בה בעת סירבה המשטרה להחזיר את גופתו של אל-הד'אלין למשפחתו כדי להביאו לקבורה, והתנתה את השבתה בהתחייבות להגבלות על קיום ההלוויה. גופתו של עודה הושבה רק כשבוע וחצי לאחר מותו.

לוי עצמו נעצר בערב האירוע, הוחזק לילה במעצר ו[שוחרר](#) למחרת למעצר בית, בעילה של חוסר ראיות ולאחר שבית המשפט הישראלי קיבל את טענתו להגנה עצמית. בהמשך אותו שבוע הוא שוחרר גם ממעצר הבית, ובימים שלאחר מכן כבר נצפה מבצע עבודות עפר בקרבת בתי המשפחה של אל-הד'אלין באום אל-ח'יר. בתחילת אוגוסט 2026, שנה לאחר מעשה ההרג המתועד, [הגישה פרקליטות המדינה](#) כתב אישום נגד לוי בעבירות של המתה בקלות דעת, הסגת גבול בעת נשיאת נשק ובהיזק בזדון. הגשת כתב האישום נגד לוי הינה חריגה ביותר ביחס לאלפי תקיפות מתועדות בהן איש מהמעורבים לא הועמד לדין.

שגרה של הטלת אימה

בין פשיטות על יישובים פלסטיניים, מעצרים ופלישות לבתים, במרחב המחיה הפלסטיני נוכחים באופן קבוע סוכני אלימות שונים. בכל רגע נתון מסתובבים כוחות צבא ברחובות הכפרים, הערים והעיירות ברחבי הגדה המערבית, נכנסים לבתי עסק ולמוסדות קהילתיים וחינוכיים, משבשים את תנועת התושבים הפלסטיניים, ומבצעים [אימונים](#) בסמוך לכפרים הפלסטיניים או בין בתי התושבים. נוסף עליהם, מתנחלים – לעיתים חמושים – מסתובבים גם הם בין בתי התושבים ואף נכנסים לתוך הבתים, במטרה להפגין נוכחות בשטח ולהטיל את אימתם על התושבים.

נוכחות צבאית

ב[מרכז חברון](#) חיים כ-900 מתנחלים בקרב מאות אלפי פלסטינים. בין שתי האוכלוסיות מוצבים

בכל רגע נתון יותר מ-1,000 חיילים ושוטרי משמר הגבול, המופקדים על שימור מערכות ההפרדה והשליטה הצבאית. לצד ההתעמרות השגרתית מצד המיעוט המתנחלי החי בקרבם, סובלים תושבי חברון הפלסטינים מאלימות ומהשפלה בלתי פוסקות מצד חיילים ושוטרים, שנוכחים בכל עת בעשרות מחסומים מבוצרים, חסימות דרכים ונקודות שמירה קבועות וארעיות ברחבי העיר. במקביל לאיוש המחסומים, החיילים בחברון עוסקים במה שנקרא בעגה הצבאית ["הפגנת נוכחות"](#): פעולות שמטרתן זריעת פחד בקרב האוכלוסייה באמצעות נוכחות תמידית של חיילים חמושים כמעט בכל נקודה במרחב. כך [תיאר](#) זאת חייל שמסר עדות לארגון שוברים שתיקה: "כל חברון זו הפגנת נוכחות. [...] זה נועד להפריע את שגרת החיים ולהזכיר לכל אחד שם שאתה כאן, הצבא כאן, הצבא בכל מקום. [...] אתה כמו קריעת ים סוף של אנשים, כדי כל הזמן לפמפם לתושבים שאתה יכול לרדת לקנות מלפפון והצבא יתפוס אותך, הצבא יבקש לראות תעודה או שהצבא ייתקע לך באמצע החיים. אנשים שם לא חיים".

"הפגנת הנוכחות" של כוחות ישראליים בחברון היא מופע ספציפי של דפוס פעולה שהצבא הישראלי מיישם בכל רחבי הגדה המערבית. מלבד הנוכחות הקבועה של כוחות ישראליים חמושים במחסומים וב"סיורים" בדרכים וברחובות, הצבא הישראלי נוהג "להפגין נוכחות" באמצעות פלישות [לבתיים](#) פרטיים. פלישות אלו מתקיימות על פי רוב בשעות הלילה או לפנות בוקר. החיילים, בדרך כלל בקבוצות גדולות ולעיתים רעולי פנים, דופקים בעוצמה על דלתות הבית כדי [להעיר את המשפחה הישנה](#), או פורצים אליו תוך גרימת הרס נרחב למבנה ולרכוש. במהלך חלק מהפשיטות בני הבית [תחת איומי נשק](#), לעיתים במשך שעות.

כחלק מהעלייה בהיקף האלימות הישראלית, חלה בשנים האחרונות עלייה מתמדת בהיקף הפלישות שמבצע הצבא אל בתי תושבים בגדה המערבית. לפי נתוני [OCHA](#), בין 7.10.2023 ל-18.3.2024 ביצעו כוחות ישראליים 670 פעולות "חיפוש ומעצר" ופעולות אחרות בממוצע מדי חודש – מספר כמעט כפול מ-340 הפעולות שבוצעו בממוצע מדי חודש בתשעת החודשים הראשונים של 2023.

הפגנת נוכחות על ידי מתנחלים

מתנחלים, לעיתים קרובות חמושים, מסתובבים גם הם בחופשיות, כדבר שבשגרה, באזורי המגורים הפלסטיניים תוך התגרות והטרדת התושבים, איומים, ובמקרים רבים תקיפתם באלימות. מאז אוקטובר 2023 נעקרו ממקומן קהילות שלמות גם בהיעדר אירוע אלים בודד אחד "מכריע", בשל הפנמת הסיכון המתמיד לחיים, לרכוש ולביטחון האישי שנגזר מנוכחות מתנחלים באזור וכתוצאה מחיים בצל מציאות מתמשכת של אלימות או פוטנציאל לאלימות. עדויות תושבים מעלות כי שגרת ההטרדות והתקיפות לא נפסקת גם לאחר הגירוש. כפי שמתואר בהרחבה בפרק שדן בגירוש הקהילות בדו"ח זה, פעמים רבות המתנחלים ומנגנוני המדינה הרשמיים רודפים אחר

המשפחות המגורשות במקום מושבן החלופי, מתוך כוונה להמשיך ולמרר את חייהן ובניסיון להוביל לגירושן החוזר.

מעקב, איומים וסחיטה

ישראל שולטת בתנועת תושבי הגדה המערבית הפלסטינים בין היתר בעזרת משטר ההיתרים שמפעיל המינהל האזרחי. משטר ההיתרים משרת גם את מערך איסוף המידע של ישראל על התושבים הפלסטינים: מאז 2005, כל פלסטיני שנכנס לישראל לכל מטרה נדרש להחזיק ב**כרטיס מגנטי** ובו נתונים ביומטריים המזהים את בעליו על פי תווי פנים וטביעות אצבע וכף יד. במקביל, ישראל מפעילה זה מספר שנים רשת של מצלמות במעגל סגור ומערכות נוספות לניטור ולמעקב, בעיקר ב**חברון ובמזרח ירושלים**, לטובת איסוף מידע ביומטרי ופרטים אישיים על כלל התושבים הפלסטינים, לרבות אזרחים שאינם חשודים בדבר. ב-2021 **דיווח** עיתון הארץ כי הצבא מתמרץ חיילים לצלם כמה שיותר פלסטינים כדי להזין את המערכת, וכי מערכת דומה נגישה גם לרבש"צים כדי לזהות פלסטינים טרם כניסתם לעבודה בהתנחלויות. עוד **תואר** כיצד שגרת העיכוב, ההטרדה והמעצר של תושבים בידי חיילים במחסומים וברחובות מתבססת פעמים רבות על מידע מאותן מערכות, הזמין לחיילים בטלפונים ניידים יעודיים.

למעקב המעקב אחר תושבים נוספו לאורך השנים גם **מערכות** לניטור נרחב של פעילות פלסטינים ברשתות החברתיות ולאיכון טלפונים סלולריים, וכן שימוש **הולך וגובר** של הצבא ברחפנים לאיסוף מידע. מאז 2020 תועד שימוש של הצבא ברחפנים מצוידים ברמקולים שמשמיעים איומים מעל ראשי התושבים, בין השאר במהלך הפגנות בגדה המערבית. באותה שנה **דווח** כי המדינה תממן רחפנים, אמצעי שמירה אלקטרוניים ותצלומי אוויר גם לתושבי ההתנחלויות, לכאורה לצורך "מעקב אחר הבנייה הפלסטינית".

הנתונים והמידע האישיים שאוסף הצבא הישראלי, לצד תלותם הגבוהה של כלל תושבי הגדה המערבית במנגנונים הישראליים, משמשים את ישראל באופן שגורתי ככלי להפעלת לחץ על תושבים ובני משפחותיהם בעזרת איום בשלילת זכויות בסיסיות או בחשיפת מידע אישי. כך למשל, **דו"ח** של רופאים לזכויות אדם מ-2008 הראה כיצד שב"כ דרש מעשרות חולים פלסטינים למסור מידע או להפוך למשתפי פעולה מלאים כתנאי לקבלת היתר יציאה מעזה לטיפול רפואי. ב-2018 תלה שב"כ הודעות מאיימות על בתים ועסקים ב**כפר בית אומר** שבמחוז חברון. ההודעות, שנכתבו בערבית ונחתמו בידי סוכן שב"כ המכונה "קפטן עמר", מאיימות לשלול היתרי עבודה ממשפחות שילדיהן נחשדים ביידוי אבנים. סביב אירועי מאי 2021 ומבצע "שומר חומות" **העביר השב"כ מידע** על משפחות פלסטיניות ממזרח ירושלים למוסד לביטוח לאומי, וזה שלל את זכויותיהן הרפואיות. כמעט כל המשפחות קיבלו את זכויותיהן בחזרה לאחר שפנו לבית המשפט. במוסד לביטוח לאומי לא פירטו את הסיבות לשלילה, אבל בתשובה

לעתירת חופש מידע הודה כי הוא מקבל מידע על מבוטחים פלסטינים מהשב"כ. באותה תקופה השתמש השב"כ במערכת לניטור רשתות סלולריות כדי לשלוח [מסרונים](#) מאיימים למאות פלסטינים בעלי אזרחות ישראלית ותושבי מזרח ירושלים אשר לא נחשדו בפעילות אלימה כלשהי. בהודעות נכתב: "זוהית כמי שהשתתף במעשי אלימות במסגד אל-אקצא. נבוא איתך חשבון".

במהלך השנים האחרונות תיארו תושבי הגדה שיחות טלפון מאיימות שהם מקבלים מנציגי השב"כ במטרה להרתיע אותם מהשתתפות [בפעילות פוליטית](#). במקביל, אסירים לשעבר תיארו כיצד נציגי השב"כ משגרים אליהם איומים תדירים לקראת שחרורם ולאחריו. כך למשל בנובמבר 2023, בתום שלושה חודשים במתקני הכליאה הישראלים, הגיע [מוחמד נזאל](#) בן ה-18, תושב קבאטיה, לכלא עופר. במהלך חודשי המעצר שקדמו לכליאתו בכלא עופר היה נזאל נתון להתעללות חריפה בידי חיילים וסוהרים; הם הפשיטו אותו, צילמו אותו, בעטו בו והיכו אותו באלות מתכת. בכלא עופר, לפני שחרורו, פגש נזאל קצין שב"כ שהזהיר אותו שלא לערוך חגיגות לאחר שחרורו ולא להתראיין לתקשורת: "הוא אמר שאני צריך לשמור על שקט, ואיים שאם לא אעמוד בתנאים האלה, הם יעצרו אותי שוב".

במקרים רבים, כוחות ישראליים מתקשרים לתושבים ומבשרים להם כי בן משפחתם נהרג או נפצע בידי הצבא. שיחת טלפון כזאת תכלול לרוב גם [סדרה של איומים](#) שנועדו להרתיע את בני המשפחה מהבעה פומבית של אבלם על מות אהובם, קיום טקסי אבל, הקמת סוכת אבלים או התקהלות של חברי הקהילה בהלוויה. [בפברואר 2025](#) למשל יצא איימן אל-הימוני בן ה-12 עם אחיו בן ה-10 מבית סבס לכיוון בית דודס הצמוד בחברון. לפי תחקיר בצלם, לאחר שהבחינו בנוכחות חיילים באזור והסתובבו כדי לחזור לבית הסב, נורה אל-הימוני בגבו ונפל על הקרקע. דודו ניסה לפנותו, אבל חיילים שהתקרבו אליו ירו לעברו והוא נאלץ לסגת. לאחר כמה דקות, כשהחיילים עזבו, פינתה המשפחה את איימן ברכב פרטי לבית החולים, שם נקבע מותו.

אביו של איימן, נסאר אל-הימוני, בן 39 ואב לארבעה ששהה בזמן האירוע מחוץ לחברון, עוכב בדרכו חזרה במחסום בעיר, שם הורו לו שוטרי מג"ב לצאת מרכבו ולהתפשט תחת איומי נשק. לאחר בדיקת תעודת הזהות שלו שאל אותו אחד השוטרים על מידת הקרבה המשפחתית שלו "לילד שהרגנו". כשהשיב כי מדובר בבנו, ענה לו השוטר: "אנחנו נצרף אותך אליו, בעזרת השם". לאחר מכן נלקח אל-הימוני לחדר סמוך. בעדות שמסר לבצלם סיפר כי שוטר אחר הניח ליד ראשו טלפון, ודרכו דיבר עימו אדם שהציג את עצמו כקצין שב"כ:

"הוא אמר לי, 'שאלוהים יגמול לכם על סבלנותכם, והוסיף: 'זה ילד ואנחנו מצטערים, הוא נהרג בטעות'. אחר כך הוא שאל, 'למה אתה חוזר לחברון עכשיו?', עניתי לו, 'כדי לראות את הילד שלי ולקבור אותו'. הקצין ענה, 'אנחנו עוקבים

אחריך, ואם תעשה משהו לא בסדר, אני אבוא לעצור אותך בבית שלך'. אמרתי לו 'למה אתה רוצה לעשות את זה שם? תעצרו אותי כאן עכשיו', והוא השיב: 'לא, עכשיו תלך לקבור את הבן שלך, ואם תעשה משהו אני אעצור אותך'". [לעדות המלאה](#)

התעללות ושליטת אנושיות

התעללות ועינויים

במהלך החודשים שלאחר אוקטובר 2023 ביצעה ישראל מעצרים המוניים וחסרי הבחנה של פלסטינים בכל מרחב שליטתה. מלבד אלפים מתושבי עזה ששהו באותה עת בשטח ישראל מכוח היתרים ונעצרו באשמת שהייה בלתי חוקית לאחר שישאל ביטלה באחת את תוקף ההיתרים שנשאו, עד פברואר 2024 נעצרו גם יותר מ-7,000 תושבי הגדה, כך לפי [מועדון האסיר הפלסטיני וארגונים נוספים](#). המעצרים התבצעו לרוב תוך הפעלת אלימות כלפיהם וכלפי בני משפחותיהם, ולעיתים גם תוך זריעת הרס בבתיים וגניבת רכוש. רבים הוחזקו במעצר מנהלי, ללא משפט ובלי שניתנה להם האפשרות להתגונן לנוכח האישומים נגדם.

מידע, נתונים ומאות עדויות שנאספו על ידי בצלם מאז אוקטובר 2023 מראים כיצד הפכו מתקני הכליאה הישראליים לרשת של [מחנות עינויים](#). דיווחים חוזרים ונשנים משרטטים מציאות הולכת ומקצינה של אלימות תכופה, קשה ושרירותית, השפלה וביזוי, הרעבה מכוונת, כפיית תנאי היגיינה ירודים, מניעת שינה ומניעת טיפול רפואי. מעקב בצלם הראה כיצד בין אוקטובר 2023 ל-30 יוני 2026 מתו לפחות 32 עצורים וכלואים תושבי הגדה כתוצאה מאלימות, הזנחה שיטתית ומניעת טיפול רפואי בבתי הכלא ובמתקני המעצר הישראליים, לצד כ-52 פלסטינים מעזה וכ-6 פלסטינים אזרחי ישראל – בסך הכול כ-90 בני אדם.

בלילה שבין 7 ל-8 באוקטובר 2023 נעצר אשרף אל-מוחתסב, בן 53 ואב לחמישה, בבית משפחתו בחברון. לאחר מעצרו הוא הועבר ממתקן מעצר וכליאה אחד למשנהו תוך שמופעלת כלפיו אלימות קיצונית. בעדות שמסר לבצלם תיאר אל-מוחתסב את מה שארע בבית המעצר עציון, בעת שעצירים אחרים הובאו למתקן המעצר:

"הכניסו אותם לחצר שהייתה מולנו, וראינו מהחלון איך מכים אותם. היו שם עשרה חיילים. הם הפעילו בחצר מוזיקה רועשת והיכו באכזריות את העצורים, שהיו אזוקים ועם כיסוי עיניים. הם היכו אותם באגרופים ובקתות רובים ובעטו בהם. אחד הצעירים הוכה כל כך חזק שירד לו דם מהפנים ומהפה. אלה היו מכות מפחידות. חשבתי שהם עומדים להרוג אותם שם בחצר. זה נמשך חצי שעה, אף פעם לא ראיתי דבר כזה בבתי הכלא. המכות שהם חטפו היו מעבר למה שניתן בכלל לדמיין".

בשלב מסוים הגיע אל-מוחסתב לכלא הנגב (קציעות):

"הם הובילו אותי מרחק של בערך 500 מטרים ובדרך היכו אותי באכזריות עד שנפלתי על הרצפה, ואז הם בעטו בי בחלקים שונים של הגוף. תוך כדי התקיפה הם משכו והורידו לי את כל הבגדים, כולל התחתונים. שמעתי אותם אומרים אחד לשני: 'זה חולה', ובכל זאת הם המשיכו להכות אותי. הרגשתי שאני עומד לאבד את ההכרה. בסוף הם הורו לי להתלבש. בזמן שהתלבשתי בקושי, הם המשיכו לבעוט בי. המותניים כאבו לי מאוד ובקושי נשמתי. לא יכולתי לזוז, שלא לדבר על ללכת. נשארתי שוכב על הרצפה, עד ששלושה מהם משכו וגררו אותי בידיים. זה היה נורא, אי אפשר בכלל לתאר את זה, הרגשתי קרוב למוות. כשגררו אותי ראיתי על הרצפה דם של עצורים אחרים". [לעדות המלאה](#)

ההתעללות לא הוגבלה לבתי הכלא, והפכה נפוצה גם ברחובות הערים והכפרים הפלסטיניים בגדה. בחברון, למשל, הסלימה שגרת ההתעמרות ארוכת השנים בתושבי העיר הפלסטיניים. החמרה זו השתקפה בסדרה של [25 עדויות](#) שגבו תחקירני בצלם מפלסטינים שהותקפו בידי חיילים במרכז העיר בין מאי לאוגוסט 2024. בעדויות מתוארים מעשי אלימות, השפלה והתעללות בגברים, נשים, בני נוער וילדים. מרביתם עוכבו באופן אקראי לחלוטין כשעברו במחסומים בדרכם לעבודה או למכולת, או כששתו קפה בחצר ביתם. ברוב המקרים החיילים הובילו את הקורבנות למוצבים צבאיים, ובתוכם התבצעה עיקר ההתעללות; לעיתים היא תועדה בידי התוקפים והופצה בגאווה ברשתות החברתיות. הקורבנות לא נחשדו בביצוע עבירה כלשהי ושוחררו מייד לאחר התקיפה, רבים מהם במצב שחייב קבלת טיפול רפואי.

עדויות שנמסרו לבצלם בחודשים שלאחר מכן העלו כי תופעה זו לא שככה מאז. מעת לעת מוסיפים חיילים בחברון לעכב תושבים, לערוך חיפוש בטלפונים אישיים, לגרור את קורבנותיהם למוצבים צבאיים בעיר ולהתעלל בהם, לעיתים במשך שעות ארוכות, ואז לשחררם ללא כל האשמה. פעמים רבות בחרו תושבים שחוו התעללות שלא למסור את עדותם לבצלם, לארגוני זכויות אדם אחרים או לתקשורת, מחשש לנקמה מצד התוקפים. הנקמה יכולה לכלול מסכת התעללות נוספת, או התנכלות להם ולבני משפחתם בדרכים ובמחסומים.

עינויים בחקירות שב"כ

ב-1999 קבע בג"ץ כי לחוקרי שב"כ אין סמכות לחרוג מהמקובל בחקירה משטרתית רגילה, אולם [מידע ועדויות](#) שאסף בצלם לאורך השנים האחרונות מעיד על כך שחקירות השב"כ עדיין מבוססות, כדבר שבשגרה, על התעללות נפשית ופיזית בנחקרים. התעללות זו כוללת לעיתים קרובות שימוש

באלימות קיצונית, בתנאי כליאה קשים ובכבילה בתנחות מענות כאמצעי להפעלת לחץ גופני ופסיכולוגי. [לפי הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל](#), מספר התלונות השנתי לממונה על בדיקת תלונות נחקרים בשב"כ (מבת"ן), שעמד על כ-66 בעשרים השנים שקדמו לאוקטובר 2023, קפץ ל-119 תלונות במהלך שנה אחת (2023-2024). לפי נתונים שפורסמו בהארץ, בין אוקטובר 2023 לאוגוסט 2025 נרשמו לפחות [שישה מקרי מוות](#) של פלסטינים במהלך חקירות שב"כ.

אלימות מינית

אלימות מינית היא מאמצעי ההתעללות שנוקטים סוהרים וחיילים ישראלים נגד כלואים פלסטינים. מאז אוקטובר 2023 הפכה ההתעללות לאלימה ותדירה יותר. מעדויות שנמסרו לבצלם עלה כי אלימות זו כוללת חיפוש בעירום על עצורים ואסירים פלסטינים, מכות באיברי מינם והשחתתם באמצעות חפצים, כלבים, אלות וכלים חדים. בספטמבר 2025 פרסם ארגון Save the Children [סקר](#) שנערך בקרב ילדים בני 12-17 שהיו נתונים במעצר ישראלי לאחר אוקטובר 2023; יותר ממחציתם דיווחו כי חוו אלימות מינית או היו עדים לה. בארגון העריכו כי הנתון האמיתי גבוה אף יותר, בשל הקושי של הנפגעים לספר על מה שעברו ובשל הסטיגמות החברתיות הכרוכות בדיבור על פגיעה מינית.

במסקנות הדו"ח שהגישה ועדת החקירה מטעם האו"ם לשטחים הכבושים למועצת האו"ם לזכויות אדם [במרץ 2025](#), קבעה הוועדה כי אלימות מינית הפכה לאחד מ"נוהלי הפעולה הסטנדרטיים" של ישראל ול"מרכיב מרכזי בהתעללות בפלסטינים". לפי הוועדה, מאז אוקטובר 2023 החריפו אופיין ותדירותן של פגיעות אלו. חברי הוועדה תיארו כיצד התעמרות במחסומים, חשיפת מידע על התנהגות ונטייה מינית, פרסום תמונות חושפניות ושיגור איומים נגד פלסטינים ברשת הפכו כלי שגרתי בידי ישראל להפעלת לחץ, דיכוי והפחדה כלפי נשים, גברים ונערים פלסטינים. בדיווחים נוספים [תואר](#) כיצד חיילים המאיישים את המחסומים ברחבי הגדה המערבית מצלמים תושבות, מעירים הערות משפילות על הופעתן החיצונית, משמיעים באוזניהן קללות וגסויות, ולעיתים אף חושפים בפניהן את איבר מינם.

בדו"ח זה של ועדת החקירה של האו"ם, כמו גם בעדויות שגבו תחקירני בצלם ובדיווחים חדשותיים שפורסמו לאורך התקופה הנידונה, תואר כיצד חיילים ומתנחלים בכל רחבי הגדה המערבית משתמשים באלימות מינית – הכוללת הפשטה כפויה, צילום בעירום, איומים באונס ופגיעה באיברי מין – כדי להעניש, להפחיד ולגרש תושבים פלסטינים. כך למשל, ב-13.3.2026 בסביבות 1:00 לפנות בוקר פרצו עשרות מתנחלים, רובם רעולי פנים, למגורי התושבים ב**ח'ירבת חומסה בבקעת הירדן**. הם העירו את התושבים, קשרו נשים וילדים, ריכזו אותם בתוך האוהל, השליכו אותם על הקרקע, שפכו עליהם מים והיכו אותם, בין השאר במקלות ובאלות. המתנחלים [הפשיטו](#) את אחד הגברים מכל בגדיו לעיניי פעילות סולידריות זרות שהיו במקום, הידקו אזיקון

סביב איבר מינו וגררו אותו עירום לאורך כ-100 מטרים לתוך האוהל שבו רוכזו כולם, כולל הנשים והילדים והפעילות הזרות, שהותקפו אף הן. אחת מתושבות הקהילה [העידה](#) להארץ כי כשהייתה אזוקה "המתנחל איים שיחזרו מחר וייקחו את בנותיי, ושהן יחיו אצלם, אצל המתנחלים. ואז הוא משך את בתי הגדולה, בת 14, והחל לסטור לה. לא יכולתי לעשות דבר כדי להגן עליה, כשאני אזוקה וכפופה".

ביזוי גופות

לאורך שנתיים וחצי של ג'נוסייד ברצועת עזה תועדה תופעה רחבה של ביזוי גופות פלסטינים בידי כוחות ישראלים: דריסתן בכלי רכב צבאיים, גריפתן, הטמנתן בקרקע באמצעות דחפורים ועוד. תופעה זו הפכה נפוצה גם [בגדה המערבית](#).

במהלך פשיטה על מחנה הפליטים טול-כרם [ביולי 2024](#) נהרגו חמישה מתושביו. דחפור צבאי העמיס על כפו את גופותיהם של שלושה מההרוגים ולקח אותן מהמקום, כשהן מכוסות בעפר ושברי בניין. חודשיים לאחר מכן, [בספטמבר 2024](#), פורסם ברשתות החברתיות סרטון שמתעד קבוצת חיילים משליכה מגג בניין ארבע גופות של פלסטינים, שנהרגו בחילופי אש עם כוחות צבא שפלשו לעיירה קבאטיה במחוז ג'נין. בסרטון אחר נראה דחפור צבאי מעמיס בכפו את הגופות מהזירה. [במאי 2026](#), כשעה לאחר הלווייתו של אחד מתושבי הכפר אל-עסאעסה, ניסו מתנחלים לדחור בקברו ולהוציא ממנו את הגופה שזה עתה נטמנה בו. בני משפחתו של המת שמעו את המתנחלים צועקים שצריך "להעיף את הגופה מהקבר". תושבי הכפר שהגיעו למקום אולצו להוציא בעצמם את גופת המת ולהעבירה לקבורה בכפר סמוך, בזמן שמתנחלים וחיילים מפקחים עליהם.

תופעת הביזוי וההשחתה של גופות פלסטינים מתווספת למדיניות ישראלית ארוכת שנים של חטיפת גופותיהם של הרוגים פלסטינים והחזקתן, לעיתים כדי להשתמש בהן [כקלפי מיקוח](#) בעתיד, תוך פגיעה חמורה בכבוד המת ושליטת זכותם הבסיסית של בני המשפחות להיפרד מיקיריהן ולהביאם לקבורה באופן ראוי ומכובד. מאז אוקטובר 2023 תחקר ותיעד בצלם עשרות אירועים שבהם חיילים ישראלים מנעו פינוי גופות לקבורה, חטפו גופות, ובהן גופות של ילדים, או מנעו גישת משפחות לגופות קרוביהן – לרוב כחלק מהפשיטות התכופות של הצבא במחנות הפליטים והערים בצפון הגדה. לפי נתונים ממרכז אל-קודס לסיוע משפטי וזכויות אדם (JLAC) שנמסרו לבצלם, נכון לסוף יוני 2026 מחזיקה ישראל בגופותיהם של 794 פלסטינים תושבי הגדה המערבית, כולל מזרח ירושלים, ואזרחי ישראל, ובהם 82 ילדים ונערים ועשר נשים. הורים לילדים שנורו בידי חיילים [תיארו שוב ושוב לבצלם](#) כיצד אינם מצליחים לקבל את העובדה שילדם נהרג, משום שהצבא מונע מהם גישה לגופתו.

לעיתים קרובות ההתעמרות של הצבא והמתנחלים בבני המשפחה נמשכת גם לאחר שהושבה גופת

המת, באמצעות [הגבלות](#) על מספר המשתתפים בהלוויות ואף [תקיפות של אזרחים](#) בעת קיומן. כך, ב-11.10.2023 ירו מתנחלים רעולי פנים והרגו שלושה תושבים פלסטינים בכפר קוסרה; תושב רביעי נהרג באותו ערב מירי חייל. על פי הדיווח בעיתון הארץ, בבוקר המחרת קראה קבוצת מתנחלים, ובהם ראש מועצת שומרון יוסי דגן, למנוע את מעבר האמבולנסים להלוויות ההרוגים. עשרות מתנחלים נענו לקריאה, הגיעו לכניסה לכפר א-סאווייה שדרכו עברו האמבולנסים והחלו לירות לכיוונם, בזמן שכוחות הצבא והמשטרה נוכחים באזור. שני פלסטינים, אב ובנו, נורו למוות.

השלכות האלימות: פוסט-טראומה ומצוקות נפשיות אחרות

התגברות הפשיטות האלימות של הצבא הפכה את חייהן של קהילות רבות בגדה המערבית לסיוט אלים שסופו לא נראה באופק. [במרץ 2025](#) תיאר ארגון רופאים ללא גבולות כיצד עשרות אלפי עקורים מהערים וממחנות הפליטים בצפון הגדה המערבית, שחלקם חוו על בשרם את ההפצצות, ההרג הנרחב וההרס העצום שביצע הצבא באזורי מגוריהם, חיים באופן מתמשך בתנאים של היעדר מחסה נאות, שירותים חיוניים וגישה לטיפול רפואי. לפי מידע שאסף הארגון, מרביתם סובלים מעקה (סטres) מתמשכת ומפגינים תסמינים בולטים של חרדה ודיכאון. תמונה דומה עולה גם מדיווחי תושבים שנותרו באזורי הפשיטות, המשולבים ב[דו"ח](#) שפרסמה ועדת החקירה העצמאית של האו"ם לשטחים הפלסטיניים ביוני 2026. כך למשל, אחיו של אדם בשאראת בן ה-23 אשר [נהרג](#) בתקיפת כטב"ם ישראלי במהלך פשיטה על העיירה טמון בינואר 2025 לצד שני בני דודיו, חמזה בן העשר ורידא בן השמונה, תיאר לוועדה כיצד נאלצים בני משפחתו לעבור מדי יום בחצר הסמוכה לביתם שבה נהגו ילדי המשפחה לשחק, ושבה נהרגו אדם, חמזה ורידא. אחיו של אדם סיפר לוועדה כי מאז האירוע הם אינם חשים בטוחים לצאת ולשחק מחוץ לבית.

עאטף ג'מיל חנני, בן 56 ואב לארבעה, ובנו ג'מיל בן ה-17 מבית פוריק שבמחוז שכם החליטו לצאת לעבודה בשטח ישראל, אחרי תקופה ארוכה של אבטלה ומצוקה כלכלית, אף שלא קיבלו היתר מתאים לכך מהרשויות הישראליות. ביום השני לשהותם בעיר טירה פשטו שוטרים על הדירה שבה ישנו ועצרו אותם. ג'מיל נכלא למשך 25 יום, ועאטף נכלא למשך חודשיים. כשיצא עאטף מהמאסר סיפרה לו אשתו שג'מיל איבד הרבה ממשקלו. "אחר כך הוא סיפר לי שהיכו אותו, ושבאגף הקטינים בכלא הדירים, בזמן הספירה, השכיבו אותם על הקרקע והכריחו אותם ליילל. ביום שהוא השתחרר מהכלא היכו אותו וריססו עליהם גז פלפל. אימא שלו סיפרה לי שכשהוא יצא מהמעצר הוא היה רזה מאוד", סיפר עאטף בעדות שמסר לבצלם.

בנובמבר 2025, לאחר שחרורם של עאטף וג'מיל, פשטה קבוצת חיילים על בית פוריק. חייל יצא מאחד הגיפים, השליך רימון הלם לעבר צעירים שיידו אבנים, ואז הסתובב וירה אל ג'מיל

וחבריו שעמדו בפינת הרחוב. ג'מיל נפצע בבטנו. לאחר שפונה באמבולנס למרפאה בצידי השני של הכביש, פשטו החיילים על המרפאה. כמה דקות לאחר שעזבו פונה ג'מיל לבית חולים בשכם, ושם מת מפצעיו.

בעדות שמסר לבצלם, תיאר עאטף את מציאות החיים שלאחר הרג בנו:

"[החיילים] רק עשו סיור קצר ברחובות העיירה, שהסתיים בהריגת ילד חף מפשע, ואז הם עזבו מייד את המקום. כאילו הם יוצאים לציד – רק שהם צדים בני אדם; מבחינתם אנחנו כלום. [...] מאז שהוא מת השתנו החיים שלנו. בכל פעם שאני מביט בחדר של הילדים אני מרגיש שמהו חסר. איפה ג'מיל? איך הוא נחטף מאיתנו, מהאחים שלו? הילדים שלי בוכים כל הזמן, וכשהם רואים את אימא שלהם בוכה הם יוצאים מהבית – במיוחד אחיו מוחמד, בן 16, שהיה קרוב אליו בגיל. הם היו חברים טובים ובילו הרבה זמן ביחד.

בינתיים חודש רמזאן ועיד אל-פיטר עברו עלינו בלעדיו וזה היה קשה מאוד. בכל פעם שאני נזכר בג'מיל ובדרך שבה הוא הלך מאיתנו אני משתגע, וכשאני רואה את המיטה שלו ריקה כשהאחים שלו ישנים במיטות שלהם – הכאב מכווץ אותי. אנחנו הולכים כמעט מדי יום לבקר אותו בבית הקברות. אני לא מסוגל להיות רחוק ממנו, ואני מרגיש כאילו הרגליים שלי מובילות אותי לשם בלי לחשוב.

[...] כל הזמן אני שואל את עצמי: למה הילדים שלנו הם לא כמו שאר ילדי העולם? למה הם חווים את החוויות הקשות האלה? למה הם נאלצים לעבור במחסומים צבאיים ולהיות נתונים להתעללות בכל מקום – בכבישים, ברחובות ובשכונות, ואפילו בתוך בתייהם הם לא בטוחים? בכל רגע חייל יכול לפרוץ את דלת הבית שלך, לגרור אותך ואת ילדיך מהמיטות שלכם ולהתעלל בכם. אי אפשר להרגיש ביטחון בשום מקום, אלא איום מתמיד, ואתה מרגיש חוסר אונים – שאינך מסוגל להגן על ילדיך". [לעדות המלאה](#)

חויית המעצר, [ההתעללות](#) וה**עינויים** במתקני הכליאה גובים מחיר נפשי כבד לא רק מהעצורים והאסירים עצמם, אלא גם מבני משפחותיהם ומסביבתם הקרובה. שגרת המעצרים השרירותיים, המלווה לעיתים קרובות בפשיטות לילות על בתי משפחות, היא על פי רוב רק תחילתה של חוויה ממושכת של אימה ואי-ודאות. במשך שבועות, חודשים ולעיתים שנים לאחר המעצר, בני המשפחה אינם יודעים מה עלה בגורל יקיריהם, האם נפצעו, היכן הם מוחזקים או מתי ישובו. לעיתים קרובות, עם שחרורם מוצאים בני המשפחה כי יקירם איבד ממשקלו, מבריאותו ומחיוניותו, וכי הוא סובל מפגיעות גופניות ונפשיות מתמשכות. במקרים רבים הטיפול והשיקום מוטלים על בני המשפחה, הנדרשים לעשות זאת בעוד הם עצמם ממשיכים לחיות תחת

שגרת הפשיטות, המעצרים והאלימות של הצבא והמתנחלים, ולעיתים אף תחת חשש גובר מפני התנכלויות נוספות בשל המעצר של בן משפחתם.

הפחד המתמיד מפני תקיפות משולבות של מתנחלים וצבא הפך גם הוא לחלק בלתי נפרד מחיי היומיום של רבים מתושבי הגדה המערבית, במיוחד בשטחי C ובמרחב הכפרי הפלסטיני. [באוגוסט 2024](#) דיווח ארגון רופאים ללא גבולות (MSF), מהספקים העיקריים של שירותי בריאות בגדה המערבית, על עלייה של 91% במספר הנזקקים לעזרה ראשונה פסיכולוגית בקרב תושבי מחוז חברון במהלך החודש שלאחר אוקטובר 2023 לעומת החודש שלפניו, בשל העלייה החדה באלימות המתנחלים והצבא באזור. עוד תואר כיצד במהלך פלישות של מתנחלים או חיילים לבתיהן של משפחות פלסטיניות, הילדים הצעירים מתקשים להבין את המתרחש סביבם ונאלצים לצפות בחוסר האונים של הוריהם כאשר גבולות ביתם וביטחונם מופרים, וכך הופכים לנפגעים העיקריים.

השפעתה הפסיכולוגית של מציאות זו תועדה היטב עוד לפני אוקטובר 2023: חודשים אחדים לאחר גירוש קהילת עין סאמיה במאי 2023 [תיארו](#) תושביה לארגון רופאים לזכויות אדם כיצד הפחד מפני תקיפות ליליות חוזרות של מתנחלים הותיר אותם במצב של דריכות מתמדת ושיבש לחלוטין את דפוסי השינה שלהם. הורים אשר שוחחו עם [ועדת החקירה העצמאית של האו"ם לשטחים הפלסטיניים](#) דיווחו כי לאחר ששמעו על תקיפות מתנחלים וצבא באזורם, או שהיו עדים לתקיפה או שחוו אותה על בשרם, החלו ילדיהם לחשוש לצאת מן הבית, לסבול מסיוטים חוזרים, לסרב ללכת לבית הספר בדרכים העוברות בסמוך למחסומים צבאיים ולהתנחלויות, ולהפגין תוקפנות או הסתגרות. אבאשר שני ילדיו, בני פחות מחמש, נחטפו מביתם בידי מתנחלים חמושים ונקשרו לעץ, סיפר לוועדה כי מאז האירוע חדלו ילדיו לצאת לשחק מחוץ לבית, החלו לסבול מסיוטים חוזרים, וכי גם בני דודיהם, שהיו עדים לאירוע, חוששים מאז לצאת מביתם.

המציאות העולה מתיאוריהם של הורים בגדה המערבית אינה משקפת בהכרח את תוצאותיו של אירוע טראומטי בודד, אלא מציאות שבה האיום והחשש מפני אלימות נוכחים באופן רציף. ילדים, גברים ונשים פלסטינים ופלסטיניות תושבי הגדה המערבית חיים במציאות שבה אימה, חוסר ביטחון ואובדן הם חלק שגרתי מחיי היומיום. לצד הטראומות שהם עצמם חוו, הם נושאים עימם גם את הטראומות שחוו הוריהם ובני משפחותיהם תחת הכיבוש. מעדויות שנמסרו לבצלם ולארגונים אחרים עולה כי הורים פלסטינים מתקשים לא פעם להגן על ילדיהם מפני העומס הנפשי, בין היתר משום שהם עצמם מתמודדים עם מצוקה דומה.

ב. הגבלות תנועה

מבוא

לאורך שנות שלטונו בנה המשטר הישראלי מערכת מסועפת של הגבלות תנועה בגדה המערבית, המאפשרת, בהינתן פקודה, לחסום את עורקי התנועה והחיים הפלסטיניים. עם הכפפת החיים למערכת זו, פלסטיני שיוצא מביתו בגדה המערבית – בדרך לעבודה, ללימודים, לאירוע משפחתי, לבדיקת רופא או לכל מטרה אחרת – אינו יודע [כמה זמן תימשך הדרך](#) ואם יצליח בכלל להגיע ליעדו. ריבוי החסימות, מגוון המחסומים והשרירותיות שבהחלטה לפתוח או לסגור דרכים מסוימות מייצרים חוויית כאוס תמידית, השוללת ממיליוני פלסטינים את האפשרות הבסיסית לתכנן את יומם. מלבד "מחסומי הקצה", המפרידים בין שטחי הגדה לגבולות הקו הירוק, מזרח ירושלים וירדן, עומק הגדה מרושת גם הוא בסוגים שונים של [מחסומים ומכשולים רבים](#) המונעים מתושבי הגדה הפלסטינים את היכולת לתנועה רציפה: מחסומי ברזל, תלוליות עפר, סלעים, קוביות בטון, מגדלי תצפית, צ'ק-פוסטים (מחסומי פתע צבאיים), שערים צהובים ודוקרנים. אלה יצרו מערכת בירוקרטית שהכפיפה את הפלסטינים לישראל באמצעות חלוקת המרחב ושליטה על יכולת התנועה בו.

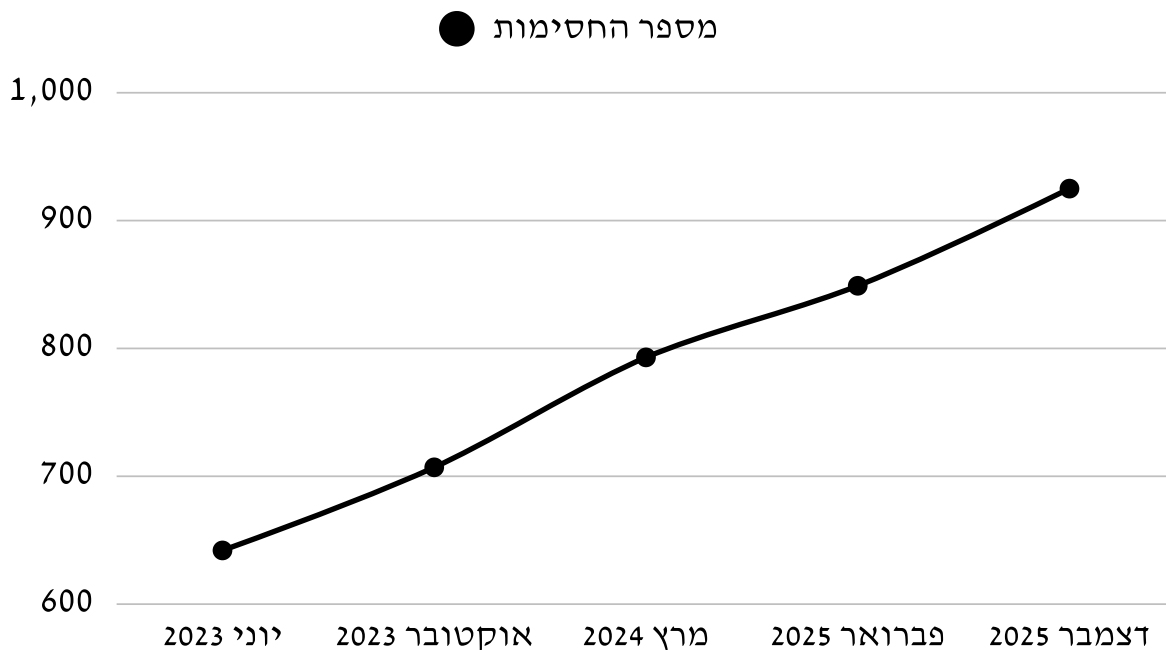
[מאז אוקטובר 2023](#) השתמשה ישראל בתשתית שבנתה כדי להעמיק את שליטתה בחיי היומיום של הפלסטינים. לצד הקמתם של יותר מ-200 מחסומים חדשים, אשר באמצעותם [חסמה ישראל את הגישה מעשרות יישובים פלסטיניים לכבישים ראשיים](#), שללה ישראל באופן גורף את כלל היתרי הכניסה של פלסטינים לישראל. מלבד צעדים אלו מופעל גם מנגנון מקביל של שליטה ישירה ביכולת התנועה, המבוסס על מעורבות מתנחלים בחסימות דרכים. התגברות האלימות של מיליציות מתנחלים, ונוכחותם סביב ובתוך כפרים פלסטיניים ברחבי הגדה, הן גורם משלים לפגיעה שמוביל הצבא ביכולת התנועה של הפלסטינים. לנוכחות המתנחלים במנגנון זה יש שני מופעים עיקריים: היא עשויה להיות "מאורגנת", כחלק ממערך המילואים ויחידות ההגמ"ר (הגנה מרחבית) שבו שולבו מתנחלים תושבי הגדה, או "ספונטנית" בהובלתם של בודדים או מיליציות שלוקחים חלק פעיל בחסימות, לרוב תוך הפעלת אלימות. השילוב בין בירוקרטיה רשמית ובין אלימות ספונטנית מחריף את ממד האי-ודאות והשרירותיות שבלב מנגנון הגבלות התנועה.

בכל הנוגע להיקף החסימות, לפי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA) [שפורסמו באפריל 2026, נכון לסוף 2025 הוצבו בשטחי הגדה המערבית \(כולל מזרח ירושלים וחברון\) 925 מחסומי תנועה מתועדים](#). אלה אינם כוללים מחסומים ביציאה מהגדה המערבית או חסימות בצורת ["כתרים"](#), המוטלות על אזורים שלמים בה. השיעור הגבוה ביותר של מחסומים (60%) שדגם OCHA הוא זה של שערים ומחסומים (checkpoints) המוצבים בדרכים ועל כבישים. כמות

המחסומים שתועדה בסוף שנת 2025 עומדת על 43% יותר מממוצע המחסומים השנתי ב-20 השנים האחרונות. לפי [נתוני OCHA](#), באוקטובר 2023 היו בגדה המערבית כ-700 מחסומי תנועה, ומאז ועד סוף 2025 [נוספו](#) להם עוד כ-220 מחסומים. [ספירת בצלם](#) מעלה כי הוספו 203 מחסומים וחסימות מאז אוקטובר 2023 – חסימות שתחקירני בצלם תיעדו ואימתו. הפער במספרי המחסומים נובע מכך שמתאפשר לבצלם לתעד ולספור רק חלק מסוגי המחסומים, כפי שמפורט בנתוני החסימות המופיעים באתר. [בדיקה דומה](#) של הוועדה הפלסטינית למאבק בגדר ההפרדה ובהתנחלויות, שנעשתה ביולי 2025, מצאה 911 חסימות ומכשולים, מתוכם 80 שהוצבו מאז תחילת 2025.

חסימות דרכים

יוני 2023 – דצמבר 2025

* הנתונים מתייחסים למחסומים מאוישים, שערים קבועים, תלוליות עפר וסוגי חסימות נוספים

מקור: [משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים \(OCHA\)](#)

ההבדל הקל בספירה בין הגופים השונים אינו נובע רק ממתודולוגיית מחקר שונה, אלא מריבוי החסימות, פרישתן הרחבה ואופיין הכאוטי, וכן מהעובדה שמספרן עשוי להשתנות מיום ליום. כל ניסיון ל"פירוט" או "קטלוג" סוגי החסימות וההגבלות השונות חוטא בהכרח למציאות שבה שולטת חוויית חוסר הוודאות, השרירותיות וחוסר האונים. סוגי החסימות [רבים ומגוונים](#): שערים נעולים תמיד או כאלה שננעלים ונפתחים לסירוגין, מחסומים מאוישים בכל שעות היממה או כאלה המאוישים מדי פעם, מחסומים שנפתחים בשלט רחוק, קוביות בטון או תלוליות עפר, תעלות או גדרות תיל המוצבות על ידי הצבא או לעיתים – באופן בלתי מוסדר – על ידי מתנחלים, ונשארות במקומן עד להודעה חדשה. [חוסר הוודאות](#) בכל הנוגע לאפשרות התנועה במרחב מסייע לישראל לשלוט ביעילות באוכלוסייה המוכפפת ולנהל את החיים הפלסטיניים.

מנגנון הפעולה: תשתית היסטורית

עד שנת 1991 [הונהג היתר כניסה כללי לפלסטינים](#), שהתיר לתושבי הגדה להיכנס לתוך גבולות הקו הירוק. ההיתר ניתן לכלל התושבים, למעט קבוצה מצומצמת של תושבים שהוגדרו "סיכון ביטחוני". מדיניות זו הלכה יד ביד עם הצורך של ישראל לנצל את העובדים הפלסטינים ככוח עבודה זול וזמין לצורכי צמיחת המשק הישראלי, מהלך שיצר תלות פלסטינית עמוקה בכלכלה הישראלית (להרחבה, ראו פרק ["חנק כלכלי"](#)). בה בעת, ישראל הגבילה את תנועת תושבי הגדה מחוץ לגבולות הארץ. בינואר 1991, במהלך מלחמת המפרץ ובצל האינתיפאדה הראשונה, ביטלה ישראל את היתר הכניסה הכללי, ומאותה עת נדרשו כלל תושביה הפלסטינים של הגדה המערבית להנפיק [היתר כניסה אישי](#) על מנת להיכנס לשטחי הקו הירוק, לרצועת עזה או למזרח ירושלים. "משטר ההיתרים" שביססה ישראל התפתח והפך עם השנים למנגנון סבוך ונטול שקיפות, וכל תושב פלסטיני תלוי בו על מנת לנוע בין המרחבים השונים שבהם שולטת ישראל ולזכות בגישה למקורות פרנסה, לטיפול רפואי ועוד. הסמכות לאשר או לדחות מתן היתר מצויה פעמים רבות [בידי חייל בודד](#), העשוי להפעיל אותה באופן שרירותי. נוסף על כך, משטר ההיתרים משמש [לאיסוף מידע](#) על אודות התושבים הפלסטינים ולגיוס משתפי פעולה. כך למשל, מאז 2005 כל פלסטיני שנכנס לישראל נדרש להחזיק בכרטיס ביומטרי הנושא את כלל הנתונים המזהים של בעליו; חובה זו מאפשרת למשטר הישראלי להרחיב בהתמדה את מאגר המידע האישי שהיא מחזיקה בו, ואשר משרת אותה להרחבה ולהעמקה של שליטתה.

כשנתיים לאחר החלת משטר ההיתרים, במרץ 1993, הוטל ["סגר כולל"](#) על הגדה המערבית ורצועת עזה, לטענת ישראל כמענה לצורך ביטחוני, אשר לא הוסר עד היום. הטלת הסגר הובילה [לבנייתם של מחסומי תנועה](#) בעומק הגדה המערבית, בין שטחיה לשטחי מזרח ירושלים וכן בין שטחיה לגבולות הקו הירוק. הטלת הסגר הכולל לא רק [החריפה את מדיניות](#) היתרי הכניסה – שנשללו לעיתים לחלוטין במסגרת הטלת "סגר מוחלט" – אלא גם פיצלה את המרחב

הפלסטיני לארבעה אזורים נפרדים ומבודדים: הגדה המערבית, רצועת עזה, מזרח ירושלים ותחומי הקו הירוק. מהפלסטינים נשללה הזכות לנוע ביניהם בחופשיות, באופן שקטע את הרצף הטריטוריאלי בין מרכזי החיים הפלסטיניים.

בשנת 1995, במסגרת הסכם אוסלו ב', חולקה הגדה המערבית ל**שלושה אזורים** נפרדים. חריגה לכך הייתה העיר חברון, שחלוקתה לאזורי H1 ו-H2 נקבעה רק במסגרת "הסכם חברון" בשנת 1997. חלוקה זו, שהייתה אמורה להוות הסדר זמני לתקופה של חמש שנים בלבד, נעשתה על בסיס שיקולים דמוגרפיים, שאינם משקפים את המציאות הגיאוגרפית או את המרחב והמרקם של האוכלוסייה הפלסטינית ואינם מתחשבים בצרכיה העתידיים. בהתאם לכך, אזורים שהיו מיושבים בצפיפות בפלסטינים הוגדרו כשטחי A ו-B והועברו באופן פורמלי לשליטה אדמיניסטרטיבית ושיטורית מלאה או חלקית של הרשות הפלסטינית. שטחים אלו אינם רציפים, אלא מפוצלים ל-165 "איים" הפזורים בכל רחבי הגדה המערבית. שאר השטח, כ-60% מהגדה המערבית, הוגדר כשטח C ונותר תחת שליטה ישראלית מלאה. שטח זה רציף וכולל את כל ההתנחלויות וכמעט את כל עתודות הקרקע והשטחים החקלאיים הפלסטיניים.

מאז החתימה על הסכמי אוסלו הוגבלה תנועת פלסטינים במערכת הכבישים בשטחי C באמצעות רשת של חסימות ומחסומים, ובחלק מהכבישים נאסרה הנסיעה לחלוטין, באופן ששיבש את חופש התנועה של התושבים הפלסטינים. הביתור הגיאוגרפי של המרחב הפלסטיני והגבלת חופש התנועה בין המובלעות המשיכו ואף החריפו עם הקמתן של התנחלויות נוספות בשטחי C. בהמשך לכך, **סגירת שטחי השיפוט** של ההתנחלויות בפני פלסטינים, וההקמה של מערכת כבישים עוקפים סביב ההתנחלויות וביניהן לשטחי ישראל, **הובילה להפרדת** כפרים פלסטינים זה מזה, מאדמותיהם החקלאיות ומערים פלסטיניות מרכזיות.

בספטמבר 2000, עם פרוץ האינתיפאדה השנייה, הטילה ישראל הגבלות תנועה נוספות ומחמירות על תנועת פלסטינים בתוך הגדה המערבית עצמה כאשר הציבה **עשרות מחסומים ומאות מכשולים פיזיים**, הכוללים ערימות עפר, קוביות בטון ותעלות. במקביל הושטו **החמרות משמעותיות בהגבלות תנועה מטעמים "מנהליים"**, הכוללות הגבלת תנועה בכבישים, הגבלות גיל והקשחת **משטר ההיתרים**. אלה שימשו מנגנון משלים להגבלות התנועה שהושטו עוד קודם לכן.

בשנת 2002 החלה ישראל לבנות את "גדר ההפרדה". שמונים וחמישה אחוזים מתוואי הגדר עוברים בשטח פלסטיני בתוך הגדה המערבית, תוך קטיעת הרצף העירוני והחקלאי הפלסטיני. הגדר מנתקת את ירושלים משאר חלקי הגדה ומונעת גישה לשטחים שבתוך הקו הירוק. גדר ההפרדה מהווה **מכשול גבול** המורכב במרביתו מגדר אלקטרונית המוקפת "כבישי ביטחון", גדרות תיל ותעלות. רוב תוואי הגדר עובר בתוך שטחי הגדה המערבית ולא לאורך תוואי הקו הירוק, **באופן שגוזל קרקעות נוספות מפלסטינים ויוצר "מרחב תפר"** שבו מושתות הגבלות תנועה מחמירות במיוחד, הכוללות

דרישה לקבלת היתר כניסה מיוחד. הקמת הגדר קיבעה עוד יותר את חלוקת המרחב הפלסטיני והפרידה את הגדה המערבית מירושלים ומשטחי הקו הירוק. מהלך זה הפריד בין משפחות ובין בעלי אדמות לאדמותיהם, העמיק את הסגר הצה ו אפשר לישראל בקרה ושליטה נרחבות יותר על הפלסטינים.

ההחמרה שחלה מאז אוקטובר 2023 בהגבלות התנועה שמטילה ישראל על הפלסטינים היא אפוא חלק מתהליך מתמשך של פיצול וצמצום המרחב שבו מתנהלים החיים הפלסטיניים. האופי התהליכי של אירועים אלו מקשה להבחין במדויק במצב של "לפני" ו"אחרי". לפיכך, החלקים הבאים בפרק אמנם יציגו את מגמות ההחמרה מאז שנת 2023, אך יעשו זאת תוך התייחסות לתשתיות שאפשרו את התהוותן.

הגבלות תנועה: תמונת מצב עכשווית

כניסה לגבולות הקו הירוק ו"מעברי הגבול"

לפי [מעקבותיעוד של בצלם](#), בין הגדה המערבית לגבולות הקו הירוק ומזרח ירושלים מוצבים כ-40 מחסומים, ו-28 מתוכם מאוישים בקביעות. למרות שהם מהווים מחסום אחרון לפני הכניסה לגבולות הקו הירוק ואף למזרח ירושלים, מרביתם אינם ממוקמים בתוך שטחי הקו הירוק אלא כמה קילומטרים [בתוך הגדה המערבית](#), באופן שמעמיק את גזל הקרקעות הפלסטיניות ומדגים כיצד מדיניות הגבלות התנועה והחסימות הולכת יד ביד עם גירוש ונישול מקרקעות.

גדר ההפרדה

שיקול מרכזי בקביעת תוואי הגדר היה מיקומן של התנחלויות והרצון להכליל אותן "בתוך ישראל". בכך הניחה הגדר תשתית לסיפוח דה פקטו לישראל של מרבית ההתנחלויות, וכן של שטחים נרחבים להרחבתן העתידית. תוואי הגדר עובר ברובו בתוך שטחי הגדה המערבית – לא על הקו הירוק או ממערב לו, בתוך שטח הריבוני של ישראל. באמצעות הגדר ניתקה ישראל כ-150 קהילות פלסטיניות מאדמותיהן, קטעה רצף עירוני וחקלאי פלסטיני, פירקה קשרי גומלין בין קהילות והביאה להפרדתן של משפחות. אלפי פלסטינים נותרו ללא גישה לאדמותיהם ובלי יכולת לעבד אותן או להשתמש בהן.

ההשלכות המיידיות של הקמת הגדר לא הסתכמו בהפרדה בין הגדה המערבית לישראל. תוואי הגדר, העובר עמוק בתוך שטח הגדה, יצר מרחב מפוצל של מובלעות פלסטיניות, ניתק כפרים

ושכונות ממוקדי החיים העירוניים שלהם, והכפיף את המעבר ביניהם למשטר של מחסומים והיתרים. במזרח ירושלים, התואי שנבחר סטה מגבולותיה המוניציפליים של העיר והותיר שכונות וכפרים פלסטיניים מחוץ לגדר, אף שתושביהם מחזיקים במעמד של תושבי קבע. תושבי השכונות האלה משלמים מיסים לעיריית ירושלים, אולם אינם זוכים לשירות בהתאם. מאז הקמת הגדר הם חיים באזור שהרשויות הישראליות כמעט שאינן מספקות בו שירותים אזרחיים בסיסיים, ו**סובלים מהזנחה מתמשכת**. דוגמה לכך היא הכפר נועמאן, שמאז הקמת הגדר בשנת 2003 והצבת מחסום מזמוריה בשנת 2006 מנותק הן מירושלים הן מהגדה המערבית, ותושביו חיים בבידוד מרחבי כמעט מוחלט.

מיקומה של הגדר פגע ביכולת התנועה של תושבי השכונות הירושלמיות הממוקמות מחוץ לגדר, שרבים מהם לומדים ועובדים בירושלים ותלויים בה לקבלת שירותים חיוניים וטיפולים רפואיים. אמנם פלסטינים תושבי ירושלים אינם זקוקים לאישור כניסה כמו קרוביהם תושבי הגדה, אולם גם הם נאלצים לעמוד שעות רבות בפקקים על מנת לחצות את המחסום. כך למשל תושבי כפר עקב המבקשים לקבל טיפול רפואי בירושלים נאלצים לחכות שעות רבות במחסומים קלנדיה וחיזמא בדרכם לקבלת טיפול בירושלים, **באופן שלעיתים מסכן את חייהם**.

מוחמד אל-ג'ועבה, בן 39 ואב לחמישה, תושב שכונת כפר עקב שבצפון ירושלים, עובר מדי יום את **מחסום קלנדיה** בדרכו לירושלים. כך הוא מתאר את השגרה המתישה ואת ההתעמרות השרירותית בזמן המעבר:

"במחסום קלנדיה תמיד יש תור ארוך של מכוניות. לוקח בין 30 דקות לשעה להגיע לנקודת הבידוק ולצאת מהמחסום לכיוון שער חשמלי שבו שולט חייל. החייל ממתין עד שישתיים הבידוק של חמש מכוניות, ואז פותח את המחסום כדי לאפשר להן לצאת מהמחסום לכיוון ירושלים. לכן אני מעדיף לנסוע דרך מחסום ג'בע, למרות שבשעות מסוימות הוא נסגר כדי להקל על מעבר של מתנחלים מההתנחלויות במרכז ובצפון הגדה לכיוון ירושלים. רק אחרי שכל המתנחלים עברו מאפשרים לנו להמשיך בדרך מכיכר אדם למחסום חיזמא ולהיכנס לירושלים. [...] החיילים סוגרים את המחסום לפחות פעמיים ביום, בבוקר בין השעות 5:00-9:00 ואחר הצהריים בין 16:00-19:00 ולפעמים מ-17:00 עד 20:00". **לעדות המלאה**

עדותו של מוחמד אל-ג'ועבה ממחישה כיצד משטר התנועה בגדה המערבית מעניק באופן שיטתי עדיפות לתנועתם של יהודים על פני זו של פלסטינים. מחסום ג'בע נסגר דווקא בשעות הקריטיות של הבוקר ואחר הצהריים, שבהן תושבים יוצאים לעבודה וללימודים או שבים לבתיהם, במטרה לפנות את הדרך למתנחלים ולחסוך מהם עומסי תנועה. עבור הפלסטינים משמעות הסגירה היא הארכת הדרך, המתנה ממושכת וחוסר יכולת לתכנן את שגרת יומם; עבור המתנחלים, היא

מבטיחה תנועה מהירה ורציפה יותר. ההיררכיה הזאת אינה תוצאה מקרית של תפעול מחסום זה בלבד, אלא ביטוי של מדיניות מוצהרת: באוגוסט 2023 אמר השר לביטחון לאומי [איתמר בן גביר](#) כי "הזכות שלי, של אשתי ושל ילדיי להסתובב ביהודה ושומרון יותר חשובה מזכות התנועה של הערבים. זכות החיים שלי קודמת לזכות התנועה". העדות מתארת כיצד תפיסה זו מתורגמת לפרקטיקה יומיומית: אותו מרחב ואותם כבישים מנוהלים על פי שני מדרגים נפרדים של זכויות, בהתאם לזהות הלאומית של הנעים בהם.

בין הקו הירוק לגדר ההפרדה: "מרחב התפר"

תוואי גדר ההפרדה המסורבל, ש-85% ממנו עובר בתוך שטחי הגדה המערבית ואורכו [יותר מפי שניים](#) מאורך הקו הירוק, מייצר מובלעות פלסטיניות המכונות "מרחב התפר" – שטחים חקלאיים וכפרים פלסטיניים הכלואים בין גדר ההפרדה לקו הירוק. לפי ארגון "כרם נבות", שטחו של מרחב מבודד זה הוא [קרוב ל-140,000 דונם, כמעט עשירית](#) משטחי הגדה המערבית. מאז אוקטובר 2023 שללה ישראל את היתרי הכניסה של החקלאים הפלסטיניים לאדמותיהם הנמצאות ב"מרחב התפר". [במרץ 2025](#) הודיעה ישראל, בתגובה לעתירת המוקד להגנת הפרט, כי אין בכוונתה לחדש היתרים אלו. באתר מתאם פעולות הממשלה בשטחים [מפורסמים שמונה קובצי נהלים שונים](#) הנוגעים למתן היתרי כניסה ל"מרחב התפר", הכוללים הסדרת צרכים חקלאיים, מסחריים, לימודיים, רפואיים ועוד. נהלים אלו הם חלק ממשטר היתרים הדורש מפלסטינים לשוב ולקבל אישורים על מנת לקיים שגרת יומיום בסיסית ביותר במרחב זה.

לפי [נתוני OCHA](#), נכון ל-2026 מתגוררים ב"מרחב התפר" כ-14,000 פלסטינים שאינם בעלי אזרחות ישראלית, כמעט ללא אפשרות יציאה וכניסה ממרחב זה, והם תלויים במשטר ההיתרים על מנת לחיות בבתייהם. נוסף על כך, מקהילות פלסטיניות החיות מחוץ ל"מרחב התפר" נשללת הגישה לשטחים חקלאיים שבבעלותן ואשר נמצאים בתוכם.

שלילת הזכות לתנועה מובילה לא רק לפגיעה חמורה בפרנסה, אלא גם לגירוש ונישול של פלסטינים מאדמותיהם. כך למשל, לפי נתוני "כרם נבות", כ-1,000 דונם מאדמות הכפר הפלסטיני נובא, הממוקם צפונית לחברון, נותרו מעבר לגדר ההפרדה, ולתושביו [לא הותרה גישה אליהן](#) מאז הושלמה בניית הגדר. גם בכפרים הפלסטיניים [אל-מוטילה וג'לבון](#), הנמצאים בסמוך להר הגלבוע ועמק בית שאן, הגבלות התנועה הישראליות מובילות לגזל קרקעות. חלק ניכר מאדמות הכפרים נותרו ב"מרחב התפר" ומחוץ לגדר ההפרדה, והן משמשות לרעייה של בקר ישראלי, בשעה שמבעליהן הפלסטינים של האדמות נמנעת הגישה אליהן ולפיכך נכפה עליהם למכור את מרבית צאנם.

משטר ההיתרים, שהופך את התנועה אל הגדה ומחוצה לה לבלתי אפשרית כמעט עבור פלסטינים, ועימו מיקום [גדר ההפרדה](#), מייצרים [מציאות חיים קשה ממש](#) עבור תושבי "מרחב התפר". הם אמנם יכולים לעבור את גדר ההפרדה ולהיכנס אל תוך הגדה המערבית, אך יזדקקו להיתר כניסה על מנת לשוב לביתם, הגם שהוא נמצא בשטחי הגדה. לשטחי ישראל הם אינם יכולים להיכנס, משום שישתכנו במעצר בגין "שהייה בלתי חוקית". בה בשעה, ישראלים ותיירים המבקשים להיכנס לשטחי "מרחב התפר" [אינם נדרשים להמציא אף אישור לצורך כך](#).

דוגמה קיצונית במיוחד היא המקרה של [הכפר הפלסטיני ברטעה](#), שנמצא כולו בצידה המערבי של גדר ההפרדה, ונחצה לשניים על ידי הקו הירוק. תושבי ברטעה אשר גרים מערבית לגדר ההפרדה הם בעלי תעודות זהות ישראליות ולכן נהנים מגישה לשירותי בריאות בשטחי ישראל ומחופש תנועה בתחומיה. לעומתם תושבי ברטעה א-שרקיה, חיים ממזרח לקו הירוק בתוך מובלעת, בעלי אזרחות פלסטינית, כלואים בתחומי המובלעת באופן השולל מהם זכויות אדם בסיסיות. אמבולנסים שינסו לעבור מברטעה המזרחית לבית חולים בג'נין יידרשו לקבל לשם כך אישור של המת"ק הישראלי, [ולעיתים תכופות](#) נאלצים להמתין שעות במחסום, גם במצבים מסכני חיים.

בספטמבר 2025 הכריז אלוף פיקוד המרכז אבי בלוט על [20,000 דונם](#) מצפון לירושלים כחלק מ"מרחב התפר". שטח זה כולל את הכפרים הפלסטיניים בית איכסא, א-נבי סמואל ואל-ח'לאילה, שאמנם נמצאו עוד לפני כן בצד ה"ישראלי" של גדר ההפרדה, אך "נהנו" ממדיניות היתרים מאפשרת יחסית שהתבססה על רשימת התושבים המתגוררים ביישובים, ותושביהם היו רשאים לעבור את גדר ההפרדה. בניגוד אליהם, על קרובי משפחתם, חבריהם או נותני שירותים הוטל להמציא [היתר ותיאום](#) מיוחד בכל כניסה לכפרים במובלעת. עם ההכרזה על השטח כעל חלק מ"מרחב התפר" הוחרפו משמעותית הגבלות התנועה על תושבי האזור, וכעת הם נדרשים להגיש בקשה פרטנית להיתר כניסה, להציג מסמכים רבים ולעמוד בשורה של תנאים דרקוניים רק כדי להגיע לביתם.

מעבר אלנבי

ישראל שולטת בכלל המעברים לגדה המערבית וממנה, ומונעת יציאה של פלסטינים לחו"ל דרך נמל התעופה בן-גוריון או דרך נמלי הים שלה. לכן ה**נתיב היחיד הפתוח** למיליוני תושביה המבקשים לצאת לחו"ל הוא מעבר אלנבי, הממוקם כחמישה קילומטרים מיריחו ומחבר בין שטחי הגדה המערבית לירדן. שעות הפעילות של מעבר זה משתנות באופן תדיר, והדבר מגביר את השרירותיות וחוסר הידיעה באשר ליכולת לחצותו.

[אלפי פלסטינים](#) עוברים במעבר אלנבי מדי יום, וכך גם כמויות גדולות של סחורות המיועדות לגדה או לעזה וסחורות לייצוא. מדי שנה מונעת ישראל מאלפי פלסטינים לצאת את הארץ, לעיתים במשך שנים, במקרים רבים בלי למסור את הסיבה לאיסור או להודיע עליו מראש. רבים מודעים למנגנון זה ולכן מוותרים מראש על הניסיון לנסוע. ב-2021 נאסרה על 10,000 פלסטינים היציאה לחו"ל; מתוך הערעורים שהוגשו על כך, 50% מהם [אושרו בדיעבד](#). נתון זה מצביע, בין היתר, על השרירותיות שבלב מדיניות ההחלטות על איסור היציאה, המתקבלות לעיתים בצורה בירוקרטית קרה ו**אוטומטית**. במקרים אחרים, פלסטינים שנאסרה עליהם היציאה לחו"ל ללא הודעה מקדימה, הסבר או שימוע, נאלצו לחתום על טופס ["הימנעות מטרור" על מנת לקבל אישור יציאה מהגדה לחו"ל](#). קבוצה נוספת היא אלו שישראל סימנה כ"מנועים ביטחוניים", והם כלל אינם זכאים לקבל אישורי יציאה.

בספטמבר 2025, בעקבות [מתקפת ירי](#) והריגת שני חיילים בידי אזור ירדני במעבר אלנבי, החליטו הרשויות הישראליות [לסגור את המעבר](#) לכניסה ויציאה של נוסעים וסחורות מהגדה המערבית, באופן מיידי ועד להודעה חדשה – סגירה הרמטית ששללה מהנוסעים הפלסטינים כל אפשרות לעזוב את שטח הגדה. [כשבוע לאחר מכן](#) נפתח המעבר לתנועת נוסעים בלבד, ונשאר סגור לתנועת סחורות עד לחודש דצמבר 2025, אז נפתח בעקבות [עתירת האגודה לזכויות האזרח](#). צמצום ושיבוש הפעילות של מעבר אלנבי פוגעים בכלכלת הגדה וברוחות תושביה, ובמקרים מסוימים אף מסכנים את חייהם של חולים קשים שזקוקים לטיפול רפואי מציל חיים מחוץ לשטחי הגדה (להרחבה, ראו פרק ["חנק כלכלי"](#)).

מערכת כבישי האפרטהייד

זה [עשרות שנים](#) מטילה ישראל הגבלות ואיסורים על נסיעת כלי רכב פלסטיניים בכבישים שונים בגדה. על פי רוב אין לפלסטינים גישה לצירי התנועה המרכזיים העוברים בשטחי C, ומתוך כך מוגבלת גם גישתם לכבישים הנמצאים במובלעות A ו-B. על כבישים אלו מתאפשרת תנועה רציפה לאזרחי ישראל בלבד. [מניעת הגישה](#) מתבטאת לרוב בהצבת חסימה או מכשול בדרך לכביש הראשי באופן שאינו מאפשר לפלסטינים שימוש רציף בו. לפי נתוני [OCHA](#), נכון ל-2026 לפחות חצי ממכשולי התנועה בגדה המערבית – 459 במספר – חוסמים או מעכבים את הדרך בין ערים וכפרים פלסטיניים ובין כבישים ראשיים. מכשולים אלו מנתבים את התנועה הפלסטינית למערכת כבישים שניונית, ארוכה ומסורבלת יותר. פעמים רבות מדובר בדרכי עפר צרות ומשובשות המקשות עוד יותר על התנועה.

כך למשל בדרכים המובילות לכביש 60, הציר המרכזי החוצה את הגדה המערבית מצפון לדרום: כ-26% ממכשולי התנועה [שתיעד OCHA](#) (121 מכשולים) חוסמים או מגבילים את הדרך בין ערים

וכפרים פלסטיניים ובין כביש 60. [נתון נוסף של OCHA](#), המתייחס לשנת 2024, מראה כי בכביש 505 החוצה את הגדה ממזרח למערב ומחבר בין בקעת הירדן לצפון הגדה המערבית מוצבים 61 מחסומים לפלסטינים על פני 57 קילומטרים.

לעיתים דרכים מסוימות נסגרות לתנועת פלסטינים ומתאפשרת בהם תנועה רק [למתנחלים](#) החיים באזור, כדוגמת כביש 367 המחבר בין ההתנחלויות אלון שבות ובת עין לקו הירוק, שהפך לכביש לישראלים בלבד. דוגמה נוספת היא [כביש 443](#), שפלסטינים מנועים בפועל מנסיעה בחלקים שונים בו אף שנסלל בחלקו על שטחים שהופקעו מהם. בעבר עברה רוב התנועה בין רמאללה לכפרי האזור דרך כביש זה; בשנת 1988 הפקיעה ישראל אדמות מתושבי הכפרים הסמוכים לו על מנת להרחיבו, ומאז 2002 נאסר על פלסטינים לנוע בו, והוא משמש ישראלים בלבד. [עתירה לבג"ץ שהוגשה לאחר מכן](#) והוכרעה בשנת 2009 אמנם קבעה כי יש לאפשר תנועה לפלסטינים על מקטע הכביש העובר בגדה המערבית, אך אופן [יישומה](#) על ידי הצבא ממשיך ומקבע הגבלות תנועה חמורות לפלסטינים. כך גם במקרה של כביש 60, [שהרחבתו בשנת 2021](#) נעשתה אגב הפקעת 11 דונם של אדמות מהכפר הפלסטיני אל-ח'דר והעיר בית ג'אלא. מדיניות זו נמשכה מאז [בשלל הוראות וצווים](#), שהפקיעו מאות דונמים נוספים של אדמות פלסטיניות לטובת הרחבת כביש זה.

בחודש מרץ 2025 אישרה ממשלת ישראל הקמה של כביש אפרטהייד בין מעלה אדומים לירושלים, המכונה על ידי המינהל האזרחי כביש "מרקס חיים" או בפי מי שהיה שר הביטחון בעת תכנון הדרך, נפתלי בנט, ["כביש הריבונות"](#). לפי תוואי זה קודמה מערכת כבישים נפרדת לישראלים ופלסטינים היוצרת "טבעת" מסביב למעלה אדומים, ובנייתה עתידה להוביל לסגירת שטח של 3% משטחי הגדה המערבית בפני פלסטינים. מערכת כבישים זו משמשת כלי לקטיעת הרצף הטריטוריאלי בין צפון ודרום הגדה לפלסטינים, בתואנה של סיפוק "רצף תחבורתי". הכביש עתיד להסיט את התנועה הפלסטינית בין צפון ודרום הגדה באזור מעלה אדומים [לכביש שיסלל לפלסטינים בלבד](#). סלילתן של דרכים אלו מהווה נדבך מרכזי בתוכנית הבנייה באזור E1, שנפרשת על כ-12 קמ"ר בין ירושלים למעלה אדומים. במעמד החתימה על תוכנית זו אמר ראש הממשלה בנימין נתניהו כי ["לא תקום מדינה פלסטינית"](#), וכי תוכנית הבנייה ב-E1 צפויה לנתק את הרצף הטריטוריאלי בין דרום וצפון הגדה המערבית לפלסטינים.

סלילת הכביש תפגע בקהילות המתגוררות בסמוך לתוואי המתוכנן. הכביש ינתק מסביבתן את קהילות ואדי אל-ג'ימיל וג'בל אל-באבא, שבהן מתגוררים מאות פלסטינים, ולא ידוע כיצד יוכלו לחצותו ולהגיע לבתייהם. מלבד זאת, לפי התכנון, תוואי הכביש עתיד לעבור על בתיה של קהילת ואדי אל-ג'ימיל, באזור B, והם ייהרסו כתוצאה מהקמתו. הלכה למעשה, המשמעות עלולה להיות גירוש בפועל של הקהילות הפלסטיניות החיות במרחב זה – 18 במספר, [לפי OCHA](#).

מכשול צבאי חדש בצפון בקעת הירדן

בסוף אוגוסט 2025 חתם אלוף פיקוד מרכז אבי בלוט על תשעה צווי "תפיסת מקרקעין" עבור הקמת [מכשול הפרדה צבאי חדש בצפון בקעת הירדן](#), שישתרע לאורך 22 קילומטרים. בצבא מכונה פרויקט זה "חוט השני", ובחסותו צפויה ישראל [להרוס](#) בתים, דירי צאן, תשתיות ושטחים חקלאיים רבים, המהווים, בלשון הצבא, "נקודת תורפה מבצעית". תוואי המכשול מתחיל בכניסה לעין שיבלי, בנקודה שאליה העביר הצבא את מחסום חמרה בתחילת פברואר 2026, ועתיד לעבור דרך אדמות ח'ירבת עאטוף וא-ראס אל-אחמר, להמשיך לשטחי ח'ירבת ירזה ולהתחבר מצפון למחסום תיאסיר. תוואי זה עובר דרך אדמות חקלאיות בבעלות פלסטינית, ובהן מצויים מטעים וגידולים חקלאיים שונים, חממות ובארות מים שטופחו במשך שנים רבות.

תוואי מכשול "חוט השני"

● קהילות פלסטיניות שגורשו ● יישובים פלסטיניים
● התנחלויות ▲ מאחזים — תוואי המכשול

* כ-900 תושבים ינותקו משירותי בריאות וחינוך וממקורות פרנסתם

* 777 דונם בבעלות פרטית יופקעו

* תימנע הגישה לשטח בהיקף של כ-50,000 דונם

מקור: כרם נבות

לאחר פרסום התוכנית להקמת המכשול, ניתנה לבעלי הקרקעות ולתושבים שהות של שבוע בלבד להגיש את התנגדותם לתוכנית שפרסם הצבא, ואלה אכן עתרו לבג"ץ בדרישה שיורה על הקפאת העבודות. בג"ץ קיבל את בקשת התושבים והורה על הקפאת העבודות להקמת המכשול, אך סייג את החלטתו וקבע כי במקרים בהם יטען הצבא כי קיים "צורך ביטחוני דחוף" ניתן יהיה להמשיך בעבודות. ואכן, בתחילת מרץ 2026, הודיע הצבא שישנו צורך ביטחוני דחוף לחפור את החלק שנמצא ממזרח לעאטוף, והחל בחפירות באיזור. במהלך יולי 2026, קבע בג"ץ כי אין מניעה להקים את המכשול בתוואי המתוכנן, אולם הורה להקפיא זמנית את הריסתם של מספר בתי מגורים הנמצאים לאורך המכשול והורה לצבא למצוא חלופות לשני מקטעים בתוואי המתוכנן: מקטע אחד באזור א-ראס אל-אחמר, ומקטע נוסף במרחב שמקיף את ח'ירבת ירזה.

במקביל להקמת מכשול ההפרדה החדש, ומאז קיץ 2025, התגברו התקפות המתנחלים על הקהילות הפלסטיניות החיות באזורים בהם מתוכנן לעבור המכשול. בלחץ אלימות המתנחלים, לפחות חמש קהילות שלמות ועוד מספר משפחות שהתגוררו באזור שממזרח לח'ירבת עאטוף ובאזור ח'ירבת א-ראס אל-אחמר נעקרו מבתיהן. לצד זאת, ישראל כבר הרסה בתוואי זה שטחים חקלאיים ותשתיות חקלאות בהיקפים נרחבים, לרבות קווי מים וחממות, ובכך פגעה אנושות ביכולתם של התושבים הפלסטינים לקיים חיים באזור זה. אם התוכנית תצא לפועל במלואה, ינותקו תושבי האזור מאלפי דונמים של אדמות חקלאיות הנמצאות בבעלותם, ומאות בני אדם החיים בקהילות הפלסטיניות באזורים אלו יגורשו מבתיהם. הדבר יקל על מתנחלים להשתלט על השטח ויעמיק את הפגיעה היומיומית בתושבים ובחקלאים שעוד יישארו באזור.

ביוני 2026 תיאר תחקירן בצלם עארף דראר'מה, תושב האזור, את חפירת מכשול ההפרדה באזור ח'ירבת עאטוף וא-ראס אל-אחמר:

"זהו החודש השלישי ברצף שדחפורי הצבא ממשיכים בעבודות חפירה, יישור קרקע וחפירת תעלות באזור, בהתאם להחלטת הצבא להקים גדר ודרך צבאית במקום. על פי ההודעות שנמסרו לתושבים, הגדר צפויה להשתרע על פני אלפי דונמים, רובם של אדמות מעובדות שבהן חממות וגידולים חקלאיים. בבוקר ה-18 ביוני 2026 הרסו דחפורי הצבא שטחים נרחבים של גידולי בצל וצמחי מרפא. בנוסף, עקרו הדחפורים כ-20 עצי זית מניבים השייכים לאחת המשפחות, והרסו צינורות מתכת של קווי מים וכן קווי השקיה. בעלי משקים חקלאיים החלו לפרק בעצמם חממות פעילות מחשש שהצבא יהרוס אותן, מה שיגרום להם להפסדים גדולים."

הקמת מכשול ההפרדה החדש מוצגת על ידי ישראל כמענה לצורך ביטחוני, אך בפועל נועדה להעמיק את הפיצול המרחבי והשליטה בתנועת האוכלוסייה הפלסטינית, ולהקל על העמקת השליטה ישראלית בשטח. לאחר שבשנים האחרונות כבר גורשו ממרחב זה מספר קהילות

פלסטיניות, הקמת המכשול תבודד ותנתק את הקהילות הספורות שנותרו באזור משאר הגדה, ובכך צפויה להוביל לעקירתן הכפויה.

שרירותיות, חסימות פתע וסגירת כפרים

בחודש פברואר 2025 [עתר](#) מספר ארגוני זכויות אדם ישראליים לבג"ץ בדרישה כי הצבא והמינהל האזרחי יפרסמו באופן שוטף את הצווים המורים על הגבלות התנועה של פלסטינים בגדה המערבית, כדי לאפשר לתושבים להבין את תוקף ההגבלות ואת פריסתן המרחבית, על מי הן חלות ומתוקף איזו סמכות או צידוק. [המדינה](#) הבהירה בתגובה לעתירה כי למרות שהיא אינה חולקת על קיומה של חובה לפרסם צווים אלו, היא אינה מתכוונת לפעול לפיה, והציעה [פתרונות חלופיים](#) כמו פרסום הצווים בתחנות המשטרה הנמצאות בהתנחלויות, שגישתם של פלסטינים אליהם אסורה – בין השאר מתוקף ההגבלות המפורטות בצווים אלו ממש. כתוצאה מהגשת העתירה, היועץ המשפטי הממונה מטעם המשטר הישראלי על הגדה המערבית [התיר](#) על כך שמגבלות התנועה המוטלות על פלסטינים בגדה המערבית מושתות באקראי ובניגוד לפקודות. הימנעות הרשויות הישראליות מפרסום הצווים משקפת את ההיגיון בבסיס משטר התנועה הדכאני: ההפרה של זכויות האוכלוסייה הפלסטינית איננה "באג" במערכת, אלא המטרה שלה.

למכלול השיטות המשמשות לשיבוש ולעצירה של תנועת פלסטינים בגדה המערבית נוספות חסימות הפתע הצבאיות. [במחסומים מסוג זה](#), חיילים מקימים מחסום ארעי בין כפרים או בכניסה אליהם, עוצרים את התנועה, בודקים את תעודות הזהות של הנוסעים ולעיתים אף מצלמים אותם.

במקרים אחרים, המחסומים אינם מוצבים על הצירים או בצמתים אלא בכניסה לכפרים פלסטיניים, באופן שעלול להותיר את תושבי הכפרים כלואים בתוכם ולמנוע מהם לצאת בכלי רכב. לדוגמה, בכניסה לח'ירבת סרה, השוכנת מזרוע לשכם בין ההתנחלויות שילה ושבועת רחל, הוצב מחסום אבנים המונע מתושבי הכפר לצאת ממנו ברכב. גם כדי לצאת ברגל נדרשים התושבים לבקש אישור מההתנחלות הסמוכה. "אמרו לנו שאם אנחנו יוצאים ברגל בלי להגיד, הם יעשו לנו בעיות", [מספר מחמוד, תושב ח'ירבת סרה החסומה מכל כיוון](#). מציאות חיייהם של תושבי ח'ירבת סרה ממחישה כיצד מניעת התנועה של הפלסטינים בגדה המערבית נוצרת משילוב של חסימות פיזיות קבועות ומנגנונים בירוקרטיים מסועפים, לצד פחד ואיומים מצד מתנחלים. אלה מגבילים את תנועת התושבים גם בהיעדר חסימה פיזית, ומלבים ייאוש וויתור מראש בכל הנוגע ליכולת התנועה.

כך גם בכפר אום ספא הנמצא צפונית לרמאללה. מייד לאחר 7.10.2023 [נחסם הכפר לתנועה מכל עברי](#). באחד מצידי הכפר, המונה 700 תושבים, הוצבו שלוש חסימות, כך שמי שיורד מכלי רכב

בכניסה לכפר אינו יכול לעלות לכלי רכב אחר בצידו השני של המחסום ונאלץ ללכת ברגל מאות מטרים. חסימות אלו מלוות ב**אלימות מתנחלים קשה ושיטתית בסיוע חיילים**, המופעלת כלפי תושבי הכפר זה שנים.

נוסף על המחסומים המאוישים, כדוגמת "מחסומי הפתע" הצבאיים, מרושתת הגדה המערבית **במחסומים קבועים שאינם מאוישים** – קוביות בטון, שערי ברזל, סוללות עפר וסלעים גדולים, מוטות ברזל ותעלות חפורות לצד הכביש. רוב המחסומים האלה קבועים וחוסמים את התנועה בכביש או בדרך העפר לצמיתות, או עד שהצבא יחליט לפתע להסירם. **שערי הברזל** הצהובים והכתומים הפרוסים בכניסה **למאות ערים וכפרים** בגדה המערבית נפתחים ונסגרים לסירוגין, באופן שרירותי וללא התראה מוקדמת.

לפי נתוני OCHA, **בשבועיים הראשונים של ספטמבר 2025** התקינה ישראל 18 שערי ברזל חדשים ברחבי הגדה, וכן תשע חסימות נוספות. שערים אלו משמשים תשתית המאפשרת לחסום עורקי תנועה מרכזיים בתוך זמן קצר, בהינתן פקודה ובמינימום כוח אדם, ולשבש את שגרת החיים של האוכלוסייה הפלסטינית. עבור הנוסעים, כל נסיעה כרוכה באי-ודאות: שער שהיה פתוח בדרך הלוח עשוי להיות סגור בדרך חזור; הוא עשוי להיות פתוח או סגור ללא התרעה, לעיתים יהיה מאויש בחיילים ולעיתים לא. חוסר הוודאות המתמיד הופך את התנועה בגדה המערבית לשרירותית ובלתי צפויה, ומונע מהפלסטינים לתכנן את נסיעותיהם ואת משכן.

יוסף כאשור, בן 34 ואב לשישה מהעיירה דורא מדרום לחברון, סיפר בעדות שמסר לבצלם על עבודתו כנהג ועל האופן שבו החסימות הפכו את עבודתו לסיוט יומיומי:

"מאז אירועי ה-7 באוקטובר ופרוץ המלחמה בעזה, הצבא הישראלי הציב על הכבישים עשרות שערים שנשלטים בידי חיילים, שפותחים וסוגרים אותם כרצונם. בין השערים והמחסומים שמקשים על העבודה שלי באופן יומיומי: שער א-ד'אהרייה – שסגור מאז ה-7 באוקטובר; שער שהצבא הציב בכניסה לעיירה דורא והיה סגור מאז ה-7 באוקטובר אבל נפתח לפני כחודש; מחסום א-נשאש בעיר בית לחם – שנסגר מדי יום בשעה 19:00; ושער בית סאחור (עוש אל-ר'וראב) – שגם הוא נסגר מדי יום בשעה 19:00. מאז הצבת השערים הללו העבודה שלי הפכה לסבל, כי כל הזמן אני צריך לעקוף שערים ולהסתובב ביניהם, ולפעמים לנסוע בדרכי עפר קשות ומסוכנות, וזה מפחיד במיוחד בשעות הלילה. הנסיעות האלה מתישות, לוקחות המון זמן וכרוכות בעלויות דלק כל-כך גבוהות, שההכנסה כבר לא מספיקה לכיסוי צורכי הבית. בעקבות זאת הפסקתי לקבל נסיעות מחוץ לאזור, ואני מסתפק בהסעות פנימיות בלבד – שגם הן אינן קלות בגלל הצורך לעקוף חסימות ולעבור בין הכניסות השונות ליישובים כדי להגיע ליעדים. למרות זאת, לפעמים אני נאלץ לקבל גם נסיעות מחוץ לאזור כי לא נעים לי לומר לא ללקוחות ותיקים וחברים". **לעדות המלאה**

אלימות במחסומים

לצד הגבלת התנועה ושיבוש חיי היומיום של הפלסטינים, המפגש היומיומי בין פלסטינים ובין חיילים במחסומים כרוך פעמים רבות בהתעמרות ובידוק פולשני, התעללות במהלך חיפוש גופני, עיכובים ומניעת מעבר, חלקם שרירותיים. לאורך השנים תיעד בצלם מקרים רבים של הפרות זכויות אדם, אלימות ואף הרג במחסומים או בסמוך להם. מאז אוקטובר 2023 [הוחרפה האלימות במחסומים](#). החיפושים הפכו קפדניים יותר, הסגירות מרובות יותר, והשימוש באלימות על גווניה השונים מתבצע בהיקפים רחבים יותר.

אמיר אל-פאח'ורי, בן 23, תושב שכונת תל רומיידה במרכז העיר חברון, סיפר בעדותו כיצד הותקף בידי חיילים במחסום באב א-זאויה:

"נכנסנו למעבר שמוביל לחדר הבידוק האלקטרוני. שאלנו את החייל למה הוא מקלל אותנו והוא ענה בעברית: 'ככה'. הוא המשיך לקלל אותנו ועבדאללה שאל אותנו למה הוא עושה את זה ואז ראינו שני חיילים יוצאים מהחדר שמאחורי הזכוכית. היינו בטוחים שהם באים אלינו כדי להכות אותנו. חדר הבידוק היה סגור ולא יכולנו לצאת. שני החיילים נכנסו לחדר הבידוק, זרקו שני רימוני הלם בין הרגליים שלנו והתחילו לדחוף אותנו החוצה מהחדר, בחזרה לשער המסתובב שממנו הגענו, כדי להוציא אותנו מהמחסום ולמנוע מאיתנו להגיע לבתים שלנו. סירבנו לצאת והתעקשנו שהם יאפשרו לנו לעבור כדי להגיע לבתים שלנו. שני החיילים היכו אותנו עם קני הרובים שלהם בכל חלקי הגוף ואחר כך דרכו את הנשק שלהם וכיוונו אותנו אלינו במשך כמה דקות. אחר כך הם השאירו אותנו שוכבים על הארץ בתוך שטח המחסום. השער המסתובב היה סגור. הם התחילו לחזור לתוך המחסום ועבדאללה התחיל לצלם אותם כדי שיהיה לנו תיעוד ונוכל להגיש תלונה. כשהם ראו אותנו מצלם הם חזרו ואחד מהם ניסה לקחת לו את הטלפון אבל עבדאללה זרק את הטלפון שלו מחוץ למחסום דרך גדר התיל. הם התחילו שוב להכות אותנו. אחד מהם נתן לעבדאללה מכה חזקה בראש והוא התחיל לדמם. החייל השני היכה אותי עם קנה הרובה בזרוע וברגל. אחר כך הם פתחו את השער המסתובב של המחסום כדי שנצא בחזרה למקום שממנו באנו. הם נכנסו בחזרה לתוך המחסום בלי לאפשר לנו להגיע לבתים שלנו". [לעדות המלאה](#)

ההרג נמצא בקצה הרצף של הפעלת הכוח נגד פלסטינים במחסומים. ב-26.1.2025, במחסום קלנדיה, מסתערבים ממג"ב ירו למוות בנער בן 16 מכפר עקב שבמזרח ירושלים, [אדם סוב לבן](#), ופצעו שני בני אדם נוספים, לאחר שלטענת המשטרה הנערים השליכו לעברם מטען. הפצועים פונו

לבית החולים ברמאללה, שם מת סוב לבן מפצעיו. אימו סיפרה בעדות שמסרה לתחקירן בצלם:

"אדם, שנהרג כשהיה בן 16, היה הבכור מבין שלושת ילדיי. הוא למד במגמת ספרות, אבל הוא אהב במיוחד כל מה שקשור למכוניות ותכנן ללמוד נהיגה ולהוציא רישיון כדי שיוכל לקנות רכב. כמו כל הצעירים, הוא חלם להקים משפחה ולבנות בית. יותר מהכול הוא התאפיין בטוב לב ובחמלה. בגלל שאנחנו חיים בנפרד מאבא שלו, הוא הרגיש הרבה אחריות כלפיי וכלפי אחיו ואחותו הצעירים. השאיפה הכי גדולה שלו הייתה למצוא עבודה ולהרוויח כסף כדי שיוכל לקנות לנו בעתיד בית, במקום המגורים הנוכחיים שלנו בשכירות. האובדן של אדם הוא מכה קשה. הוא הלך ואין ולא יהיה לו תחליף. מותו השאיר בי פצע קשה לריפוי. אני רואה את הפנים שלו משתקפות בפנים של אחיו ואחותו, ולפעמים אני מרגישה שלא אוכל לשאת את כאב ההיעדר ואת הזיכרון שלו. אחרי שגידלתי אותו במשך 16 שנה, איבדתי אותו בגלל כדור בוגדני שירה חייל ישראלי. רק המחשבה שאני לא לבד בכאב הזה, שמצבי דומה לזה של אלפי אימהות פלסטיניות שאיבדו את בניהן רק בגלל שהיו פלסטינים ובחרו לחיות, מקלה על הכאב". [לעדות המלאה](#)

חסימות דרכים על ידי מתנחלים: טשטוש ממוסד

מעורבות המתנחלים נעה על ציר שבין חסימות ספורדיות אלימות ובין מעורבות ממוסדת, המתבטאת בהצטרפות [ליחידות ההגמ"ר](#) הצבאיות. סידור זה מעניק למתנחלים נשק ולגיטימציה לפעול מטעם המדינה, ואף חסינות בפני החוק.

דוגמה להגבלות התנועה שמתנחלים משיתים בגדה המערבית היא כביש 367, המחבר בין צומת גוש עציון להתנחלות בת עין וממשיך עד למחסום הכניסה מהגדה המערבית לתחומי הקו הירוק. הכביש נחסם על ידי הצבא לתנועת פלסטינים, מלבד תושבי שני הכפרים שהכביש הוא דרך הגישה היחידה אליהם – אל-ג'בעה וח'לת סכאריא. בסוף 2025 [נצפו](#) תושבי ההתנחלויות הסמוכות, המשרתים כחיילים בגדודי ההגמ"ר, כשהם מאיישים מחסומים אלו.

בעתירה [לבג"ץ](#) שהוזכרה לעיל, מספר ארגוני זכויות אדם דרשו מהצבא לנמק מדוע אינו מפרסם באופן שוטף את הצווים המורים על הגבלות תנועה של פלסטינים בגדה המערבית. המדינה בתגובה [הציעה](#) שחיילים יסמנו בספריי צבע את האות "צ" על החסימות שהצבא מטיל, וכך יובהר לפלסטינים שהחסימה הוצבה שם על ידי גורם רשמי ולא על ידי גורמים אזרחיים. אולם, פיתרון זה בעייתי מפני שכל אדם עשוי לרסס את האות צ' על החסימות ובכך להטעות את התושבים. אולם, פתרון זה בעייתי מפני שכל אדם יכול לרסס את האות צ' על החסימות

ובכך להטעות את התושבים. זאת ועוד, נוכח הטשטוש ההולך וגובר והעמקת שיתוף הפעולה בין כוחות רשמיים לגורמים אזרחיים, ההבחנה בין סימון רשמי לבלתי רשמי הופכת קשה במיוחד. כמו כן, ההצעה לא נתנה מענה מספק לדרישת הארגונים לקבל הסבר מדוע הוצבו החסימות. נכון ליולי 2026 העתירה תלויה ועומדת, ואין אינדיקציה גם ליישום הצעתה של המדינה לריסוס האות "צ" על החסימות השונות.

במקרה אחר, בכביש ואדי נאר המפותל העוקף את ירושלים מדרום הגדה לצפונה, מחאת מתנחלים [מנעה את פתיחתו של כביש סמוך](#) ועוקף לתנועה פלסטינית, והובילה לכך שכביש ואדי נאר העמוס והמפותל הוא ציר התנועה הפלסטיני היחיד מצפון הגדה לדרומה, שכן פלסטינים אינם יכולים לנסוע דרך ירושלים. מחאות כאלה אינן מוגבלות לאזור אחד בגדה. על פי דיווחים בתקשורת, שתדלנות מצד קבוצת המתנחלים ["נלחמים על החיים"](#), המקדמת מחאות מתנחלים שחוסמות צירי תנועה, הובילה במספר מקרים [לחסימת דרכי גישה](#) ליישובים פלסטינים. חברי הקבוצה נוהגים לצלם צירי תנועה שפתוחים לפלסטינים ולשלוח אותם לראש מועצה, קב"ט, מוקד, צבא או כיתת כוננות על מנת להביא לסגירתם. פעמים רבות, מנגנוני המדינה הרשמיים נענים לדרישותיהם.

סוג נוסף של הגבלות תנועה הוא חסימות פתע הנעשות על ידי מתנחלים, חלקם מתנחלים חמושים בשירות צבאי. מאז אוקטובר 2023 תיעד בצלם מתנחלים מציבים מחסומים בכבישי הגדה, מעכבים מכוניות פלסטיניות ועורכים בהן בידוק. מקרה כזה היה תקיפתם של שני תושבי [עסירה אל-קיבליה בפברואר 2024](#) כפי שתוארה בעדויות שגבתה תחקירנית בצלם. במקרה אחר, מתנחלים חסמו כביש ראשי בין הכפרים דיר ג'ריר לסילוואד במשך כארבע שעות, יידו אבנים על כלי רכב בעלי לוחיות רישוי פלסטיניות, וגרמו נזק לכלי רכב אחד לפחות – [כך לפי OCHA](#). תקיפות המתנחלים בדיר ג'ריר, כפר פלסטיני הנמצא בסמוך לרמאללה, מבטאות פרקטיקה נוספת המדגישה את מעורבותם האלימה של מתנחלים במניעת זכותם של פלסטינים לתנועה. [בתקופה שבין מאי לספטמבר 2025](#) הוקמו מכל עברי הכפר שמונה מאחזים, ומתוכם יוצאות תקיפות אלימות של מתנחלים אשר חוסמים דרכים באופן שרירותי. במקרים מסוימים, התקיפות אף [הובילו להרג](#). לעיתים חסימת הדרך יכולה להתרחש בשל תקיפה אלימה שמתרחשת בדרך, המובילה להגבלת התנועה גם ללא חסימה פיזית של ממש.

מקרים אלו ממחישים את [שני המרכיבים המרכזיים](#) במכשירי השליטה בתנועה בגדה המערבית: עיכוב פיזי ואיום בחשיפה לפגיעה ישירה. מרכיבים אלו משלבים בין האלמנט החוסם עצמו (שער ברזל, תלולית עפר, כוח חמוש מתנחלי או צבאי) ובין האיום בפגיעה המתלווה למפגש. בלי האיום, החסימה הפיזית יעילה פחות.

כך מתארת בעדותה רוואן א-רשאידה, בת 33 ואם לשניים, תושבת ערב א-רשאידה שבאזור בית לחם. היא הותקפה עם משפחתה בדרכה חזרה מבית החולים, שם ילדה את בנה:

"ביום שלישי, 30.12.2025, בסביבות 14:00, הגיע אנס, בן 28, בנו של בעלי מנישואים קודמים, במכונית של חבר שלו מוחמד, לאסוף אותי ואת יוסף מבית הוריי בג'נין, שם שהינו כמה ימים אחרי שילדתי את מאזן. בדרך הביתה, ליד ההתנחלות מעלה עמוס, שמנו לב שמתנחלים רכובים על שני טרקטורונים רודפים אחרינו, ואז אחד הטרקטורונים התנגש פתאום בעוצמה בחלק האחורי של המכונית. מוחמד עצר את הרכב, והוא ואנס יצאו החוצה לבדוק מה קרה.

מהטרקטורונים ירדו ארבעה מתנחלים, אחד מהם חמוש ברובה שהוא כיוון לעבר אנס ומוחמד, והם והמתנחלים התחילו בחילופי דברים שהידרדרו לדחיפות, עד שהמתנחל החמוש כיוון שוב את הנשק לעבר אנס ומוחמד ואיים לירות בהם. שניים מהמתנחלים היכו אותם בידיים וגרמו לאנס שריטות וחתכים בפנים, והמתנחל הרביעי ניגש למכונית והתחיל לזרוק עליה אבנים. אחת האבנים ניפצה את השמשה האחורית ופגעה בראשי מאחור, וכשהנחתי יד על מקום הפגיעה היא התמלאה בדם.

לא התייחסתי לפגיעה שלי כי הייתי עסוקה בהגנה על הילדים שלי משברי הזכוכית שנפלו עליהם ומהאבנים שהמתנחל המשיך ליידות בנו, למרות שראה שיש ילדים באוטו. בני יוסף צרח ובכה מפחד, ואני חיבקתי אותו וניסיתי להרגיע אותו. התקיפה נמשכה דקות ארוכות עד שהמתנחל החמוש הורה לאנס ולמוחמד לעלות למכונית ולעזוב את המקום.

התחלנו לנסוע במחשבה שאנחנו מתרחקים מהמתנחלים, אבל הם המשיכו לרדוף אחרינו באמצעות הטרקטורונים עד שהגענו לכניסה לכפר, שם ראינו ג'יפ של הצבא הישראלי ומוחמד עצר את הרכב, ניגש לג'יפ, וסיפר לחיילים שהמתנחלים רודפים אחרינו. החיילים ראו את המתנחלים, ראו את הדם על הידיים שלי ועל כיסוי הראש שלי, וגם את השמשה האחורית המנופצת, ולמרות זאת, הם פשוט נתנו למתנחלים לעזוב את המקום בלי לעצור אותם.

מוחמד התקשר למשטרה הישראלית, דיווח על התקיפה ואמר שיש פצועים. אחרי בערך 20 דקות הגיע אמבולנס ישראלי, אבל המשטרה לא הגיעה [...].

לתקיפה הזאת הייתה השפעה נפשית קשה עליי ועל הילדים שלי. החלב שלי התייבש בגלל הפחד וההלם ואני מתקשה להניק את מאזן. יוסף סובל מפחדים ומתקשה לישון בלילה במיטה שלו, הוא נצמד אליי כל הזמן ובא לישון איתי ועם אביו". [לעדו המלאה](#)

השלכות הפגיעה בחופש התנועה

כמעט כל תחומי החיים – עבודה, לימודים, קבלת טיפול רפואי, ביקור בני משפחה, מסחר, עיבוד אדמות – תלויים ביכולת לנוע במרחב. החסימות וההגבלות שתוארו לעיל לא רק מקשות על התנועה ממקום למקום, אלא פוגעות ישירות ביכולתם של הפלסטינים לקיים שגרת חיים. כאשר הדרך עלולה להיחסם ללא התרעה, המחסום עשוי להיסגר בכל רגע והשיבה הביתה אינה מובטחת, עצם היציאה הופכת להחלטה הכרוכה בסיכון ובחוסר ודאות. במציאות זו, רבים נמנעים מלצאת גם כאשר הדרך פתוחה, מחשש שלא יוכלו לחזור או שייאלצו להמתין שעות ארוכות. כך, הפגיעה בחופש התנועה יוצרת שיתוק חורג ממניעת המעבר עצמה. היא משבשת את היכולת להגיע לעבודה וללימודים, לקבל טיפול רפואי בזמן, לשמור על קשרי משפחה וקהילה, לנהל עסקים ולעבד אדמות חקלאיות. חוסר הוודאות המתמשך שולל מהתושבים את האפשרות לתכנן את יומם ואת חייהם, ופוגע בתנאים הבסיסיים הנדרשים לקיומם של חיים אישיים, משפחתיים, חברתיים וכלכליים.

פגיעה בתעסוקה

השפעותיהן של הגבלות התנועה על הפן התעסוקתי חורגות מנתונים מוניטריים וחישובי הפסד כלכלי ריאלי ויוצרות חוויה כוללת של חוסר אונים משתק, המשפיע על היכולת לספק את צורכי החיים הבסיסיים ביותר – בין שמדובר באיחורים חוזרים ונשנים למקום העבודה בשל הפקקים שיוצרות חסימות התנועה, בצורך לבחור בדרכים ארוכות ומשובשות כדי להגיע ממקום למקום, בבחירת מקום מגורים בהתאם להגבלות התנועה, באובדן שעות עבודה בזמן עמידה במחסומים או בחוסר היכולת של [אלפי משפחות](#) להתפרנס מאדמותיהן החקלאיות. לצד העלייה במחירי הדלק, מציאות זו מקשה על אנשים להתנייד ומייצרת מעגל של שיבוש היכולת הכלכלית להתקיים.

כך סיפרה בעדותה ו. ר., בשנות העשרים לחייה ואם לתינוק, שעובדת כפקידת בנק ברמאללה:

”אחרי שקיבלתי כמה אזהרות בעל-פה ובכתב ממקום העבודה בגלל האיחורים, נאלצנו להתחיל לצאת מהבית כבר בשעה 6:20. בגלל זה היינו צריכים לשכנע את הפעוטון של הבן שלנו לקבל אותו לפני שעת הפתיחה, וזה היה כרוך בתשלום נוסף. על זה נוסף גם הלחץ הנפשי מההמתנה בתורים במחסומים, בדרך לעבודה וגם בדרך חזרה לבית שלנו בחירבת אבו פלאח.

לפני בערך חצי שנה, כשהבנו שאין פתרון ואין מסלול נסיעה שיחלץ אותנו מהמשבר הזה, התחלנו לחפש חלופה. בעלי ואני הסכמנו שהפתרון המתאים ביותר הוא לחפש דירה בעיר רמאללה. בעלי השקיע חצי שנה בחיפוש הדירה, אבל מחירי השכירות עלו באופן חסר תקדים וזה הקשה מאוד למצוא משהו סביר. למרות זאת,

לפני בערך 20 יום, מצאנו דירה מתאימה פחות או יותר ליכולות הכלכליות שלנו, ולפני שבועיים עברנו אליה. למרות ששכר הדירה הוא מעמסה כלכלית משמעותית בשבילנו, אנחנו חשים עכשיו הקלה מסוימת, כשהסבל שעברנו בגלל ההגבלות הקיצוניות על התנועה במשך כמעט שנתיים הסתיים". [לעדות המלאה](#)

מוחמד אל-ג'ועבה, בן 39 ואב לחמישה, תושב שכונת כפר עקב שבצפון ירושלים, איבד את עבודתו בשל משטר הגבלות התנועה, שגרם לו לאיחורים חוזרים ונשנים. עדותו ממחישה פן נוסף בהשפעה של מערכת החסימות על חיייהם של הפלסטינים ועל יכולתם להתפרנס:

"בגלל המחסום איבדתי את מקום העבודה שלי, כי הייתי אמור להגיע לעבודה ב-7:00 בבוקר, אבל בגלל המחסומים ובמיוחד מחסום ג'בע לא יכולתי להגיע בשעה הזו. בשעות העומס בבוקר המכוניות עומדות במחסום קלנדיה בין 40 דקות לשעה וחצי, ולכן חלק מהמכוניות פונות למחסום ג'בע, שגם הוא סגור, ואנשים ממתנים ברכב הרבה זמן עד שהוא יפתח.

לכן, כדי להגיע למקום העבודה שלי ברחוב יפו בשעה 7:00, הייתי צריך לעמוד בתור של המכוניות במחסום קלנדיה כבר בשעה 4:00 לפנות בוקר, או במחסום ג'בע בשעה 5:00 לפנות בוקר. אבל אפילו אם הגעתי למחסום ג'בע בשעה כזאת, היו לפעמים הפתעות, והוא לא היה נפתח בזמן, ואז הייתי מאחר לעבודה. בגלל האיחורים החוזרים ונשנים, פוטרתי מעבודתי ברחוב יפו". [לעדות המלאה](#)

שלילת הגישה לשירותי בריאות

לפי [דו"ח שפרסם בשנת 2025](#) ארגון רופאים ללא גבולות, משטר הגבלות התנועה הופך את הגישה לשירותי בריאות בסיסיים לאתגר מורכב עד כדי בלתי אפשרי, שכן חולים נדרשים להיערך לעיכובים, לחסימות ולמניעת מעבר בדרכם לקבל טיפול רפואי. השלכותיה של מציאות זו מסכנות חיים, ומשפיעות במיוחד על קהילות פלסטיניות מרוחקות. כך סיפרה עדלה אבו ארמיילה, בת 86, אם לחמישה וסבתא, תושבת שכונת דאחיית אל-בריד במזרח ירושלים:

"אני לא יודעת מה לעשות, אני ממש אבודה. אני ובעלי מוגבלים בתנועה – אני לא מסוגלת ללכת מרחקים ארוכים, וגם בעלי, שהוא עיוור, מתקשה מאוד עם ההליכה. איך נגיע עכשיו לקבל טיפול רפואי? עד היום הבנים שלנו או הכלות שלנו היו מסייעים אותנו לאן שהיינו צריכים להגיע – קופת חולים, בתי חולים, מה שצריך – ועכשיו, אחרי שסגרו את השכונה באמצעות הבלוקים האלה, זה נהיה בלתי אפשרי. לכל היותר הם יכולים להסיע אותנו עד הבטונדות, ומשם

צריך לעבור איכשהו לצד השני. ואם יקרה לנו משהו בזמן שכולם נמצאים בעבודה, למשל, איך אמבולנס יוכל להגיע לבית שלנו כדי לפנות אותנו לבית החולים כשהשכונה סגורה ככה?" [לעדות המלאה](#)

בשל הגבלות התנועה, אמבולנסים נאלצים לנווט במבוך של מכשולים המשתנים תדיר, להעביר חולים בין כלי רכב במחסומים או לנסוע בדרכים עוקפות, משובשות ומסוכנות, על מנת להימנע ממחסומים ולהגיע בזמן לבית החולים. כך למשל, [בריאינו לעיתון הארץ](#) סיפר נהג האמבולנס בשאר קריות כי הוא והצוות הרפואי שעומו נאלצו להעביר חולים מתחת לשערי הברזל בכניסה לישובים בגדה המערבית, והוסיף: "למרות שאנחנו מנסים לתאם ולהודיע שאנחנו צריכים להיכנס מטעמים הומניטריים, לא ניתן תיאום על שום מקרה. שלשום הייתי עם חולים והלכנו למחסום סרה שליד שכם וחיילים התחילו לירות עלינו. היו איתי חולים. הם לא נתנו לנו לעבור במחסום והיינו צריכים להיכנס לעיר בדרך עפר בהרים שהיא רחוקה ומסוכנת. זה קשה לחולים".

בספטמבר 2024 נכנסו כוחות מיוחדים למחנה הפליטים טול-כרם, [ירו והרגו שני עוברי אורח צעירים](#): אחמד מג'דובה, בן 25, והיבת אללה עובייד, בת 21. בשני המקרים מנעו הכוחות הישראליים את תנועת האמבולנסים ואנשי הצוות הרפואי שיכלו לעזור להציל את חייהם של הצעירים – במקרה אחד תוך ירי אש חיה עליהם – וחסמו את הגישה לבית החולים הסמוך, שנמצא עשרות מטרים מהמקום שבו נורה הצעיר אחמד מדג'ובה. מקרה זה הוא אחד ממקרים רבים שבהם נמנע מכוחות חילוץ להגיע לזירה ולפנות ממנה פצועים במהירות.

גם ב"שגרה" קיים פעמים רבות קושי לקבל טיפול רפואי מציל חיים בשל ריבוי החסימות והמחסומים, שבעטיים נדרשת נסיעה ארוכה יותר ומסורבלת יותר. בעדות שמסרה לבצלם תיארה אמל דענא, בת 24, אם לילד, תושבת חברון וחולת סרטן, את השגרה הבלתי אפשרית של מעבר לטיפול כימותרפיה בירדן תחת הגבלות התנועה הישראליות:

"הפעם האחרונה שחזרתי מטיפול כימותרפיה בירדן לחברון הייתה לפני חודשיים, ב-10.12.2025. סבלתי מאוד מהצפיפות וההמתנה הארוכה באוטובוס שמסיע אותנו לצד הישראלי של גשר אלנבי. חיכיתי באוטובוס בערך שלוש שעות. זה קרה גם בפעמים קודמות שנסעתי. לפעמים, אחרי המתנה של שעות בתנאי מחנק, הצד הישראלי מחזיר את האוטובוסים בתואנה שבשעה 14:00 נגמרת המשמרת של העובדים והמעבר נסגר [...] ההליכים האלה מתישים ומשפילים, ויוצרים תחושת מחנק: שעות ההמתנה הארוכות, הליכי הבידוק המחמירים וזה שאני נאלצת לסחוב את המזוודות שלי עד לאולם הבדיקה בצד הישראלי. זה מתיש אותי מאוד, במיוחד אחרי טיפול כימותרפי, שהוא מכאיב ומתיש בעצמו". [לעדות המלאה](#)

מוחמד אל-ג'ועבה, שעדויות אחרות שלו הובאו לעיל, מתאר בעדות נוספת כיצד הגבלות התנועה הובילו לסיבוב במצב רפואי של בנו, שדרש הגעה דחופה לבית החולים:

"לפני כשנתיים, כשהבן שלי היה בן ארבע, הוא סבל מכאבי בטן חזקים. הרופא המליץ לי לקחת אותו לבית החולים, ובגלל שאנחנו ירושלמים העדפתי לקחת אותו לבית חולים בתוך ירושלים. הזמנו אמבולנס בעלות של 300 שקלים. מחסום קלנדיה היה סגור באותו זמן, כי מאז שפרצה המלחמה ב-7 באוקטובר סגרו אותו מדי פעם, אז נאלצנו לנסוע דרך המחסומים ג'בע, שבו התעכבנו בערך 40 דקות בגלל עומס תנועה, ואז למחסום חיזמא. כשהגענו לשם עברנו לאמבולנס ישראלי שחיכה בצד השני של המחסום [אמבולנסים ישראלים אינם נכנסים לכפר עקב ללא ליווי של הצבא] והמשכנו לבית החולים. בדרך המצב של הבן שלי כבר הידרדר והפך לקריטי. כשהגענו לבית החולים, הרופאים אמרו לנו שהתוספתן שלו התפוצץ בדרך לבית החולים. זה גרם לו לסיבוכים רפואיים, והוא אושפז למשך 30 יום. אם הוא היה מגיע לבית החולים בזמן, אחרי ניתוח תוספתן רגיל הוא היה מתאשפז רק ליומיים שלושה". [לעדות המלאה](#)

מניעת הגישה לחינוך

המגבלות על התנועה בגדה המערבית גורמות נזק עמוק ליכולתם של ילדים, נערות וגם תלמידי מוסדות אקדמיים לצאת ללימודים וליהנות מהזכות הבסיסית לחינוך. אף שתלמידים ותלמידות פלסטינים סבלו מהגבלות חמורות על הזכות לחינוך עוד לפני אוקטובר 2023, המתקפה האלימה על כלל מרכיבי החיים הפלסטיניים, לרבות ההחמרה השיטתית של הגבלות התנועה, הובילה למשבר חסר תקדים בגישה לחינוך בגדה המערבית.

לפי [נתוני אשכול החינוך בשטח הפלסטיני](#), בין 8% ל-20% מבתי הספר בגדה המערבית נסגרו זמנית בשנה שלאחר אוקטובר 2023 בשל הגבלות תנועה ואלימות. בין ינואר ליוני 2024 תלמידים בגדה המערבית הגיעו לבתי הספר יומיים בשבוע בלבד, ובשאר ימות השבוע נדרשו להצטרף ללימודים מרחוק. בפועל, גישתם של תלמידים פלסטינים למתכונת למידה מרחוק [מוגבלת מאוד](#), בשל היעדר תשתיות בסיסיות כגון גישה לאינטרנט וציוד נדרש, כמו גם בשל המציאות היומיומית של הטלת אימה ואלימות ישראלית שאיננה מאפשרת סביבת למידה יציבה ובטוחה.

מלבד הפגיעה הקשה ביכולת ללמוד, מניעת הגישה לחינוך יוצרת [פגיעה רב-מערכתית](#) בשלומם הפיזי והנפשי של ילדות וילדים. לפי נתוני אשכול החינוך הפלסטיני, מניעת הגישה לחינוך מגבילה את הגישה להגנה ולשירותי בריאות הנפש ומגבירה את הפגיעות לאלימות, לעבודת ילדים ולנישואי קטינים.

הגבלות התנועה מקשות על תלמידים ומורים כאחד להגיע בבטחה לבתי הספר. בנוסף, האלימות והטלת האימה המושתים על תושבי הכפרים מצד התנחלויות סמוכות, מונעים גם הם את הגישה הבטוחה למוסדות החינוך. כך למשל, באפריל 2026 ילדות וילדים תושבי הכפר הפלסטיני אום אל-ח'יר שבדרום הר חברון יצאו בדרכם לבית הספר, לראשונה מאז תחילתה של המתקפה הישראלית-אמריקאית על איראן בפברואר 2026, [ונחסמו בדרכם באמצעות גדר תיל שהציבו מתנחלים במקום](#). כשניסו להתקרב לגדר, כוחות ישראליים מלווים במתנחלים מהאזור ירו על התלמידים רימוני גז. הצבת הגדר אילצה את הילדים לסטות מהנתיב ה"בטוח" היחיד שמוביל מהכפר לבית הספר ולבחור בדרך חלופית וארוכה, הצמודה לגדר ההתנחלות ולכן מסוכנת. עדותו של תושב אום אל-ח'יר שבדרום הר חברון, אשר העדיף להישאר בעילום שם, מציבה את מניעת הגישה של התלמידים בתוך הקשר רחב:

"מאז 7.10.2023 גברו מאוד מעשי האלימות והבריונות של המתנחלים כלפי תושבי הכפר, והם התחילו ממש לסכן את חיי התושבים פה. התקיפות כללו כריתה של יותר מ-1,000 עצי זית מניבים, תקיפות של בתים, חבלה ברכוש, פגיעה בעדרי הצאן, וכן תקיפות של גברים, נשים וילדים באלות ובתרסיס פלפל. בנוסף, המתנחלים חתכו את קו המים הראשי של הכפר, והשתלטו על 20 דונם של אדמות של המשפחה המורחבת שלנו בתואנה שמדובר באדמות מדינה. הצבא הישראלי מסייע למתנחלים בהתקפות שלהם, ועוצר צעירים מהכפר ומתעלל בהם כשהם מנסים להתגונן או להגן על רכושם, או בעקבות הסתה של המתנחלים [...] אתמול, 12.4.2026, בסביבות השעה 1:30 בלילה, הגיעו שלושה מתנחלים לדרך שמובילה לבית הספר היסודי א-סראיעה בכפר, שבו לומדים כ-55 תלמידים, וחסמו אותה בגדר תיל. היום בבוקר, היום הראשון ללימודים אחרי 35 ימים שבהם בתי הספר היו סגורים בעקבות המלחמה עם איראן, הגיעו התלמידים – כולם ילדים בני שש עד עשר – לדרך שחסמו המתנחלים, ואני הגעתי לשם עם עוד כמה תושבים ופעילים, כדי לסייע לילדים לעקוף את החסימה ולהגיע לבית הספר.

כשהגענו, ראינו ארבעה חיילים עומדים מהצד השני של גדר התיל שהציבו המתנחלים, וברגע שהתקרבונו למקום שבו עמדו הילדים, החיילים התחילו לזרוק לעברנו ולעבר הילדים רימוני גז והלם. הילדים סבלו מחנק, ונבהלו מאוד. צוותים של הסהר האדום שהגיעו למקום טיפלו בהם בשטח ואחר כך הם חזרו לבתיהם. בעקבות האירוע החלטנו להשעות את הלימודים בבית הספר עד להודעה חדשה, ויצרנו קשר עם המת"ק הפלסטיני ומשרד החינוך הפלסטיני.

בסביבות השעה 9:00 הגיעו למקום רכב של מינהלת התיאום והקישור הישראלית וצוות ממשד החינוך הפלסטיני. קצין הקישור הישראלי הציע להסיט את מסלול ההליכה של התלמידים לדרך חלופית, באורך של שלושה קילומטרים, שעוברת צמוד לגדר ההתנחלות, דבר שמסכן את חיי הילדים. דחינו את ההצעה והחלטנו לסגור את בית הספר עד לפתיחתה מחדש של הדרך בפני התלמידים. אתמול המתנחלים הציבו עשרות דגלי ישראל ברחבי הכפר ובסביבת בית הספר. חסימת הדרך נועדה להרחיב את המאחז, לחסל את הנוכחות הפלסטינית באום אל-ח'יר ולכפות על התושבים לעזוב את המקום". [לעדות המלאה](#)

הפגיעה האנושה של משטר הגבלות התנועה בזכות לחינוך מתבטאת גם במניעת גישתם של המורות ועובדי החינוך למוסדות שבהם הם עובדים. דוגמה אחת מני רבות נרשמה [בינואר 2026](#), כאשר ישראל סירבה לחדש את היתרי הכניסה של 171 מורים ואנשי צוות העובדים בבתי הספר במזרח ירושלים ומתגוררים בשטחי הגדה המערבית, ובכך מנעה מהמורים את יכולתם להתפרנס ומהתלמידים והתלמידות את זכותם לחינוך.

הרס החיים האישיים: חיי משפחה, חיים חברתיים והתארגנות פוליטית

מניעת יכולת התנועה בתוך הגדה המערבית, אליה והחוצה ממנה מבודדת פלסטינים בכל רמה של התארגנות חברתית. היא מפרידה בין אזורים שלמים – הגדה המערבית כולל מזרח ירושלים, עזה, ושטחי הקו הירוק; היא מבודדת כפרים ושכונות בתוך האזורים האלה; היא מבודדת משפחות בתוך הכפרים והשכונות; ואף מבודדת פלסטינים ופלסטיניות שאיתרע מזלם להימצא במקום הלא נכון בזמן הלא נכון, ובכך מנתקת אותם ממשפחותיהם ומקהילותיהם לתקופות ממושכות.

שישה שבועות לפני תחילת המתקפה באוקטובר 2023 [הועברה חנאן](#), תושבת רצועת עזה, לטיפול בבית חולים אלמקסד במזרח ירושלים, בשל היריון בסיכון גבוה עם שלישייה. היא יולדה בניתוח קיסרי, ומאחר שהיתר השהייה שלה במזרח ירושלים פג, היא נאלצה לחזור לעזה חמישה ימים בלבד לאחריו – ללא שלוש בנותיה, בנות יומן, שנשארו בפגייה במזרח ירושלים. עם תחילת המלחמה הושת איסור תנועה גורף בין הגדה, עזה ומזרח ירושלים, ובנותיה של חנאן נשארו שנה וחצי בין כותלי בית החולים בירושלים וחיו שם כיתומות. אימן ראתה אותן לראשונה כשהיו בנות שנה וחצי. סיפורה של חנאן ממחיש כיצד הגבלות התנועה אינן מבחינות בפרטים כגון מקום מגורים, מצב משפחתי או מצב הומניטרי, ועיוורות במכוון גם למצבים בלתי נסבלים הקורעים בני משפחה זה מזה.

הגבלות התנועה גם פוגעות ביכולת לקיים מפגשים משפחתיים, לציין ימי חג, לשמר את המרקם המשפחתי והתרבותי ולקיים שגרת חיים גם בתוך הגדה המערבית עצמה. מוחמד אל-ג'ועבה, שעדויות נוספות שלו הובאו לעיל, סיפר כיצד הגבלות התנועה מנעו ממנו ומילדיו לציין את ארוחת האיפטאר עם בני משפחתם:

"אני זוכר שברמדאן האחרון, בשנת 2026, הוזמנו לבית של גיסי, אחיה של אשתי, בג'בל אל-מוכבר. במחסום קלנדיה היה עומס, אז נסעתי לכיוון מחסום ג'בע, שהיה סגור, והשתרך שם תור ארוך של מכוניות. לכן חזרתי לכיוון רמאללה ונסעתי עד מחסום עין סיניא, ולקח לנו שעותיים וחצי להגיע לג'בל אל-מוכבר, למרות שמדובר במרחק של 12 קילומטרים מהבית שלנו. האד'אן – קריאת המואזין לשבירת הצום – נשמע עוד כשהיינו בדרך, ונאלצנו לשבור את הצום עם מים. הגענו אליהם 40 דקות אחרי מועד האיפטאר, ארוחת שבירת הצום. תארי לעצמך ילדים בני 6, 9, 10, 16 ו-17, שצמים ונאלצים לשבור את הצום רק עם מים. אני זוכר שבני בן השש התחיל לבכות מרוב רעב". [לעדות המלאה](#)

ג. חנק כלכלי**מבוא**

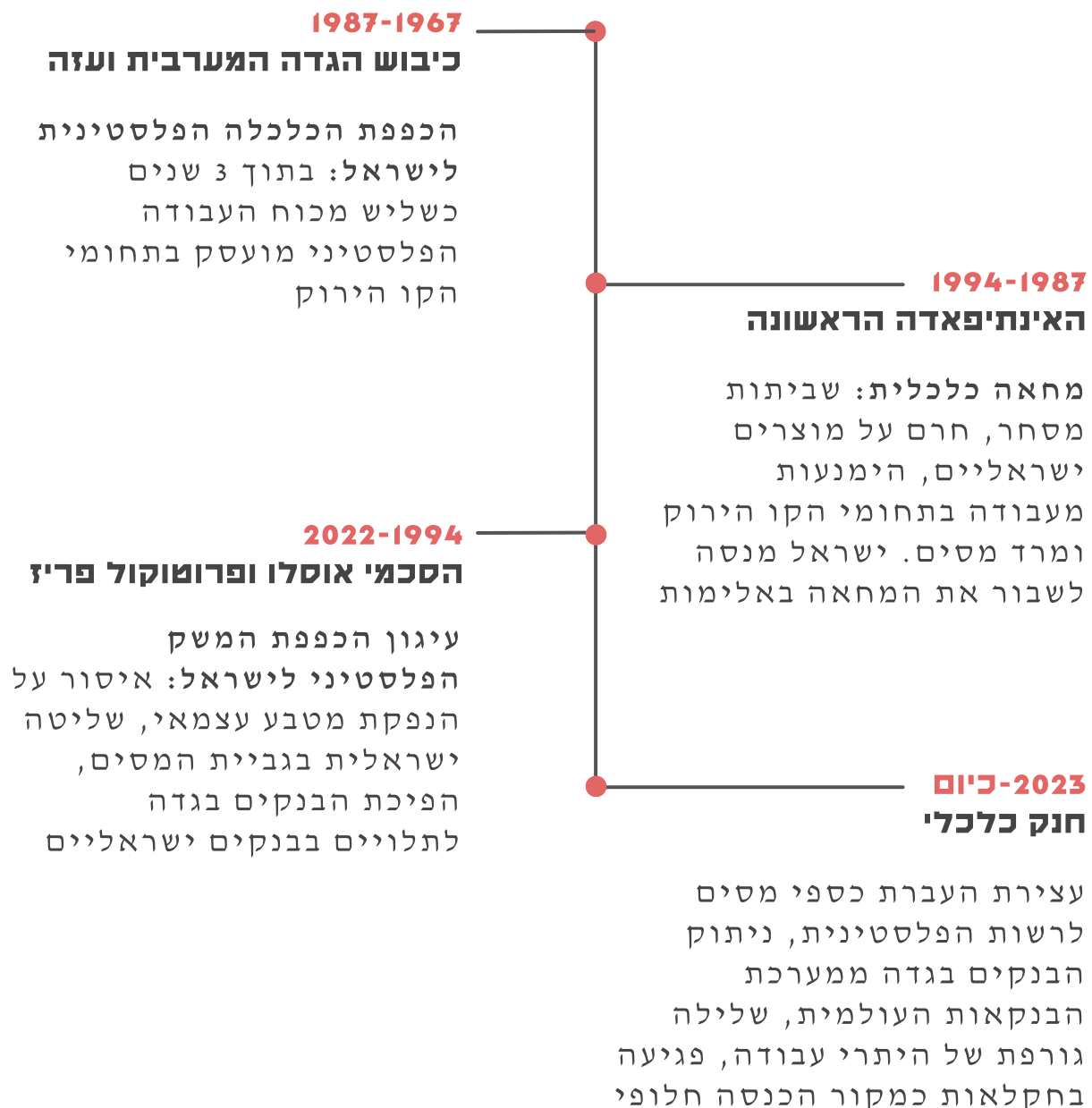
לשליטה הישראלית בגדה המערבית ולמנגנון המחיקה שהיא מפעילה יש היבט כלכלי משמעותי. ההיכרות עם מרכיביו ומאפייניו ועם התהליך ההיסטורי שבמסגרתו הוא התגבש הכרחית על מנת להבין כיצד הוא פועל, הן כלפי התושבים כפרטים והן כלפי הקולקטיב הפלסטיני. מאז כיבוש הגדה בשנת 1967 פיתחה ישראל מערכת של [מנגנוני שליטה כלכליים](#), בירוקרטיים ומרחביים אשר הגבילו את יכולתה של החברה הפלסטינית לפתח כלכלה עצמאית והעמיקו את תלותה במשק הישראלי. שליטה בקרקע ובמשאבי טבע, הגבלות על תנועה, שליטה במעברי הגבול ובמשטר ההיתרים, במערכת הפיננסית ובהכנסות הרשות הפלסטינית מגביית מיסים – כל אלה עיצבו לאורך השנים מבנה של תלות כלכלית עמוקה.

לצד עידוד תעסוקה של עובדים פלסטינים בתוך שטחי הקו הירוק, הפעילה ישראל [מדיניות של הגבלות ומניעה](#) על ייצור פלסטיני עצמאי והטילה הגבלות על ייצוא וייבוא באמצעות שליטתה במעברי הסחורות המשמשים את המשק הפלסטיני, ובמיוחד באמצעות [שליטתה במעבר אלנבי](#), שהוא מעבר הגבול הישיר היחיד בין הגדה המערבית לשאר העולם (להרחבה על השליטה במעבר אלנבי, ראו פרק "[הגבלות תנועה](#)"), צעדים אלו פגעו בהתפתחותם של ענפי התעשייה והמסחר, ובמימוש הפוטנציאל העסקי והכלכלי בשטחי הגדה המערבית תוך העמקת הפערים החברתיים-כלכליים הפנימיים.

מאז אוקטובר 2023 הוחרף משמעותית השימוש שעושה ישראל במנגנונים אלו, כפי שיודגם לאורך הפרק. צעדים שננקטו במשך שנים הופעלו בעוצמה חסרת תקדים, עד כדי מדיניות שיטתית של חנק כלכלי. מדיניות זו באה לידי ביטוי בשלילת אפשרויות פרנסה, בהרס תשתיות אזרחיות וחקלאיות, בהידוק השליטה במשאבים ובמערכת הבנקאית, ובפגיעה ביכולתם של מוסדות ציבור לספק שירותים בסיסיים. השפעותיה חורגות מן התחום הכלכלי במובנו הצר: הן מתבטאות גם בפגיעה במערכות החינוך והבריאות, בהעמקת העוני ואי-הביטחון התזונתי, ובהרס של תשתיות חומריות וחברתיות שנבנו במשך עשרות שנים. פרק זה מפרט את מכלול המרכיבים במנגנון הישראלי הסדור אשר פוגע ביכולתם הכלכלית של תושבי הגדה לקיים חיים ולעצב עתיד עבור הדורות הבאים.

התשתית ההיסטורית: הכפפת הכלכלה הפלסטינית לשליטה ישראלית

התפתחות השליטה הכלכלית של ישראל בגדה

מאז כיבוש הגדה המערבית ישראל עיצבה מחדש את הכלכלה הפלסטינית באמצעות שילוב של שליטה צבאית, בירוקרטית וכלכלית. לצד השתלטות על קרקעות, מקורות מים ומשאבי טבע, הוחל [משטר היתרים](#) והגבלות שהכפיף כמעט כל היבט של הפעילות הכלכלית לאישור הרשויות הישראליות – החל בתנועה של עובדים וסחורות, דרך הקמת מפעלים, קידוח בארות, סלילת כבישים וחיבור לתשתיות, וכלה בייצוא, ייבוא ופיתוח אזורי תעשייה. במקביל עודדה ישראל את [כניסתם](#) של עובדים פלסטינים ל**משק הישראלי**, בעיקר בענפי ה**בניין**, החקלאות והתעשייה עתירת העבודה, וה**גבילה** את האפשרות לפיתוח מקורות תעסוקה עצמאיים בגדה המערבית. כך, אפשרויות הפיתוח והפרנסה של החברה הפלסטינית הפכו [תלויות](#) יותר ויותר בהחלטות המתקבלות על ידי המשטר הישראלי.

האינתיפאדה הראשונה

במשך שני עשורים, מאז כיבוש הגדה ב-1967 ועד האינתיפאדה הראשונה (1987), הפכה ישראל את הגדה המערבית ורצועת עזה ל**מרחב כלכלי מוכפף**: מקור לכוח עבודה זול עבור המשק הישראלי, שוק צרכני לסחורות ישראליות, ואזור שבו ייצור מקומי, סחר עצמאי ופיתוח כלכלי הוגבלו באופן שיטתי. ההתקוממות העממית הפלסטינית באינתיפאדה הראשונה נגד השליטה הצבאית הישראלית הייתה, בין היתר, ניסיון מאורגן לערער על מנגנוני התלות הכלכלית. מובילי ההתקוממות הובילו שביתות מסחר, [עודדו היעדרות מעבודה בישראל](#) ו**בהתנחלויות, יזמו חרם על מוצרים ישראליים** וקראו ל**מרד מיסים**. לצד זאת פעלו ועדות עממיות לאספקת שירותי חינוך ובריאות, לפיתוח יוזמות של ייצור מקומי, לגידול ירקות לצריכה עצמית ולהקמת קואופרטיבים יצרניים שיחליפו מוצרים ישראליים. צעדים אלו נועדו לבנות מרחב של עצמאות כלכלית וחברתית בתוך תנאי הכיבוש המגבילים.

המחאה הכלכלית הפלסטינית חשפה נקודות תורפה במבנה השליטה הישראלי. שביתות עובדים וימי היעדרות המוניים [פגעו בענפים בישראל](#) שנשענו על כוח עבודה פלסטיני, בעיקר בבנייה ובחקלאות, וסגירת חנויות ושביתות מסחר שיבשו את שגרת החיים בגדה המערבית. החרם על מוצרים ישראליים [פגע בהכנסות הספקים הישראליים](#), ומרד המיסים הציב אתגר ישיר לרעיון של שליטה ישראלית הממומנת גם מכספי האוכלוסייה הנשלטת. כך הפכה הזירה הכלכלית למרחב עימות גלוי ומרכזי. ישראל פעלה לדיכוי המחאה הפלסטינית באמצעות [פריצת חנויות בכוח](#), החרמת סחורות ורכוש, [גביית מיסים כפויה](#), סגירת עסקים, מעצרים, עוצרים והגבלות תנועה. הוועדות העממיות, שניסו לייצר חלופה קהילתית למנגנוני השליטה, [הוגדרו כבלתי חוקיות](#) (להרחבה על הוועדות העממיות הפלסטיניות, ראו פרק ["הרס חברתי ופוליטי"](#)). ניסיון זה המחיש כי השליטה הכלכלית אינה רק תוצאה של הכיבוש, אלא אחד ממנגנוני היסוד שבאמצעותם הוא מתקיים.

הסכמי אוסלו והנספח הכלכלי "פרוטוקול פריז"

הסכמי אוסלו והנספח הכלכלי שלהם, [פרוטוקול פריז \(1994\)](#), לא פירקו את יחסי ההכפפה אלא העניקו להם מסגרת מוסדית חדשה, שעיינה את התלות המבנית של הכלכלה הפלסטינית בישראל באמצעות שורה של מנגנונים: [שלילת האפשרות להנפיק מטבע עצמאי](#) והמשך השימוש במטבע השקל, הכפפת המערכת הבנקאית הפלסטינית לזו הישראלית, [ושליטה בסחר החוץ](#) ובזרימת הסחורות אל הגדה וממנה. הפרוטוקול הותיר בידי ישראל שליטה במעברי הגבול, במדיניות המכס והייבוא, בגביית מיסי הייבוא והמע"מ עבור הרשות הפלסטינית, במרחב המוניטרי ובמנגנונים מרכזיים נוספים של הפעילות הכלכלית.

במקביל, חלוקת הגדה לאזורי A, B ו-C הותירה את עיקר עתודות הקרקע, משאבי הטבע ואפשרויות הפיתוח, המצויים ברובם באזורים שהוגדרו כשטחי C, תחת שליטה ישראלית מלאה. הקמת תשתיות, אזורי תעשייה, מתקני אנרגיה ופיתוח חקלאי נותרו כפופים למשטר תכנון והיתרים ישראלי. בכך עוגן מבנה כלכלי המגביל פיתוח עצמאי של החברה הפלסטינית, בעוד ישראל שומרת בידיה את השליטה בתנאי הקיום הכלכליים בגדה המערבית. בין השנים 1994-1997 הטילה ישראל [סדרה של סגרים](#) שניתקו את הגדה מרצועת עזה, מנעו מפועלים פלסטינים להגיע למקומות העבודה בישראל וגרמו לזינוק בהיקף האבטלה ולצניחה חדה בפעילות הכלכלית.

במסגרת ["מנגנון הסילוקין"](#) שנקבע בפרוטוקול פריז, ישראל התחייבה לגבות עבור הרשות הפלסטינית מיסים המהווים את עיקר התקציב שלה. כך נותרה בידי ישראל שליטה ישירה במקור ההכנסה המרכזי של הרשות הפלסטינית. מאז ועד היום שליטה זו מאפשרת לישראל [לעכב, להקפיא או לקזז](#) את העברות הכספים ולהשתמש בהן כאמצעי לחץ פוליטי וכלכלי.

ואכן, ישראל ניצלה יכולת זו והטילה סנקציות כלכליות בתגובה לפעילות דיפלומטית של הרשות הפלסטינית בזירה הבינלאומית. בשנת 2012 למשל, לאחר שפלסטין התקבלה כמדינה משקיפה באו"ם, [עיכבה ישראל העברה](#) של כספי מיסים כסנקציה כלכלית. בשנת 2015, בעקבות הצטרפות הרשות לאמנת רומא ולבית הדין הפלילי הבינלאומי, [הקפיאה ישראל העברה נוספת](#), שהוערכה בכ-127 מיליון דולר. בשנת 2018 העבירה הכנסת את [החוק](#) "להקפאה וניכוי של כספים ששילמה הרשות הפלסטינית בזיקה לטרור מהכספים המועברים אליה מממשלת ישראל", המסמיך את הממשלה לקזז מכספי הסילוקין סכומים המקבילים לתשלומים שמעבירה הרשות למשפחות אסירים פלסטינים הכלואים בבתי הכלא הישראליים. בשנת 2019 החל יישומו בפועל של החוק, והקבינט המדיני-ביטחוני החליט על קיזוז של 502.7 מיליון שקל נוספים שגבתה ישראל בשם הרשות ולא העבירה לקופתה.

לאורך השנים, ועל בסיס תשתית היסטורית זו, עיצבה ישראל מנגנונים המאפשרים לה להפוך את השליטה בכלכלה הפלסטינית לכלי של חנק כלכלי ולמנוף לחץ פוליטי רב עוצמה. לאורך השנים, ישראל הכפיפה את הפלסטינים אליה באמצעות כלים כלכליים. ["עסקת המאה"](#) של ממשל טראמפ משנת 2020, וחזון ה"[שלום הכלכלי](#)" המשיכו את אותו היגיון מכפיף שכבר היה טמון באוסלו, לפיו הוצעה לפלסטינים אוטונומיה מוגבלת תחת שליטה ישראלית, היגיון המתבסס על ההנחה שניתן להחליף עצמאות, זכויות וריבונות בהטבות חומריות.

המעבר לחנק כלכלי מלא

מאז אוקטובר 2023 הועצמה השליטה של ישראל במשק הפלסטיני, ועומק הפגיעה התרחב לכדי חנק כלכלי מלא הנוגע בכלל היבטי הקיום של התושבים הפלסטינים.

תחת שר האוצר הנוכחי בצלאל סמוטריץ', הפכו הקיזוזים והעיכובים בהעברת כספי המיסים למדיניות שיטתית של עצירת הכנסות חיוניות להפעלת שירותים בסיסיים מטעם הרשות הפלסטינית, מתוך מטרה מוצהרת להביא לקריסתה. בספטמבר 2025 הודיע סמוטריץ' [במפורש](#) כי יפעל בכל הכלים העומדים לרשותו "כדי למנוע את סכנת המדינה הפלשתינית ובכלל זה הקרסת הרשות הפלסטינית [...] באמצעות חנק כלכלי וביטול השיפוי שניתן לבנקים הקורספונדנטים הישראליים שפועלים מולה".

מאז 2024 הוגדל היקף הקיזוזים והעיכובים בהעברת כספי הסילוקין במידה ניכרת. מדובר [בהיקף של מאות מיליוני שקלים בחודש](#), שהם מקור ההכנסה העיקרי של הרשות. צעדים אלו הביאו [למשבר תזרימי מתמשך](#) שפגע ביכולתה של הרשות [לשלם משכורות לעובדי הציבור](#), [להעביר קצבאות לגמלאים ולספק שירותים בסיסיים](#) לאוכלוסייה הפלסטינית בגדה.

בפברואר 2026 [הזהיר](#) שר האוצר הפלסטיני, ד"ר אסטפאן סלאמה, כי סירוב משרד האוצר הישראלי להעביר את כספי הסילוקין הביא את הרשות לכדי "משבר קיומי". כחודשיים לאחר מכן [הודיע](#) ראש הממשלה הפלסטינית מוחמד מוסטפא כי העברת כספי המיסים הופסקה לחלוטין בשנה האחרונה.

תשלום המשכורות לעובדי הציבור בגדה – מורים ואנשי סגל בבתי הספר, צוותי רפואה, שוטרים ופקידים – מעוכב במשך חודשים רבים, וגם אז מועבר רק חלק קטן ממנו: באפריל 2026 הועברו לעובדי הרשות, באיחור של שלושה חודשים, [2,000 שקל בלבד ממשכורות ינואר](#). יתרת השכר נותרה בלתי משולמת. בה בשעה ישראל [מחזיקה כ-14 מיליארד שקל](#) שעיקלה מהכנסות הרשות הפלסטינית מאז 2019, סכום שאליו מתווספים כ-400 מיליון שקל בכל חודש.

חנק המערכת הבנקאית

לצד עצירת העברות ההכנסות ממסים, המדיניות הישראלית [הובילה לשיבושים חמורים](#) בפעילות המערכת הבנקאית הפלסטינית, עד כדי סכנה לניתוק מוחלט מהמערכת הישראלית והגלובלית. הבנקים הפלסטיניים בגדה תלויים בבנקים ישראלים לצורך סליקת צ'קים, ביצוע חיובים דרך כרטיסי אשראי, הפקדות והעברות כספים דיגיטליות. פעילות זו מותנית בגיבוי ממשלתי (באמצעות מה שמכונה "כתב שיפוי" ממשלתי), [הנדרש להגנת הבנקים הישראליים](#) מפני סיכונים משפטיים בינלאומיים של אישומים בסיוע להלבנת הון ומימון טרור. אולם מאז אוקטובר 2023, וביתר שאת במהלך 2024-2026, הפכה ממשלת ישראל את חידוש כתבי השיפוי לכלי לחץ מתמשך: במקום לחדש אותם באופן יציב וארוך טווח, ישראל עיכבה את החידוש, איימה בביטולו, [והאריכה את ההסדר מעת לעת לפרקי זמן קצרים בלבד](#). מדיניות זו יצרה אי-ודאות חריפה סביב המשך פעילותם של הבנקים הפלסטיניים ויכולתם לבצע העברות כספים מישראל ואליה ולאפשר פעילות עסקית תקינה.

במקביל, בשל התלות של הבנקים הפלסטיניים בבנק ישראל, הוגבלה קליטת [עודפי מזומן](#) שהצטברו בכספות הבנקים בגדה. בעקבות זאת הטילו הבנקים הפלסטיניים [הגבלות על הפקדת מזומנים](#); הדבר גרם לשיבושים בפעילות העסקית. בעלי עסקים פלסטיניים אינם יכולים להפקיד [לחשבונם תשלומים](#) שהם מקבלים מלקוחות, ובעצמם מתקשים לשלם בהעברות בנקאיות עבור הזמנות מספקים.

כך העיד ג'לאל זאייד, בן 33, אב לשניים, תושב שכונת כפר עקב שבצפון ירושלים והבעלים של חנות למוצרי טבק:

"בתחילת שנת 2025 נציגי החברות והסוחרים התחילו לרמוז לנו שבקרוב הם לא יסכימו לקבל תשלום במזומן בשקלים, כי הבנקים הודיעו להם שהייתה בעיה עם הצטברות של כסף ישראלי מזומן אצלם [...]. לא הייתה לנו ברירה אלא להתחיל להמיר את השקלים שאצלנו למטבעות זרים, אבל זה חייב אותנו לקנות כסף במטבע זר מחלפנים, שמוכרים אותו במחירים גבוהים משערי החליפין הרשמיים, בזמן שהחברות, באמצעות נציגיהן וסוחרים הסיטונאות, מוכרות רק בשער החליפין הרשמי, וזה גרם לי בממוצע הפסד של 12-15 שקלים על כל 100 דולר בין הקנייה למכירה [...]. הצעדים האלה אילצו אותנו, בעלי החנויות, להעלות את המחיר של קופסת סיגריות בשקל אחד לצרכן [...] כדי לפצות על ההפסד מהתשלום במטבע זר".

בהמשך שבה ונפתחה האפשרות לשלם במזומן, אבל נלווה לכך מחיר:

"החברות הודיעו לנו [...] שיחזרו לקבל תשלום בשקלים במזומן, בתמורה להעלאת המחיר של כל פאקט סיגריות – עשר קופסאות סיגריות – בסכום של עשרה שקלים. נתנו לנו גם עוד אופציה, תשלום במטבע זר במזומן או בהעברה בנקאית. [...] בשבילנו, בעלי החנויות, העברה בנקאית הייתה אופציה טובה יותר, כי היא אפשרה לנו למכור את הסיגריות במחיר הישן. אבל אז גילינו שהבנקים קבעו תקרה, גבול עליון, להפקדה חודשית. לפני כן לא הייתה שום תקרה כזו ויכולנו להפקיד איזה סכום שרצינו. תקרת ההפקדה שהם קבעו הייתה 5,000 שקלים בחודש, סכום שלא מספיק לחנות מסחרית אפילו לתשלומים של יום אחד. אחרי כמה ניסיונות הבנקים הפלסטיניים הסכימו להעלות את תקרת ההפקדה שלי ל-10,000 שקל בחודש, אבל גם זה לא פותר את הבעיה. רק הסיגריות שאני קונה כל חודש הן בהיקף של לא פחות מ-60 אלף שקלים, ולמרות שאני משתמש בשירותים של שני בנקים, אני יכול בסה"כ להפקיד 20 אלף שקלים בחודש – 10,000 בכל אחד. מה אני אמור לעשות בשאר החודש?" [לעדות המלאה](#)

הרס כלכלי: תמונת מצב

בשטחי הגדה המערבית חיים כיום [כ-3.46 מיליון פלסטינים](#) (כולל מזרח ירושלים). אף שמדובר באוכלוסייה הולכת וגדלה, הזקוקה בהתאם לתשתיות לצורך פיתוח כלכלי, אלו מוגבלות על ידי ישראל. מאז כיבוש הגדה, ישראל שולטת בפועל ברוב משאבי הקרקע, ה**מים** והטבע בגדה, ומאז אוסלו, בעיקר בשטחי C, המהווים יותר מ-60% משטח הגדה וכוללים את עיקר עתודות הקרקע המיועדות לבנייה למגורים, לתעשייה ולחקלאות. בתוך כך, [ישראל שומרת לעצמה את השליטה בקרקע](#), בתכנון ובמתן היתרי בנייה, [מנתבת את השימוש בהם](#) לטובת צורכי האוכלוסייה הישראלית וההתנחלויות, ומונעת מהתושבים הפלסטינים ליהנות ממשאבים אלו. בין השנים 2000 ל-2022 הביאו המגבלות הישראליות על הפעילות הכלכלית בשטחי C [לאובדן הכנסות שנתי של כ-25.3%](#) מהתוצר המקומי הגולמי השנתי (GDP), נזק שהצטבר לכדי 50 מיליארד דולר.

שלילת היתרי עבודה

מאז אוקטובר 2023 שללה ישראל כמעט לחלוטין את היתרי העבודה שניתנו לפלסטינים מהגדה המערבית, המאפשרים העסקה בתחומי הקו הירוק, ובכך ניתקה [למעלה מ-140,000 בני אדם](#) ממקור פרנסתם המרכזי. השכר הממוצע בישראל גבוה פי שניים מהשכר בגדה, ואובדן המשרות הללו גרם לצניחה דרמטית בהכנסה משכר – [מ-4.3 מיליארד דולר בשנת 2022 ל-532 מיליון דולר](#).

[בלבד בשנת 2024](#). נוסף על כך, עובדים פלסטינים שעבדו בעשורים האחרונים בתוך גבולות הקו הירוק מתקשים למצוא חלופה בשוק העבודה המוגבל בגדה המערבית, וחלקם נאלצים [להסתכן בכניסה](#) לשטחי הקו הירוק ללא היתר, תוך שהם חשופים לנפילה מגובה בניסיון לעבור את גדר ההפרדה, למעצרים אלימים, [לניצול](#) ואף [לסכנת חיים](#). על פי נתוני בצלם, בין 7.10.2023 ל-30.6.2026 נהרגו לפחות 27 פועלים פלסטינים בעת שניסו לחצות את גדר ההפרדה לצורך עבודה. 18 מהם נהרגו ישירות [מירי כוחות ישראלים](#), ולפחות שישה נהרגו תוך כדי מנוסה או לאחר שנפלו מחומת ההפרדה במהלך ניסיון המעבר.

כך סיפר [מוחמד עמרו](#), בן 21, תושב בית א-רוש א-תחתא, שעבד בבנייה בתוך גבולות הקו הירוק, בעדות שמסר לבצלם: "אני עובד בבנייה בתוך ישראל, ובדרך כלל נכנס עם אישור עבודה. אבל מאז המלחמה לא נותנים אישורים, ובגלל המצב הכלכלי הקשה נאלצתי לטפס על הגדר שישראל הקימה ממערב לכפר שלי ולהיכנס לעבודה בלי היתר". עמרו תיאר את שאירע בעת שניסה, יחד עם שלושה אחים – נג'ם א-דין, סלאח א-דין ונור א-דין ממשפחת שוואמרה, שהיו עימו – לחצות את גדר ההפרדה: "הגענו לאזור הגדר בסביבות 17:00 והכול נראה שקט. הנהג הוריד אותנו ליד הגדר, ומייד עזב". במקום היה סולם חבלים, וכשאחד האחים החל לטפס עליו, הירי החל: "נג'ם א-דין טיפס חמישה שלבים בסולם, עד לגובה של מטר וחצי בערך, ואז פתאום נפתח עלינו ירי". עמרו תיאר כיצד נג'ם א-דין נפגע ונפל עליו, וכיצד הירי נמשך גם כשאחרים ניסו לברוח או לסייע: "ברגע שסלאח א-דין עלה בסולם הירי התחדש, וראיתי כדורים חודרים לגוף שלו. [...] [בהמשך], נור א-דין ישב על הקרקע וקם כדי לנסות לעזור לסלאח א-דין, אבל הוא נפגע מכדור בראש ונפל מייד". כתוצאה מהירי נהרגו נג'ם וסלאח א-דין, ואחיהם נור א-דין נפצע.

בעת שהחיילים פינו את האחים שנורו, חיילים אחרים עיכבו את עמרו במקום, אזקו את ידיו, כיסו את עיניו והושיבו אותו על הקרקע. במשך שתיים התעללו החיילים בעמרו כשהם מחשמלים אותו שוב ושוב באמצעות שוקר חשמלי עד אובדן הכרה, חוקרים אותו, מקללים אותו ומצלמים אותו. לאחר מכן העלו החיילים את עמרו לג'יפ צבאי והסיעו אותו לבסיס צבאי סמוך, שם נלקחו ממנו 5,400 שקל שהיו ברשותו. הוא הוחזק בחדר, אזוק ומכוסה עיניים, עד סביבות 2:00 לפנות בוקר. בעת שהוחזק בבסיס, חשמלו החיילים את עמרו לפחות פעם אחת נוספת. בשעה 2:00 החיילים מסרו לעמרו זימון לחקירה ואז הסיעו אותו לאזור הכפר פוקיקיס במחוז חברון, שם עצרו והשליכו אותו מהג'יפ. עמרו הצליח להגיע לכפר ח'ירבת סלאמה הסמוך ומשם התקשר לבני משפחתו. הם פינו אותו לבית חולים בדורא, שם נבדק ושוחרר לביתו.

המצוקה הכלכלית דוחפת את העובדים הפלסטינים לנסות כמעט כל דרך, משפילה ככל שתהיה, לפרנס את משפחותיהם. ב-13.4.2026 עוכבה במעבר חוצה שומרון משאית זבל שהגיעה מכיוון הגדה. [בתיעוד מהאירוע](#) נראים כ-60 פלסטינים יוצאים בזה אחר זה מתוך תא האשפה של המשאית, כשסביבם שוטרי מג"ב רבים המכוונים אליהם את נשקיהם וצועקים עליהם פקודות.

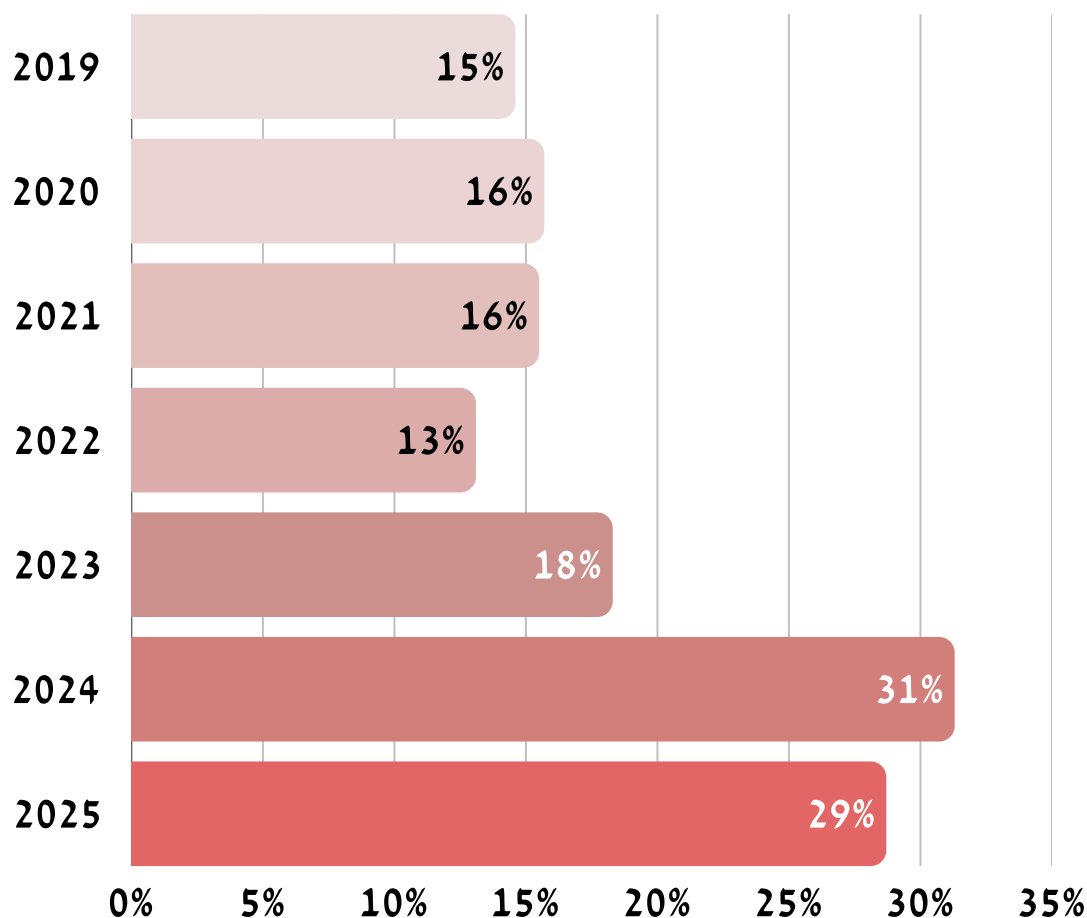
ההשלכות של שלילת היתרי העבודה חורגות בהרבה מהפגיעה בעובדים עצמם. ההכנסה שהביאו הפועלים מישראל, שהייתה כאמור אחד ממקורות ההכנסה העיקריים שהניעו את הכלכלה הפלסטינית, [הזינה במידה רבה את הכלכלה המקומית בגדה](#) – עסקים, מסחר ושירותים. עם היעלמותה, נפגעה גם הפעילות הכלכלית של אותם עסקים. כך, ביטול היתרי העבודה השפיע במישרין או בעקיפין על כל תושבי הגדה כמעט.

עוד קודם לביטול הגורף של היתרי העבודה באוקטובר 2023 שימש משטר ההיתרים ככלי ישיר לשליטה ולענישה קולקטיבית, והיתרי עבודה נשללו לעיתים קרובות בצורה שרירותית, ללא מתן הסבר או נימוק. בצלם תיעד מקרים רבים שבהם [נשללו היתרי עבודה](#) ממאות פלסטינים רק בשל שם משפחתם או מקום מגוריהם, בשל טענות על השתתפות בפעולות של התנגדות אלימה או אפילו רק בשל חשש מפני אפשרות כזאת. במקרים מסוימים נשללו היתרי עבודה מבני משפחה של פלסטינים שנפגעו מירי כוחות הצבא הישראלי, כמו במקרה של בני משפחתו של [נביל ר'אנס](#). כך נפגעות המשפחות פעמיים – בן משפחתם נהרג או נאסר, ובני משפחתו מאבדים את מקור פרנסתם.

השלכות חברתיות של שלילת היתרי העבודה

מאז אוקטובר 2023 נוצר בגדה המערבית משבר תעסוקה חריף שהוביל לפגיעה קשה במרקם החברתי והכלכלי. שלילת ההיתרים השאירה את העובדים ומשפחותיהם ללא מקור הכנסה יציב, [והביאה על המשפחות מצוקה עמוקה ומתמשכת](#): רבים נכנסו לחובות, מכרו רכוש, הפסיקו לימודים וצמצמו הוצאות בלתי חיוניות. [שיעור האבטלה בגדה](#), אשר עמד ב-2022 על 13.1%, זינק ב-2024 לשיא של יותר מ-31.3%, וב-2025 עמד על 28.7%.

משבר האבטלה פוגע באופן קשה במיוחד בצעירים הפלסטינים. על פי [נתוני הלמ"ס הפלסטינית](#), נכון לשנת 2025 כמעט מחצית מכלל הצעירים בגילאי 18-29 אינם מועסקים ואינם משולבים במסגרת לימודית או מקצועית. בקרב צעירים בעלי השכלה על תיכונית, גברים ונשים, שיעור האבטלה עומד על 36.1%. בקרב נשים נתון זה מזנק ל-44.4%, בעוד בקרב גברים הנתון עומד על 33.8%.

היקף האבטלה בגדה המערבית**2025-2019**מקור: [הלמ"ס הפלסטינית \(PCBS\)](#)

לצד שלילת היתרי העבודה, עצירת העברות כספי המיסים המיועדים לפעילות הרשות הפלסטינית החמירה גם היא את מצבם הכלכלי של רבים מתושבי הגדה המערבית. עובדי ציבור, שבעבר נחשבו למעמד ביניים יציב, מקבלים עתה שכר חלקי המשולם להם באיחור של חודשים רבים. הדבר מוביל לשחיקה נוספת בכוח הקנייה ולפגיעה היקפית בעסקים שהתבססו על צרכנים אלו.

בתוך מציאות זו, שבה מקורות הכנסה נקטעים באחת ומשקי בית נותרים ללא חלופה תעסוקתית, משפחות נקלעות למצוקה כלכלית הפוגעת ביכולתן לממן מוצרים בסיסיים. כך תיארה לבצלם סחאב בראמכה, בת 56 ואם לחמישה מהעיירה בורין, כיצד היא ובני משפחתה הידרדרו לעוני ומתקשים לקנות מצרכי מזון לאחר שבעלה ובניה איבדו את עבודתם בישראל:

אני עובדת כמנקה במרפאה של העיירה ומקבלת משכורת חודשית של 2,000 שקלים. בעבר הייתי עובדת באופן פרטי גם בבתים של עובדות בעירייה – כל אישה, או משפחה, שצריכה מישהי שתנקה לה את החלונות או השטיחים, או כל עבודת בית אחרת, הייתי עושה את זה [...].

גם לבעלי הייתה הכנסה, הוא עבד בתוך ישראל. תודה לאל, חיינו בסדר, בלי שנצטרך לקחת כסף מאף אחד. קנינו כל מה שהיינו צריכים – אוכל ושתייה, בגדים ומצרכים בסיסיים. אבל אחרי שהתחילה המלחמה על עזה המצב שלנו התהפך והכול השתנה בבת אחת. בעלי ושלוש הבנים שלנו, כולם איבדו את העבודות שלהם בישראל. הפכנו לארבע משפחות בלי מקור הכנסה, חוץ מההכנסה הצנועה שלי, שממנה נשארים לנו רק 1,000 שקלים, כי אני עדיין מחזירה הלוואה של 50,000 שקלים שלקחתי מהבנק לפני כמה שנים כדי לעזור לבן שלי מוחמד, בן 29, בהוצאות החתונה שלו. [...] אבל אחרי החתונה שלו, ממש כמה חודשים אחר כך, התחילה המלחמה, והוא איבד את העבודה, אחרי שישראל סגרה את הדלתות שלה בפני הפועלים הפלסטינים.

מוחמד ניסה להתנגב לעבודה בישראל אבל תפסו אותו כמה פעמים ועכשיו הוא בכלא. הוא קיבל שמונה חודשי מאסר בגלל שנכנס לישראל בלי היתר. וגם הבן שלי עבדאללה, בן 30, אב לארבעה, הגדול שבהם בן שש, נפצע לפני כמה חודשים כשהצבא ירה לו ברגל כשניסה להתנגב לעבודה בישראל. [...] בערך חודש אחרי הפציעה שלו, אחרי שהוא כבר החלים, הופתעתי כשהוא אמר שהוא רוצה להיכנס שוב לישראל. המצב מטורף, אנשים מתים. צעקתי עליו: אל תלך, אתה תמות, אתה משוגע? והוא ענה שאין לו כסף כדי להאכיל את הילדים שלו [...].

בנוסף לכל זה, אני אפילו לא יודעת מתי תשולם המשכורת שלי, שהיא גם ככה נמוכה מאוד, בגלל הקושי של הרשות לשלם משכורות. אי אפשר לדעת אם אקבל אותה אחרי 40-50-60 יום. לפני כמה ימים שמעתי את העובדים מדברים על זה שבששת החודשים הבאים הרשות לא תהיה מסוגלת לשלם משכורות". [לעדות המלאה](#)

פגיעה בתשתיות

מאז 1967 פוגעת ישראל בתשתיות ואמצעים חומריים ומוסדיים המאפשרים קיום של חברה: חיבור למים ואנרגיה, תשתיות תברואה, סלילת דרכים ובניית בתי ספר, בתי חולים ומרפאות. השליטה בתשתיות מייצרת תלות מתמשכת בישראל, מטילה על קהילות פלסטיניות את עלויות תיקון הנזקים הנגרמים כתוצאה מהפעילות הישראלית, ופוגעת ביכולתן לקיים חיי יומיום יציבים ולתכנן עתיד. מאז אוקטובר 2023, בעקבות ההחרפה הכוללת של מגבלות התנועה, העבודה והמסחר בגדה, נפגעו ביתר שאת התנאים הבסיסיים המאפשרים ליחידים, משפחות וקהילות להתקיים.

חשמל

מערכת האנרגיה הפלסטינית, ובה אספקת החשמל, תלויה [כמעט לחלוטין](#) בהחלטות המתקבלות בישראל. הקמת תשתיות לייצור חשמל דורשת גישה לשטחים פתוחים, אולם כאמור, מרבית השטחים הפתוחים בגדה המערבית נמצאים באזורים המוגדרים כאזורי C, שבהם סמכויות התכנון ואישורי הבנייה נותרו בשליטה ישראלית מלאה. נוסף על כך, ישראל [שולטת בתשתיות ההולכה והחיבור](#), וכך מתיחה של קווי חשמל וחיבור היישובים הפלסטיניים לרשת החשמל תלויים גם הם [בהחלטות המתקבלות בישראל](#), שבמקרים רבים אינן מתחשבות בצורכי התושבים הפלסטינים.

יוזמות מקומיות וקהילתיות לפיתוח מקורות אנרגיה חלופית מדוכאות הן על ידי גורמי המדינה הרשמיים והן באמצעות פעולות אלימות מצד מתנחלים. לאורך השנים תועדו מקרים רבים שבהם הרשויות הישראליות הרסו או החרימו לוחות סולאריים בטענה שהוקמו ללא היתרי בנייה. כך למשל, במרץ 2025 [הגיעו אנשי המינהל האזרחי](#) מלווים בחיילים ומצוידים במחפר לקהילת בדו אל-מוערג'את מזרח (מליחאת) בבקעת הירדן והרסו מבנים ו-18 לוחות סולאריים. אירועים דוגמת זה ממחישים כיצד גם יוזמות מצומצמות לייצור עצמאי של אנרגיה מסוכלות.

במקרים אחרים הושחתו לוחות סולאריים בידי מתנחלים. באוקטובר 2025, למשל, [פלשו](#) [מתנחלים](#) לקהילת אל-מייתה, ממזרח לעיר טובאס שבבקעת הירדן, הרסו כ-16 לוחות סולאריים והשחיתו לוחות נוספים, ובכך השביתו את מערכת החשמל של הקהילה. כמה ימים לאחר מכן, קבוצה אחרת של מתנחלים [פלשה למתחם מגורים](#) בקהילת נבע אל-ר'זאל (אל-פארסייה), גם היא בבקעת הירדן, וחתכה את הכבלים שמחברים את הלוחות הסולאריים של התושבים לסוללות שאוגרות את החשמל. המשפחות הגרות במתחם נותרו ללא חשמל.

מערכת אספקת החשמל בגדה פועלת בתוך [מבנה תלות מסורבל](#): רוב החשמל [נרכש מחברת החשמל הישראלית](#), מועבר לרשתות מקומיות, ו**מחולק לצרכנים** באמצעות חברות חלוקה פלסטיניות, חברת החשמל המזרח-ירושלמית ורשויות מקומיות. הצרכנים משלמים לגופים המקומיים, ואלה אמורים להעביר את התשלום עבור החשמל שנרכש מישראל. ריבוי הגופים, פיצול נקודות החיבור, הקושי במעקב אחר צריכה כמפורט לעיל ובהתאם הקושי בגבייה, לצד מחסור תקציבי גורמים לכך שהתשלומים אינם מועברים תמיד במלואם או במועד, וכך מצטברים חובות לחברת החשמל הישראלית. הרשויות בישראל מסדירות חובות אלו באמצעות [קניזאים מכספי הסילוקין](#): סכומים שנועדו לכיסוי חובות חשמל הופחתו מן הכספים שהועברו לרשות הפלסטינית. בדרך זו, חוב שנוצר בתוך מערכת אספקת החשמל המקומית מועבר בפועל אל תקציבה הכולל של הרשות הפלסטינית.

לצד זאת, ישראל מקדמת תשתיות אנרגיה בשטחי הגדה ומעודדת הקמת מערכות ייצור סולאריות תעשייתיות [בהתנחלויות](#). כך נוצר מצב שבו האוכלוסייה הפלסטינית תלויה בייבוא חשמל וסובלת ממגבלות על פיתוח תשתיות עצמאיות ואף [מאובדן תשתיות קיימות](#), בשעה שפרויקטים הקשורים באנרגיה אשר מוקמים בהתנחלויות שבגדה המערבית [מחוברים לרשת החשמל הישראלית ומשרתים את האוכלוסייה היהודית בלבד](#).

דלק וגז לבישול

גז הבישול והדלק [אינם מיוצרים](#) בגדה המערבית, ולרשות הפלסטינית אין שליטה על נקודות הכניסה שלהם לגדה. הם מגיעים אליה דרך נתיבי ייבוא שבשליטת ישראל, כך שאספקתם תלויה במנגנוני השליטה הישראליים. בשנים האחרונות, וביתר שאת מאז אוקטובר 2023, [תועדו](#) משברים חוזרים של מחסור בגז ובדלק ברחבי הגדה. משברים אלו מתבטאים בירידה במספר המכליות הנכנסות, בעיכובים בהפצה ובהגבלות על מכירה, ובתורים ארוכים בתחנות דלק ובמרכזי חלוקת גז. תושבים נאלצים להמתין זמנים ארוכים כדי להשיג [בלוני גז](#) או [לתדלק כלי רכב](#), לעיתים ללא הצלחה. חוסר הוודאות בנוגע לאספקת גז לבישול ודלק, הנוסף על אי-יציבות באספקת החשמל כמתואר לעיל, משמעו קושי ממשי לנהל שגרת חיים.

בצל המתקפה הישראלית-אמריקאית על איראן ביוני 2025, [דווח](#) כי מכסת הדלק שישראל התירה להכניס לגדה המערבית קוצצה ב-40%. כך, התושבים נאלצים לעיתים להמתין ימים לחידוש אספקת הדלק, ומתנהלים בחוסר ידיעה אם ומתי תחודש. המחסור בדלק פוגע גם ביכולת להגיע לעבודה, ללימודים ולקבלת שירותים רפואיים, ומעמיק את השיבושים הנגרמים ממילא על ידי מגבלות התנועה. גם עסקים קטנים, שירותי הובלה וחקלאים נפגעים, בשל הגידול בעלויות והקושי לקיים פעילות כלכלית שוטפת.

מים

מייד לאחר כיבוש 1967 [נטלה ישראל לידיה](#) את השליטה במשאבי המים בגדה המערבית. בהסכם הביניים, שנחתם בשנת 1995, נקבע כי [ישראל תקבל 80% ממי אקוויפר ההר](#). בפועל, ישראל שולטת באקוויפרים המרכזיים ובגישה לקידוחים ומגבילה משמעותית פיתוח תשתיות מים עבור האוכלוסייה הפלסטינית, [במיוחד בשטחי C](#). כתוצאה מכך, קהילות פלסטיניות רבות תלויות ברכישה פרטית של מים ובהובלתם [במכליות](#), בעלויות גבוהות. גם [אזורים עירוניים](#) סובלים מאי-סדירות חמורה באספקת המים.

ישראל טוענת שהיא [פועלת בהתאם להסדרים](#) שנקבעו בהסכם הביניים שנחתם בין ישראל לאש"ף בשנת 1995. אולם הסכם זה נועד להיות זמני בלבד, לתקופה של חמש שנים, ולא כלל התחשבות בגידול האוכלוסייה הפלסטינית. מאז החתימה על פרוטוקול פריז באפריל 1994, גדלה האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית פי שניים ויותר: [מכ-1.57 מיליון בני אדם ב-1996](#) ליותר [מ-3.46 מיליון ב-2026](#) (כולל מזרח ירושלים). כמויות המים שישראל מתירה לפלסטינים לשאוב נותרו מוגבלות, והן אינן תואמות את הגידול באוכלוסייה. כתוצאה מכך נאלצת הרשות הפלסטינית להשלים את הפער באמצעות [רכישת מים פרטית מחברת מקורות](#). המים הנרכשים ממקורות הם חלק מרכזי מאספקת המים בגדה, וכתוצאה מההוצאה הכבדה נוצרים לרשות [חובות כבדים](#).

מלבד הטלת המגבלות על אספקת המים, הרשויות הישראליות אף פוגעות ישירות בתשתיות אגירה, קידוחים והובלת מים בגדה. בין 2012 ל-2022 [תיעד בצלם 234 מקרים](#) של פגיעה במקורות ותשתיות מים, ביניהן הרס של 112 בורות מים, 77 החרמות של מכלי מים ועוד עשרות אירועי הרס של רשתות הובלת מים ושל מאגרי מים. בסוף יולי 2023, למשל, [תועדו כוחות צבא](#) בכפר אל-היג'ירה שמדרום לחברון כשהם אוטמים בבטון בארות המשמשות את תושבי האזור, בטענה כי מדובר בקידוחים בלתי חוקיים הפוגעים במצאי המים או עלולים לזהם את מי התהום.

לצד פגיעת הרשויות הישראליות בבארות ובבורות המים תועדו גם מקרים חוזרים של [פגיעה בתשתיות מים בידי מתנחלים](#), לרבות [גניבת מכלי מים ומניעת גישה לבורות מים](#). במקומות רבים ברחבי הגדה השתלטו מתנחלים על מעיינות ששימשו את תושבי האזור, והם מונעים או מגבילים את גישת התושבים הפלסטינים אליהם, בסיוע כוחות הצבא. כך למשל במקרה של המחאה המתמשכת מצד [תושבי הכפר א-נבי סלאח](#) בשל השתלטות המתנחלים על מעיין אל קוס הסמוך לכפר, או במקרה של [הכפר קריות](#), שמתנחלים בגיבוי כוחות צבא מונעים מתושביו שוב ושוב גישה למעיינות המקומיים.

באזור ראס עין אל-עוג'א בבקעת הירדן הפכו מקורות מים ששימשו את הקהילות המקומיות למשאב בשליטת מתנחלים, והתעלות והברכות שבנו הפלסטינים הפכו לאתר תירוטי המיועד

ליהודים בלבד. ההשתלטות על מקורות המים בראס עין אל-עוג'א הייתה מהגורמים העיקריים שהובילו בסופו של דבר [לגירוש הקהילה המקומית](#) בינואר 2026.

בפברואר 2026 [תועדו מתנחלים](#) בעין סאמיה שמצפון לרמאללה כשהם משחיתים תשתיות בתחנת שאיבה פלסטינית המספקת מים לכ-100,000 תושבים ביותר מ-20 קהילות. בצילומים ממצלמות אבטחה ניתן לראות רעולי פנים מנקבים צינור מים. הנזק גרם להפסקת הזרמת המים לתושבים במשך יותר מ-12 שעות.

תברואה, ביוב ושופכין

מאז 1967, וביתר שאת מאז החתימה על הסכמי אוסלו, ישראל שולטת במסגרת התכנון וההקמה של [תשתיות ביוב, טיהור שפכים וטיפול בפסולת](#) בגדה המערבית. ב-2009 [תיעד בצלם](#) כיצד 90%-95% מהשפכים שנוצרים ביישובים הפלסטיניים אינם מטופלים כלל. נכון ל-2020 רק 54% [מהאוכלוסייה הפלסטינית בגדה](#) מחוברת למערכות ביוב. שאר האוכלוסייה נאלצת [להסתמך על בורות ספיגה](#), לשלם בעצמה על ריקונם, ולעיתים להתמודד עם שפכים [המוזרמים לוואדיות](#) ולשטחים פתוחים, באופן שפוגע במקורות המים ובסביבה.

אפילו בהינתן תשתיות להובלת מים או שפכים, כאשר הצינורות המחברים בין היישובים הפלסטיניים עוברים דרך שטחי C, כל תיקון או הנחת צינור חדש [מחייבת אישורים ותיאום](#) מול המינהל האזרחי. נוסף על כך, [פרויקטים להקמת מתקני טיהור שפכים בבעלות פלסטינית](#) הוקפאו, עוכבו או הותנו בדרישות שמייקרות אותם ומכפיפות אותם לצרכים של ההתנחלויות.

עיכובים בפיתוח תשתיות ביוב בגדה והזנחת התחום מצד הרשויות הישראליות גרמו לכך שההתנחלויות עצמן הזרימו שפכים לאדמות, לנחלים ולוואדיות. ב-2007, למשל, רק [81 מתוך 121](#) התנחלויות היו מחוברות למתקני טיהור שפכים. כ-12 מיליון מ"ק שפכים מהתנחלויות טופלו, אך [5.5 מיליון מ"ק](#) הוזרמו כביוב גולמי לנחלים ולוואדיות בגדה. מציאות זו לא השתנתה מהותית גם כעבור יותר מעשור: בשנת 2021 [הוזרמו כ-35 מיליון מ"ק](#) שפכים מכ-50 התנחלויות לאדמות חקלאיות ולוואדיות. שפכים מההתנחלויות ומאזורי התעשייה הישראליים פוגעים באדמות חקלאיות, ביבולים ובפרנסה של החקלאים הפלסטינים, והופכים קרקע פלסטינית לאתר של מפגע תברואתי וכלכלי. כך, למשל, בהתבסס על מחקר שטח ובדיקות מעבדה שבוצעו בוואדי שחיית באזור חברון ובסביבת אזור התעשייה עמנואל הנמצא ממזרח לקלקיליה, [נמצא](#) כי שפכים הכוללים ביוב אנושי ופסולת בעלי חיים זרמו מהתנחלויות ישראליות למרחקים, פגעו בגידולים והוציאו אדמות פלסטיניות מכלל שימוש. בקהילות שנבדקו דווח על אובדן של עד 70% מיבול הזיתים ועל ירידה של 50% עד 70% בהכנסה השנתית מחקלאות.

בתחום הפסולת המוצקה, מדיניות התכנון והשליטה הישראלית [מגבילה מאוד](#) את יכולתן של הרשויות הפלסטיניות להקים ולפתח תשתיות פסולת נאותות. חברון ובית לחם – אזור שבו חיים קרוב למיליון בני אדם – מהוות [מקרה מובהק של תת-השקעה בתשתיות פסולת](#): נכון לשנת 2019, כ-800 טון פסולת יוצרו שם מדי יום, ורובם הושלכו באתרים לא מוסדרים או נשרפו באופן בלתי חוקי.

כיום פועלות בגדה [שתי מטמנות סניטריות בלבד](#). אין מטמנה למרכז הגדה, ואתר הפסולת רמון – שתוכנן כבר ב-2009 – עדיין לא הוקם, משום שהוא מתוכנן בשטח C והקמתו דורשת את אישור הרשויות הישראליות בשל כך. בשל היעדר תשתיות הטמנה קרובות וזמינות ובשל עלויות שינוע גבוהות, רשויות מקומיות וקהילות פלסטיניות נאלצות לשרוף את הפסולת או להשליכה. בדו"ח [מבקר המדינה](#) משנת 2023 הודה המינהל האזרחי כי "הסיבות העיקריות לתופעה של שריפת פסולת פלסטינית [...] היא היעדר אתרי הטמנה מורשים [...] והיעדר יכולת כלכלית [של] יישובים פלסטיניים מחתך חברתי-כלכלי נמוך לממן את עלות שינוע הפסולת".

מלבד ההזנחה המתמשכת של תשתיות התברואה ומניעת פיתוחן, הצבא הישראלי גורם בשנים האחרונות גם נזק ישיר לתשתיות קיימות. במהלך הפעילות הצבאית במסגרת מבצע "חומת ברזל" בערים ובמחנות הפליטים בצפון הגדה, נפגעו רשתות ביוב וניקוז, מכלי פסולת ומשאיות אשפה; [באופן שפגע בגישה של עשרות אלפי בני אדם לשירותי מים ותברואה](#). במחוז ג'נין, יותר מ-3.3 ק"מ של רשתות ביוב וכ-21.4 קילומטרים של צינורות מים נפגעו באופן חמור. גם [במחנות הפליטים טול כרם ונור שמס](#) תועדה פגיעה דומה, ופעילות הצבא שם גרמה נזק חמור ל-8.4 קילומטרים של קווי ביוב וניקוז ושל כ-15 קילומטרים של צנרת מים, אשר בהם תלויים יותר מ-27,000 תושבים.

מחצבות

חלק ניכר מהמחצבות הפועלות בגדה הן [בבעלות ישראלית](#), וחלק ניכר מהתוצרת – בעיקר חצץ, גבס ואבן – מועבר לשימוש בהתנחלויות בגדה המערבית ובתוך שטחי הקו הירוק. במקביל, ישראל אינה [מעניקה היתרים](#) דומים לחברות וליזמים פלסטיניים, ומונעת מהם בפועל את היכולת [לפתח תעשיית כרייה עצמאית](#). המחצבות המעטות בבעלות פלסטינית שעדיין פועלות סובלות ממקרים חוזרים ונשנים של [פשיטות צבא ורשויות ישראליות](#) שמחרימות ציוד, הורסות תשתיות ומשבשות את פעילותן, נוסף על [מתקפות אלימות](#) מצד מתנחלים.

אזורי תעשייה

ברחבי הגדה, ובפרט בשטחי C, פועלים [כ-35 אזורי תעשייה](#) בניהול ישראלי. חמישה אזורי תעשייה נוספים [מתוכננים להיבנות](#) ברחבי הגדה המערבית בשנים הקרובות. המפעלים

והעסקים הפועלים באזורי תעשייה אלו [נהנים](#) מגישה לקרקע, למים, לתשתיות ולשוק הישראלי ומקבלים תמריצים כלכליים שונים, בה בשעה שישראל [מונעת הקמת אזורי תעשייה פלסטיניים](#) עצמאיים. כמו כן, אזורי התעשייה בהתנחלויות נהנים מהיעדר אכיפה מספקת של דיני עבודה וסביבה, ועובדיהם הפלסטינים חשופים לניצול ולהפרה של זכויותיהם.

תקשורת ותשתית דיגיטלית

השליטה הישראלית בתשתית התקשורת פוגעת ביכולתם של פלסטינים להתחבר לשוק העולמי ולפתח יוזמות, חברות טכנולוגיה ותעשיית הייטק מקומית. כדי להפעיל רשת סלולר מהירה נדרשים תדרים וחיבוריות לתשתית הבינלאומית, ובגדה המערבית רכיבים אלו [תלויים במידה רבה באישור ישראלי](#). לכן חברות הסלולר הפלסטיניות נותרו במשך שנים בפיגור טכנולוגי: השימוש בדור 3 הותר להן רק ב-2018, בזמן שבישראל ובהתנחלויות כבר פעלו רשתות דור 4 ודור 5; [ורק בינואר 2026](#) אישרה ישראל את תחילת השדרוג לדור 4. פער טכנולוגי זה מגביל יכולת לעבודה מרחוק, מסחר מקוון, שירותים פיננסיים דיגיטליים, למידה מקוונת ופיתוח מוצרי תוכנה, ומציב יזמים וחברות פלסטיניות [בנחיתות קבועה](#) מול מתחרים מישראל והעולם.

הרס הכלכלה העצמאית: הפגיעה בענף החקלאות

עבור משפחות פלסטיניות רבות החקלאות המקומית היא אפיק פרנסה משלים, במיוחד מאז סגירת שוק העבודה בתוך הקו הירוק בפני עובדים פלסטינים לאחר אוקטובר 2023. ענפי החקלאות העיקריים הם ענף הזית, גידולי גפנים וחקלאות עונתית של ירקות ורעיית צאן. עבור משפחות אחרות החקלאות היא אפיק הפרנסה העיקרי, המגדיר ומארגן את אורח חייהן, לעיתים במשך דורות. בשל כך, מניעת הגישה לשטחי מרעה ולאדמות החקלאיות בשל אלימות מתנחלים או מגבלות שמטיל הצבא, ועקירת עצי פרי בידי הצבא או המתנחלים, כמו גם הגבלת הגישה למקורות מים, הרס תשתיות והחרמת ציוד חקלאי כמפורט בהמשך, גורמות לפגיעה חמורה וקשה בתושבים.

מניעת גישה לאדמות

אחד הכלים המשמשים את ישראל כאמצעי לנישול חקלאים פלסטינים מאדמותיהם הוא מערכת בירוקרטית הדורשת מחקלאים "תיאום" מול הצבא כאשר הם מעוניינים לעבוד באדמתם. לרוב, ההיתר להגיע לחלקות ולעבוד בהן [מוענק לימים ספורים בלבד](#), ולעיתים קרובות הוא [מבוטל ללא הודעה מוקדמת או שהחיילים בשטח אינם מכבדים אותו](#). בשטחי

C, ישראל הכריזה על שטחים נרחבים שבהם נטועים עצי זית כעל "אדמות מדינה" או "שטחי אש". צעד זה מאפשר לה להצדיק את גירוש החקלאים.

מאז [אוקטובר 2023](#), מערכי השליטה האדמיניסטרטיביים מנוצלים ביתר שאת ככלי לחנק הכלכלי של התושבים הפלסטינים. ביטוי מובהק לכך ניתן בעונת המסיק שנפתחה באותו חודש, עם [השבתו של מנגנון התיאום](#) ומניעה כמעט מוחלטת של האפשרות לתאם את הגעת החקלאים לאדמותיהם. בשנה שלאחר מכן (2024), לראשונה מאז הוקם "מנגנון התיאום", נמנע המינהל האזרחי מפרסום מידע הנוגע לתיאום ימי המסיק. חקלאים שהצליחו בכל זאת לקבל מידע גילו כי הגישה לשטחים נרחבים, שבעבר התאפשרה בתיאום, נשללה מהם לחלוטין. חקלאים אחרים דיווחו על מקרים שבהם המועד שתואם עבורם בוטל ברגע האחרון או ניתן באיחור ניכר ובהתראה קצרה, באופן שלא אפשר היערכות מתאימה; בשטחים מסוימים ניתנו היתרים לקומץ חקלאים או לזמן מוגבל בהרבה מהנדרש; ובשטחים אחרים, שהגישה אליהם הייתה חופשית עד פרוץ המלחמה – ובהם אדמות שאינן סמוכות להתנחלויות, או כאלה שצמודות ליישובים פלסטיניים, וכן אדמות שנמצאות לכאורה תחת שליטתה האזרחית של הרשות הפלסטינית ("שטחי B") – כעת נדרש תיאום.

מנגנונים מנהליים ובירוקרטיים אלו פוגעים במיוחד בחקלאים שאדמותיהם נמצאות באזור המכונה ["מרחב התפר"](#) – רצועה הנמצאת בשטח הגדה המערבית, אך כלואה בתווך שבין תוואי גדר ההפרדה לקו הירוק. כבר מאז הקמת הגדר בשנת 2003 הוטלו על חקלאים פלסטינים באזורים אלו מגבלות מחמירות: הגדר [ביתר שטחים חקלאיים](#), ניתקה משפחות ממרכז חייהן ומנעה מחקלאים גישה לאדמות שבעלותן. לאחר אוקטובר 2023 חלה החמרה נוספת: מכ-19,000 בעלי היתרי כניסה חקלאיים למרחב התפר נמנעה גישה מספקת לחלקותיהם, לעיתים במשך חודשים ארוכים. גם כשנתיים לאחר מכן [נותרו על כנן מרבית ההגבלות](#), אף שהוצגו [כצעדי חירום זמניים](#).

בנובמבר 2025 פרסם המינהל האזרחי [נוהל חדש](#) ומפורט לכניסת פלסטינים למרחב התפר. נוהל זה, המשתרע על פני עשרות עמודים ו**[מצבי שורה ארוכה של תנאים](#)**, מסמכים והליכים בירוקרטיים הדרושים לקבלת היתר, הפך את הגישה לאדמה מזכות בסיסית מתוקף בעלות על הקרקע למאבק מתמשך על היכולת לקיים חיים. בינואר 2026 [דחה בג"ץ עתירה](#) שהגיש המוקד להגנת הפרט נגד הנוהל החדש, וקבע כי הפגיעה בזכויות החקלאים היא "מידתית ביחס לחובתו של המפקד הצבאי לשמור על הסדר והביטחון". נימוק זה משמש לא פעם את גופי המדינה הרשמיים להפרת זכויותיהם של הפלסטינים.

הפגיעה בענף הזית

משמעות ענף הזית לכלכלת הגדה המערבית

20 שנה

משך הזמן הדרוש להגעת
עץ זית לשיא תפוקה

כ-10 מיליון

עצי זית מניבים נטועים
ברחבי הגדה המערבית

מקור הכנסה

לכ-100,000 משפחות
פלסטיניות (נכון ל-2019)

כ-170 מיליון דולר בשנה

התרומה הכלכלית של
ענף הזית לכלכלת הגדה

כ-46 מיליון דולר

נזק לענף הזית בשנת 2025 לבדה
בשל המגבלות על המסיק

מקור: [OCHA](#),
[איגוד החקלאים הפלסטינים](#)
[ומשרד החקלאות הפלסטיני](#)

עצי הזית הם אחד ממקורות הפרנסה המרכזיים עבור עשרות אלפי משפחות בגדה. לפי OCHA, בשנת 2019 יותר מעשרה מיליון עצי זית בגדה המערבית סיפקו מקור הכנסה עיקרי או משני ל-80,000-100,000 משפחות פלסטיניות, ושווי של ענף הזית הוערך בשנים טובות בכ-160-191 מיליון דולר. מניעת גישה לאדמות ולמקורות מים, הרס תשתיות ועקירה של עצי זית – אם על ידי מנגנוני המדינה אם בידי מתנחלים – הופכים את מלאכת הגידול, הגיזום, החריש והמסיק לפעילות מסוכנת ולעיתים בלתי אפשרית.

בעונת המסיק שנפתחה מייד לאחר אוקטובר 2023 יותר מ-96,000 דונם של אדמות נטועות זיתים לא נמסקו בשל מניעת גישה מהחקלאים. אובדן היבול באותה שנה מוערך ביותר מ-1,200 טונות שמן זית – נזק של כ-10 מיליון דולר. גם בשנת 2024 נרשמה פגיעה קשה במסיק הזיתים: כשליש מחקלאי הזיתים בגדה לא הצליחו למסוק את יבולם. בשנה שלאחר מכן פעולות הצבא הישראלי ואלימות מתנחלים גרמו לענף החקלאות נזק בהיקף של 103 מיליון דולר, כ-45% מהם מענף הזית.

באוגוסט 2025, שבועות אחדים לפני תחילת עונת המסיק, עקר הצבא כ-3,000 עצי זית בכפר אל-מורייר, כפעולת ענישה קולקטיבית. הצבא, ששכר לצורך כך דחפורים פרטיים שהופעלו בידי מתנחלים, טען כי ההרס נעשה בתגובה לתקיפת מתנחלים בידי פלסטיני והגדיר את עקירת העצים "פעולת חישוף" לצורך ביטחוני. אולם העובדה שנעקרו גם עצים שאינם סמוכים לכביש שעליו נוסעים המתנחלים מדגימה כיצד מטרת הפעולה הייתה במידה רבה פעולת ענישה קולקטיבית, כפי שעולה גם מדבריו של אלוף הפיקוד עצמו, שהגדיר את עקירות העצים כ"פעולות עיצוביות".

מקרה זה מצטרף לאירועים נוספים של הרס שטחים חקלאיים והשמדת עצי זית שבוצעו הן בידי הצבא והן ביוזמת מתנחלים, בכפרים קוסרה, קריות, ובמוקדים רבים נוספים. גם באזור הכפרים דיר איסתיא וחארס נעקרו בנובמבר 2025, תוך כדי עונת המסיק, מאות עצי זית באזור ואדי קאנא ולצד הכבישים המשמשים את המתנחלים.

על פי נתוני בצלם המתבססים על מידע שנאסף מרשויות מקומיות באזור רמאללה, במהלך החודשים נובמבר ודצמבר 2025 ביצע הצבא הישראלי פעולות נרחבות של השחתה ועקירה של מטעי זיתים באזור. בכפר א-נבי סאלח, מצפון מערב לרמאללה, עקר הצבא בדחפורים כ-40 עצי זית. ב-15 בדצמבר 2025 נעקרו, ביוזמת הצבא, בין 350 ל-400 עצי זית מאדמות הכפר בודרוס. בכפר קיביה, מערבית לרמאללה, נהרסו שמונה דונמים ונעקרו כ-150 עצי זית. נוסף על כך, במהלך נובמבר 2025 עקרו כוחות ישראליים באמצעות דחפורים כ-2,000 עצי זית בכפר תורמסעיא, מצפון-מזרח לרמאללה, ככל הנראה עבור סלילת כביש להתנחלות שילה.

ענף הגפן

התפשטות המאחזים, אלימות המתנחלים ומניעת הגישה לאדמות מצד הצבא הובילה גם לפגיעה שיטתית בענף הגפן, המהווה מקור פרנסה מרכזי עבור אלפי משפחות, במיוחד באזור בית לחם ו**חברון**. דוגמה לכך היא **העיירה אל ח'דר**, שישראל מונעת מתושביה לגשת לכ-7,000 דונם של כרמים הנמצאים מעבר לגדר ההפרדה.

גם בעיירה חלחול, אחד ממוקדי ייצור הענבים ועלי הגפן המרכזיים בגדה, מתוארת **פגיעה רחבת היקף** ביכולת החקלאים לעבד את אדמותיהם ולשווק את תוצרתם. מאז אוקטובר 2023 הוקמו **מספר מאחזים חדשים** סביב אדמות חקלאיות השייכות לתושבי חלחול. המתנחלים במאחזים אלו מונעים גישה לאדמות שבהן נטועים זה שנים רבות כרמים מניבים, בין היתר **באמצעות אלימות ישירה כלפי החקלאים** המנסים להגיע לאדמותיהם.

על הפגיעה בענף הגפן ועל ערעור מעמד החקלאות כמקור פרנסה ורשת ביטחון כלכלית ניתן ללמוד מעדותו של ג'מיל אבו ריאן, בן 43 ואב לשישה, תושב אזור ואדי אל-ג'יף שמצפון לעיר חלחול:

"יש לי אדמה בשטח של 16 דונם, תשעה מהם באזור ראס אל-קאדי ושבעה בוואדי א-דור. מאז שנת 2009 ועד 7.10.2023 עבדתי בישראל, אבל כשפרצה המלחמה שללו לי את ההיתר. בגלל שאיבדתי את מקור הפרנסה שלי שכרתי 20 דונם באזור ורדאן בוואדי קבון, ושלושה דונם באזור ח'ירבת אל-קט [וואדי אל-אמיר] שבסמוך אליה הוקמה ההתנחלות כרמי צור. בכל האדמות האלה יש גפנים ושקדיות [...].

בחודש מאי 2025 המתנחלים הקימו מאחז רועים בכניסה לאדמה שלי באזור ראס אל-קאדי, וגם סגרו את הדרך באזור ואדי א-שנאר שממנה מגיעים לשאר האדמות שלי. הכשרת האדמות בראס אל-קאדי עלתה לי בערך 400,000 שקל. כדי לממן את זה מכרתי את האדמה שלי באזור אום א-ספא ב-100,000 דינר [קצת יותר מ-400,000 ש"ח]. בשנים 2023 ו-2024 בצרתי יותר משלושה טונות של ענבים, ובעונת קטיף עלי הגפן מכרתי תוצרת בכ-50 אלף שקל. בשנת 2025, אחרי שהאזור הוקף במאחזים והמתנחלים חסמו את דרכי הגישה לאדמות בשערי ברזל ובסוללות עפר ותקפו ורדפו אותנו בכל פעם שהגענו אליהן, איבדתי כ-60% מיבול הענבים, ולא הצלחתי גם להפיק שום הכנסה מעונת קטיף עלי הגפן. [...]

בחודש רמדאן האחרון הלכתי עם המשפחה שלי לאדמה שלי בוואדי א-דור, שנמצאת בשטח B. הותקפנו שם על ידי כ-25 מתנחלים, והם גנבו את הציוד החקלאי, כולל מכוונות הריסוס, ואפילו את המשחקים של הילד שלי הם גנבו. הם

תקפו אותנו, היכו אותנו, גירשו אותנו מהאדמה ואיימו להרוג אותנו אם נחזור לשם. מאז לא הצלחתי להגיע שוב לאדמה הזאת, כי בכל פעם שאנחנו מנסים להגיע לשם הצבא הישראלי עוצר אותנו וטוען שאלה אדמות מדינה [...]. השנה לא הצלחתי לגזום את הגפנים, לעשב, לחרוש את האדמה או לרסס את הגפנים. כל זה עלול לפגוע ביבול הענבים, למנוע ממני להפיק הכנסה מעונת קטיף עלי הגפן ואפילו להרוג את הגפנים". [לעדות המלאה](#)

רעיית צאן

קהילות הרועים הן מהאוכלוסיות הפגיעות ביותר במרחב, וענף הצאן הוא עבורן לא רק מקור הכנסה מרכזי אלא גם בסיס לקיום יומיומי. עוד לפני אוקטובר 2023 נאלצו קהילות אלו להתמודד עם צמצום מתמיד של שטחי המרעה, הגבלות תנועה, ואלימות והטרדות חוזרות ונשנות מצד מתנחלים וכוחות צבא, שהצטברו לכדי פגיעה כלכלית הרסנית. מאז אוקטובר 2023 הגבירה ישראל את דחיקתן של קהילות הרועים, ומקשה עליהם יותר ויותר לרעות את הצאן באופן סדיר.

גם אלימות מתנחלים כלפי רועי צאן התגברה מאז אוקטובר 2023, וחלה עלייה חדה בהיקף התקיפות ובעוצמתן. האלימות כוללת [תקיפות פיזיות](#) של רועים בנשק קר וחם, מניעת גישה לשטחי מרעה ולמקורות מים, פגיעה ברכוש, השחתת תשתיות ואף גניבת ציוד ובעלי חיים. במקרים רבים האלימות מתרחשת ללא התערבות החיילים שנוכחים בשטח, ובמקרים אחרים מדובר בפעולה משולבת של חיילים ומתנחלים. בשנים האחרונות התקיפות האלימות אינן מתבצעות רק בשטחים הפתוחים, אלא כוללות גם פלישות תדירות לשטחי המגורים של קהילות הרועים, השחתת רכוש ותקיפות של התושבים.

בשנים האחרונות התרבו הדיווחים על גניבות של עדרי צאן בבעלות פלסטינית, בעיקר באזורים כפריים ובקהילות רועים. מתחילת שנת 2026 ועד סוף מאי 2026 [תיעד](#) בצלם 17 מקרים של גניבת חיות משק ברחבי הגדה המערבית. כך למשל, באזור ראס עין אל-עוג'א בבקעת הירדן תועד רצף של [התנכלויות מצד מתנחלים](#) – כולל גניבת עדרים, אלימות ואיומים – אשר הוביל בסופו של דבר לעקירתן הכפויה של עשרות משפחות.

מחירה הממוצע של כבשה בגדה המערבית נע כיום בין 2,000 ל-4,000 שקלים, ושווי של עדר בן 100 כבשים עשוי להגיע בממוצע לכ-300,000 שקלים. עבור החקלאים, שרבים מהם שייכים לשכבות החברתיות המוחלשות ביותר, לגניבות עדרים יש השלכות כלכליות מרחיקות לכת. מלבד האיום המתמשך בגניבה, הסכנה המתמדת מאלימות המתנחלים והצבא משבשת את

היכולת לצאת עם העדרים למרעה ולכן מחייבת את הרועים לקנות מספוא, והופכת את גידול העדרים לעיסוק לא משתלם מבחינה כלכלית. בשל כל אלה, החזקת בעלי חיים לצורך פרנסה נעשתה מסוכנת וכמעט בלתי אפשרית, ורועים רבים שמשפחותיהם התפרנסו מרעיית צאן במשך דורות נאלצים למכור את עדריהם ולחפש מקור פרנסה חלופי.

הרס חממות

בשנת 2026 [הוציא המינהל האזרחי עשרות צווי הריסה](#) לחממות באזורי קלקיליה וטול-כרם. בכפר ג'יוס שממזרח לקלקיליה הוצאו צווי הפסקת עבודה ל-52 חממות, וכן עשרות צווי הריסה לחממות המצויות בקרבת גדר ההפרדה. חלק מהחממות נבנו כבר בתחילת שנות האלפיים, אך חרף השנים שחלפו מאז הקמתן הן הוגדרו "בלתי חוקיות" בשל היעדר היתרי בנייה. ב-7.5.2026 [תועדו כוחות ישראליים](#) מפעילים דחפורים שהרסו חממות של חקלאים באזור הכפר ברדלה בצפון בקעת הירדן כחלק מעבודות תשתית, תוך שהם מחריבים שטחים חקלאיים סמוכים.

חממות אלה, המאפשרות גידול אינטנסיבי של ירקות, מהוות תשתית חקלאית מרכזית ומקור הכנסה יציב עבור חקלאים רבים. המשמעות הכלכלית של הריסתן חמורה במיוחד: הקמת חממה כרוכה בהשקעה של כ-30,000 שקלים לפחות, ועשרות אלפי שקלים נוספים נדרשים להכשרת הקרקע. עבור משקי בית רבים מדובר במקור הכנסה מרכזי, ולעיתים יחיד. לפיכך, עבור מאות משפחות הריסת חממות אינה רק פגיעה ברכוש, אלא חיסול בפועל של אפשרות הקיום הכלכלית.

הגבלות תנועה והשפעתן על החנק הכלכלי

אחד המרכיבים המרכזיים המאפיין את חוויית החיים בגדה המערבית בשנים האחרונות ואת החנק הישראלי ההולך ומתהדק, ובמיוחד מאז אוקטובר 2023, הוא המגבלות הקשות שמטילה ישראל על תנועתם של התושבים הפלסטינים במרחב. נוסף על ההשפעות החברתיות והתרבותיות הנרחבות, מגבלות התנועה הן גורם מרכזי בפגיעה המתמשכת בכלכלת הגדה (להרחבה, ראו פרק ["הגבלות תנועה"](#)).

מחקר של [המכון הפלסטיני למחקר כלכלי ומדיניות \(MAS\)](#) ממרץ 2025 ניתח את ה"מס הסמוי" שמטילים המחסומים על הכלכלה הפלסטינית. על פי המחקר, מגבלות התנועה גורמות לאובדן של 191,146 שעות עבודה מדי יום. אובדן השעות מתורגם לעלות כלכלית ישירה של 2.8 מיליון שקל ביום, או 62.2 מיליון שקל בחודש. עוד הראה דו"ח המחקר כי השימוש בדרכים עוקפות מגדיל

משמעותית את עלויות הלוגיסטיקה והדלק, בהיקף המוערך ב-71,052 שקל ביום, המצטברים לכ-22.2 מיליון שקל בשנה. על פי הבדיקה של מכון MAS, מחוז שכס הוא אחד האזורים שבהם פגיעתה של מדיניות הכיתור היא הקשה ביותר. זמן הנסיעה הממוצע הנדרש כדי לצאת מהמחוז התארך ב-77.9% מאז אוקטובר 2023, תוספת של כ-42 דקות לכל נסיעה.

כך למשל תיאר איסמאעיל עודה, בן 41 ואב לשלושה, תושב מחנה הפליטים דיר עמאר ברמאללה ושותף בחנות לחומרי בניין בביתוניא, את הפגיעה הכלכלית ושיבוש שגרת החיים בצל מגבלות התנועה:

"עד 7.10.2023 לקח לי רק 20 דקות להגיע לרמאללה במוניות שירות ועלות הנסיעה הייתה שבעה שקלים. אבל מאז אוקטובר 2023 הדרך הישירה נסגרה על ידי הצבא והוטלו עוד ועוד הגבלות, ונאלצנו להשתמש בדרך חלופית. בהתחלה נסענו בדרך שעוברת דרך מרכז כפר ניעמה, שהאריכה את זמן הנסיעה והמחיר עלה לעשרה שקלים. במצב אופטימלי הנסיעה בדרך הזאת לוקחת 40 דקות, אם אין עומסי תנועה או מחסומים.

אחרי שנה בערך הצבא סגר גם את הדרך הזאת, ונאלצנו, כל תושבי הכפרים דיר עמאר, ביתילו וג'מאלא לנסוע דרך כפרים נוספים – ח'רבתא בני ח'ארתי, ואז בילעין, כפר ניעמה, דיר איבזיע, ביתוניא ומשם לרמאללה. המסלול הזה לקח לפחות שעה, ועלות הנסיעה עלתה ל-13 שקלים. המצב הזה נמשך עד 28.2.2026, אז הצבא סגר את השערים שהוא הציב בכניסות לכפרים דיר עמאר, ראס כרכר וח'רבתא בני ח'ארתי. שבועיים אחרי זה חלק מהשערים נפתחו, אבל השערים בדיר עמאר ובח'רבתא בני ח'ארתי נשארו סגורים.

לתושבים באזור שלנו נשארו שתי אפשרויות: הראשונה היא לקחת מונית שירות מתוך הכפר דיר עמאר עד לשער דיר עמאר (חמישה שקלים), ומשם להמשיך ברגל עד שער ח'רבתא בני ח'ארתי, ומשם לקחת רכב נוסף לרמאללה (עשרה שקלים). אבל ההליכה ברגל מסוכנת, כי לעיתים קרובות יש מתנחלים וחיילים בדרך, באזור עין איוב. האפשרות השנייה היא לנסוע בדרך שיבתין/ג'מאללה, אבל זאת דרך קשה – היא לא סלולה ואין בה תאורה, והיא גם משמשת לפסולת ולמחצבות. הנסיעה בה לוקחת בערך שעה וחצי ועולה 18 שקלים.

כיום אני מתקשה להגיע לעבודה בחנות שלנו בביתוניא. אני כבר לא יכול להגיע לשם כל יום, אלא רק פעם ביומיים, בגלל העלויות הגבוהות של הדלק והנסיעות הארוכות". [לעדות המלאה](#)

השלכותיו החברתיות של החנק הכלכלי

מנגנוני השליטה הכלכליים שפורטו לעיל מזינים זה את זה: שלילת אפשרויות תעסוקה מצמצמת הכנסות של משקי בית; חסימת גישה למשאבי טבע, מניעת פיתוח תשתיות ומגבלות תנועה פוגעות ביכולות הייצור והמסחר ומחלישות את המשק כולו; הפגיעה בענפי החקלאות מונעת הישענות על החקלאות לייצור מזון ולפרנסה בזמני משבר; והפגיעה בהכנסות הרשות הפלסטינית מערערת את יכולתה לספק שירותי חינוך, בריאות ורווחה. כך נפגעת יכולתה של החברה הפלסטינית לשמר תשתיות אחריות, להבטיח רציפות תפקודית ולתכנן את עתידה. צעדים שלובים אלו נושאים השלכות ומחירים כלכליים וחברתיים נרחבים.

אחת ההשלכות המיידיות של חנק כלכלי זה היא צניחה מהירה ברמת החיים בגדה המערבית. על פי [נתוני הבנק העולמי](#), שיעור העוני לטווח קצר זינק מ-12% לפני אוקטובר 2023 ל-28% באמצע 2024, ובמקביל החריפה הפגיעה ביכולתם של משקי בית לספק את צורכיהם הבסיסיים. משפחות רבות [נאלצות](#) לאמץ אסטרטגיות הישרדות שונות: צמצום הוצאות חיוניות, מכירת תכשיטי זהב, כניסה לחובות כבדים ואף הוצאת ילדים ממסגרות הלימוד וגיוסם למאמצים לפרנסת המשפחה. כך, הפגיעה הכלכלית מתורגמת במהירות לשחיקה יומיומית בתנאי החיים, בפרנסה, בביטחון התזונתי וביכולתן של משפחות פלסטיניות לתכנן את עתידן.

הפגיעה במערכת החינוך

פעולותיה של ישראל מאז אוקטובר 2023 הביאו לפגיעה קשה במערכת החינוך הפלסטינית בגדה המערבית, ושיבשו באופן חמור את נגישותם של בתי הספר לתלמידים הפלסטינים. מדיניות החנק שנוקטת ישראל הביאה לכך שכ-602 [אלף תלמידים](#) בבתי ספר ציבוריים נדרשו ללמוד מהבית עד שלושה ימים בשבוע בשל מגבלות התנועה, עיכוב תשלומי המשכורות לצוותים החינוכיים והשיבושים המתמשכים בפעילות מערכת החינוך.

תנאי ההעסקה של צוותי ההוראה נפגעו משמעותית: בעקבות הפגיעה בהכנסות הרשות, מרבית המורים, אנשי הסגל והעובדים התומכים מקבלים [פחות מ-60% משכרם](#) שלפני אוקטובר 2023. פגיעה זו בתנאי ההעסקה משליכה על יציבות המערכת ועל יכולתה לספק שירותי חינוך סדירים ואיכותיים.

השלכות הפגיעה במערכת החינוך אינן מוגבלות לטווח הקצר. [הבנק העולמי](#) מעריך את הנזק המצטבר מהפגיעה במערכת החינוך עד תחילת שנת 2025 בהפסדי הכנסה עתידיים בהיקף של כ-338 מיליון דולר, הנובעים מסגירת מוסדות חינוך והמעבר ללמידה מרחוק. בטווח הארוך,

הירידה במספר הבוגרים המיומנים צפויה לצמצם את ההון האנושי ולפגוע בגישה לשירותים ולמשאבים חיוניים, ולהעמיק את הפגיעות הכלכלית באוכלוסייה כולה.

הפגיעה במערכת הבריאות

מערכת הבריאות בגדה המערבית פועלת זה שנים תחת עומס קיצוני. החנק הכלכלי המופעל על הרשות הפלסטינית, בשילוב האלימות ומערך מגבלות התנועה, דרדר את התשתיות הרפואיות המשמשות את תושבי הגדה הפלסטינים לנקודת שפל היסטורית. תקיפות צבאיות גרמו לנזק פיזי ישיר לתשתיות ה**נאמד** ב-14.6 מיליון דולר. הגירעון העמוק בתקציב הרשות הפלסטינית מקשה עליה לממן את צורכי המערכת, ומוביל לכך שבמרבית המרכזים הרפואיים בגדה שבוע העבודה התקצר ביומיים. קיצור זה מושפע גם מהגבלות התנועה הרבות המוטלות על העובדים; בנוסף, במחסני התרופות קיים מחסור משמעותי בצידוד ובחיסונים חיוניים.

על פי נתונים ש**פרסם הארץ** ביוני 2026, החוב של משרד הבריאות הפלסטיני לספקים חיצוניים הגיע לכ-2.6 מיליארד שקל – כמעט כגובה תקציבו השוטף כולו לשנת 2025, העומד על 2.89 מיליארד שקל. המשמעות הכלכלית היא שמערכת הבריאות הפלסטינית פועלת תחת מצב של חדלות פירעון מתמשכת: גם כאשר מוקצים לה תקציבים שוטפים, חלק ניכר מהם נבלע בכיסוי התחייבויות עבר במקום ברכש תרופות, תשלום שכר, תחזוקת ציוד רפואי או הרחבת שירותים.

חוב זה יצר פגיעה רוחבית בשרשרת האספקה הרפואית. כמחצית החוב היא לבתי חולים פרטיים שמשרד הבריאות הפלסטיני מפנה אליהם חולים, וכמחציתו היא לכ-30 חברות לייצור וייבוא תרופות. לפי הדיווח, מתוך 1,260 סוגי תרופות שמשרד הבריאות הפלסטיני נהג לרכוש באופן קבוע, נותרו במחסניו 260 סוגי תרופות בלבד. ההון הנזיל של ספקי תרופות, הממשיכים לספקן על סמך התחייבות לתשלום עתידי, נשחק גם הוא ומקשה עליהם לממן רכישות מחו"ל. בתי החולים הפרטיים נגררים גם הם לקיצוצי שכר, גירעונות ועומס יתר בשל החובות הכבדים והבלתי משולמים שצברה הרשות הפלסטינית כלפיהם. כך הופכת הפגיעה בתקציב הציבורי למשבר שמחלחל אל כל מערכת הבריאות הפלסטינית.

המשבר התקציבי פוגע גם בכוח העבודה הרפואי ובזמינות השירותים. רופאים וצוותי סיעוד במגזר הציבורי מקבלים מחצית משכרם ואף פחות מכך, ובבתי החולים הממשלתיים ניתנים בעיקר טיפולים מצילי חיים, שאיכותם נפגעת בשל המחסור באנשי צוות רפואי, בתרופות, במוצרים מתכלים ובתחזוקה שוטפת.

טלעת זיאדה, בן 46 ואב לילדה, תושב הכפר מאדמא שבמחוז שכס, המכהן כיו"ר איגוד האחים והאחיות בבית החולים רפידיא בשכס, תיאר כיצד המשבר התקציבי משפיע ישירות על חיי היומיום של הצוותים:

"מאז שנת 2021 בערך אנחנו סובלים, כמו יתר עובדי המגזר הציבורי, מקיצוצים וניכויים בשכרם של עובדי הממשלה. תחילה נוכה 30% מהשכר, אחר כך 40% ולאחר מכן 50%. הניכויים והתשלום הלא סדיר של המשכורות נמשכים עד היום. [...] המשבר נמשך, העמיק והשתרש לאורך שנים רבות. הבעיה הקשה ביותר היא של העובדים שיש להם ילדים קטנים או סטודנטים באוניברסיטאות [שהם צריכים לתמוך בהם], או כאלה שלקחו הלוואות מהבנק. 90% מהעובדים לקחו הלוואות בנקאיות [...] כיום החזרת ההלוואות האלה, כשלא מקבלים שכר מלא, מכבידה מאוד על עובדי הממשלה, ובהם האחים והאחיות.

בכל פעם שדרשנו לקבל את המשכורות שלנו במלואן וללא ניכויים, והסברנו למשרד הבריאות את המצב הקשה שבו אנחנו נמצאים, התקבלה החלטה לצמצם את ימי העבודה בגלל חוסר יכולתה של הרשות [...] לשלם את המשכורות במלואן. תחילה צומצם יום עבודה אחד בשבוע, אחר כך יומיים, ולאחר מכן שלושה ימים [...].

מדי יום אני שומע את התלונות של העמיתים והעמיתות שלי בנוגע לקשיים הכלכליים, ועל חוסר היכולת שלהם להמשיך. הם קונים הכול בהקפה. כשנכנס חלק מהשכר, הם ממהרים לשלם את החובות שלהם למכולת, לקצב, לירקן ולאחרים, ואז שוב חוזרים לאותו מעגל של הלוואות וחובות מכל כיוון.

הבעיה לא מסתכמת רק במשכורות. גם עומס העבודה על עובדי מערכת הבריאות מייצר לחץ עצום. מספר העובדים הולך ופוחת. מאז תחילת משבר המשכורות של הרשות, הפסיקו גם לגייס עובדים חדשים. אצלנו בבית החולים רפידיא חסרים כ-30 אחים ואחיות. כבר שנים שאין תקנים חדשים, ואין מחליפים במקרים של פטירה או פרישה. במצב רגיל, היחס בין נותני השירות הרפואי למטופלים הוא אחד לארבעה. אבל כיום, בעקבות צמצום היקף העבודה, היחס הגיע לאיש צוות אחד על כל עשרים מטופלים.

[...] גם בציוד הרפואי יש אצלנו מחסור. חסרים למשל תמיסות עירווי וציוד רפואי חיוני נוסף, בגלל חובות של מיליארדי שקלים לחברות התרופות ולספקים. הספקים כבר לא יכולים להמשיך לספק לבתי החולים תרופות וציוד רפואי, כי הממשלה לא מסוגלת לשלם להם את הכסף שמגיע להם, בגלל החזקת כספי הרשות הפלסטינית בידי ישראל. יש מחסור בכל דבר בבית החולים, כולל בכוח אדם. חסרים סניטרים,

עובדי ניקיון ואנשי אבטחה, כי משרד הבריאות לא מסוגל לגייס עובדים חדשים. כל אלה מובילים להידרדרות מתמשכת ברמת השירות הרפואי, ומי שמשלם את המחיר הוא תמיד האזרח הפלסטיני". [לעדות המלאה](#)

אי-ביטחון תזונתי

בעקבות קריסת מקורות ההכנסה, שלילת היתרי העבודה, קיצוץ ועיכוב המשכורות לעובדי המגזר הציבורי, עליית יוקר המחיה והפגיעה בייצור החקלאי, נפגעה במידה ניכרת גישתם הסדירה של תושבים רבים למזון בכמות ובאיכות מספקות. ניטור השווקים החודשי של [תוכנית המזון העולמית \(WFP\)](#) משנת 2025 מצביע על התייקרות סל המזון ועל תנודתיות גבוהה בזמינות ובמחירים, המחריפה את פגיעותם של כלל משקי הבית, לרבות אלו המוחלשים. התוצאה של מגמה זו היא אימוץ נרחב של אסטרטגיות הישרדות, ובהן מעבר למזון זול ודל בערכים תזונתיים, צמצום המגוון התזונתי, דילוג על ארוחות, העמקת חובות לצורך רכישת מזון, והיסמכות על תרומות. על פי [ההערכות](#) של OCHA, בשנת 2024 כ-700,000 פלסטינים בגדה המערבית נזקקו לסיוע ברכישת מזון – זינוק של 17% בהשוואה לשנה הקודמת.

הפגיעה בביטחון התזונתי חריפה במיוחד בקרב קהילות חקלאיות וקהילות רועים, הנשענות במישרין על גישה לאדמות, למרעה ולשווקים כמקור קיום. נתוני ארגון המזון והחקלאות של האו"ם (FAO) מצביעים על כך שמשקי בית חקלאיים בגדה חווים שורה של פגיעות מצטברות בפרנסתם. על פי [נתוני \(DIEM\) Data in Emergencies](#) – כלי ניטור ייעודי לאיסוף נתונים על פגיעה בפרנסה ובמערכות מזון במצבי חירום – עיקר הפגיעה באוכלוסייה זו נובעת ממניעת גישה לאדמות ולשטחי מרעה, פגיעה בבטיחות ובחופש התנועה המגבילה את היכולת להגיע לשווקים, ועלייה חדה בעלויות התשומות החקלאיות. שילוב הפגיעות הזה מצמצם הן את היכולת לייצר מזון לצריכה עצמית והן את היכולת למכור תוצרת ולהבטיח הכנסה, ובכך דוחק קהילות חקלאיות למעגל של אי-ביטחון תזונתי ותלות גוברת בסיוע חיצוני.

לפי [סקר](#) שפרסם ה-FAO באוקטובר 2025, כ-34% ממשקי הבית החקלאיים בגדה המערבית סבלו מאי-ביטחון תזונתי בינוני או חמור. בתוך אוכלוסייה זו זוהו כ-20,300 משקי בית חקלאיים – כ-121 אלף נפשות – ככאלה הזקוקים לסיוע חירום בשל שילוב של אי-ביטחון תזונתי מוגבר, חשיפה לזעזועים וצורך בסיוע. [בסקר עדכני מדצמבר 2025](#), מספר משקי הבית החקלאיים הזקוקים לסיוע חירום זינק לכ-72,000 משפחות.

אי-הביטחון התזונתי בגדה מתבטא גם בהשלכות בריאותיות חמורות, בעיקר בקרב ילדים. על פי [תוכנית הסיוע ההומניטרי](#) של UNICEF, נכון לשנת 2026 כ-132,700 ילדים וכ-63,400 מבוגרים בגדה המערבית ובמזרח ירושלים זקוקים לסיוע תזונתי.

סחאב בראמכה, בת 56 ואם לחמישה מבורין, תיארה בעדותה גם את המחסור החמור במזון שממנו סובלת משפחתה:

"אני לוקחת הלוואות מפה ומשם כדי לקנות רק את המצרכים הבסיסיים ביותר. אני מבשלת רק פעם בשבוע, בימי שישי, ובשאר הימים אנחנו אוכלים מה שיש. אני מביאה קופסת חומוס קטנה, או קופסת לבן, ולחם ודברים כאלה. בלון הגז שלי נגמר לפני שבוע בערך ולא היה לי כסף לקנות חדש. נאלצתי להדליק אש על עצים. לשתי בצק ועשיתי לחם, שמתו עליו שמן וזאת מהמזווה של הבית, והאכלתי את הנכדים שלי ואת הבן שלי עבד א-רחמאן, בן 32, אשתו וארבעת ילדיהם – הגדול בן שבע, והקטן בן שנה וחצי, ואת הבן שלי פואד, אשתו והילדים שלהם. מה אני אעשה, אני לא יכולה להסתכל עליהם ועל הילדים שלהם כשהם רעבים.

פירות לא נכנסו לבית שלנו כבר מאז תחילת השנה. כשהנכדים שלי מבקשים פירות, אני אומרת להם שאקנה רק כשאקבל את המשכורת. וכשאני מקבלת את המשכורת, אני צריכה לשלם את החובות שלי למכולת, לאטליז ולחנות של בלוני הגז ולירקן, אז לא נשאר לי שום דבר, ואני חוזרת מחדש לקחת הלוואות מפה ומשם.

הנכדים שלי שומעים שהחברים שלהם אוכלים שווארמה, או המבורגר, ומבקשים לאכול כמוהם. אני אומרת להם: טוב, כשיהיה לי כסף אני אקנה לכם. מה אני אעשה, הם ילדים. וזה חוץ מהבקשות לבגדים. הם בגיל ההתבגרות ויש להם דרישות, הם עדיין ילדים ולא מבינים את המצב.

אני מנסה להישאר חזקה מולם, ומול הבנים שלי והנשים שלהם, אבל כשאני שמה את הראש על הכרית בלילה אני בוכה בכאב, בלי הפסקה, עד שאני נרדמת מעייפות". [לעדות המלאה](#)

ד. הרס חברתי ופוליטי

מבוא

מאז הקמתה נטתה ישראל להציג כל התארגנות פלסטינית פוליטית, חברתית או קהילתית, ובייחוד כזו המבטאת תביעה לזכויות קולקטיביות ולאומיות, כאיום ביטחוני וכערעור על הסדר הפוליטי שישאל מבקשת לכפות. בהתאם לכך הפעילה ישראל מגוון אמצעים כדי להגביל התארגנויות אזרחיות ולפרק אותן, בדרך כלל תחת הצדקות "ביטחוניות". צעדים אלו ערערו את התנאים הבסיסיים המאפשרים קיום של חברה בעלת מוסדות, הנהגה, זיכרון משותף ויכולת לפעולה פוליטית, וכן תביעה ומימוש של זכויות בסיסיות. בהדרגה, הם הלכו ודחקו את הפלסטינים לקיום פרגמנטרי החשוף לחלוטין לאלימות המשטר הישראלי.

עם כיבוש הגדה ב-1967 אימצה ישראל פרשנות לפיה [תקנות ההגנה \(שעת חירום\)](#) שנחקקו על ידי שלטונות המנדט הבריטי לצורך ניהול האוכלוסייה הפלסטינית, חלים בשטח שנכבש. תקנות אלו אפשרו לישראל להוציא אל מחוץ לחוק "כל חבר (קבוצת) בני אדם [...] הממליץ, מסית, או מעודד בחוקתו או בתעמולתו [...] גרימת שואה או בוז, או הסתה לאיבה, כלפי ממשלת ישראל או שר משריה בתפקידו הרשמי", באמצעות הכרזה עליהן כהתאחדויות בלתי מותרות. באוגוסט 1967 ביסס הצו הצבאי בדבר ["איסור פעילות הסתה ותעמולה עוינת"](#) (צו מס' 101) הגדרות רחבות ומעורפלות למונחים כמו "הסתה" ו"תמיכה בארגון עוין", וישראל מתבססת עליהן עד היום על מנת לאסור השתתפות בהתארגנות חברתית או פוליטית שאינה נתונה לפיקוחה ולשליטתה. איסור זה מוחל גם על התארגנויות ללא השתייכות או הזדהות מפלגתית ברורה, ובהן יוזמות עממיות, איגודים מקצועיים, ועדי הורים וועדי עובדים.

לאורך השנים הורחב היקף ההפללה באמצעות [צווים צבאיים נוספים](#), אשר ביססו את סמכותה של מערכת המשפט הצבאית לעצור (לעיתים קרובות תוך שימוש במעצר מנהלי ללא משפט), לכלוא ובתקופות מסוימות אף [לגרש](#) פלסטינים משטח הגדה בגין השתתפות בפעילות פוליטית. בשנת 2016 חוקקה ישראל את ["חוק המאבק בטרור"](#), הנשען על [הגדרות מרחיבות](#) למונחי מפתח כגון "ארגון טרור", "חבר בארגון טרור" ו-"מעשה טרור", המאפשרים הפללה רחבה של יחידים וארגונים פלסטיניים. "ארגון טרור" מוגדר בחוק זה, בין השאר, כ"חבר בני אדם בתבנית מאורגנת ומתמשכת, שפועל, במישרין או בעקיפין, כדי לסייע לארגון [טרור אחר] [...] ובלבד שהוכרז ארגון טרור". הגדרה זו מרחיבה מאוד את מעגל ההפללה, שכן היא אינה מחייבת מעורבות ישירה בפעילות אלימה ואף לא בפעילות פוליטית מוצהרת. כך למשל, עמותה שכל מטרתה היא חלוקת מזון ובגדים למשפחות נזקקות עלולה להיכלל בהגדרה זו אם היא תומכת,

ולו בעקיפין, בפעילותו של גן ילדים המופעל על ידי חמאס ברצועת עזה. מנגנון זה מאפשר לישראל למתוח את גבולות ההפללה כמעט ללא הגבלה, ולהחילם על רשת הולכת ומתרחבת של ארגונים, מוסדות ויחידים. מתוקף אותו חוק, ב-2021 הכריז שר הביטחון דאז, בני גנץ, על [שישה מהבולטים בארגוני החברה האזרחית](#) הפלסטינים – ובהם ארגון זכויות האדם הוותיק אל-חאק, המתעד הפרת זכויות אדם בקרב הפלסטינים, איגוד ועדות הנשים הפלסטיניות והסניף הפלסטיני של האגודה הבינלאומית לזכויות הילד (DCI-P) – כעל "ארגוני טרור". [מספר תיקונים](#) ל"חוק המאבק בטרור" שכנסת ישראל מקדמת מאז אוקטובר 2023 נועדו [להרחיב אף יותר את היקף ההפללה](#), בפרט בעבירות ביטוי כגון עבירת תמיכה בארגון טרור. במקביל, במסגרת [תיקונים אלה](#) הוצע לבטל את מנגנון הפיקוח של הפרקליטות על פתיחת חקירות בעבירות ביטוי לפי החוק.

בעזרת אמצעים אלו ואחרים, בין 1967 ל-2019 הוציאה ישראל אל מחוץ לחוק [יותר מ-411](#) התארגנויות פוליטיות, ובהן כלל המפלגות הפלסטיניות הגדולות, וכן שורה ארוכה של ארגוני חברה אזרחית והתארגנויות עממיות וקהילתיות. מאז ועד היום, די בקשר של יחיד או קבוצה לאחת מהן כדי שישראל תרדוף אותם בשיטתיות ותפעיל נגדם אלימות קיצונית, בנימוק חובק כול של ["מאבק בטרור"](#).

נוסף על השימוש בתקנות לשעת חירום, בצווים ובחקיקה, מאז 1967 מתערבת ישראל באופן ישיר ואגרסיבי במרחב הפוליטי המקומי, למשל בעזרת סחיטה, איומים ואף [הדחה](#) ישירה של ראשי ערים וחברי מועצות מקומיות המסרבים להיכנע לתכתיבי המשטר הישראלי. במקביל, ישראל מנהלת שגרה של מעקב, התערמות, איומים וסחיטה של פעילים פוליטיים, חברתיים וקהילתיים, המתבססת פעמים רבות על מידע שנאסף בעזרת מערכות חודרניות [לניטור ולמעקב](#) ועל שגרה של חיפוש במסמכים אישיים, החרמה של מכשירי טלפון וחיפוש ברשתות חברתיות שמבצעים חיילים בנקודות שונות ברחבי הגדה. במקביל, מדכאת ישראל את ההפגנות השבועיות שמקיימות קהילות פלסטיניות שונות ברחבי הגדה, על פי רוב באמצעים אלימים ואף קטלניים. אמצעים אלו ואחרים מופעלים לצד ובשיתוף [פרויקט הכליאה](#) הישראלי. היקפיו של פרויקט זה הופכים את המאסר למציאות הנוגעת לכל בית פלסטיני, ובמסגרתו נעצרו ונכלאו מרבית חברי המנהיגות והפעילים הבולטים בגדה המערבית לאורך השנים. כל אלה מעבירים לתושבי הגדה מסר ברור: כל ניסיון התנגדות למשטר הישראלי ייענה בדיכוי אלים שהשפעותיו עשויות להיות הרסניות.

בחסות הפרויקט הציוני, שפעל מראשיתו לייהד את המרחב וכנגזרת מכך למחוק בשיטתיות את עברו הפלסטיני, מנהלת ישראל מתקפה מתמשכת על המרחבים שבהם מתגבשת תודעה פוליטית וחברתית פלסטינית, ובהם אוניברסיטאות, בתי ספר ומרכזים דתיים, תרבותיים וקהילתיים. ישראל מפלילה באופן עקבי כל סממן של זהות פלסטינית. כך למשל, הצגת דגל פלסטין במרחב הציבורי היא עילה להטרדה ואף למעצר בידי הרשויות הישראליות, המציגות זאת בעקביות כסמל של הסתה לטרור נגד ישראל.

כחלק ממאמצי להכחיש את הגירוש ההמוני שביצעה במהלך הנכבה ב-1948 ואת [מעמד הפליטות המגיע לפליטים](#), מגדירה ישראל יוזמות תרבותיות וחינוכיות העוסקות בזיכרון הנכבה [כפעילות עוינת](#), מפלילה אותן ופועלת למניעתן בכל מרחבי שליטתה. בד בבד היא מנהלת מתקפה עיקשת על סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים הפלסטינים, אונר"א (UNRWA), אשר מתפקדת מאז היווסדה כגוף המרכזי המספק חינוך, בריאות, תעסוקה ושירותים חברתיים לפליטים הפלסטינים. אמצעים אלו ואחרים משרתים את ישראל לא רק להצדקת השלילה המוחלטת של הזכויות וההגנות המגיעות לאוכלוסיית הפליטים לפי הדין הבינלאומי, ובראשן זכות השיבה, אלא גם ככלי לדה-לגיטימציה של הנרטיב ההיסטורי הפלסטיני.

פרק זה מציג את דפוסי הפעולה שמפעילה ישראל נגד היחיד, הקהילה והקולקטיב הפלסטיניים בגדה המערבית: מההגבלות הדרקוניות על חופש הביטוי של הפרט, דרך הפגיעה בחופש ההתארגנות של קבוצות ורדיפה של ארגונים אזרחיים ופוליטיים, ועד להרס המרחבים הקהילתיים, החינוכיים, התרבותיים והדתיים המחזיקים בתפקיד מרכזי בהעברה בין-דורית של זיכרון, שיח וזהות פלסטינית. הרס זה הפך גלוי במיוחד מאז השבעת ממשלת הימין ב-2022, וביתר שאת מאז אוקטובר 2023 – למשל בחזרה התכופה על הקביעה כי "[אין דבר כזה עם פלסטיני](#)"; במתקפה חסרת התקדים על כל סממן זהות פלסטיני במרחב הציבורי; בקמפיין שהובילו [מועצות אזוריות וארגוני מתנחלים](#) להצפת הגדה המערבית בדגלי ישראל, במגיני דוד ואף בשלטי חוצות של מטה המתנחלים "[נלחמים על החיים](#)", הנושאים את הכיתוב "אין עתיד בפלסטין" בערבית; ובהחרפת המאבק נגד UNRWA, ושיאו בהעברתם של [שני חוקים](#) שאוסרים ומגבילים דרמטית את פעילות הסוכנות באוקטובר 2024. כל אלה הם המשך ישיר לדיכוי אתני-לאומי בן כשמונה עשורים, אשר תוצאותיו המצטברות מאפשרות כיום גרימת הרס חברתי-פוליטי במובנו העמוק: חיסול התנאים המאפשרים קיום של קולקטיב פלסטיני בעל זיכרון, נרטיב, זהות ועתיד.

פגיעה בחופש ההתארגנות

בשנת 2016 חתם שר הביטחון דאז, אביגדור ליברמן, בהמלצת השב"כ, על צו המכריז על "אל-חראכ א-שבאבי" כהתאחדות בלתי מותרת בישראל, בהתאם לתקנות ההגנה לשעת חירום, וישראל [אסרה](#) על פעילותו בטענה שמומן ונוהל על ידי חיזבאללה ואיראן. בתקופה העוקבת עצרה ישראל והכניסה למעצר מנהלי שורה של [פעילים פלסטינים צעירים](#) אשר היו מזוהים, לדבריה, עם אותו ארגון. אולם בפועל לא היה מדובר כלל בארגון. המונח "אל-חראכ א-שבאבי" תיאר אז אוסף של פעילויות חברתיות או פוליטיות עצמאיות, שאותן הובילו קבוצות שונות ונפרדות של צעירים פלסטינים הממוקמים על ספקטרום נרחב של השתייכויות פוליטיות ומיקומים גיאוגרפיים (ברחבי הגדה, ואף בנגב המערבי בתוך ישראל). אל-חראכ א-שבאבי, אם כן, הוא תופעה פוליטית-חברתית ולא ארגון ספציפי.

המקרה של "אל-חראכ א-שבאבי" משקף את מדיניות ההפללה השיטתית שישראל נוקטת כלפי ההתארגנויות העממיות והקהילתיות הפלסטיניות הפועלות בגדה המערבית מאז 1967. מדיניות זו כוונה לאורך השנים נגד רבות מהמסגרות שבאמצעותן התארגנו תושבי הגדה המערבית לתמיכה באוכלוסיות הפגיעות ביותר בפני אלימות המשטר הישראלי בקהילות השונות. בהקשר זה, מייד לאחר האינתיפאדה הראשונה הוציאה ישראל את הוועדות העממיות הפלסטיניות [אל מחוץ לחוק](#) בטענה לקשרים עם ארגוני גרילה פלסטיניים בלתי חוקיים, ובהם פלגים של אש"ף.

הוועדות העממיות קמו במהלך שנות השבעים והשמונים בגדה המערבית וברצועת עזה בהתבסס על רשת של יוזמות קהילתיות שהחלו לפעול לאחר 1967. לצידן החלו לפעול שורה ארוכה של [ארגוני נשים, ארגוני פועלים, איגודי עובדים ואגודות מקצועיות](#), שסייעו לקהילות הפלסטיניות להתמודד עם בעיות היומיום, ובהן גם עם האלימות וגזל האדמות של המשטר הישראלי. התארגנויות אלו ואחרות הפעילו בתי ספר חלופיים בזמן שישראל השביתה את מערכת החינוך, הקימו קואופרטיבים, מערכי עבודה חקלאית וייצור מקומי, הפעילו מערכי סיוע וחלוקת מזון לתושבים וסיפקו הגנה ומשאבים לעובדים הפלסטינים, בין השאר עבור אלה שיצאו לעבוד בישראל ללא זכויות עובדים בסיסיות. מטרתן של ההתארגנויות הייתה, בין השאר, לשמש מערך של חלופות קהילתיות לתלות החיצונית בישראל ולקשור בין מצוקות היומיום של תושבות ותושבי הקהילות הפלסטיניות למבנה משטר הכיבוש הישראלי, ומתוך כך – בינם ובין הרציונל של המאבק הלאומי הפלסטיני.

התארגנויות אלו מילאו תפקיד מרכזי בחיים החברתיים-כלכליים של תושבי הגדה המערבית ובחתימה לעצמאות פוליטית, כלכלית ולאומית, ובהתאם לכך לקחו חלק פעיל בהובלת המרי האזרחי רחב ההיקף של האינתיפאדה הראשונה בשנות השמונים דרך שביתות, חרם על סחורות ישראליות וסירוב לשלם מיסים. אולם משרד הביטחון הישראלי סימן אותן כאיום על השלטון הישראלי, [וטען](#) כי יש להן "מטרה כפולה: לכפות באמצעים אלימים על האוכלוסייה את הוראות אש"ף ומנהיגי ההתקוממות, ולערער את הרשויות הישראליות [...] וליצור מנגנונים חלופיים במקומן". באותה תקופה החזיקה ישראל יותר מ-200 מחברי הוועדות במעצר מנהלי, וגירשה נוספים משטחי הגדה ורצועת עזה.

במקביל לדיכוי ההתנגדות העממית של האינתיפאדה הראשונה בעזרת שימוש באמצעים אלימים, ניסתה ישראל לכפות על תושבי הכפרים הפלסטיניים הנהגה מקומית אלטרנטיבית. הדוגמה המובהקת ביותר לכך הייתה המקרה של ["אגודות הכפרים"](#) – קבוצות תושבים, אשר נתמכו בידי ישראל בהתבסס על ההנחה כי ניתן לחזק את הנאמנות המקומית הקהילתית של תושבי השטחים הפלסטיניים על חשבון מחויבותם לתנועה הלאומית הפלסטינית. לכפרים שהצטרפו לאגודות הבטיחה ישראל טובות הנאה בדמות גישה למשאבים יקרי ערך, כמו אישור נרחב לאיחוד משפחות, הנחת תשתיות מים וחשמל וסלילת דרכים בשטחי הכפר.

המעבר מאגודות וועדים לארגוני חברה אזרחית

הסכמי אוסלו והקמת הרשות הפלסטינית ב-1994 האיזו מעבר של ההתארגנויות הפלסטיניות משיח של שחרור והתנגדות לשיח של בניית מדינה. גורמים בוועדות העממיות השתלבו במנגנוני הרשות, ורבות מהוועדות צמצמו את פעילותן או שהוסבו לארגוני חברה אזרחית לא-ממשלתיים (NGOs). אלה נדרשו לעיתים קרובות [לרכך את אופיים הפוליטי](#) כדי להתאים עצמם למסגרות מימון ותמיכה בינלאומיות. עם זאת, קבוצות של פעילים המשיכו להניע [מאבקים מקומיים](#) במסגרת הוועדות העממיות, למשל נגד גדר ההפרדה, המאחזים וההתנחלויות, וכן יוזמות [לשמירה ולהגנה](#) על קהילות הסובלות מאלימות מתנחלים.

ישראל, מצידה, פועלת להפללתם ולחיסול פעילותם של מנגנונים אזרחיים אלו ומשתמשת באיומים על מנת להרתיע פלסטינים מלקחת חלק בפעילויות אזרחיות, חברתיות ופוליטיות. כך משתקף גם [ממצאיו החוזרים](#) של מונדר עמירה, ששימש לאורך השנים האחרונות כיו"ר הוועדות העממיות וכמנהל הוועד של מרכז הנוער במחנה הפליטים עאידה בבית לחם, מרכז שהיה חשוף לאלימות הצבא הישראלי במהלך השנים האחרונות. על פי דיווח בהארץ, ב-2021 קצינה בכירה במנהל האזרחי, ראשת מנהלת התיאום והקישור של אזור בית לחם, [איימה על עמירה](#), טענה שהוא "תחת המעקב שלה" ושלחה לו תצלום שבו הוא נראה לוחץ יד לחייל, בדרישה שיפסיק את "ההסתה בשטח וברשת". עמירה אמר כי התצלום הגיע לידיהם של אנשי ביטחון פלסטינים, אף שלא הפיץ אותו בעצמו.

במשך עשורים, וביתר שאת מאז שנות האלפיים, [מנהל](#) המשטר הישראלי על זרועותיו השונות פשיטות חוזרות ונשנות על משרדים של ארגוני חברה אזרחית בגדה המערבית, עוצר עובדים פלסטינים, מונע את יציאתם לחו"ל, משגר כלפיהם איומים ומנהל קמפיין דה-לגיטימציה נרחב שנועד לפגוע ביכולתם לפעול בזירה הבינלאומית. במקביל, בשנים האחרונות ישראל מצמצמת בהדרגה את נוכחותם של עובדים בארגוני סיוע ופיתוח בינלאומיים הפועלים במרחב, באמצעות שלילת היתרי כניסה ואשרות שהייה, עיכוב וסירוב לחידושן. המשותף לששת הארגונים הפלסטינים שהוכרזו על ידי שר הביטחון דאז גנץ כארגוני טרור הוא התמקדותם בתיעוד ובהנגשה של מידע על הפרות זכויות אדם כלפי פלסטינים בשטחים ובהגשת סיוע לנפגעים: [א-דמיר](#) מציע סיוע משפטי לאסירים, אוסף נתונים על מאסרים ומעצרים מנהליים ופועל נגד עינויים; [אל-חאק](#) מתעד הפרת זכויות אדם של פלסטינים בשטחים; והסניף הפלסטיני של האגודה הבינלאומית לזכויות הילד ([DCI-P](#)) מבצע מעקב אחרי הרג ילדים, מעצרים שרירותיים, עינויים, הודאות בכפייה ומשפטים לא הוגנים של ילדים. שלושת הארגונים הנוספים היו איגוד ועדות העבודה החקלאיות ([UAWC](#)), איגוד ועדות הנשים הפלסטיניות ([UPWC](#)) ומרכז המחקר [ביסאן](#). בהמשך אותה שנה נחשף כי הצבא [פרץ לטלפונים](#) של שישה פעילי זכויות אדם פלסטינים – שלושה מהם עובדי הארגונים שהוגדרו "ארגוני טרור" – בעזרת תוכנת פגסוס, המאפשרת גישה חופשית למצלמת הטלפון, למיקרופון ולהודעות הטקסט שנשלחות אליו ומתקבלות בו.

[תחקיר עיתונאי נרחב](#) מ-2024 מצא כי במשך כמעט עשור, מאז הצטרפותה של מדינת פלסטין לבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג (ICC) ב-2015, הפעילה ישראל צוותים ייעודיים באמ"ן, בשב"כ, במוסד, במשרד המשפטים, במשרד החוץ ובמשרד לעניינים אסטרטגיים במטרה לעקוב אחרי חקירת ICC בעניין פשעי מלחמה בשטחים, לצפות מראש אילו חומרים מוגשים לתובעת, לערער את אמינותם ולסכל או לעכב את התקדמות ההליך. לפי התחקיר, לצד אלה הפעילה ישראל גם לחץ אישי ואיומים על התובעת במטרה לעצור את החקירה. חלק ניכר מהמאמץ הזה הופנה כלפי ארגוני חברה אזרחית פלסטיניים שעסקו בבניית התשתית הראייתית להליכים, ובהם אל-חאק, אל-מיזאן ו[המרכז הפלסטיני לזכויות אדם](#) (PCHR), אשר הגישו חומרים על התרחבות ההתנחלויות, הריסות בתים כאמצעי לענישה קולקטיבית, ועדויות על הפצצות ברצועת עזה ועל התנהלות בעייתית של בכירים ישראלים. מלבד הפגיעה בלגיטימיות של הארגונים, צעדים אלו הביאו לפגיעה ביכולתם לגבות עדויות, ואף פגעו בפרטיותם ובביטחונם של העדים: "אנשים מפחדים להגיש תלונה [ל-ICC] או להזכיר את השם שלהם, כי הם מפחדים מרדיפה, לאבד היתרי כניסה מהצבא", מסר לעורכי התחקיר חמדי שקורה, משפטן ותיק ב-PCHR. "אדם מעזה שיש לו חולה סרטן במשפחה מפחד שייקחו לו את ההיתר וימנעו את הטיפול שלו, כי דברים כאלו קורים".

אוקטובר 2023 ואילך: שיא בהתנכלות להתארגנויות ולארגונים, סגירה מואצת של

ארגוני חברה אזרחית

מאז אוקטובר 2023 החריפה ישראל את המתקפה כמעט על כל צורה של התארגנות והתאגדות פלסטינית בגדה המערבית. התארגנויות עממיות וקהילתיות וארגונים הפועלים להגנה על עובדים, על נזקקים ועל [ילדים](#) היו נתונים מאז לפשיטות תדירות במיוחד על משרדיהם, לסגירה כפויה, להתנכלות שיטתית ולמעצר של עובדים, מתנדבים ופעילים ללא כל עילה. ב[אפריל 2025](#), למשל, סגרו כוחות ישראלים את משרד הפדרציה הכללית של האיגודים המקצועיים הפלסטיניים במזרח ירושלים ועצרו את מזכיר המשרד, פאוזי שעבאן. בחודש שלפני כן מנעה ישראל בחירות לחברי הוועד המנהל של הפדרציה ולראשות כמה מאיגודי העובדים. חודשים אחדים לאחר מכן, ב[אוקטובר 2025](#), פרצו כוחות ישראלים את דלתות משרדי הפדרציה בשכם, השחיתו את המשרדים ובזזו מהם ציוד.

אחמד דוויכאת, בן 50 ואב לארבעה, תושב העיר שכם, סיפר בעדות שמסר לבצלם כיצד במהלך 2026 סגרה ישראל את עמותת מדיד, שאותה ייסד ב-2010 עם תושבים נוספים כדי להעניק סיוע לנשים, לילדים, לאנשים עם מוגבלויות ולמשפחות נזקקות:

"בהתחלה עסקנו בעמותה במתן שירותי ייעוץ ותמיכה נפשית. עם הזמן שמנו לב שהסיבה המרכזית למצוקה של מרבית מקבלי השירותים היא כלכלית, ולכן

הרחבנו את פעילותנו והוספנו סיוע הומניטרי וצדקה, מתוך תפיסה של ערבות הדדית וסולידריות חברתית. [...] העמותה מעניקה סיוע לנשים, לילדים, לאנשים עם מוגבלויות ולמשפחות שאין להן מפרנס. אנו מחלקים סלי מזון שכוללים מוצרי יסוד, ובהם אורז, סוכר, עדשים, שמן ומוצרים נוספים, וכן בגדים לקראת החגים ובתחילת שנת הלימודים. אנחנו מפעילים גם תוכנית לחלוקת ילקוטים חדשים וציוד לימודי לתלמידים נזקקים, ותוכנית לחלוקת בשר לחג הקורבן למשפחות עניות.

[...] ב-14 במאי 2026 הצבא פשט על משרדי העמותה. [...] [לאחר מכן] נכנסתי למשרד וראיתי שהחיילים הפכו את תכולתו. הם החרימו ארבעה מחשבים ניידים, מחשב נייד, התקני אחסון [דיסק-און-קי] וארבעה פנקסי קבלות וגם כ-70,000 שקלים במזומן. חלק מהכסף נועד להוצאות עבור יתומים, חלקו היה כספי תרומות שיועדו לרכישת בשר לחג הקורבן, שגיוס התרומות עבורו עדיין היה בעיצומו, וחלק נוסף נועד להוצאות השוטפות ולמקרי חירום של העמותה. כל הסכום הוחסר. ראיתי כמה צווים שנתלו על דלת הבניין בעברית ובערבית, ובהם הוראה צבאית על סגירת העמותה. בצווים נטען כי העמותה מעניקה שירותים לארגון בלתי חוקי, מקבלת כספים מארגון בלתי חוקי, עושה שימוש בנכסי ארגון בלתי חוקי, מחזיקה ברכוש המשמש לייצור אמצעי לחימה ומקבלת כספים מסחר בנשק.

הייתי המום כשקראתי את הדברים. אינני מבין כיצד אפשר לייחס לנו האשמות כאלה. אם יש בהן אמת, מדוע לא עוצרים אותנו? אני יו"ר הוועד המנהל והמנהל בפועל של העמותה זה שנים אחדות. לעמותה יש ועד מנהל, אספה כללית ומבנה ארגוני מסודר, ופעילותה מוכרת היטב בכל העיר. כל מטרתנו היא לסייע לנזקקים ולהקל, ככל יכולתנו, על מצוקתם היומיומית.

סגירת העמותה פוגעת בילדים, בנשים ובמשפחות שאין בהן מפרנס, ובאנשים עם מוגבלויות הנסמכים על עמותות אלו, שהם מבין האוכלוסיות הפגיעות ביותר. יש אנשים שמגיעים אלינו ברגל, לאחר שהלכו מרחקים ארוכים, רק כדי לקבל מנה חמה עבור ילדיהם ובני משפחותיהם. אנשים מגיעים מכפרים וממחנות פליטים ומבקשים סיוע, ולו ארוחה חמה כמו שקרה במהלך חודש רמדאן. [...] איש לא חמק מהשפעות המלחמה. משפחות רבות, שבעבר חיו ברווחה יחסית וביציבות, הידרדרו לעוני לאחר שאיבדו לחלוטין את מקור פרנסתן. רבים מהעובדים שהועסקו בישראל או בגדה ואיבדו את עבודתם ולא הצליחו למצוא מקור פרנסה חלופי. גם עובדי הרשות, שאינם מקבלים את מלוא שכרם זה שנים, הפכו לקבוצה חדשה שנזקקה לעזרתנו. אנחנו אובדי עצות, ולא יודעים איך להביא לביטול ההחלטה הזו." [לעדות המלאה](#)

במקביל להרחבת הפגיעה בארגוני הסיוע ובעמותות ביצעה ישראל [מעצרים נרחבים](#) מתמיד של פעילים ומגיני זכויות אדם, וקיימה פשיטות תדירות על משרדים של ארגוני חברה אזרחית בגדה ובמזרח ירושלים, שכללו הסבת נזק נרחב לרכוש ומעצר שרירותי של עובדים. ב-17.9.2024, בשעה 5 לפנות בוקר, פשטו חיילים על ביתה של [תחריר ג'אבר](#), מנהלת איגוד ועדות הנשים הפלסטיניות (UPWC). שבועיים לאחר מכן, ב-1.10.2024, פשטו חיילים על מטה האיגוד בעיר אל-בירה, החרימו רכוש והוציאו צו סגירה למקום. בתחילת דצמבר 2025, לאחר שבועות של [הטרדות והסתה פומבית](#) מצד מתנחלים ונציגיהם, פשטו כוחות ישראלים על משרדי איגוד ועדות העבודה החקלאיות (UAWC) באל-בירה ובחברון, המספקים תמיכה לקהילות ולחקלאים פלסטינים המתמודדים עם אלימות המשטר הישראלי. [דנוח](#) כי במסגרת הפשיטה, חיילים עיכבו במשך שעות את העובדים כשהם כפותי ידיים ומכוסים עיניים, עצרו שמונה מתוכם, השחיתו והחרימו ציוד ואטמו את דלתות הכניסה הראשיות למשרדים.

בספטמבר 2025 הטילה ממשלת ארצות הברית [סנקציות](#) משתקות על שלושה ארגוני זכויות אדם פלסטיניים – אל-חאק, אל-מיזאן ו-PCHR – בשל [מעורבותם הישירה](#) בחקירות בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג. חלק מהארגונים [דיווחו](#) שכתוצאה מכך חשבוניות הבנק שלהם נסגרו, כך שנמנע מהם לחלוטין לקבל מימון ולשלם משכורות לעובדיהם. באפריל 2026 [הודיע](#) הסניף הפלסטיני של האגודה הבינלאומית לזכויות הילד (DCI-P) על הפסקת פעילותו.

דיכוי הפגנות ומחאה לא אלימה

עם כיבוש השטחים ב-1967 הוחל הצו הצבאי בדבר "איסור פעילות הסתה ותעמולה עוינת" ([צו מס' 101](#)), הקובע כי כל התקהלות ש"ניתן לפרשה כמדינית" ומונה יותר מעשרה אנשים, בין שהיא מתקיימת במרחב הציבורי ובין שהיא מתקיימת במרחב הפרטי, מחייבת קבלת היתר מהמפקד הצבאי. מאז מונעת ישראל את קיומן של [הפגנות לא אלימות](#) בגדה המערבית, למשל באמצעות [הוצאת צו "שטח צבאי סגור"](#) עבור אזור שבו מתוכננת הפגנה, ללא צורך בכל הצדקה רשמית. בנוסף, ישראל עוצרת באופן שיטתי דמויות פוליטיות שמזוהות עם ארגון המחאות והובלתן, וכוחות הצבא משתמשים [בקביעות](#) באמצעים קיצוניים, ולעיתים קרובות גם קטלניים, לפיזור הפגנות. השימוש המתועד של הצבא במונח ["מסית מרכזי"](#), המעוגן בהוראות הפתיחה באש, מדגים את התפיסה המערכתית המעודדת הפעלת כוח בלתי מידתי נגד מפגינים: "המסית המרכזי" הוא מי שהחיילים מזהים כדמות מרכזית בהובלת ההפגנה. במטרה לפזר אותה, מתיר הצבא להפעיל אמצעים קטלניים גם כשמפגין אינו מהווה כל סיכון עבור הכוחות.

לצד ירי חי משתמש הצבא באופן קבוע באמצעים כמו גז מדמיע, רימוני הלם, "בואש", זרנוקי מים וכדורי מתכת מצופים גומי ("כדורי גומי") כאמצעי לפיזור הפגנות. פעמים רבות, משתמש

הצבא בנשק "לא קטלני" באופן כזה [שפגיעתו תהיה קטלנית](#). פגיעה של רימוני גז שנורו בכינון ישיר ושאיפה של גז מדמיע, למשל, הביאו לאורך השנים [לפציעות](#) חמורות ואף [להרג](#) משאיפת גז של מפגינים. כך גם לגבי ירי "כדורי גומי": לפי נתוני בצלם, מאז תחילת האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000 ועד סוף יוני 2026 נהרגו לפחות 24 פלסטינים תושבי הגדה המערבית מידי "כדורי גומי", מתוכם 14 קטינים.

בצל הג'נוסייד ברצועת עזה נרשמה הרחבה של מדיניות הפתיחה באש, המתירנית מלכתחילה, גם בכל הקשור לדיכוי הפגנות בגדה המערבית. מיד לאחר אוקטובר 2023 נעשה שימוש נרחב יותר בירי חי במהלך הפגנות, במקום ב"כדורי גומי" ובאמצעים אחרים. לפי [נתוני OCHA](#), 41% מהפצועים כתוצאה מאליומות צבא ומתנחלים בגדה בין 7.10.2023 לסוף דצמבר 2023 נפצעו במהלך הפגנות או בתוך הקשר ישיר או עקיף להפגנות. שליש מכלל הפציעות שתיעד הארגון במהלך שלושה חודשים אלו נגרמו מאש חיה, לעומת 9% מכלל הפציעות בתשעת החודשים הראשונים של 2023. נתוני בצלם מראים כי במהלך שבעה חודשים בלבד, בין 7.10.2023 ועד אמצע מאי 2024, הרגו כוחות ישראליים לפחות 28 פלסטינים, ובהם 11 קטינים, במהלך הפגנות או בהקשר של הפגנות. לשם השוואה, במהלך תקופת זמן של כ-13 שנים, בין עופרת יצוקה בינואר 2009 ועד 6.10.2023, הרגו כוחות ישראליים לפחות 66 פלסטינים במהלך הפגנות או בהקשר של הפגנות. שניים נוספים נהרגו בידי מתנחלים, ואחד בידי גורם ישראלי שבצלם לא הצליח לקבוע בוודאות אם היה חייל או אזרח. 23 מתוכם היו קטינים.

כל ההפגנות שבהן נרשמו הרוגים מאז אוקטובר 2023 התקיימו במחאה על המתקפה הישראלית ברצועת עזה, מלבד אחת שהתקיימה לציון הנכבה במאי 2024, ובמהלכה נרשם ההרוג האחרון במהלך הפגנות או בהקשר של הפגנות עד יולי 2026. כך למשל, לאחר שמאות מתושבי עזה העקורים נהרגו כתוצאה מפיצוץ בבית החולים אל-אהלי (אל-מעמדאני) בעיר עזה ב-17.10.2023, התארגנו הפגנות סולידריות עם תושבי עזה בכמה מוקדים בצפון הגדה המערבית. הפגנות אלו [דוכאו](#) בידי הצבא הישראלי באמצעות שימוש נרחב בירי חי, גז מדמיע והשלכת רימוני הלם. בדיכוי ההפגנות לקחו חלק גם אנשי מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית, שפעילותם הובילה למותם של ארבעה תושבים פלסטינים ובהם רזאן נסראללה, בת 12 מג'נין.

העובדה כי בין מאי 2024 ליולי 2026 לא נרשמו הרוגים מידי הצבא במהלך או בהקשר של הפגנות אינה מעידה על צמצום השימוש באמצעים קטלניים של הצבא במהלך הפגנות, אלא על דעיכת ההפגנות עצמן. גל המעצרים הנרחב של חברי ההנהגה הפלסטינית בגדה והאלימות המקצינה של הצבא הישראלי כלפי מפגינים הביאו לכך שלאורך 2024, הפגנות הסולידריות עם תושבי עזה דממו כמעט לחלוטין. באופן דומה הלכו ודממו גם ההפגנות השבועיות נגד הכיבוש, המתנהלות זה שנים בכפרים ובעיירות בגדה המערבית.

דוגמה להקצנה באלימות כלפי מפגינים בגדה המערבית היא [העיירה ביתא](#) מזרוע לשכם, המוקפת בהתנחלויות ובמאחזים, במחסומים צבאיים ובכבישים ליהודים בלבד. ביתא עומדת זה עשורים בחזית המאבק הפלסטיני נגד הכיבוש וההשתלטות הישראלית על אדמות לצורך הקמת מאחזים. בתקופה של פחות משנה, בין מאי 2021 לפברואר 2022, נהרגו שבעה פלסטינים במהלך ההפגנות השבועיות נגד מאחז שהוקם על אדמות העיירה. באותן הפגנות נפצעו כ-180 בני אדם מירי חי, כ-1,000 מירי כדורי "גומי" וספוג, ויותר מ-4,200 משאיפת גז מדמיע, כך לפי נתוני האו"ם. שאר התושבים היו נתונים לענישה קולקטיבית נרחבת של הצבא בדמות פלישות לילות, חסימת הכניסה לכפר, זריעת הרס במטעי הזיתים של תושביו באמצעות דחפורי הצבא וביטול היתרי עבודה. בסמוך לתחילת המתקפה הישראלית על עזה נפסקו ההפגנות בביתא. הן חודשו במתכונת מצומצמת יותר באמצע חודש יוני 2024, לאחר שישראל הכריזה על 66 דונם משטח העיירה כאדמות מדינה במסגרת תהליך הכשרתו של המאחז אביתר. ב-6.9.2024 ירו חיילים למוות במפגינה אמריקאית-טורקיה, [עאִיִּשָּׁה נֹר עֲזָי אִיגִי](#), בעת שהשתתפה בהפגנה נגד הקמת המאחז. במהלך אותם חודשים החל הצבא למנוע לחלוטין קיום הפגנות במקום, כשלא אפשר למפגינים לנוע לפאתי העיירה או לכיוון הכביש הראשי כפי שעשו בעבר.

דעיכת ההפגנות בכפר קדום שבמחוז קלקיליה ממחישה ביתר שאת את האופנים השונים שבהם ישראל פוגעת בחופש המחאה מאז אוקטובר 2023. בשל הרחבת ההתנחלות קדומים בתחילת שנות האלפיים, חסם הצבא את הדרך הראשית היחידה המובילה לכפר. החסימה בודדה את הכפר ואילצה את אלפי תושביו להשתמש בדרכי עפר או לנסוע דרך האדמות החקלאיות כדי לצאת ולהיכנס ממנו. לאחר כחמש שנים הצליחה הרשות הפלסטינית לסלול כביש עוקף, אשר האריך משמעותית את מהלך הנסיעה. על רקע זה, ובשל אי-היענותן של הרשויות הישראליות לדרישות החוזרות ונשנות של תושבי הכפר לפתוח מחדש את הדרך הישנה המחברת בין הכפר ובין צומת הכפר ג'ית, החלו ב-2011 תושבי כפר קדום לצאת לתהלוכות ול[הפגנות](#) שבועיות, לא אלימות, בדרך המובילה לכביש הסגור מול ההתנחלות קדומים. הפגנות אלו התקיימו במשך כ-12 שנים ברצף, וכללו בין השאר צעדה משותפת לדרך המובילה לשער הסגור, הנפת דגלי פלסטין ושלטים, והשמעת קריאות בדרישה לפתוח מחדש את הדרך. כשכוחות הצבא התקרבו לפזר את המפגינים, צעירים נהגו ליידות אבנים לעברם כדי להרחיקם.

ע.א., תושב כפר קדום, סיפר בעדות שמסר לבצלם על דעיכת ההפגנות השבועיות בכפר:

"מארגני ההפגנה השבועית הקפידו מאוד להציב מגבלות שנועדו לשמור על האופי הלא אלים של ההפגנה. אבל הצבא פעל נגד המפגינים בכוח מופרז ודיכא אותם באלימות, מה שהוביל להידרדרות לעימותים. לאורך השנים נפגעו מאות מפגינים

מכדורי גומי, מאש חיה ומשאיפת גז מדמיע. שני צעירים איבדו עין לאחר שנפגעו מכדורי גומי שירו החיילים. ב-2019 חיילים ירו בראש של ילד בן תשע מהכפר, [עבד א-רחמאן יאסר א-שתיווי](#), והוא נותר משותק באופן מלא בשתי ידיו ובשתי רגליו. מלבד זה, הצבא עצר יותר מ-250 צעירים לפרקי זמן שונים בשל השתתפותם בהפגנות. הדובר של ההפגנה, מוראד שתיווי, נעצר כעשר פעמים במהלך 12 השנים שבהן היא התקיימה, ובפעם האחרונה באוקטובר 2025. נכון להיום הוא עדיין במעצר מנהלי.

אחרי 7.10.2023 ראינו שהמדיניות של הצבא הישראלי השתנתה. ראינו שהוא מפעיל אלימות מופרזת ומשנה את הכללים. ראינו איך הוא נפרס בכל רחבי הגדה, את ההרג שהוא מבצע בצפון הגדה, את ההצבה של המחסומים הצבאיים ואת הפשיטות והפלישות הגדולות, כל זה במקביל למלחמה הקשה ברצועת עזה. בגלל ההתפתחויות המפחידות האלה, החליטו המארגנים של ההפגנה ותושבי כפר קדום להקפיא את ההפגנה השבועית, מתוך דאגה לביטחונם ולשלומם של המשתתפים [...]. ההפגנה האחרונה התקיימה ב-20.10.2023. אחרי 12 שנה של מחאה, דרישתם של תושבי הכפר לפתוח את הדרך על מנת להקל על חיי התושבים טרם נענתה". [לעדות המלאה](#)

פגיעה במרחבים שבהם מתעצבת תודעה קולקטיבית

בצל [החורבן](#) שהשיתה ישראל על מערכת החינוך ועל חיי הקהילה, התרבות והדת ברצועת עזה, התעצמה המתקפה על מרחבים דומים גם בגדה המערבית. הידוק הגבלות התנועה, התעצמות הפלישות המשולבות של מתנחלים וחיילים למוסדות השונים והפגיעה הממוקדת באנשי דת ותרבות, בתלמידים ובצוותי החינוך הגבילו את הגישה למרחבים שבהם נפגשים חברי הקהילה לשם למידה, קיום פולחן דתי, צריכת תרבות או בילוי פנאי משותף, ואף הפכו את הגישה למרחבים אלו למסוכנת. בעדויות שגבו תחקירני בצלם סיפרו העדים על סיבות שונות שבגינן הפסיקו להגיע אליהם: יש שנמנעים מכך בשל חסימות תנועה מרובות והסכנות הכרוכות בתנועה, יש החוששים לקחת חלק בפעילויות משותפות מחשש להפללה ולמעצרים, ואחרים מתמודדים עם טראומה או חווים תשישות נפשית ולכן נמנעים מהשתתפות. עבור רבים, היציאה מהבית הפכה למשימה כמעט בלתי אפשרית.

קהילה, תרבות ודת

בדצמבר 2024 פשטו כוחות ישראלים על מרכז הנוער במחנה הפליטים עאידה בבית לחם. בתיעוד ממצלמות האבטחה נראים החיילים סורקים ספרים, חולצות וציורים של ילדים ומחרימים פריטים בעלי סממני זהות פלסטינית. בפברואר 2025 פשטו שוטרים על חנות הספרים

Educational Bookshop במזרח ירושלים, החרימו ספרים הנושאים סממנים פלסטיניים ועצרו את הבעלים, מחמוד ואחמד מונא, בחשד ל"הפרת הסדר הציבורי". [בנובמבר 2025](#) פשטו שוטרים על תיאטרון [אל-חכוואתי](#) שבמזרח ירושלים ופיזרו באלימות מופע מוזיקלי של ילדים, בטענה שהאירוע התקיים ללא היתר והופק בקשר עם הרשות הפלסטינית. המשותף למוסדות אלו הוא מעמדם הבולט כמרחבים ליצירה ולשיח קהילתי בין-דורי, לעיצוב זהות ולשימור נרטיב תרבותי-לאומי פלסטיני, והעובדה כי הם פועלים בקרב קהילות שנפגעו באופן עמוק ומתמשך משגרת האלימות של ישראל בגדה. מרכז הנוער במחנה עאידה, למשל, מציע לילדים ולנוער תמיכה פסיכו-סוציאלית וחינוכית, סיורים היסטוריים בכפרים הפלסטיניים באזור, השתתפות במסיק הזיתים וסדנאות אומנות. המופעים שמעלה תיאטרון אל-חכוואתי, המכונה גם "התיאטרון הלאומי הפלסטיני", נוגעים בין השאר להיסטוריה הפלסטינית ולקשר של הקהילה הפלסטינית לאדמה.

ההתקפה הרחבה שמובילה ישראל נגד הזהות והתרבות הפלסטינית כוללת גם פגיעה בשגרת הפולחן, במוסדות דת ובזכויות מתפללים. בשנים האחרונות פושטים כוחות הצבא דרך קבע על מסגדים [ברחבי הגדה](#) המערבית. בה בעת, מתנחלים מנהלים שגרה של הצתות והשחתת [מסגדים](#), לעיתים בשיתוף כוחות הצבא. כך, במהלך שבוע אחד בלבד באמצע יוני 2026, הציתו מתנחלים מסגדים בשלושה כפרים לפחות בנפת רמאללה: [בבורקה](#) שברו מתנחלים את דלתות המסגד והציתו את הכניסה בזמן שמתפללים שהו בתוכו, והתושבים הצליחו לכבות את האש לפני שהתפשטה. כעבור ימים אחדים הציתו מתנחלים מסגדים נוספים ב'[ג'לג'ליא ובמזארע א-נובאני](#); בג'לג'ליא הם ריססו על קירות המסגד כתובות בעברית, ובהן "ליל המסגדים", "נקמה" ו"ד"ש מנוער הגבעות".

בשנים 2024 ו-2025 הוטלו [הגבלות קולקטיביות](#) על כניסת פלסטינים מישראל וממזרח ירושלים למסגד אל-אקצא במהלך חודש הרמדאן. על פי נתוני המשטרה [שפרסמה](#) עמותת עיר עמים בתחילת 2026, בשנת 2025 עמד מספר המתפללים המוסלמים בהר על פחות ממחצית ממספרם לפני עשור, בשעה שמספר המתפללים היהודים – ובהם גם כמה נציגי ציבור יהודים-ישראלים – הוסיף [ועלה](#) באישור הממשלה ובעידודה, תוך הפרה מתמדת של הסטטוס קוו במתחם.

הירידה הדרמטית במספר המתפללים במסגד אל-אקצא במהלך 2025 משקפת, לדברי עיר עמים, שילוב של מגבלות רשמיות, חסימות בפועל והרתעה שיטתית המופנית במיוחד כלפי צעירים, שמקבלים מסרים מאיימים מכוחות ישראלים גם דרך ערוצים לא רשמיים. ב-2024 [תועדה](#) גם אלימות נרחבת של המשטרה כלפי צעירים פלסטינים שניסו להגיע להתפלל במקום; כמו כן [דווח](#) כי הרשויות הישראליות שיגרו איומים כלפי אנשי דת מוסלמים, עצרו אותם והטילו איסור על כניסתם למתחם. מציאות זו הוחרפה במהלך 2026, עת [סירבה](#) המשטרה להגיע לתיאום במשרדי הווקף (המינהלת המוסלמית של המתחם) ולהסדיר את מועדי התפילות והכנסת המזון לאל-אקצא בזמן הרמדאן. החלטה זו מתווספת למאות צווי הרחקה מנהליים שהוציאה המשטרה לפלסטינים מאזור אל-אקצא בסמוך לתחילת הרמדאן, 33 מתוכם לעובדי הווקף, ולמעצר מנהלי

של [חמישה עובדי ווקף נוספים](#); להגבלת הכניסה לתפילות יום השישי באתר למכסה של 10,000 פלסטינים; ולכניסה הפגנתית של כוחות משטרה לרחבת המסגדים במהלך תפילת התראוויה הראשונה.

מערכת החינוך: בתי הספר והאקדמיה

בתי ספר ומוסדות אקדמיים הם מרחבים חשובים לעיצוב תודעה היסטורית, פוליטית וחברתית. הם מספקים מרחב חד-פעמי להחלפת רעיונות של ילדים, נוער ומבוגרים צעירים עם בני גילם, למסירה של ידע בין-דורי, לגיבוש זהות ואף להצמחת מנהיגות. מעבר למסגרת הלימודית, במשך השנים צמחו בבתי הספר ובקמפוסים השונים ברחבי הגדה המערבית [מועצות](#), איגודים והתארגנויות שונות של תלמידים וסטודנטים, ובמסגרתם פעלו לא רק התלמידים אלא גם בני משפחותיהם וקהילותיהם, למשל במסגרת ועדי ההורים.

מאז 1967, ובמידה הולכת וגוברת מאז שנות השמונים, ישראל [משבשת](#) ומשביתה לפרקים את פעילות בתי הספר והמוסדות האקדמיים בגדה המערבית, פעמים רבות ככלי לענישה קולקטיבית. בעיצומה של האינתיפאדה הראשונה, למשל, הורתה ישראל על סגירת כלל בתי הספר בגדה המערבית. בתגובה ניסו נציגי הוועדות העממיות, יחד עם מורים ותושבים, להקים מערך הוראה חלופי בבתי הספר, במסגדים ובחצרות; הצבא הישראלי דיכא יוזמות אלו בטענה כי הן עלולות להביא ל"הפרות סדר". הן במהלך האינתיפאדה הראשונה והן במהלך האינתיפאדה השנייה הוצאו מוסדות רבים מכלל פעילות בשל הגבלות התנועה והעוצר שהשיתה ישראל בגדה המערבית. אחרים היו נתונים לפשיטות של חיילים חמושים, לעיתים תוך שימוש בירי חי וברימוני גז והלם ולעיתים תוך השחתת נרחבת של מבנים וציוד, או השתלטות מלאה עליהם [והסבתם למוצבים צבאיים](#). לאורך השנים, ישראל [עצרה](#) סטודנטים, תלמידים, נציגים של אגודות התלמידים והסטודנטים, מרצים ומורים, [והרסה](#) עשרות מבנים במתחמים של מוסדות חינוך, על פי רוב בתואנה של בנייה ללא רישיון.

צנזורה של ספרי הלימוד

עד לתהליך אוסלו התבססה מערכת החינוך היסודית והעל-יסודית בגדה המערבית על [ספרי הלימוד הירדניים](#). ספרים אלו עברו צנזורה נרחבת בידי הרשויות הישראליות: כך למשל, המילה "פלסטיין" הוסרה מהם בשיטתיות, מפות נמחקו, ותכנים נוספים שהוגדרו כבעלי אופי לאומי-פלסטיני הושמטו. במסגרת קמפיין גירוש של תושבים פלסטינים אשר הביעו התנגדות פומבית לשלטון הישראלי בשנים הראשונות לכיבוש, [גירשה ישראל](#) גם מנהלי בתי ספר אשר מחו על הצנזורה של ספרי הלימוד.

[ספרי הלימוד](#) שפותחו תחת הרשות הפלסטינית (בשיתוף UNESCO) לאחר החתימה על הסכמי אוסלו שיקפו במידה רבה ניסיון לשימור ולהנחלה של נרטיב פלסטיני בקרב צעירים, לרבות הצגתה של מלחמת 1948 כנכבה, האסון הפלסטיני. לא פעם כונו שטחי ישראל בספרים אלו "אדמות 1948" או "השטח שבתוך הקו הירוק", והערים הפלסטיניות בתחומה נקראו בשמותיהן בערבית. ישראלים [הוצגו](#) בעיקר דרך המפגש היומיומי של פלסטינים עימם – כחיילים או כשוטרים הנוכחים ברחובות, במחסומים, או בביקור של בני משפחה במתקני הכליאה. לאורך השנים, נציגי ציבור ישראלים [טענו בעקביות](#) כי ספרי הלימוד של הרשות הפלסטינית משופעים בהסתה לאלימות נגד ישראלים ואף באנטישמיות. מחקרים אשר [בחנו לעומק](#) את תכני הלימוד מצאו כי הספרים אכן מכילים "תיאורים טעונים רגשית של אלימות ישראלית" ותיאורים חסרים או חלקיים של ישראל, היהדות והציונות, אך לא הסתה לטרור, דמוניזציה של ישראלים או יהודים או קריאה לפגיעה בהם. במקביל למתקפה הישירה של ישראל על מערכת החינוך הפלסטינית, הלחץ שהפעילה עליה ישראל בזירה הבינלאומית הוביל לפגיעה גם במימון החינוך שלה. כך למשל, בין 2012 ל-2022 [הוקפאו](#) חלק מכספי התמיכה של האיחוד האירופי ברשות הפלסטינית, בדרישה לשינויים בתוכניות הלימודים.

במזרח ירושלים מפעילה ישראל [לאורך שנים](#) מנגנוני פיקוח וצנזורה ושוללת תקציבים ממוסדות חינוך פלסטיניים. ישראל מצהירה על הצנזורה בגלוי; כך למשל, ב-2018 החליט משרד החינוך הישראלי לעודד בתי ספר במזרח ירושלים להרחיב את תוכנית הלימודים הישראלית, באמצעות "מתן תמריצים, פיזיים ופדגוגיים", ולהעדיף אותה על פני זו הפלסטינית; החלטה זו נקבעה כאחד היעדים המוצהרים של [תוכנית החומש](#) ל"השתלבות של תושבי מזרח ירושלים בחברה ובכלכלה הישראלית". ב-2022 [דרש](#) משרד החינוך הישראלי מבתי ספר במזרח ירושלים להטמיע את ספרי הלימוד של הרשות הפלסטינית בגרסה שעברה צנזורה על ידי עיריית ירושלים, תחת איום בשלילת רישיונם הקבוע. על פי הודעת דוברות משרד החינוך, בין "התכנים המסיתים" שנמצאו באותם ספרי לימוד היו "האזרת אסירים ומאבקים במדינת ישראל, עלילות על מניעת טיפול מחולים ופגיעה מכוונת [של ישראל] בצוותים רפואיים, האשמות באחריות [של ישראל] למשבר המים ברשות וטענות קשות על הרג, גירוש וטבח צבאי".

בינואר 2026 [אושרה](#) הצעת חוק למניעת העסקתם של מורים שלמדו חינוך ברשות הפלסטינית במערכת החינוך הישראלית. על פי הנוסח שהתקבל, מורים שהוכשרו ללמד את תוכנית הלימודים הפלסטינית לא יוכלו יותר להתקבל כמורים בבתי הספר במזרח ירושלים. כך [הסביר](#) ח"כ עמית הלוי בדיון בנושא בוועדת החינוך בכנסת: "ערביי מזרח ירושלים יכולים להחליט. אם הם רוצים לממש את הזהות הלאומית שלהם, יש מדינות אחרות. לא בירושלים, לא בעיר הבירה שלנו [...] זאת מסגרת הדיון".

מערכת החינוך מאז אוקטובר 2023

מאז אוקטובר 2023 התעצמה באופן חסר תקדים הפגיעה של ישראל במערכת החינוך היסודית והעל-יסודית בגדה המערבית. פגיעה זו מתרחשת על רקע עשורים של שיבושה והשבתה לפרקים. היא [פוגעת](#) בהתפתחות האינטלקטואלית, החברתית והרגשית של רבים מהילדים ובני הנוער בגדה המערבית, שנותרו ללא שגרה יציבה וללא גישה רציפה למערך התמיכה שמספקים המורים או היועצים החינוכיים במערכת החינוך, ולמרחבים המאפשרים מפגש ומשחק עם בני גילם.

כאשר ילדים נותרים מחוץ למסגרת לימודית למשך פרק זמן ממושך תהליך הלמידה שלהם נוטה לנסיגה, ולכן סביר כי עיכוב דרמטי זה יותיר את חותמו על ילדי הגדה גם בעתיד. השפעתה של פגיעה זו צפויה להדהד מעבר לתלמידים: היא תותיר חותם על הקהילה כולה, על הפיתוח האנושי והכלכלי שלה, ומתוך כך על יכולת שרידותה.

במהלך שנת הלימודים 2023-2024, בין [8% ל-20% מבתי הספר בגדה המערבית](#) היו מושבתים מפעילות בכל רגע נתון בשל פעולות הצבא הישראלי, אלימות מתנחלים וההגבלות הקיצוניות על תנועה במרחב הגדה המערבית. הורים ומורים מכל רחבי הגדה העידו כי בשל התרחבות רשת המחסומים, האקראיות הגוברת של שעות פתיחתם והחסימות הארעיות שמציבים כוחות הצבא והמתנחלים, ההגעה לבתי הספר נעשתה כמעט בלתי אפשרית.

בשל מגבלות התנועה ובשל המצוקה הכלכלית ההולכת ומתרחבת, בתי ספר בכל רחבי הגדה [צמצמו משמעותית את הלימודים הפרונטליים ואף ביטלו אותם לחלוטין](#) למשך תקופות ארוכות. כך למשל, מפברואר 2024 ועד סוף שנת הלימודים צומצמו מאוד הלימודים הפרונטליים בכל רחבי הגדה המערבית, ובמקומות רבים הם התקיימו [יומיים בלבד בשבוע](#). תושבים סיפרו לבצלם כי בשל מחסור בציוד הטכנולוגי הנדרש, לילדים רבים אין גישה לתוכני לימוד בימים המיועדים ללמידה מהבית. נוסף על כך, הורים רבים נאלצים להישאר בבית עם ילדיהם, והדבר מעמיק את הפגיעה בפרנסתם. בשל המתקפה הישראלית הכוללת על המחנות והערים בצפון הגדה המערבית בתחילת 2025, כ-12 אלף ילדים שגורשו מבתיים שהו חודשים ארוכים במרכזי עקורים [ללא כל גישה למרחבים חינוכיים ולאמצעי למידה](#).

במהלך שנת הלימודים 2024-2025 תיעד [OCHA](#) מעל ל-2,000 מתקפות אלימות שביצעו חיילים או מתנחלים על מוסדות חינוך, תלמידים ואנשי צוות. המתקפות כללו, בין השאר, כניסת חמושים לבתי ספר, ירי חי ברחבות בתי הספר או בתוך המבנים, מעצר תלמידים ואנשי צוות, והטרדות או עיכובים שרירותיים של צעירים בדרכם לבית הספר. לאורך תקופה זו הושבתה לפרקים פעילותם של יותר מ-500 בתי ספר, ולימודיהם של 84,749 תלמידים נקטעו ושובשו. הורים מכל רחבי הגדה המערבית העידו כי הם מפחדים לשלוח את ילדיהם לבדם למסגרות הלימודים

השונוות בשל אלימות זו. בין ינואר 2024 לסוף מרץ 2025 תיעד OCHA 59 אירועים שבהם פעילות הצבא הישראלי שיבשה את תפקוד בתי הספר של UNRWA שהפעילה נכון לשנים אלה 96 בתי ספר בגדה המערבית, כולל מזרח ירושלים. נכון ל-2023 למדו במוסדות אלו כ-46 אלף תלמידים. ב-28 מהמקרים שתועדו עשו הכוחות שימוש בגז מדמיע בתוך בתי הספר או בסביבתם, ובשישה מתוכם תועד ירי חי שסיכן את חייהם של התלמידים ואנשי הצוות. בעקבות העברת [התוקפים](#) נגד UNRWA ב-2024, במאי 2025, באמצע יום לימודים, נכנסו שוטרים לבתי ספר שמפעילה הסוכנות במזרח ירושלים ו**חילקו** להם צווי סגירה. כוחות הצבא עצרו מורים ואנשי צוות, ומאות תלמידים שהו מפוחדים בכיתותיהם, עד שחיילים הורו למורים לפנותם הביתה מייד. על פי [נתוני עיר עמים](#), במוסדות אלו למדו כ-1,100 תלמידים.

בבוקר יום שני, [16.9.2024](#), נכנסו מתנחלים לשטח בית הספר בדרום קהילת אל-מוערג'את שבמחוז יריחו, תקפו במקלות פעילים שנכחו במקום ופצעו אחת מהפעילות בזרועה. למשמע המהומה יצאו כמה תלמידים מהכיתות. אחד המתנחלים היכה את התלמידה רהף מליחאת, בת 13, והיא נמלטה אל מחוץ לשטח בית הספר. בשלב זה נעלו המורים את דלתות הכיתות, כשהמתנחלים חובטים בהן ובחלונות בניסיון לפרוץ אותם. בינתיים הגיעו לבית הספר מתנחלים נוספים, חלקם רעולי פנים וחמושים במקלות. המתנחלים הצליחו לפרוץ את דלת חדרו של המנהל, שבו נכחו גם שתי מורות ותלמיד כיתה א', תקפו אותם באלימות, הפכו את תכולת החדר והשחיתו ציוד, בעוד התלמיד מסתתר בבכי מתחת לשולחן. לאחר מכן יצאו המתנחלים מהמשרד וגררו את המנהל למכוניתם. כמה דקות לאחר מכן הגיעו לבית הספר חיילים ושוטרים יחד עם מתנחל שדימם מראשו. הכוחות הרחיקו את המתנחלים התוקפים מהמקום ואז ערכו בשטח בית הספר חיפוש אחר חשוד בתקיפת המתנחל. לאחר מכן, הוציאו החיילים את מנהל בית הספר ממכונית המתנחלים, אזקו את ידיו והכניסו אותו לג'יפ צבאי. מאוחר יותר באותו יום הגיעו חיילים לבית הספר והחרימו את מצלמות האבטחה.

ביום שלישי, 21.4.2026, הגיעו שישה ישראלים חמושים – ארבעה חיילים ושני מתנחלים, אחד מהם לבוש מדים – לאזור בית הספר לבנים שבמערב הכפר אל-מור'ייר. לאחר שהתקרבו למתחם, החלו כמה תלמידים ליידות לעברם אבנים ממרחק של כ-90 מטרים. החיילים והמתנחלים השיבו בירי אש חיה ישירות לעבר התלמידים. במהלך האירוע התרחק המתנחל לבוש המדים משאר חברי הקבוצה, התמקם על גבעה המשקיפה על בית הספר וירה לעבר התלמידים. באותו הזמן יצא מכיתת הלימוד שלו [אווס נעסאן](#), תלמיד בית הספר בן 14, וניסה לרוץ לכיוון הכפר, אך נפגע בראשו מכדור שירה המתנחל במדים ונפל מייד. לבד מנעסאן נפצעו מהירי שני תלמידים נוספים. תושבים שהגיעו למקום הצליחו לפנות את הפצועים למרות הירי שנמשך לעברם, אך עם הגעתו של נעסאן למרכז הרפואי בכפר השכן נקבע מותו. כאשר הורי התלמידים שמעו על המתרחש, הם החלו לשלוח קריאות מצוקה לתושבי הכפר. לאזור הגיעו תושבים נוספים ובהם ג'יהאד אבו נעים, בן 36. באותה עת ירו חיילים לעבר תושב בן 63 שעמד וצפה במתרחש בלי

לקחת חלק בעימותים, ופצעו אותו ברגלו. אבו נעים עלה עם תושבים נוספים לגבעה סמוכה והחל ליידות אבנים לעבר החיילים והמתנחלים בניסיון להסיט את הירי מהתלמידים ולהקל על חילוצם. זמן קצר לאחר מכן הוא נורה בחזהו ונפל. לא ידוע אם נורה על ידי המתנחלים או החיילים שהיו במקום. אבו נעים פונה גם הוא על ידי רכב פרטי למרכז הרפואי בכפר השכן, ומשם הועבר באמבולנס למרכז הרפואי פלסטיין ברמאללה, ושם נקבע מותו.

ת.ת., תושב אל-מור'ייר, חובש ומתאם של צוותי העזרה הראשונה וההגנה האזרחית בכפר, תיאר לבצלם את המראות בבית הספר באותו יום:

"[ביום התקיפה] התחילו להגיע הודעות מתושבי הכפר וממנהל בית הספר התיכון באל-מור'ייר, שמתנחלים חמושים נמצאים ליד בית הספר וההורים התבקשו להגיע ולאסוף את ילדיהם. נסעתי מייד לבית הספר. [...] בדרך שמעתי ירי חי, שלפי עוצמת הצליל היה קרוב מאוד. התחלתי לעזור למורים ולמנהל לסגור את הדלתות כדי למנוע מהתלמידים לצאת החוצה, מחשש שאם ייצאו יתרחש אסון. אחרי שסגרנו את הדלתות, אחד העובדים בבית הספר סיפר לי שקבוצה של תלמידים הצליחה לצאת אל מחוץ לבית הספר מהצד הדרומי, שם אין גדר מתכת. יצאתי מייד לחצר, ובזמן שירדתי במדרגות שמשקיפות על הצד המערבי של בית הספר שמעתי שוב ירי חי. אחר כך ראיתי נער נפגע ונופל ארצה ליד החומה המערבית של בית הספר. לא עצרתי והמשכתי לרוץ לכיוון החצר.

פניתי לכיוון הנער, וברגע שיצאתי מהשער המערבי הגיעו צעירים שנשאו נער פצוע והניחו אותו ליד החומה הצפונית של בית הספר. התחלתי מייד לבדוק אותו וראיתי שהוא נפגע במותן בצד ימין. דיברתי איתו והוא היה בהכרה מלאה. בזמן שהצעירים הניחו את הפצוע הראשון, הגיעו צעירים נוספים שנשאו עוד פצוע. כשראיתי שהוא מדמם באופן קשה מראשו, עזבתי את הפצוע הראשון, שהיה בהכרה ודיבר איתי, וניגשתי לפצוע השני [אווס נעסאן]. [...] החלק האחורי של ראשו היה חסר. היה חור שנראה כמו מקום הכניסה של קליע מעל הגבה הימנית שלו. הבגדים של הנער היו מלאים בדם, ועיניו יצאו ממקומן – תווי פניו לא היו ברורים והיה קשה לזהות אותו. הרמתי את הנער בעזרת כמה צעירים. החזקתי את ראשו מאחור על החזה שלי, והעברנו אותו לרכב של הרופא איאד א-נעסאן, שכבר הגיע למקום לפני כן. נסענו מייד למרפאת החירום בכפר ח'ירבת אבו פלאח הסמוך.

בדרך, הרגשתי שהנער [אווס] כבר לא בחיים. שאלתי את הרופא על מצבו, אבל הוא סירב לענות וביקש ממני להירגע. [...] הגענו למרכז החירום באבו פלאח, והרופאים החלו לבדוק אותו, אבל הפסיקו כשהבינו שהוא כבר לא בחיים. [...]

בינתיים הגיעו למרפאה עוד שלושה פצועים. [...] אחריהם הגיע גם ג'יהאד אבו נעים, שנפגע בחזה ומצבו היה קשה מאוד.

לעולם לא אשכח את הפציעה של אווס. אפילו קרוביו לא הצליחו לזהות אותו. היחיד שהצליח לזהות אותו היה מאמן הקראטה שלו, שזיהה אותו לפי הנעליים. גם מראה הילדים בתוך בית הספר לא יעזוב אותי. אני זוכר היטב שכמה מהם בכו מאוד כשהגעתי לבית הספר. ראיתי אפילו ילד אחד שהרטיב את עצמו בזמן שסגרנו את הדלתות כדי להגן עליהם. למרות שאני מתנדב כבר שנים רבות בהגשת עזרה ראשונה, זו הייתה הפעם הראשונה בחיי שהתמודדתי עם פציעה כמו זו של אווס. מאז החוויה הקשה הזו איבדתי את התיאבון ואני מתקשה לישון". [לעדות המלאה](#)

המוסדות האקדמיים מאז אוקטובר 2023

מייד לאחר 7 באוקטובר עברו מרבית מוסדות ההשכלה הגבוהה בגדה [ללימודים מרחוק](#), בין היתר בשל מגבלות התנועה שכפתה ישראל בגדה. מאז, הלימודים הגבוהים בגדה המערבית מתקיימים בשיעורים פרונטליים ומרחוק לסירוגין, ובתקופות מסוימות ההחלטה מתקבלת בכל בוקר בהתאם למצב הדרכים. במקביל הקצינה האלימות שמפעילה ישראל כלפי סגל וסטודנטים, אשר כוללת התעמרות באנשים בעלי היסטוריה של עשייה פוליטית בולטת, פשיטות על מוסדות ההשכלה הגבוהה ומעצרים נרחבים ושרירותיים של סגל וסטודנטים.

חמש שנים לאחר כיבוש השטחים ב-1967 אישר הממשל הצבאי את הקמתה של אוניברסיטת ביר זית באזור רמאללה. מאז הקמתה של האוניברסיטה הייתה ישראל מעורבת בבניית תוכנית הלימודים, פסלה שיעורים שהיו עלולים לטפח תודעה לאומית, וסגרה את האוניברסיטה לתקופות ארוכות בשל ההתארגנות הפוליטית שהתקיימה במסדרונותיה. מאז שנת 2002 ועד מאי 2026 פשט הצבא הישראלי על האוניברסיטה [לפחות 26 פעמים](#). לפחות שבע מאותן פשיטות נערכו מאז אוקטובר 2023. במהלך תקופה זו ארגנו סטודנטים באוניברסיטה אסיפות וצעדות לביטוי סולידריות עם תושבי עזה ומחאה על הפשעים שמבצעת ישראל. בין אוקטובר 2023 למאי 2026 עצרה ישראל 370 סטודנטים מאוניברסיטת ביר זית; מרביתם היו פעילים בתנועות הסטודנטים, ואחרים נעצרו בעקבות פרסומים ברשתות החברתיות. נכון למאי 2026, 120 מתוכם עדיין עצורים. חלק מהמשוחררים קיבלו הוראה לא לשוב לקמפוס, ולחלקם נאמר שייעצרו בשנית אם יעשו זאת.

ב-8.11.2023 פלשו כוחות ישראליים לאוניברסיטת ביר זית, תקפו מאבטח, השחיתו את משרד תא הסטודנטים, החרימו דגלים ופרצו למעונות. ב-22.2.2024, כוחות ישראליים בלבוש אזרחי פלשו לקמפוס ועצרו את יו"ר מועצת הסטודנטים המכהן וחבר נוסף במועצת הסטודנטים.

ב-22.9.2025 תקפו חיילים את אנשי צוות האבטחה של הקמפוס, גרמו נזק לרכוש ופיזרו עלונים שאיימו על הסטודנטים ועל האוניברסיטה; באחד מהם נכתב כי "פעילות תא (הסטודנטים) היא פעילות טרור" ועלולה לסכן את עתיד הסטודנטים.

ב-6.1.2026, בזמן פעילות סטודנטים להבעת תמיכה באסירים פוליטיים, פרץ כוח צבאי גדול לקמפוס. במהלך הפשיטה ביצעו החיילים ירי חי וירי גז מדמיע לעבר סטודנטים ולעבר מבנים שבהם ניסו להסתתר. 41 סטודנטים נפצעו; 11 מהם פונו לבית חולים, מתוכם תשעה שנפצעו מירי חי ושניים שהיו במצב קשה.

הפשיטה תוארה בעדות שמסרה לבצלם כ. כ., סטודנטית באוניברסיטה, שהייתה בקמפוס באותו יום. מחשש להתנכלות, היא ביקשה להישאר בעילום שם:

"[אני וחברה] התיישבנו על הקרקע ליד בניין הרישום והקבלה, באזור שנקרא 'כמאל נאסר' והתחלנו לאכול, ואז ראיתי פתאום רכב צבאי מתקרב מדרום, מכיוון הפקולטה למנהל עסקים. הרכב המשיך להתקדם עד שהגיע לכיכר כמאל נאסר ועצר שם. בהתחלה חשבתי שהוא רק יסתובב בכיכר וימשיך בדרכו. לא ממש הבנתי מה קורה. אבל אז הרכב נעצר וירד ממנו חייל ומייד כיוון את הרובה שלו לעברנו, הסטודנטים שהיו פזורים באזור. אני עדיין לא הבנתי מה קורה, עד שהגיע בחור והתחיל לצעוק לנו להתרחק משם.

[...] בזמן שהיינו בתוך הבניין, התחלנו לראות את העשן מרימוני הגז מול בניין הפקולטה למדעים. העשן חדר גם לבניין שהיינו בו, וכמה מהסטודנטים התחילו להיפגע משאיפת הגז. בשלב הזה נפוצה בין הסטודנטים ידיעה שהחיילים נמצאים ליד בניין הפקולטה למדעים ושיש שם עימותים בין כמה סטודנטים לבין החיילים. מייד אחרי זה התחלתי לשמוע ירי אש חיה בתוך האוניברסיטה וצעקות, כנראה של אחד הסטודנטים שנפצעו.

נשארנו לכודים בתוך הבניין במשך יותר מחצי שעה. לא העזנו לצאת, כי החיילים התפרסו ברחבי הקמפוס. לכל אורך הזמן הזה היו סטודנטיות שלא הפסיקו לבכות מרוב פחד. בסוף המרצה הודיע לנו שהחיילים נסוגו מהקמפוס ושנחנו יכולים לצאת.

הייתי המומה מכל מה שקרה. הרגע הכי מפחיד היה בהתחלה, כשהחייל כיוון אליי את הרובה שלו. באותו לילה היה לי קשה להירדם. אף פעם לא העליתי על דעתי שכוחות הכיבוש יפשטו על הקמפוס של האוניברסיטה באמצע היום, בזמן שיש שם כל כך הרבה סטודנטים". [לעדות המלאה](#)

מחיקה והחלפה של סממנים זהותיים במרחב הציבורי: הדגל

המאמץ ארוך השנים של ישראל לאסור על סממנים לאומיים פלסטיניים במרחב ולקדם במקומם סממנים ישראלים או יהודיים עבר גלגולים רבים בעשורים האחרונים. הדוגמה הבולטת ביותר לכך היא היחס לדגל הפלסטיני. במהלך האינתיפאדה הראשונה אסרה ישראל על הנפת הדגל הפלסטיני הלכה למעשה, והתייחסה אליו כאל סמלו של אש"ף, שאותו הגדירה באותה עת כארגון טרור. עצם הנפת הדגל שימשה עילה למעצרים, החרמות והעמדה לדין. לאחר הסכמי אוסלו וההכרה ההדדית בין ישראל לאש"ף השתנה מעמדו של הארגון, ובהתאם פחת גם השימוש הישראלי בהנפת דגל פלסטיני כעילה לענישה.

אולם בשנים האחרונות, במיוחד מאז השבעתה של ממשלת ישראל ה-37 בשנת 2022, שב הדגל הפלסטיני להיות יעד מרכזי למדיניות האכיפה והענישה הישראלית. אף שאין [בחוק הישראלי איסור](#) גורף על הנפת הדגל הפלסטיני, המשטרה ורשויות אכיפת החוק פועלות להסרתו באופן תדיר בטענה כי הוא עלול להוות הפרעה לשלום הציבור, לעורר הזדהות עם ארגון טרור או ליצור חשש להפרת סדר. כך הפכה שוב עצם הנראות של הזהות הלאומית הפלסטינית במרחב הציבורי למושא לפיקוח, דיכוי והפללה.

במאי 2022 [תועדו](#) חיילים כשהם מגינים על קבוצת מתנחלים שמסירה דגל פלסטיני בחווארה. בתיעוד נראים החיילים מכוונים את נשקם כלפי תושבים פלסטינים שעברו במקום. באותו חודש [תועדו בהרחבה](#) מתקפות אלימות מצד פעילי ימין ושוטרים כלפי מפגינים שצינו את יום הנכבה והניפו דגלי פלסטיני באוניברסיטאות ברחבי הארץ. חודשים אחדים לאחר מכן, בינואר 2023, הכריז השר לביטחון לאומי איתמר בן גביר כי העביר למשטרה [הנחיה](#) להסיר כל דגל פלסטיני שיוצג במרחב הציבורי. באותה תקופה קודמה בכנסת [הצעת חוק](#) לאיסור הנפת "דגלי מדינת אויב, לרבות דגל הרשות הפלסטינית, בגופים מתוקצבים או נתמכים בידי המדינה". בהתאם להנחיה, המשטרה מנהלת שגרה של החרמות והפעלת אלימות קיצונית נגד מי שמניף את דגל פלסטיני. בשל איסור משטרתי להניף דגלי פלסטיני באירוע [בוטלה](#) ב-2025, לראשונה מאז 1998, צעדת השיבה בגליל התחתון לציון יום הנכבה.. במרץ 2026 [עצרה המשטרה](#) אזרחית ישראלית תושבת חריש בטענה כי החזיקה דגל פלסטיני בביתה. לצד המאמצים הרשמיים תועדו גם אינספור מקרים שבהם מתנחלים [תלשו](#) דגלי פלסטיני ו[הכריחו תושבים פלסטינים להוריד דגלים בבתיהם](#).

במקביל למתקפה על הדגל הפלסטיני, התמלא המרחב הציבורי בדגלי ישראל. באפריל 2024 יצאו ארגוני מתנחלים ב"פרויקט הדגלים". תחקירני בצלם מדווחים כי הגדה המערבית הוצפה מאז בעשרות אלפי דגלי ישראל המתנוססים לאורך כבישים מרכזיים ברחבי הגדה, לרבות בכניסות למתחמים פרטיים ועל שערי כפרים פלסטיניים. מלבד דגלים הציפו המתנחלים את מרחב הגדה המערבית גם בכתובות [גרפיות של מגיני דוד](#), ובמגיני דוד [עצומים ממתכת](#), הן בצומתי

הדרכים ובמרחב שבין הכפרים והעיירות הפלסטיניות והן בתוך היישובים הפלסטיניים עצמם, לעיתים בתוך בתי התושבים הפלסטינים. עבד אבו עוואד, בן 50, אב לשישה ותושב קהילת ח'ירבת סמרה, הסביר בעדות שמסר לבצלם ביוני 2025 כיצד עצם קיומם של דגלי ישראל במרחב הפלסטיני מצדיק מבחינת המתנחלים את הגברת האלימות כלפי התושבים: "תקעו עשרות דגלי ישראל מול האוהלים שלנו, ואוסרים עלינו ואפילו על הצאן שלנו להתקרב אליהם. אם אחד מהדגלים שהם תקעו לנו בכל מקום נופל, אפילו בגלל הרוח או שכבשה נגעה בו, הם משתוללים ומאשימים אותנו".

אל "פרויקט הדגלים" נוספו במהלך תקופה זו אינספור שימושים אחרים בדגל ישראל ככלי להפגנת עליונות יהודית. במהלך השנים האחרונות הופצו תמונות של עצורים ואסירים פלסטינים שצולמו בידי חיילים, שוטרים וסוהרים על רקע דגלי ישראל, לעיתים קרובות כשהם כפותים ומכוסים עיניים; בעדויות שונות שנמסרו לבצלם תיארו אסירים כיצד, כחלק מהתעללות נרחבת במתקני הכליאה, דרשו מהם חיילים וסוהרים לנשק את דגל ישראל, וכיצד נענו באלימות קיצונית אם סירבו. באפריל 2026 נפוצו ברשתות החברתיות סרטונים שבהם נראים חיילים חוגגים את יום העצמאות הישראלי על רקע ההרס המוחלט ברצועת עזה. בסרטונים נראו דגלי ישראל עצומים שנתלו על חורבות בניינים, זיקוקים שנורו מגגותיהם וחיילים החוגגים מסביב להריסות. במקביל, התפרסם ברשתות סרטון דומה, בו נראה גדוד 21 של הצבא הישראלי מקיים את טקס יום הזיכרון בלב מחנה הפליטים טולכרם שבצפון הגדה המערבית, על רקע ההרס העצום שהשית על המחנה, וכשמסביב דגלי ישראל מעטרים את המבנים ששרדו.

פגיעה בחופש הביטוי ובחופש העיתונות

מעקב ומעצרים בעקבות פרסום ברשתות החברתיות

במהלך 2025 הופצה ברשתות החברתיות הפלסטיניות תמונה ובה כרזה שנתלתה בכניסה לבית פלסטיני בעיר טובאס שבצפון הגדה, אחרי שלפי הדיווחים חיילים עצרו את אחד מבני הבית. בכרזה נכתב בערבית: "אנחנו מנטרים את מה שאתם עושים באינטרנט. [...] הפצת תוכן מסית, כתיבת תוכן מסית או פרסום תוכן מסית באינטרנט מהווה פשע טרור בכל מובן המילה ועלול לחשוף אתכם למעצר ומאסר, כפי שאירע בבית זה. הזהרנו אתכם".

מאז אוקטובר 2023 הגבירה ישראל את שגרת החקירות, המעצרים וההטרדות של פלסטינים אזרחי ישראל ותושבי מזרח ירושלים עקב פעילות ברשתות החברתיות, בעיקר על רקע של הבעת הזדהות עם תושבי עזה או שיתוף תכנים דתיים. לפי נתוני עדאלה שנמסרו למרכז הערבי לקידום מדיה חברתית (7amleh), בין 7.10.2023 ל-1.5.2024 הוגשו 109 כתבי אישום נגד פלסטינים תושבי מזרח ירושלים

בגין מה שישראל הגדירה "הסתה לטרור". המספר הזה גדול ממספר כתבי האישום שהוגשו נגד פלסטינים אזרחי ישראל ותושבי מזרח ירושלים גם יחד בגין הסתה במהלך השנים 2018-2022.

תושבי מזרח ירושלים העידו כי מאז אוקטובר 2023, חיילים ושוטרים המאיישים את רשת המחסומים והחסימות במזרח ירושלים דורשים מהם – יותר מבעבר – למסור לידיהם את מכשירי הטלפון שלהם כדי שיוכלו לעיין בהתכתבויותיהם באפליקציות ובפרסומיהם ברשתות החברתיות. [בסקר](#) שערך המרכז הערבי לקידום מדיה חברתית במהלך 2024 העידו רבע מהמשיבים, תושבי מזרח ירושלים, כי בעקבות התגברות המעקב מצד הרשויות הישראליות החליטו למחוק את הרשתות החברתיות ואפליקציות ההודעות מהטלפונים שלהם מחשש להפללה. כ-65% מהמשיבים העידו כי הם חשים שהשימוש ברשתות החברתיות מציב אותם בסיכון אישי, וכשליש העידו כי החשש העיקרי שלהם הוא ממעקב מצד הרשויות הישראליות.

מצב זה אינו מוגבל לאזור מזרח ירושלים. לפי שורה של [תחקירים עיתונאיים](#), פרסומים של [ארגוני זכויות אדם וארגוני חברה אזרחית](#) מהעשור האחרון, וכן לפי [דיווחים ישראליים רשמיים](#), הרשויות הישראליות מפקחות ומתערבות באופן קבוע בפעילות המרחב הדיגיטלי הפלסטיני, בעזרת כלים טכנולוגיים הכוללים בינה מלאכותית לסריקה ולאיסוף תוכן מרשתות חברתיות וכלים המאפשרים פריצה לחשבונות פרטיים. לפי הפרסומים, הרשויות הישראליות משתמשות בחלק מאותם כלים לצורך הפצת דיסאינפורמציה ותעמולה ברשתות. דוגמה לאופן שבו הצבא מפיץ תעמולה ברשת היא הקמתו של גוף צבאי שנקרא [המרכז למבצעי תודעה](#). [מחלקה זו](#) הוקמה ב-2005 לצורך ניהולם של מבצעי לוחמה פסיכולוגית חשאיים של הצבא הישראלי במרחב המקוון, המכוונים הן כלפי קהלים בשטחים הכבושים והן כלפי קהלים בינלאומיים.

עיתונות

מאז הפעלתו באוגוסט 1967, צו צבאי 101 [חייב](#) קבלת אישור מוקדם ממפקד צבאי לכל פרסום או הפצה של חומר בעל "משמעות פוליטית" בשטחים הכבושים. מאז, וביתר שאת במהלך האינתיפאדה הראשונה ב-1987, סגרה ישראל באופן שיטתי [כלי תקשורת פלסטיניים](#) ועצרה עיתונאים שנחשדו ב"עידוד התקוממות". לאחר תהליך אוסלו והעברת הסמכויות החלקית לרשות הפלסטינית, מוסדה [מערכת צנזורה רב-שכבתית](#) שבמסגרתה החלה הרשות הפלסטינית, בהתאם לדרישת ישראל, לפקח ואף להחרים ספרים של [אינטלקטואלים](#) פלסטינים ולעצור עיתונאים פלסטינים.

מלבד מנגנוני הצנזורה המגבילים את פעילותם, עיתונאים פלסטינים הפועלים בגדה המערבית חשופים תדיר לפגיעה מצד כוחות ישראליים. במאי 2022 ירו חיילים בראשה של [שירין אבו עאקלה](#) והרגו אותה בכניסה למחנה הפליטים ג'נין. אבו עאקלה, בת 51 במותה, הייתה עיתונאית

פלסטינית-אמריקאית שעבדה ברשת אל-ג'זירה, והגיעה למקום כדי לסקר פשיטה ישראלית על מחנה הפליטים. כפי שמעידים סרטונים שצולמו במהלך האירוע, אבו עאקלה, יחד עם עיתונאי נוסף שהיה עימה בזירה ונפצע בכתפו, לבשו אפוד כחול שעליו הכיתוב "PRESS". באותו בוקר, ראש ממשלת ישראל דאז, נפתלי בנט [מיהר לטעון](#) כי יש "סבירות גבוהה" ש"פלסטינים חמושים, שירו באופן פרוע" הם האחראים למותה. [תחקיר בצלם](#), וכן סדרה של תחקירים עיתונאיים שערכו כמה מכלי התקשורת [החשובים בעולם](#), הראו כי קיימת אינדיקציה גבוהה לכך שהירי בוצע על ידי כוחות הצבא, שהיו במרחק של כמאתיים מטרים מהמקום שבו עמדה אבו עאקלה.

מאז אוקטובר 2023 העמיק הצבא את השגרה של [תקיפת עיתונאים, התנכלות](#), החרמה והרס של ציוד מקצועי, [מעצרים שרירותיים](#) ו**מניעת כניסה** של עיתונאים לאזורים שונים בגדה המערבית לצורך סיורים ותיעוד. לפי [נתוני](#) הוועד להגנה על עיתונאים (CPJ), בין אוקטובר 2023 לפברואר 2026 עצרה ישראל לפחות 60 עיתונאים תושבי הגדה המערבית ומזרח ירושלים, ובהם כעשרה עיתונאים שנעצרו לאחר שסיקרו את הגעתם של מתפללים למסגד אל-אקצא במהלך חודש הרמדאן ב-2025. לפי ארגון עיתונאים ללא גבולות (RSF), מאז אוקטובר 2023 חלה החמרה גם בהגבלות שהטילו ישראל והרשות הפלסטינית על תנועת עיתונאים בגדה, ונמנעה גישה למוקדים מרכזיים של אלימות ישראלית כמו מחנות הפליטים בצפון הגדה. במהלך כחודש מאז תחילת מבצע "חומת ברזל" ב-2025 תיעד הארגון לפחות 20 תקיפות מכוונות נגד אנשי תקשורת באזורים שבהם התקיים המבצע.

בשנת 2019 ירו חיילי משמר הגבול על מועאז אל-עמארנה, צלם עיתונות תושב מחנה הפליטים א-דוהיישה במחוז בית לחם, פגעו בפניו וגרמו לו לעיוורון באחת מעיניו בזמן שסיקר הפגנה בכפר צוריק שליד חברון. ארבע שנים לאחר מכן, ימים אחדים לאחר 7 באוקטובר, הוא נעצר בפשיטה אלימה של כוחות צבא על ביתו. בעדות שמסר לבצלם תיאר אל-עמארנה, בן 36 ואב לשלושה, את מעצרו וחקירתו:

"ב-16.10.2023, ב-3:30 לפנות בוקר, כוח צבאי הסתער על הבית שלי בשכונת א-סלאם במחנה א-דוהיישה בבית לחם. אמרתי לחיילים שהדלת פתוחה ולא נעולה, אבל הם הורו לי לשתוק, פוצצו את הדלת והסתערו פנימה. הם היו בערך 20 חיילים. אמרתי לקצין שיש ילדים ישנים בבית, ושאני אעשה מה שהם יבקשו. החזקתי את תעודת הזהות שלי והרמתי ידיים. נתתי לו את התעודה שלי ושאלתי אותו מה הוא רוצה, הוא אמר: 'אני רוצה את מועאז'. הוא אמר שיש החלטה לעצור אותי. הם הורו לי להביא את אשתי והילדים לסלון, ואז הוא לקח אותי לשירותים, שם דיברתי דרך הטלפון הנייד של החייל עם קצין מהשב"כ. הקצין התחיל לאיים, כששאלתי אותו מה הוא רוצה הוא אמר שאני מסית נגד המדינה ושהם יחנכו אותי. אמרתי לו שאני חולה, ושכבר איבדתי את העין בגללם. מייד אחרי השיחה הקצרה עם הקצין אזקו לי את הידיים מאחורי הגב עם איזקונים,

בלי לכסות לי את העיניים, והחיילים לקחו אותי והוליכו אותי ברחוב עד הג'יפים הצבאיים, מרחק של בערך 700 מטרים. [...] יומיים אחרי המעצר הועברתי לכלא עופר, שממערב לרמאללה. לקחו אותי למרכז של המשטרה, שם נחקרתי על ידי חוקר בבגדים אזרחיים, ששאל אותי על פוסטים בפייסבוק ועל העבודה העיתונאית שלי. רוב החקירה התנהלה בצורה של איומים. למשל הוא אמר שבעזה רוצחים ילדים, ושהם יהרגו גם את הילדים שלנו". [לעדות המלאה](#)

העיתונאי סאמי א-סאעי נעצר בפברואר 2024 בפשיטה של חיילים על ביתו בטענה שהוא מהווה "איום על הביטחון הלאומי". האישומים נגדו [לא הובאו](#) לידיעתו, ונמנעה ממנו גישה לחומר שבתיקו. בעדות שמסר לבצלם סיפר א-סאעי, בן 46 ואב לשישה, תושב טול-כרם, על ההתעללות שחווה במהלך 16 חודשים של מעצר מנהלי:

"השוטר שחקר אותי הציג את עצמו בשם ח'אלד, והאשים אותי בהשתייכות לתנועת חמאס ובסיוע לקבוצה של חמושים פלסטינים. הכחשתי את שתי ההאשמות. [...] במרפאה קיבל אותי רופא, ששאל אותי: 'אתה חמאס?' השבתי שאני עיתונאי. הרופא אמר שהם 'יאנסו את כל מי ששייך לחמאס', ואמר בערבית מילים כמו 'נזיין אותם'. אחר כך הוא בדק אותי ואז אנשי משמר הגבול הובילו אותי בחזרה למעבר. [...] אחרי שהתפשטתי לחלוטין, הוליכו אותי כמה מטרים, ואז אחד מהם הורה לי לכרוע על הרצפה בתנוחת סגידה. אנשי השב"ס החלו לבעוט בי, להכות אותי באגרופים ועם מכשיר מגנומטר ולבעוט בי בכל חלקי הגוף. ההתעללות נמשכה הרבה זמן ותוך כדי כך שמעתי אותם מזהירים אחד את השני מפני מצלמות האבטחה שעל הקירות. [...] הייתי מותש כל כך שהשלכתי את עצמי על הרצפה עם הפנים כלפי מטה והם שוב התחילו להכות אותי. אחד מהם התיישב על הגב שלי, אחר דרך לי על הראש, והשלישי ניסה לדחוף חפץ נוקשה לפי הטבעת שלי. [...] בערך 40 יום אחרי השחרור החלטתי, אחרי הרבה התלבטויות, לספר ברשתות החברתיות על מה שעשו לי. דיברתי על ההתעללות שעברתי במהלך המעצר, היחס של אנשי השב"ס, ולא נרתעתי אפילו מלדבר על האונס, למרות שדברים מהסוג הזה נחשבים אצלנו טאבו ולא מקובל לדבר עליהם". [לעדות המלאה](#)

במקביל להחמרה באלימות הישירה כלפי עיתונאים, קידמה ממשלת ישראל [סדרת חוקים](#) שמטרתם לאסור פעילות של כלי תקשורת במטרה להשתיק קולות ביקורתיים, ובפרט קולות פלסטיניים, בכל מרחב שליטתה. כחלק מהמהלך, בספטמבר 2024 [פשט](#) הצבא הישראלי על משרדי רשת אל-ג'זירה ברמאללה – ממערכות החדשות החשובות בעולם הערבי – [החרים](#) ציוד עיתונאי והוציא צו סגירה למקום.

מעצרים וכליאה

מאז כיבוש השטחים ב-1967 [עצרה ישראל יותר מ-800,000 פלסטינים](#) תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה. כ-600,000 מתוכם נכלאו לתקופות ממושכות, ובהם רבים מחברי ההנהגה הקהילתית והפוליטית. רבים מתוכם נכלאו שוב ושוב במהלך חייהם. זרועותיה השונות של ישראל נוהגות [לרדוף](#) את האסירים הפוליטיים גם לאחר השחרור, דרך פשיטות חוזרות על בתיהם, זימונם התדיר לחקירה, התנכלות לבני משפחותיהם ושיגור איומים לגבי כל השתתפות שלהם בעשייה פוליטית או קהילתית.

לאורך השנים [אסף בצלם עדויות](#) רבות על העינויים שחו עזורים ואסירים פלסטינים במתקני הכליאה הישראליים. פרטיקות אלו שימשו את ישראל לא רק כאמצעי ענישה אלא גם ככלי הרתעה רחב היקף, שנועד להבהיר לתושבים הפלסטינים כי כל השתתפות בפעילות פוליטית או אזרחית עלולה להסתיים בכליאה ללא משפט, המלווה תדיר באלימות קשה.

מאז אוקטובר 2023 הרחיבה ישראל את השימוש במערכת הכליאה כאמצעי דיכוי והפחדה המופעל הן כלפי יחידים והן כלפי הקולקטיב הפלסטיני כולו. מלבד אלפים מתושבי עזה ששהו באותה עת בשטח ישראל מכוח היתרים, [יותר מ-7,000 תושבים פלסטינים](#) נעצרו בגלל המעצרים ההמוני שביצעה ישראל בגדה המערבית בין אוקטובר 2023 למרץ 2024. ביניהם היו גם [נציגי ציבור ומחוקקים](#) מטעם המפלגות הפלסטיניות, [פעילי זכויות אדם](#), [סגל אקדמי](#), [סטודנטים ועיתונאים](#). ביולי 2024, [כמחצית](#) מהאסירים והעצורים הפלסטינים במתקני הכליאה הישראליים הוחזקו במעצר מנהלי, ללא משפט וללא אפשרות להתגונן מפני האישומים נגדם. יחד עם העצורים מעזה ומתוך ישראל, עצורי ואסירי הגדה חוו – ועדיין חווים – התעללות מתמשכת במתקני המעצר והכליאה הישראליים, שהפכו מייד לאחר 7 באוקטובר [לרשת של מחנות עינויים](#). נכון ליוני 2026 מתו בבתי הכלא ובמתקני המעצר הישראליים 32 עצורים וכלואים תושבי הגדה, וכן 52 תושבי רצועת עזה ו-6 פלסטינים אזרחי ישראל (להרחבה, ראו פרק ["אלימות והטלת אימה"](#)).

מקומה של הרשות הפלסטינית

בעקבות הפגיעה הישראלית בהנהגה הפלסטינית לאחר כיבוש השטחים ב-1948 [והגלייתה](#) החלקית לירדן, הוסט במידה רבה הייצוג הפוליטי הבינלאומי של הפלסטינים אל מחוץ לשטחי פלסטין, ובעיקר אל מדינות ערב והזירה הבינלאומית. ב-1964, עם הקמת אש"ף, וב-1974, עם הכרתה של הקהילה הבינלאומית באש"ף כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני ([החלטת האו"ם 3236](#)), החל להתבסס ייצוג פוליטי פלסטיני עצמאי בזירה הבינלאומית.

בשנות התשעים, במסגרת הסכמי אוסלו, העניקה ישראל לרשות הפלסטינית – שהורכבה ברובה מאנשי אש"ף – שליטה חלקית על ניהול החיים באזורים מצומצמים בגדה המערבית וברצועת עזה, כביכול כתשתית להקמת מדינה פלסטינית עצמאית. בפועל, בתחומים מהותיים, ובהם שליטה בתנועת התושבים במרחב וכל מישורי הפעילות הביטחונית, הוסיפה ישראל להחזיק בעיקר הסמכויות ולהכתיב את גבולות פעולתה של הרשות. בנושאים אחרים הוטלה על הרשות אחריות אזרחית רחבה כספקית העיקרית של שירותים ציבוריים להם נזקקים התושבים הפלסטינים.

מאז חתימת ההסכמים, ובמיוחד מאז האינתיפאדה השנייה, ישראל מונעת מהרשות הפלסטינית את האפשרות להגן על התושבים שהיא אמורה לייצג, גם באזורים המוגדרים לכאורה כנתונים לסמכותה המלאה. התגברות האלימות הישראלית כלפי פלסטינים לוותה גם במתקפה ישירה ומתמשכת של ישראל על מנגנוני הרשות עצמם: לאורך השנים עצרה ישראל עשרות מחוקקים פלסטינים והחזיקה אותם במעצר מנהלי, ובכך שיתקה לפרקי זמן ממושכים את מוסדות הרשות. במקביל הטילה ישראל הגבלות כלכליות דרקוניות על הרשות, ואלה יצרו קשיים מחמירים והולכים לממן את תקציבה, את השירותים הציבוריים לתושבי הגדה ואת משכורותיהם של העובדים בסקטור הציבורי (להרחבה, ראו פרק "[חנק כלכלי](#)").

העובדה שעובדי הרשות מורשים להחזיק בתארים רשמיים, מפרסמים הצהרות דיפלומטיות, נהנים מהטבות שונות ומנהלים ביקורים בינלאומיים מתוקשרים משמשת את ישראל לחיזוק האשליה כי הרשות הפלסטינית מחזיקה בכוח פוליטי או בריבונות ממשית. במציאות, ישראל מכפיפה את הרשות לצרכיה ומצרה את צעדיה. צעדים שנקטה ממשלת ישראל מאז אוקטובר 2023 הביאו את הרשות לידי קריסה כלכלית חסרת תקדים. הניסיון לחסל את הרשות הפך אז מפורש מאי פעם: השר סמוטריץ', למשל, [הכריז](#) כי כוונתו היא "למוטט את רשות הרוע והטרור המכונה הרשות הפלסטינית".

על רקע המתקפה הג'נוסיידלית שמנהלת ישראל ברצועת עזה, ומול החרפת האלימות הישראלית בגדה המערבית, [שיעורי התמיכה הציבורית](#) ברשות הפלסטינית ובמחמוד עבאס, העומד בראשה, נמצאים בשפל עמוק והם אינם נתפסים כמי שמסוגל וראוי לייצג ולהגן על הציבור הפלסטיני.

ה. טיהור אתני והשתלטות על המרחב: נישול, גזל וגירוש

מבוא

מאז כיבוש הגדה המערבית ביוני 1967 גזלה ישראל [למעלה משני מיליון דונם](#) – יותר משליש משטחה הכולל של הגדה – תוך נישול פלסטינים מאדמותיהם. מנגנון ההרס וההשתלטות המרחביים שמפעילה ישראל בגדה המערבית מוביל לסגירה של שטחים הולכים וגדלים בפני פלסטינים, ולעיצוב השטח כמרחב רציף עבור יהודים. מנגנון זה כולל הן אמצעים בירוקרטיים רשמיים כמו הטלת צווים צבאיים והכרזה על קרקעות כעל "שטח אש", "שטח צבאי סגור", "שמורת טבע" ו"אדמות מדינה", והן מאמצי השתלטות "אזרחיים", אותם מובילות מיליציות של מתנחלים הנוקטות באלימות תכופה וקשה שנועדה להטיל אימה על התושבים הפלסטינים. מטרתו של מכלול זה היא מימושה של מדיניות ישראלית שעיקרה טיהור אתני בגדה המערבית: עקירתן של קהילות פלסטיניות ממקום מושבן באמצעות אלימות, הרס, ונישול, והשתלטות יהודית על האזורים שרוקנו מתושביהם.

על השטחים שכבשה הקימה ישראל כ-500 התנחלויות ומאחזים, מתוכם [146](#) התנחלויות שבהן היא מכירה רשמית. אם כוללים את מזרח ירושלים, מדובר במספר גדול אף יותר ([מספר זה כולל](#) כ-12 שכונות יהודיות שהוקמו ביוזמת המדינה מאז שנות ה-70, ביניהן גילה, פסגת זאב ורמות, שמטרתן הייתה להבטיח רוב יהודי בירושלים ולקבע רצף טריטוריאלי, לצד הקמת מתחמי מתנחלים בתוך שכונות פלסטיניות, למשל "שמעון הצדיק" על אדמות שייח' ג'ראח, או מתחמי המתנחלים במרחב סילוואן). כתוצאה מכך, כ-[540,000 דונם](#) משטחי הגדה המערבית, שטחי השיפוט של ההתנחלויות, הוכרזו כמרחבים האסורים לכניסת פלסטינים. אלה לבדם מהווים כ-[10%](#) משטח הגדה המערבית. במכלול השטחים הזה, הסגור בפני פלסטינים, חיו נכון לסוף שנת 2024 [737,332](#) מתנחלים.

לפי נתוני בצלם, נוסף על ההתנחלויות ה"רשמיות", לאורך השנים הוקמו ברחבי הגדה המערבית 405 מאחזים. אלה הוקמו בניגוד לחוק הישראלי וישראל לכאורה אינה מכירה בהם באופן רשמי, אך בפועל היא [מסייעת בהקמתם](#). לפי נתוני ארגון כרם נבות, 239 מתוכם הם "מאחזי חוות", המהווים מרכיב מרכזי בהשתלטות המואצת על המרחב הפלסטיני בשנים האחרונות.

מאז כבשה את הגדה המערבית, פעלה ישראל בהתמדה להרחבת הנוכחות והשליטה היהודית במרחב, על חשבון [צמצום מתמיד](#) של האזורים בהם התאפשר קיום פלסטיני, פרטי וקולקטיבי, באמצעות שימוש בטכניקות שונות של שליטה, גירוש ונישול. הקמת ממשלת הימין הקיצוני

בדצמבר 2022, וההקצנה שחלה ברף האלימות הישראלית מאז אוקטובר 2023, סימנו האצה דרמטית של תהליך הטיהור האתני בגדה המערבית. כיום, ההרס וההשתלטות המרחביים ממומשים באמצעות מתקפה משולבת על כלל מרכיבי החיים הפלסטיניים, ומטרתם להאיץ את נישול התושבים מאדמותיהם, לדחוק אותם למובלעות עירוניות צפופות ומנותקות זו מזו ולאפשר השתלטות יהודית על אזורים נרחבים בגדה.

ההחרפה במדיניות הישראלית ניכרת בשני מישורים: האחד הוא [השתלטות מחושבת על מנגנונים בירוקרטיים](#), כלכליים ומשפטיים המאפשרת גזל שטחים נרחב מן האוכלוסייה הפלסטינית, והשני הוא הכשרתה של אלימות קיצונית וסדירה המופעלת על ידי מיליציות מתנחלים, שמקורן במאחזים החולשים על שטחי ענק בגדה המערבית. אלימות זו ממררת את חייהם של הפלסטינים ומובילה לגירושם מבתיהם ולנישולם מאדמותיהם, ובכך מאפשרת השתלטות יהודית על השטחים שנגזלו מתושביהם הפלסטינים. נכון ליולי 2026 השתלטה ישראל, באמצעות מיליציות המתנחלים, על [יותר מ-1,070,000 דונם](#) – 18% משטח הגדה המערבית. נוסף על כך, לפי דו"ח של שלום עכשיו וכרם נבות, 185 מאחזים חדשים הוקמו בגדה המערבית בין 2023-2025, כ-130 מתוכם הם מאחזי חוות. נתונים שאסף בצלם מראים כי נכון ליוני 2026, השתלטות זו הובילה לגירושן של [64 קהילות ומקבצי רועים](#) פלסטינים מבתיהם, ולגירושן החלקי של 18 קהילות נוספות. ההיגיון המארגן שלאורו פועלים שני המסלולים האלה, ומערכת החוק המאפשרת אותם ומסייעת להם, מבהירים כי מדובר במערכת אחת העושה שימוש מתואם במכלול הדרכים להשתלטות על השטח ולנישול תושביו. במקביל למאמצי הגירוש האלה, מקדמת ישראל גם שורה של אמצעים ממסדיים להעמקת השליטה המרחבית בגדה המערבית, שיקלו על גופים ישראלים להשתלט על שטחים במרחב זה.

היקף השטחים שישראל מונעת או מגבילה את גישת הפלסטינים אליהם

מתוך כלל הגדה המערבית

*תיתכן חפיפה בין האזורים

מקורות: [שלום עכשיו](#) ו**כרם נבות**, [בצלם](#)

דרכים להשתלטותה של ישראל על שטחי הגדה המערבית

הכרזה על שטחים כ"אדמות מדינה"

בשנת 1979 [פסק בג"ץ](#), במה שזכה לכינוי "פסק דין אלון מורה", כי המדינה אינה רשאית להתבסס על תואנות ביטחוניות על מנת לתפוס קרקעות פלסטיניות פרטיות לטובת הקמת התנחלויות אזרחיות. עד אז עשתה המדינה שימוש נרחב בפרקטיקה זו בגדה המערבית, ותפסה כך [כ-31,000](#) דונם של אדמות פלסטיניות לצורכי ההתנחלות היהודית. לאחר פסק הדין, כדי להתגבר על

המכשול המשפטי ולהמשיך ולהרחיב את מפעל ההתנחלות היהודית על קרקעות החלה ישראל לעשות שימוש ב"הכרזה" על קרקעות פלסטיניות כ"אדמות מדינה", דהיינו קרקעות ציבוריות שהשימוש בהן מנוהל על ידי ישראל.

ערב כיבוש הגדה המערבית הוגדרו [כ-527,000 דונם, כ-9% משטח הגדה המערבית](#), לא כולל מזרח ירושלים, "אדמות מדינה". קרקעות אלה נרשמו בתקופת המנדט הבריטי והשלטון הירדני ועברו לידי שלטון הכיבוש הישראלי ב-1967. לאחר פס"ד אלון מורה והאיסור על תפיסת שטחים בתואנות ביטחוניות, החל המשטר הישראלי לעשות שימוש נרחב בהכרזה על אדמות פלסטיניות נוספות כ"אדמות מדינה", וזו שימשה ככלי מרכזי לנישול תושבים פלסטינים מאדמותיהם ולהרחבת ההתנחלות הישראלית בשטחי הגדה. הכרזות אלו, שהתבססו על פרשנות חדשה ומרחיבה לחוקים קיימים, יצרו עבור ישראל מנגנון המאפשר להשתלט על אדמות בבעלות פלסטינית פרטית או קולקטיבית. משנת 1979 ועד 2002 הוכרזו [יותר מ-900,000 דונם בגדה המערבית](#) כ"אדמות מדינה", וכמעט כולם הוקצו לשימוש ההתנחלויות. בשנת 2019 תפסו "אדמות המדינה" כ-1,200,000 דונם משטחי C – כ-22% משטחי הגדה המערבית. [כ-200,000 דונם נוספים](#) של "אדמות מדינה" מצויים בשטחי A ו-B. מאז, הופקעו [כ-27,000 דונם נוספים](#) והוכרזו כ"אדמות מדינה" (להרחבה על מנגנון ההכרזה על שטחים כ"אדמות מדינה" [ראו כאן](#)).

"שטח צבאי סגור" ושטחי אש

מאז אוגוסט 1967 ועד מאי 1975 הכריזה ישראל על [מיליון וחצי דונם](#) – יותר מרבע משטח הגדה המערבית (26.6%) – כעל שטח צבאי סגור, האסור לכניסת פלסטינים ללא היתר. בחסות הטענה שהצבא זקוק לשטחים אלו למטרות שונות, נשללת גישתם של פלסטינים לשטחים נרחבים בגדה המערבית ונמנע מהם המעבר בהם. מאז 1997 ישראל מכריזה גם על כל שטחי השיפוט של ההתנחלויות – כ-540,000 דונם, כמעט עשירית משטח הגדה – כשטחים צבאיים סגורים. מאז המשיכה ישראל לפרסם צווים המכריזים על "שטחים צבאיים סגורים" באזורים שונים בגדה המערבית, [ונכון לשנת 2019](#), כ-1,765,000 דונם – כמעט שליש מהגדה המערבית – הוכרזו כשטח צבאי סגור.

דוגמה מובהקת במיוחד לשימוש שעושה המשטר הישראלי בפרקטיקה זו על מנת לנשל פלסטינים מאדמתם היא [ההכרזה](#) בתחילת שנות השמונים על שטח של כ-30,000 דונם באזור מסאפר יטא, כ"[שטח אש 918](#)". [כ-12 קהילות](#) פלסטיניות חיות באזור במשך דורות, הרבה לפני שהוגדר כשטח אש בתחילת שנות השמונים. בשנת 1999 פונו לראשונה תושביהם של הכפרים בשטח זה, בטענה כי הם מתגוררים באופן לא חוקי בשטח אש.

במסמך שנשלח ביוני 2025 מטעם מפקדת פיקוד מרכז, נכתב כי "במהלך החודשים האחרונים פועל פיקוד המרכז, בשלל הכלים האזרחיים והביטחוניים העומדים לרשותו לצורך מימוש החובה שלו – לשמר את שטח האש לטובת אימוני צה"ל". מאז שנת 2022 הקימו מתנחלים [11 מאחזים](#) בתוך שטח אש 918, ומתוכם יוצאות התקפות [אלימות](#) שיטתיות המכוונות נגד הקהילות הפלסטיניות החיות באזור. המסמך שפרסמה מפקדת פיקוד מרכז אינו מציין את המאחזים ככאלה המפריעים ל"חובה לשמר את שטח האש לטובת אימוני צה"ל", אלא רק את הכפרים הפלסטיניים, זאת למרות שהגישה ל"שטחים צבאיים סגורים" ול"שטחי אש" אמורה להיות סגורה גם בפני ישראלים שאינם מחזיקים בהיתר כניסה מתאים.

תופעה זו אינה מוגבלת למסאפר יטא. [נכון לשנת 2024](#), כ-41% מהשטחים שעליהם השתלטו מתנחלים בגדה המערבית מוכרזים כשטחי אש שאסורים בכניסת אזרחים. נתון זה ממחיש כי במקרים רבים, ההכרזה על קרקעות כשטחי אש היא דרך נוספת שהמשטר הישראלי נוקט כדי להשתלט על המרחב הפלסטיני.

הכרזה על שמורות טבע

בינואר 2020 אישר שר הביטחון נפתלי בנט את הכרזת המינהל האזרחי על [שבע שמורות טבע](#) חדשות, המשתרעות על פני 130,000 דונם. הערכות מצביעות על כך ש-15% משטחי השמורות הללו הן אדמות בבעלות פרטית פלסטינית. הגדולה בשמורות שהוכרזו הייתה [שמורת הטבע נחל אוג](#), הנמצאת בקרבת יריחו ומתפרשת על כ-22,000 דונם, מתוכם [כ-6,000 דונם](#) קרקעות בבעלות פרטית פלסטינית, והשאר "אדמות מדינה". בסך הכול, מאז שנת 1969 ועד 2022 הכריזה ישראל על [כ-48 שמורות טבע](#) בגדה המערבית, המתפרשות על שטח כולל של לפחות 383,600 דונם, כ-7% משטח הגדה.

ההכרזה על שטח פלסטיני כ"שמורת טבע" [פוגעת אנושות](#) בניידותם של התושבים באזור וביכולתם [לפתח את האזור ולבנות בו, לעסוק בחקלאות](#) או לשמר עתודות קרקע להרחבה עתידית, לחקלאות ולמרעה. כך למשל, בשטחו של הגן הלאומי נחל פרת יש אדמות [השייכות לתושבים הפלסטיניים](#) של הכפרים ענאתא, חיזמא וג'בע, וההכרזה על השטח כ"שמורת טבע" מונעת מהם לגשת לאדמותיהם ולעבד אותן.

מחקר היסטורי ושימור ארכיאולוגי

לצד שימוש בכלים משפטיים, תכנוניים וצבאיים, ישראל עושה שימוש גם בחפירות ארכיאולוגיות ובהכרזה על אתרי מורשת כבאמצעי להשתלטות על קרקע, לנישול פלסטינים ולהעמקת

שליטתה בגדה המערבית. במהלך השנים הוכרזו מאות אתרים ארכיאולוגיים ופארקים בשטחי הגדה, בעיקר בשטחי C. במקרים רבים, הכרזות אלו מונעות מתושבים פלסטינים להרחיב את יישוביהם, לעבד את אדמותיהם או לפתח תשתיות, ומרחיקות אותם ממקורות פרנסה המבוססים על תיירות. מאז החתימה על הסכמי אוסלו, האחראי לכלל הפעילות הארכיאולוגית בשטחי C הוא [קמ"ט \(קצין מטה\) ארכיאולוגיה](#) במינהל האזרחי. בסמכותו להחליט על מכלול הפעולות הארכיאולוגיות בשטח: היכן לבצע חפירות ארכיאולוגיות, כיצד הן ינוהלו, מי רשאי לבצע את החפירות ולאילו מטרה ועוד. הסמכויות שניתנו לאגף ארכיאולוגיה במינהל האזרחי מאפשרות לו להרחיב את השליטה בעיצוב הנרטיב ההיסטורי סביב תגליות ארכיאולוגיות, לחזק את הנרטיב הנוגע לזיקה ההיסטורית, התרבותית והדתית של מדינת ישראל והעם היהודי לשטחי הגדה המערבית, ואגב כך למחוק את הזיקה ההיסטורית והדתית של הפלסטינים לשטחים אלה.

חלק מהאתרים הארכיאולוגיים בשטחי C נכללו בשטחי השיפוט של ההתנחלויות והוגדרו שטח סגור לפלסטינים. במקרים אחרים, שטחי השיפוט הורחבו במיוחד כדי לכלול בתוכם אתרים ארכיאולוגיים. כך, נוסף על השליטה בנרטיב ההיסטורי, האתרים הארכיאולוגיים משמשים כלי [להשתלטות נוספת על המרחב](#) ולדחיקתם של פלסטינים מתוכם. סגירתם של אתרים ארכיאולוגיים בפני פלסטינים מגבילה את חופש התנועה שלהם, מנשלת אותם מאדמתם ומונעת מהם היכרות וזיקה היסטורית למרחב שבו חיה קהילתם זה דורות.

במקרים אחרים, הימצאותם של אתרים ארכיאולוגיים משמשת צידוק לפלישה ולהשתלטות על שטחים פלסטיניים. בשנת 2010 הוכרז מעיין [אל-קווס](#) כאתר ארכיאולוגי. המעיין היה מקור המים העיקרי של הכפרים דיר ניזאם וא-נבי סאלח. בעקבות ההכרזה נאסרה על תושבים פלסטינים הגישה למקום, ובהם כאלה שבבעלותם אדמות חקלאיות פרטיות בקרבת המעיין. במחאה על השתלטות המתנחלים על המעיין ועל אדמותיהם, ערכו התושבים [הפגנות שבועיות](#) בכפר נבי סאלח. ההפגנות, שנמשכו עד שנת 2017, פוזרו באלימות שיטתית על ידי כוחות הצבא, ובמהלכן נפצעו מאות אנשים ונהרגו שלושה. אדם נוסף נהרג בהפגנה נגד הג'נוסייד בעזה ב-17.10.2023. שמונה פלסטינים נהרגו בנסיבות שונות, ביניהן פלישות של הצבא לכפר.

הפקעות מסוג זה ממשיכות להתרחב: בשנת 2025 הודיע המינהל האזרחי כי [יפקיע 1,800 דונם של שטחים פרטיים](#) בבעלות פלסטינית, הכוללים אלפי עצי זית, לטובת פיתוח האתר הארכיאולוגי [סבסטיה](#). זהו צו ההפקעה הגדול ביותר למטרת פיתוח עתיקות מאז כיבוש הגדה בשנת 1967. תושבי העיירה הפלסטינית מדגישים כי במשך שנים ראו באתר חלק בלתי נפרד מחייהם, שמרו עליו והתפרנסו מתיירות ומחקלאות סביבו. למרות זאת, השתלטותה הגוברת של ישראל על ניהול האתר כללה הגבלות על הגישה לאדמות חקלאיות, הביאה לקריסת ענף התיירות המקומי והדירה את התושבים מניהולו ומהתועלת הכלכלית שהוא עשוי להניב.

[בפברואר 2026](#) קבע הקבינט המדיני-ביטחוני כי גופי האכיפה של המינהל האזרחי יחלו לפעול גם בשטחי A ו-B, בין היתר בתחום שימור [אתרי מורשת וארכיאולוגיה](#). החלטה זו נושאת עמה פוטנציאל לפרשנות רחבה, שכן הגדה המערבית משופעת באתרי עתיקות. הסמכות לאכיפה מרחיבה מובילה בפועל להרחבת ההשתלטות על מרחב החיים הפלסטיני בגדה המערבית, בין השאר באמצעות קידום של [הריסות בתים](#) או של [השתלטות על אתרים ארכיאולוגיים](#) בשטחי A ו-B בתואנות של "שמירה" עליהם. בהמשך לכך, במאי 2026 [אושרה בקריאה ראשונה](#) הצעת חוק להקמת רשות עתיקות חדשה בגדה המערבית שתוכפף לשר המורשת. לפי הצעת החוק, יועברו לרשות החדשה סמכויות המצויות כיום בידי קמ"ט ארכיאולוגיה, ובהן סמכויות לבצע חפירות, להכריז על אתרים ארכיאולוגיים ולהפקיע קרקעות, באופן המאפשר שימוש באתרים ארכיאולוגיים כדי לבסס שליטה אזרחית-ישראלית בגדה המערבית. צעדים אלו הם פן נוסף בתהליך סיפוח הגדה המערבית לישראל.

מדיניות התכנון והריסת בתים

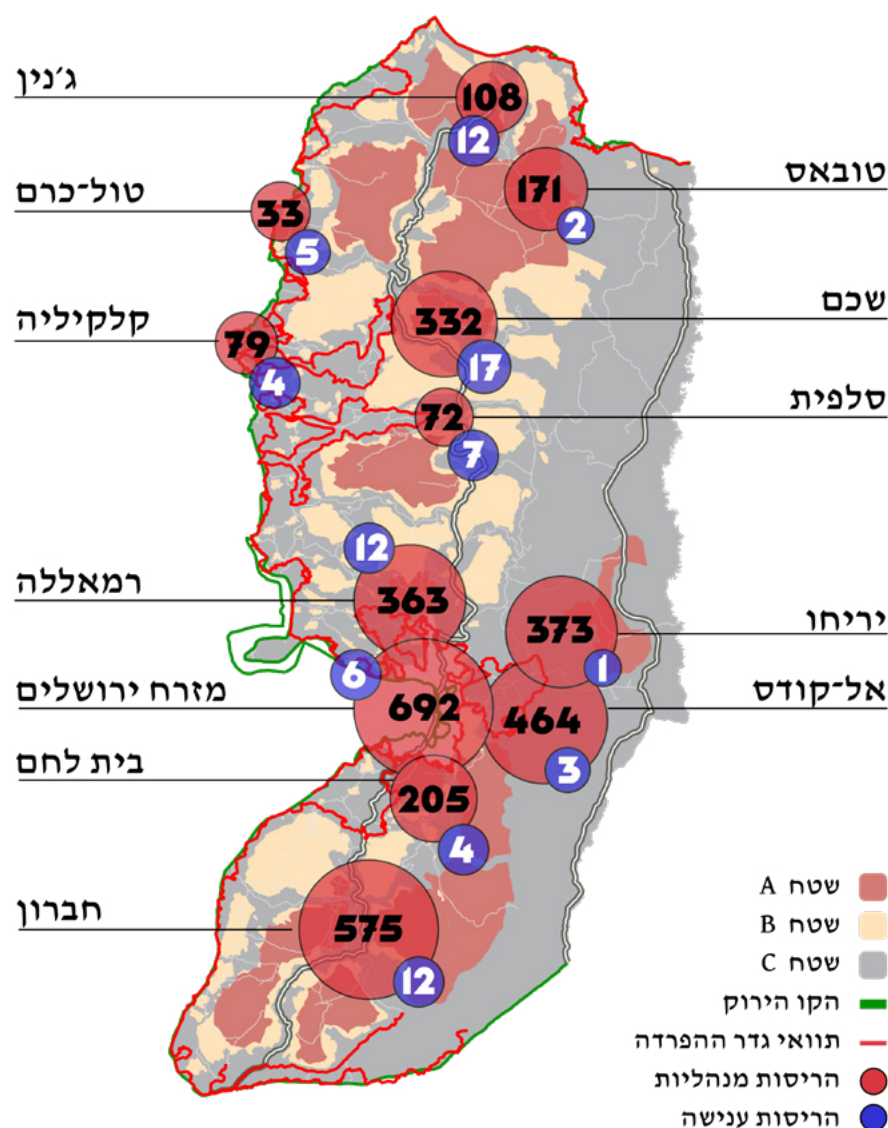
[מדיניות התכנון הישראלית](#) היא כלי נוסף למניעת פיתוח פלסטיני ולנישול פלסטינים מאדמותיהם, בפרט בשטחי C בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. גורמים ישראליים המתייחסים לנושא משתמשים, כעניין שבשגרה, בשפה תכנונית ומשפטית. ביטויים כמו "חוקי תכנון ובנייה", "הליכי תכנון" ו"בנייה בלתי חוקית" אומנם משמשים גם בהתייחסויות לבנייה בהתנחלויות ובתוך גבולות ישראל, אולם בניגוד מוחלט ליישובים היהודיים – שבהם חוקי התכנון והבנייה משמשים להסדרת פיתוח ולאיוון בין צרכים שונים – בגדה המערבית ובמזרח ירושלים מנצלת אותם ישראל למטרה הפוכה: מניעת פיתוח, עצירת תכנון עתידי ומימוש צווי הריסה.

כחלק ממדיניות אי-התכנון הישראלית בשטחים אלו, מערימה המדינה קשיים על קבלת היתרי בנייה למבני מגורים פרטיים, מבנים חקלאיים, תשתיתיים או ציבוריים. על פי [נתוני](#) המינהל האזרחי, בין ינואר 2000 לאמצע 2016 הוגשו למוסדות התכנון 5,475 בקשות של תושבים פלסטינים להיתרי בנייה. מתוכן אושרו רק 226 בקשות, כ-4% בלבד. תושבים רבים נמנעים מלכתחילה מבקשת היתר, בשל חוסר התוחלת שבכך. בהיעדר כל אפשרות לקבל היתר ולבנות באופן חוקי, ובהתחשב בצורכיהם המשתנים של התושבים הפלסטינים, הם נאלצים לפתח את יישוביהם ולבנות את בתיהם ללא היתר. כך נכפה עליהם לחיות תחת איום מתמיד שבתייהם ועסקיהם ייהרסו.

הריסות המבנים שמבצעת ישראל בגדה המערבית ובמזרח ירושלים מתחלקות לשלוש קטגוריות: הריסות בתואנה של בנייה ללא רישיון – שהן חלק הארי בהריסות שביצעה ישראל לאורך השנים, הריסות כאמצעי ענישה, והריסות בתואנה של צרכים צבאיים.

לפי נתוני בצלם, מאז 7.10.2023 ועד סוף יוני 2026 הרסה ישראל [2,775 מבנים](#) בגדה המערבית ו-692 במזרח ירושלים, בתואנה של בנייה ללא רישיון. נתונים אלו כוללים גם מבנים שאינם משמשים למגורים, כגון גדרות, בורות מים, מחסנים, מבנים חקלאיים, בתי עסק, מבני ציבור ועוד. מתוך כלל המבנים שנהרסו, 1,198 היו בתי מגורים; את חלקם נאלצו בעליהם להרוס בעצמם, לאחר שקיבלו מהרשויות צו הריסה. 4,258 בני אדם איבדו כך את ביתם, מתוכם 2,083 קטינים.

הריסות מבנים מאז 7 באוקטובר 2023

* הנתונים אינם כוללים את הריסות המבנים במחנות הפליטים

* הנתונים מתייחסים לתקופה שבין 7 באוקטובר 2023 ועד 30 ביוני 2026

מקור: [בצלם](#)

בשנת 2024 נרשם שיא של שני עשורים במספר המבנים שהרסה ישראל בגדה המערבית (לא כולל מזרח ירושלים): [869 מבנים](#) נהרסו בתואנה של בנייה ללא רישיון. בשנת 2025 הוסיף ועלה קצב ההריסות, ו-[1,195 מבנים](#) נהרסו בתואנה של בנייה ללא רישיון. נכון ליוני 2026, ולאור [קצב ההריסות](#) הנוכחי, אפשר לצפות שנתוני שנת 2026 ישקפו עלייה מתמשכת בקצב ההריסות.

דוגמה לשימוש המואץ שעושה ישראל בהריסות בתים לטובת ייחוד המרחב מאז אוקטובר 2023 הוא מרחב [סילוואן](#), ביתם של כ-20,000 תושבים פלסטינים במזרח ירושלים. מיקומו הייחודי של סילוואן, הסמוך לעיר העתיקה, למסגד אל-אקצא עבור הפלסטינים ולהר הבית עבור היהודים, מציב אותו בחזית מאמצי הגירוש והנישול שמפעיל המשטר הישראלי בירושלים.

ב-2010 [הצהירה](#) עיריית ירושלים על כוונתה להקים על שטחה של שכונת אל-בוסתאן בסילוואן פארק תיירותי בשם "גן המלך", בהמשך לגן הלאומי סובב חומות העיר ירושלים ולאתר הארכיאולוגי עיר דוד, המופעל מאז סוף שנות התשעים על ידי עמותת המתנחלים אלע"ד שפועלת במוצהר לייחוד סילוואן. בין 7.10.2023 ועד סוף יוני 2026 הרסה ישראל 123 מבנים, בהם 87 בתי מגורים בסילוואן, בעקבות צווי הריסה שהוציאה עיריית ירושלים. [352 אנשים איבדו את ביתם, מתוכם 155 קטינים](#). 13 מהבתים נהרסו במהלך החודשים מרץ ואפריל 2026, וגורשו מהם 53 תושבים, מתוכם 23 ילדים. ב-14.06.2026 הורה בית המשפט העליון על פינוי 12 משפחות נוספות מסילוואן, המשתייכות למשפחת סרחאן. לפי [שלום עכשיו](#), צווי הפינוי שניתנו לבני משפחת סרחאן הם חלק ממהלך רחב יותר שנועד לגרש כ-700 תושבים מהשכונה, ולהכניס במקומם מתנחלים יהודים.

2022 ואילך: מימוש מואץ של מדיניות הטיהור האתני וההשתלטות על המרחב

מינהלת ההתיישבות

עם הקמת ממשלת נתניהו השישית בשנת 2022, ובהתאם להסכמים הקואליציוניים בין המפלגות השונות, הוקמה ["מינהלת ההתיישבות"](#). מינהלת ההתיישבות היא גוף אזרחי בתוך משרד הביטחון שנועד "לאזרח" מגוון רחב של תפקידים שאותם מילא עד אז המינהל האזרחי, יחידה צבאית שהוקמה ב-1981, שתפקידה לנהל את מרכיביו האזרחיים של שלטון הכיבוש הצבאי הישראלי. בין פברואר 2023 למאי 2024 [הושלם](#) תהליך העברת הסמכויות מהמינהל האזרחי אל המינהלת החדשה. שר האוצר בצלאל סמוטריץ' קיבל לידי את האחריות המיניסטריאלית על עבודת המינהלת, ו**מקורבו**, יהודה אליהו, מונה לעמוד בראשה. [הסמכויות שהועברו](#) למינהלת החדשה נוגעות כמעט לכל היבט של חיי הפלסטינים בגדה: ניהול מקרקעין, [תכנון ובנייה](#), פיקוח ואכיפה על בנייה לא חוקית, פיקוח על הרשויות המקומיות הישראליות בגדה המערבית,

רישוי מקצועות, מסחר וכלכלה, ניהול שמורות טבע ואתרי עתיקות ועוד. בריאיון לעיתון הארץ [אמר](#) יוני דנינו, שכיהן כראש מטה המינהלת, כי שני יעדיה העיקריים הם לגרום לכך שהמדינה תתייחס לגדה כפי שהיא מתייחסת לנגב ולגליל מבחינת פיתוח והקצאות משאבים, ולהביא ל"החלת ריבונות ביהודה ושומרון". מאז הוקמה, [פועלת המינהלת](#) באינטנסיביות להכשרת מאחזים, להפקעת קרקעות ולאכיפה בררנית של דיני תכנון ובנייה כלפי בנייה פלסטינית בשטחי C, [ואינה נדרשת](#) לאישור הדרג המדיני כדי לקדם את מרבית תוכניות הבנייה בהתנחלויות.

החטיבה להתיישבות

עוד לפני הקמתה של מינהלת ההתיישבות, ולמעשה כבר מאז סוף שנות השישים, [מתרחש תהליך "אזרחות"](#) הכולל הפקעה הדרגתית של תחומי אחריות מידי הממשל הצבאי והעברתם לגורמים ישראליים-אזרחיים. אחד הגופים האלה הוא [החטיבה להתיישבות](#), השייכת באופן רשמי להסתדרות הציונית העולמית, אך פעילותה ממומנת על ידי ממשלת ישראל. נכון לשנת 2024 [עמד](#) תקציב החטיבה על [יותר ממיליארד](#) שקלים.

החטיבה להתיישבות אחראית בין היתר [לניהול אדמות](#) שממשלת ישראל הקצתה לה ושהופקעו מידי האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית. היא [קיבלה לידיה](#) שיעור לא מבוטל מ"אדמות המדינה" בגדה המערבית, והאופן שבו היא מנהלת את השטחים שתחת סמכותה [מוכוון לייחוד המרחב](#), בין היתר דרך תמיכה בהקמה של התנחלויות ו**מאחזים**.

מאז הקמת ממשלת הימין הקיצוני בדצמבר 2022, הפכה החטיבה להתיישבות לאחד המנגנונים המוסדיים המסייעים לגירוש ונישול פלסטינים מאדמותיהם. בסוף שנת 2025 [הועברו אליה יותר מחצי מיליארד שקלים](#) מתקציב המדינה, במטרה [לממן](#) הקמה של מאחזים (תמיכה ב"התיישבות צעירה") וחלוקת ["תשתיות ומרכיבי ביטחון"](#), הכוללים בין היתר ציוד צבאי שנרכש עבור המתנחלים. תקציב זה מממן גם רכישת ציוד המשמש את מיליציות המתנחלים בהטלת אימה על התושבים הפלסטינים, מתוך מטרה לגרשם מיישוביהם ומאדמותיהם.

דוגמה בולטת לכך היא הריינג'רים, רכבי שטח שמינהלת ההתיישבות והחטיבה להתיישבות [מממנות את רכישתם](#). סרטונים רבים המתעדים התקפות על קהילות ותושבים פלסטינים מראים כיצד המתנחלים עושים שימוש ב"מרכיבי ביטחון" אלו על מנת לתקוף [באלימות שיטתית](#) את תושבי הגדה הפלסטינים ואת [עדרי הצאן שלהם](#). למרות שהריינג'רים, שעלות כל אחד מהם מוערכת ב-100,000 שקלים, נקנים מתקציב המדינה, [ממשלת ישראל לא ענתה](#) לפניית של עיתונאים ישראלים שביקשו לברר מה עלותם המדויקת ומה הקריטריונים המנחים את חלוקתם. בינואר 2026 [אושרה תוספת](#) תקציב של 325 מיליון שקלים בשנים 2026-2027 לטובת

"מרכיבי ביטחון ביישובים", ואלה צפויים [להמשיך ולשמש](#) את המתנחלים להטיל אימה על פלסטינים, לפרוע בהם ולגרשם מאדמותיהם.

ביטול חוק ההתנתקות

בחודש דצמבר 2025 השלימה ישראל את הכשרתם של [19 מאחזים](#) בגדה המערבית, כמה מהם מאחזים שנבנו כ"מובלעות C" בעומק שטחי A ו-B – חלקם בצפון הגדה, בשטחים שפוננו במסגרת תוכנית ההתנתקות ב-2005. השר סמוטריץ' [התייחס](#) להכשרת המאחזים ואמר: "מדובר במקומות אסטרטגיים מאוד להתיישבות, כאשר גולת הכותרת היא הקמתם מחדש של היישובים גנים וכדים בצפון השומרון. מדובר בהשלמת תיקון העוול ההיסטורי של הגירוש מלפני 20 שנה. אנחנו בולמים בשטח הקמת מדינת טרור פלסטינית".

המאחזים הוכשרו כחלק מהמהלך [לביטול מספר סעיפים בחוק ההתנתקות](#), המתיר לישראלים להיכנס להתנחלויות גנים, כדים ושא-נור. עוד לפני [ביטול](#) החוק, ובחסות תמיכת הצבא והמשטר הישראלי, [הוקם מאחז](#) בהתנחלות חומש שפונתה גם היא בהתנתקות, בשעה שתושבים פלסטינים מהכפר בורקה הסמוך סבלו [מאלימות מתנחלים קשה](#) שמנעה מהם להגיע לאדמותיהם הפרטיות באזור ההתנחלות שפונתה. באפריל 2026 [יושבה מחדש ההתנחלות שא-נור](#), עוד בטרם הושלמה ההסדרה החוקית של השטח. חודש לאחר מכן, במאי 2026, מתנחלים מהאזור אילצו תושבים פלסטינים [להוציא גופה](#) מתוך קבר טרי בטענה כי נקבר "קרוב מדי" להתנחלות שא-נור.

במאי 2026 [הודיע](#) השר סמוטריץ' כי הניח על שולחן הקבינט הישראלי תוכנית מפורטת שמטרתה להעביר "שטחים אסטרטגיים" המוגדרים כשטחי A ו-B לשטחי C, הנמצאים תחת שליטה ישראלית מלאה. לדברי "מקורבים" לסמוטריץ', המהלך נועד לבטל בפועל את הסכמי אוסלו. מהלך זה מוצע בהמשך [להצעת חוק](#) "לביטול הסכם אוסלו, הסכם חברון והסכם וואיי", שאותה הגישה במרץ 2025 חברת הכנסת לימור סון הר מלך ממפלגת עוצמה יהודית.

קידום הסדר המקרקעין

כדי להאיץ אף יותר את מהלך ההשתלטות, בפברואר 2026 [הקצתה](#) המדינה [244 מיליון שקלים](#) להקמת מנגנון שנועד להסדיר את רישום המקרקעין בשטחי C, ושמטרתו לרשום בתוך חמש שנים בטאבו [15% מהקרקעות](#) בשטח זה כקרקעות בבעלות המדינה. זו תהיה הפעם הראשונה [מאז כיבוש הגדה](#) המערבית שבה ישראל מקדמת הליך של הסדרת רישום קרקעות באמצעות גוף ממשלתי.

לכאורה, הליך הסדרת רישום המקרקעין יאפשר לפלסטינים לתבוע בעלות על שטחים השייכים להם, אך מדובר במראית עין בלבד. בפועל, פלסטינים שיתבעו בעלות יידרשו להוכיח את בעלותם על השטח בפני הרשויות הישראליות, אולם בהיעדר גישה למידע ולמסמכים המוכיחים את זכויותיהם, ובשל [אי-קבילות של רישומי הקניין](#) הפלסטיניים במנגנוני הבירוקרטיה הישראלית, יישום ההליך יהיה [כמעט בלתי אפשרי](#). כך גם בנוגע למאות אלפי הפלסטינים ה"נפקדים", כלומר פליטים פלסטינים שגורשו במהלך הנכבה ב-1948 או הנכסה ב-1967, שלא יוכלו להשתתף בהליך ההסדר אף שהם בעליהן של קרקעות רבות. בשל כך, הסדר המקרקעין צפוי להוביל לנישול "חוקי" ורחב היקף של פלסטינים מאדמותיהם. הבעלות על הקרקעות תירשם סופית בטאבו, והפלסטינים המנושלים לא יוכלו לתבוע בעלות עליהן בעתיד.

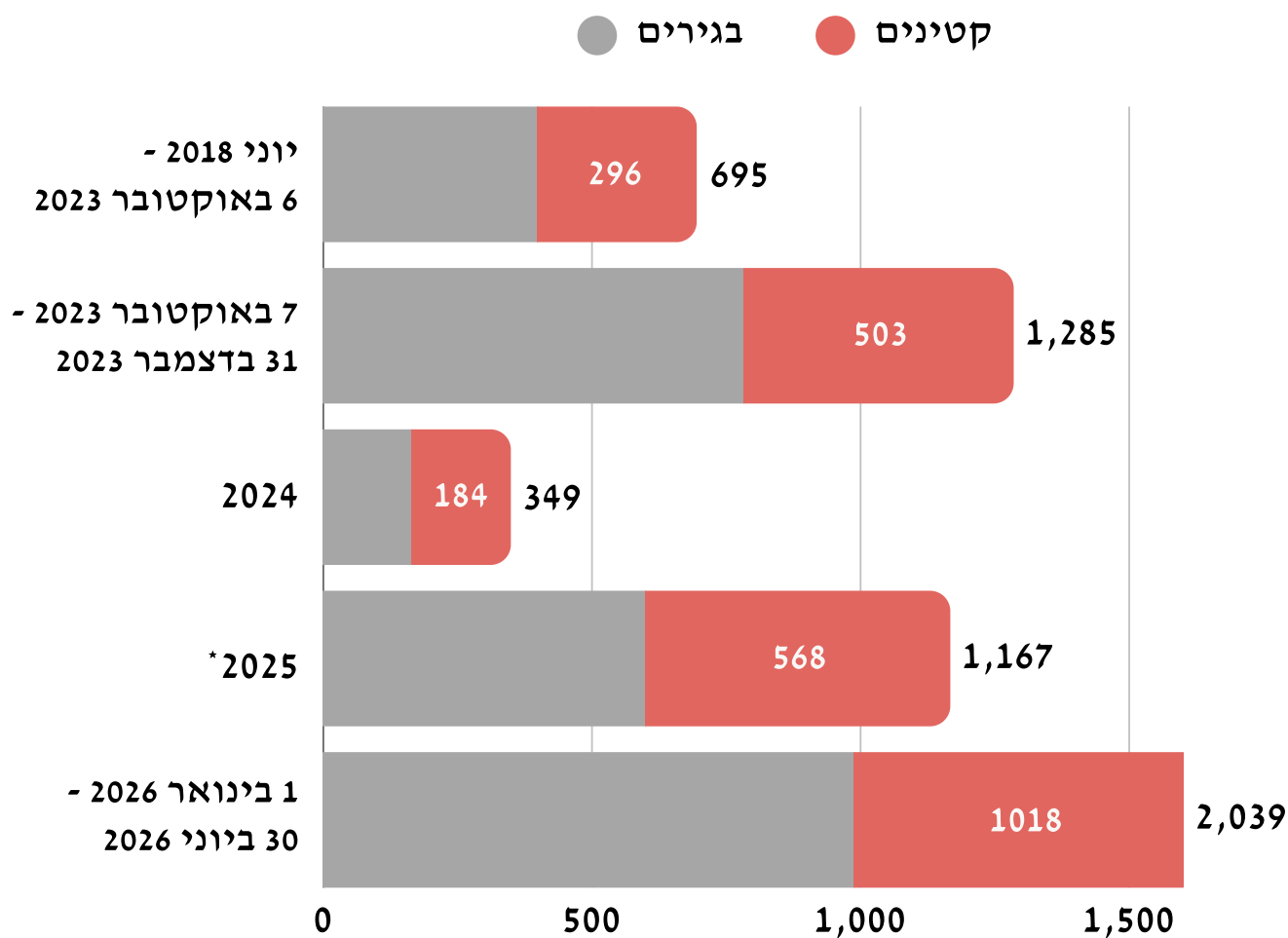
ימים ספורים קודם לכן אישר הקבינט המדיני-ביטחוני [שורה של צעדים](#) משלימים המאפשרים [השתלטות על שטחים נרחבים בגדה המערבית](#). החוק הירדני שחל בגדה המערבית, בהיותה שטח כבוש, ואשר אוסר על מכירת מקרקעין בגדה המערבית למי שאינו ירדני או פלסטיני ממוצא ערבי – בוטל; כתוצאה מכך, יהודים יוכלו לרכוש ישירות מפלסטינים קרקעות בגדה המערבית, בדיוק כפי שהם עושים בתוך תחומי הקו הירוק. נוסף על כך בוטל החיסיון על מרשמי המקרקעין בגדה; הדבר יקל על איתור בעליהם הפלסטינים של אדמות ומבנים, ויאפשר לגורמים שונים המעורבים בהרחבת ההתנחלויות להפעיל עליהם לחצים כדי שימכרו את נכסיהם.

גירוש קהילות

בחודש יולי 2022, קהילת הרועים הבדואית [ראס א-תנין](#), שחיה במשך עשרות שנים על אדמות כפר מאלכ ואל-מורייר, גורשה באלימות על ידי מתנחלים. הייתה זו הפעם הראשונה שבה קהילה פלסטינית שלמה [גורשה](#) מביתה כתוצאה מאלימות מתנחלים ולא על ידי הצבא. שנים אחדות קודם לכן הוקם כקילומטר מהקהילה מאחז אלים שכונה "החוה של מיכה", אחד מרשת מאחזים שהוקמו באזור. מאז הקמת החווה סבלו תושבי הקהילה משורת תקריות, שכללו פשיטות של מתנחלים על בתיהם של תושבי הקהילה, בשורת [תקיפות אכזריות](#) שלבסוף אילצו את התושבים להימלט.

האירוע, שהיה אז תקדימי, הפך לשגרה. על פי מעקב בצלם, נכון ליוני 2026, 64 קהילות פלסטיניות המונות 4,328 בני אדם [גורשו באלימות](#) מבתיהן בשטחי C ואף בשטחי A ו-B. נוסף אליהן, 512 תושבים נעקרו מבתיהם ב-18 קהילות שגורשו באופן חלקי. אלפי פלסטינים בעשרות קהילות פלסטיניות נוספות נמצאים בסכנת גירוש ממשית כתוצאה מהתקפות המתנחלים היומיומיות.

מספר הפלסטינים שגורשו מקהילות ברחבי הגדה המערבית

*נתונים אלה אינם כוללים כ-33,000 בני אדם שנעקרו ממחנות הפליטים ג'נין, נור שמס וטול כרם

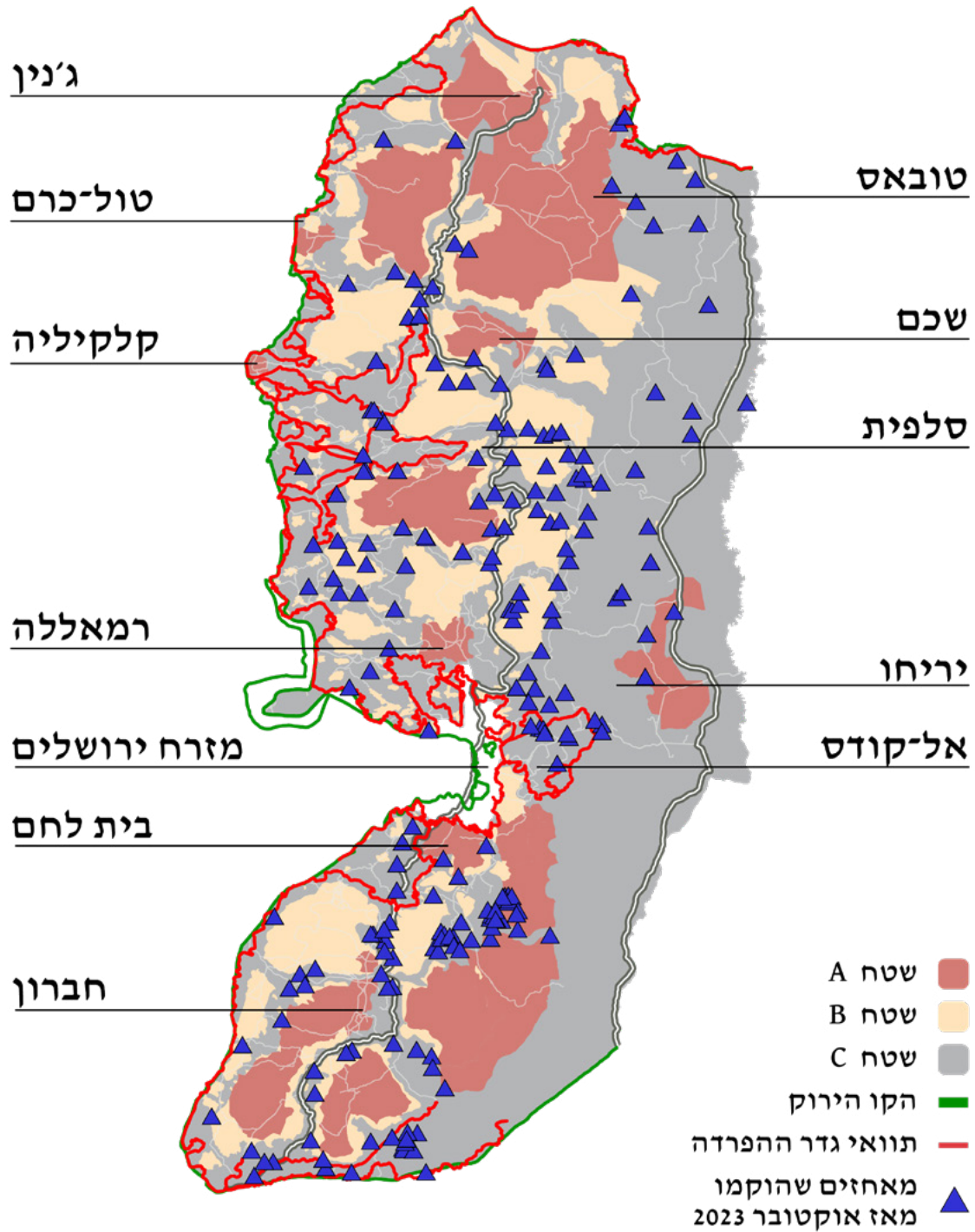
מאחזי חוות

בנובמבר 1992 קבעה ממשלת ישראל את [החלטה 360](#), לפיה ישראל לא תקדם הקמת התנחלויות חדשות בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה. בנייתן של התנחלויות חדשות אומנם הוקפאה, אולם ברחבי הגדה החלו לקום "מאחזים", ללא החלטת ממשלה רשמית. מפני שהוקמו באופן לא מוסדר, למאחזים אלו לא הוקצתה קרקע ולא נקבעו גבולות מוסדרים: המבנים והתשתיות הוקמו בהם ללא היתרי בנייה, והם אינם חוקיים אפילו על פי הרשויות הישראליות. אף על פי כן תמכה [ישראל](#) בהקמה של מרביתם, בכך שהורתה לצבא להגן עליהם או מימנה שמירה עליהם, סללה עבורם דרכים והקימה תשתיות מים וחשמל, סבסדה מיזמים כלכליים שפועלים בהם, תמכה במתנחלים המתגוררים בהם, ו**[העניקה להם את חסותה](#)** בדמות קידום הליכי הכשרה, השקעת תקציבים והגנה משפטית בעתירות שדרשו לפנותם.

הקמת המאחזים התרחשה **[בכמה "גלים"](#)**. הראשון היה בסוף שנות ה-90, לאחר החתימה על הסכמי אוסלו ועם עלייתה של ממשלת נתניהו הראשונה; במהלכו הוקמו בעיקר מאחזי מגורים, והתקיימה בהם פעילות חקלאית משמעותית. באותה העת הוקמו גם **[מאחזים חקלאיים המבוססים על גידול צאן](#)**. הגל השני התרחש בשנים 2001-2003, במהלך האינתיפאדה השנייה.

הגל השלישי מתרחש בשנים האחרונות, ובעיקר מאז **[הקמת ממשלת הימין בשנת 2022](#)**. בתקופה זו חלה עלייה תלולה בגזל שטחים פלסטיניים באמצעות הקמה של "מאחזי חוות", שאותם מיישבים בדרך כלל **[מספר מצומצם של אנשים](#)**, לרוב בני משפחה אחת, ולעיתים **[בני נוער](#)** המשמשים ככוח עזר בחווה. במקרים רבים, שטחי המרעה מוענקים למתנחלים במאחזים אלו דרך הקצאת "חוזי רעייה" מטעם החטיבה להתיישבות, המנהלת בפועל את השימוש בשטחים המוגדרים כאדמות מדינה. במקרים רבים, חוזי הרעייה ניתנים **[כחלק ממדיניות](#)** שבמסגרתה האדמה מוענקת למתנחלים ללא מכרז וללא תמורה, ואף ללא ציון ברור של גודל השטח. כך מתאפשרת השתלטות על שטחים רחבים יותר, וכך גם נשמר הרושם של מציאות כאוטית לכאורה, כזאת שבה המתנחלים פועלים באופן עצמאי, בשעה שבפועל ההתנהלות הזאת מתבצעת מתוך תיאום ושיתוף פעולה הדוק עם המוסדות הישראליים.

מאחזים שהוקמו מאז 7 באוקטובר 2023

מקור: כרם נבות

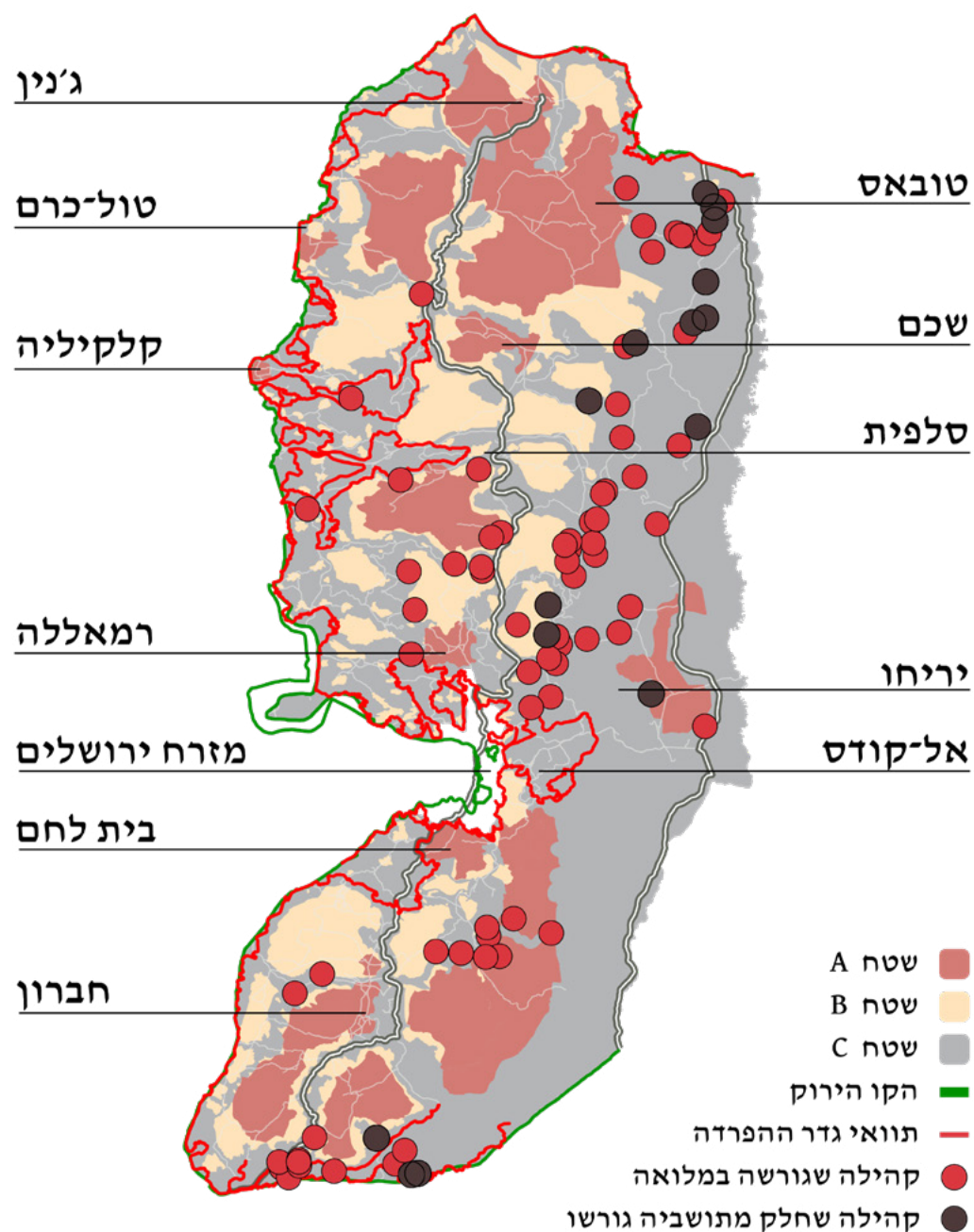
את הקשרים בין המדינה, הצבא והמתנחלים הפועלים בשטח [הסביר](#) סגן אלוף בפיקוד מרכז בריאיון לתוכנית "זמן אמת" בדצמבר 2025: "ממש התחיל להיבנות מנגנון מסודר להקמת חוות בשיתוף פעולה מלא עם הפיקוד. אנחנו לא רק יודעים שהולכים להקים חוות, אנחנו שותפים לתיאום לקראת [...]". זה לא רק תיאום בקריצה. באוגדה ובחטיבה המרחבית יש ממש פקודת "עליית חווה על הקרקע". מה סדר הכוחות המוקצה לאבטח את החווה, איך הם עולים, כמה קרוואנים. הוא עושה ממש תהליך סדור".

בריאיון לתוכנית "זמן אמת" העיד הקצין כי אלוף פיקוד המרכז אבי בלוט מינה עם כניסתו לתפקיד את סגן אלוף אליצור טרבליסי לקצין ההגנה המרחבית של הפיקוד, והפך אותו ל"איש המפתח" לטיפול בעניין החוות והתיאומים בין הצבא למתנחלים לפני הקמת המאחזים. אותו קצין העיד כי טרבליסי מעורב בהכנת התוכניות להקמת המאחזים, עורך סיורים מקדימים בשטח, מראיין את המועמד לניהול החווה ומערב את מח"ט הגזרה, ומעביר מפות לאישורו לפני שהן מגיעות לאישורו הסופי של אלוף הפיקוד בלוט.

תהליך הגירוש

לאחר שהמדינה מעניקה את שטחי המרעה למתנחלים, מוקמים המאחזים בסמוך לקהילות הפלסטיניות. בשלב זה מתחיל לפעול [מנגנון הגירוש](#), הכרוך במרבית המקרים בהפעלת פרקטיקות של אלימות והטלת אימה שמטרתן להוביל לעקירתם הכפויה של התושבים הפלסטינים מבתיהם. תחילה רועים המתנחלים צאן ובקר בסמוך לקהילות הפלסטיניות, [משתלטים על שטחי המרעה](#) באזור הקהילה ומגרשים את הרועים הפלסטינים, [מנכסים לעצמם מקורות מים](#) ועוד. אם אלה אינם מובילים לעזיבת הקהילה, עוברים המתנחלים לשימוש באלימות ישירה יותר: הם [מתנכלים לתושבי הקהילה](#), [פולשים לבתיהם](#), [תוקפים באלימות](#) שיכולה להסתיים אף [בהרג](#), [מתעללים בבעלי חיים ומשחיתים רכוש](#). פעמים רבות הם עושים זאת בליווי חיילים, או כשהם מחוילים בעצמם, [לובשים מדים ומצוידים בנשק](#) צבאי.

קהילות פלסטיניות שגורשו מאז 7 באוקטובר 2023

*הנתונים מתייחסים לתקופה שבין 7 באוקטובר 2023 ועד 30 ביוני 2026

מקור: [בצלם](#)

במקרים רבים, שגרת האלימות והטלת האימה הופכת כל הטרדה לזרז שיכול להוביל להימלטות הקהילה מביתה. חמור בבעלות של ישראלים שנשלח להסתובב בין בתי הכפר, [פריצה לחצרות](#) ולשטחים פרטיים, שליחה של ילד או נער [לישון בצמוד לבית פלסטיני](#), [חפירת קברים](#) או [הנחת פגרי חיות](#) בכפרים פלסטיניים או באדמות חקלאיות פלסטיניות – כל אלה הן אבני דרך במסלול המוביל לבסוף לעקירתן הכפויה של הקהילות. האלימות הבלתי פוסקת מכריעה בסופו של דבר את התושבים הפלסטינים, שאינם מסוגלים עוד לקיים את שגרת חייהם ונאלצים להימלט מבתייהם.

בעוד שעקירתה הכפויה של כל קהילה היא מעשה קונקרטי של גירוש, הצטברותם של מעשים אלה בכל רחבי הגדה המערבית, כחלק ממאמץ מצטבר לצמצום הנוכחות הפלסטינית והעברת הקרקע לשליטה יהודית, מהווים את מימושו של תהליך שמשמעותו טיהור אתני במרחב כולו.

דיפאללה ערערה, בן 47, אב ל-11, תושב קהילת א-שכארה שבאזור דומא, סיפר בעדותו כיצד התעללות מתנחלים בלתי פוסקת הפכה את חייו ואת חיי קהילתו לסיוט מתמשך:

"בסוף אוגוסט, כשהמתנחלים הביאו את הצאן למאחז החדש, הם התחילו לפלוש אלינו ואל קהילת א-זוואהרה, שנמצאת קרוב יותר למאחז, ומאותו רגע התחיל הסבל הגדול שלנו. [...] בשישי ובשבת היה הכי גרוע. היו מגיעים אלינו 10-12 מתנחלים, והבנתי שהם מביאים כל מיני חברים כדי לעזור להם לפגוע בנו. בשאר ימות השבוע היו מגיעים בין מתנחל אחד לארבעה עם הצאן והחמור, משאירים אותם בין הבתים, מקללים אותנו ומנסים לגרור אותנו לעימות כדי שיוכלו לתקוף אותנו ולגרש אותנו מהמקום. למרות כל ההתגרריות וההשפלות השתדלנו שלא להגיב.

הם הכניסו את הצאן שלהם לתוך חצרות הבתים, חתכו את צינורות המים, שברו ברזים, ניקבו מכלי מים והשליכו לתוכם נעליים. הם הורידו בגדים מחבלי הכביסה, קרעו אותם והשליכו אותם על הקרקע, שברו חלונות וגנבו כל דבר שנפל לידיהם". [לעדות המלאה](#)

במשך עשורים היה מרים ח'ליל (דראר'מה) עם בני משפחתה באוהלים בחמאמאת אל-מאלח (ח'ירבת אל-מאלח). בשלוש השנים האחרונות הפכו חיי המשפחה לסיוט מתמשך כשהטרדות בלתי פוסקות, אלימות קיצונית ונזק רב שהסבו מתנחלים לגופם ולרכושם של תושבי הקהילה הפכו לשגרה יומיומית. יחד עם עשרות משפחות נוספות מהקהילה, עקרה המשפחה ממקומה והגיעה לתיאסיר שבאזור טובאס. בעדות שמסרה לבצלם סיפרה ח'ליל, בת 64 ואם לעשרה, על התקופה שקדמה לגירוש:

"בשלוש השנים האחרונות כוחות הכיבוש והמתנחלים התחילו להפעיל עלינו יותר ויותר לחץ. הם הביאו בקר וצאן, הקימו מאחזים סמוך אלינו, והתחילו לרדוף אותנו בכל תחומי החיים. בהדרגה כבר לא יכולנו לצאת למרעה, לחרוש אדמות או אפילו להתרחק כמה מטרים מהאווהלים שלנו. המתנחלים הסתובבו מדי יום בין האווהלים – לפעמים עם הבקר שלהם ולפעמים על טרקטורונים – כשהם חמושים ותוקפים את כל מי שהתקרב להרים [שטחי המרעה] שמהם התפרנסנו במשך עשרות שנים.

הם איימו עלינו ללא הפסקה ודרשו שנעזוב את המקום. הם רוקנו מכלי מים, שברו פאנלים סולאריים, גנבו כבשים, תקפו תושבים ולעיתים הביאו את הצבא לעצור אותנו ואת ילדינו. פעם אחת הם חלפו לידי בזמן שאפיתי, כשהבצק היה על האש, ושפכו אותו על הקרקע מול עיניי. אלה היו השפלות יומיומיות שנועדו לגרש אותנו.

במהלך השנה האחרונה, ובמיוחד בחודשים האחרונים, ההתקפות החריפו מאוד, עד שכל המשפחות הבינו שכבר אי-אפשר להישאר. בכיתי כמעט כל יום מהמחשבה שאיאלץ לעזוב את המקום שבו חייתי כל חיי, והילדים שלי ראו אותי בוכה. אבל בסופו של דבר הרגשנו שאין ברירה – היינו חייבים להציל את המשפחות שלנו ואת מה שנותר ממקור הפרנסה שלנו". [לעדות המלאה](#)

אין מקום בטוח: הקמת מאחזים, תקיפות וגירוש קהילות משטחי A ו-B

"העובדה שהמתנחלים הגיעו לבית שלי, למרות שהוא נמצא בשטח B ואין באזור אף התנחלות או מאחז, מוכיחה שהמתנחלים לא מבחינים בין שטחי A, B או C. כל האזורים חשופים עכשיו להגעה של מתנחלים".

מתוך עדותו של אנוור ערמוש, בן 53, אב לשישה, תושב מחנה הפליטים אל-ג'לזון

[לעדות המלאה](#)

במקביל לגירוש הקהילות הנרחב משטחי C, החלו המתנחלים להתנכל לפלסטינים ולגרש אותם גם [מבתיים ומאדמותיהם בשטחי A ו-B](#). עד [מרץ 2026](#) השתלטו מתנחלים על 98,000 דונמים בשטחי A ו-B. ונכון ליולי 2026 יש 28 מאחזים בשטחי B ומאחז אחד בשטח A. התרחבות מנגנון הנישול לשטחי A ו-B מבהירה כי הטיהור האתני אינו מוגבל לקהילות הרועים בשטח C. יישומו כולל דחיקה מתמדת של התושבים הפלסטינים מכלל השטחים הפתוחים, החקלאיים והכפריים אל תוך ריכוזים עירוניים צפופים ומקוטעים, תוך הרחבת ההשתלטות היהודית-ישראלית על המרחבים שרוקנו מנוכחות פלסטינית.

כך למשל קורה בעיירה עקרבא המונה 16,000 תושבים, ואשר נמצאת בשטח B בין שכם לבקעת הירדן. מאז [אוקטובר 2023 הוקמו מאחזים מכל עבריה](#), והרצף הטריטוריאלי בינה ובין כל הכפרים והעיירות סביבה נותק. על חלק ניכר מאדמות התושבים השתלטו מתנחלים, והם רועים בהן צאן.

סמיר בני פדל, בן 40, אב לשישה תושב עקרבא, סיפר בעדותו על תקיפה שהובילה למעצרו שנמשך 13 יום לאחר שביקש לרעות את צאנו באדמות א-טוואייל, השייכות לעיירה:

"יצאתי עם בני ג'וואד, בן 15, לרעות את הצאן שלנו, כ-170 כבשים, באזור ח'ירבת א-טוואייל. בקושי הספקנו ללכת 300 מטרים כשהגיע אלינו טרקטורון של מתנחלים ועליו מתנחל חמוש בנשק אוטומטי. אחריו הגיעו ברגל עוד ארבעה מתנחלים, שניים מהם חמושים בנשק ארוך. אחד מהם אמר לי: "פה אסור". עניתי לו: "כל יום אתה מונע מאיתנו להגיע לאזור אחר, לאן אלך?"

הסתובבתי כדי לעזוב את המקום, כי לא רציתי להסתבך עם המתנחלים, אבל אז ארבעת המתנחלים שהגיעו ברגל תקפו את ג'וואד, שהיה במרחק של בערך חמישה מטרים מאחוריי. הם היכו אותו בראש עם הנשק, הפילו אותו על הקרקע והמשיכו להכות אותו ברגליים ובנשקים שלהם.

ניסיתי להגן על הבן שלי, אבל המתנחל, שאני מכיר היטב, ירה שני כדורים באוויר מהנשק האוטומטי שלו כדי להפחיד אותי. הוא קילל אותי בקללות משפילות ואיים לירות בי. ראיתי את ג'וואד בידיים של המתנחלים, צועק ומבקש עזרה, ולא יכולתי לעשות כלום. הלב שלי נקרע עליו. פחדתי שהם יירו בו. אני לא משוגע, לא יכולתי לתקוף מתנחלים חמושים.

[...] כיום אין לנו רווחים. אנחנו קונים מספוא לצאן, וכשהכבשים לא יוצאות למרעה זה פוגע גם בכמות החלב וגם באיכות המוצרים. אנשים שואלים אם הכבשים אוכלות עשב, וכשהם מבינים שלא, הם לא קונים אצלנו, כי הגבינות של כבשים שרועות בטבע טעימות וטובות יותר. אני מנסה להחזיק מעמד בתקווה שאולי אצליח לחזור לא-טוואייל ולחזור לרעות את הצאן כמו בעבר". [לעדות המלאה](#)

גירוש המוני במחנות הפליטים

בינואר 2025 פתח הצבא הישראלי במבצע "[חומת ברזל](#)" בצפון הגדה המערבית. המבצע [התחיל](#) בפשיטה על מחנה הפליטים ג'נין, והתרחב לאחר מכן למחנות הפליטים טול-כרם, נור שמש ואל-פארה, והוביל לעקירתם של [כ-33,000 פלסטינים מבתייהם](#) – משבר העקירה הגדול ביותר בגדה המערבית מאז 1967. לפי נתוני אונר"א, [נכון לספטמבר 2025](#), תשעה חודשים מתחילת

המבצע, 31,919 פלסטינים ממחנות הפליטים ג'נין, טול-כרם ונור א-שמס עדיין היו עקורים מבתייהם.

הפשיטה על מחנות הפליטים הייתה תקיפה צבאית רחבת היקף, אשר כללה [הפצצות מהאוויר והריסה נרחבת של מבנים ותשתיות](#). עדויות שנמסרו [לבצלם](#) מלמדות כי אף שלטענת הצבא לא הייתה "מדיניות פינוי אוכלוסייה רשמית", חיילים אילצו תושבים לעזוב את בתייהם תחת איומים מילוליים ואיומים בנשק. רבים מן העקורים האלה נאלצו לישון בצפיפות במרכזים קהילתיים או באולמות אירועים, כשהם תלויים בתמיכת תושבי האזור ובארגוני סיוע כדי להשיג מזון, מים וצורכי מחיה בסיסיים. מאז הפשיטות מנע הצבא מן העקורים לחזור לבתייהם, למרות שלא מתקיימת בהם פעילות צבאית משמעותית (להרחבה על הפשיטות הצבאיות על מחנות הפליטים, ראו פרק "[אלימות והטלת אימה](#)").

ג'.ג', תושב שכונת אל-מנשייה במחנה הפליטים נור שמס, תיאר כיצד גורשה משפחתו מהמחנה וסיפר על חוסר הוודאות לגבי האפשרות שישובו אי פעם לביתם:

"כולנו צעדנו ברגל במשך יותר משעה וחצי, גברים, נשים וילדים, בגשם ובקור עז, והרגליים שלנו התמלאו בבוץ ורפש. הגענו לפאתי ד'ינאבה, לבית ששייך לאחת המשפחות שגרות שם והם קיבלו את פנינו בחצר הבית ונתנו לנו קצת מים, ומשם – בסיוע של הוועדות העממיות שהיו במקום – הסיעו אותנו לעיירה ענבתא [...]. תושבי ענבתא קיבלו אותנו יפה ועזרו לנו מאוד, אבל זה לא יכול לפצות על התסכול, העצב והכאב שגרמו לנו הגירוש והעקירה מהבית שלנו. עד עכשיו אנחנו לא יודעים מה עלה בגורל הבית שלנו". [לעדות המלאה](#)

הגירוש ההמוני, ההרס הנרחב ומניעת שיבתם של התושבים לבתייהם מדגימה כי מדיניות הטיהור האתני שישראל מיישמת בגדה המערבית מבוצעת גם באמצעות מבצעים צבאיים רחבי היקף. המחנות מרוקנים מתושביהם, המרחב הבנוי שלהם נהרס, והעקירה שהוצגה כצורך צבאי זמני מתקבעת כמציאות קבועה.

פליטים על אדמתם: מציאות החיים לאחר הגירוש

קרקע היא משאב הכרחי לקיום חיים. ההשתלטות עליה שוללת מהאוכלוסייה הפלסטינית את אמצעי הקיום הבסיסיים ביותר, ורומסת את מרקם החיים שבנו במשך דורות. התושבים הפלסטינים המגורשים נעקרים מהמרחב שבו חיו, מאבדים את ביתם ואת רכושם והופכים לפליטים, ובמקרים רבים אינם יכולים לשמור על אורחות חייהם ולכלכל את משפחותיהם.

מוחמד דבאבאת, בן 61, אב לחמישה, תושב אזור טובאס, סיפר לבצלם כיצד גורש עם משפחתו מח'ירבת אל-פארסייה ולאחר מכן גורשו שוב מהמקום החלופי שאליו הגיעו, ותיאר את השפעות העקירה:

"הקמתי אוהלים באזור עינן, הבאתי לשם את הצאן שלנו, והתחלנו לחיות שם. המעבר הזה עלה לנו ביוקר. הוצאנו יותר מ-10,000 שקלים [...]. חשבנו שהאזור הזה יהיה יותר בטוח מאל-פארסייה, והתחלנו לבנות שם מחדש את החיים שלנו, אבל הצרות רדפו אחרינו גם לשם.

[...] יום אחד הגיעו אלינו רכבים של מועצת המתנחלים, חיילים, מתנחלים על טרקטורונים וישראלים אחרים, ואיימו עלינו שאם לא נעזוב את האזור הם יחרימו את הצאן שלנו ויהרסו לנו את האוהלים. הרגשתי שאסון נפל עלינו. עיניי חשכו ולא הייתי מסוגל לעמוד על הרגליים. הם כבר גירשו אותי מאל-פארסייה, ועכשיו רצו לגרש אותי גם מהמקום הזה.

החלטנו לחפש מקום אחר, קרוב יותר לטובאס, ובסוף בחרנו אזור קרוב לאדמות של המשפחה שלנו, שמוקף באדמות חקלאיות [...] האזור שאנחנו גרים בו כיום סוגר עלינו. החקלאים זקוקים לאדמות שלהם כדי לעבד אותן ולהתפרנס מהן, ואין באזור שטחי מרעה שאליהם נוכל להוציא את הצאן". [לעדות המלאה](#)

לרוב, המגורשים נאלצים לחסות באוהלים או מחסות זמניים, שעלותם מגיעה לעשרות אלפי שקלים, או למצוא מחסה אצל קרובי משפחה. המצב הזה מפרק את המבנה והמרקם הקהילתי ומוביל לכך שמשפחות מתפזרות בין אזורים שונים. עקורים רבים מתדרדרים כך [לחובות כבדים](#). מרים ח'ליל, שכאמור נעקרה עם כל משפחתה ורבים מתושבי קהילתה מחמאמאת אל-מאלח לתיאסיר שבאזור טובאס, תיארה בעדותה את מציאות החיים הקשה לאחר הגירוש:

"גם באזור החדש החיים קשים מאוד. מדובר באדמות חקלאיות פרטיות, ומובן שבעלי הקרקעות פה לא מוכנים שהכבשים יתקרבו לשדות שלהם. אנחנו נזהרים, אבל כל יום אנחנו שומעים תלונות על כך שהכבשים אוכלות את היבולים. בנוסף, יש לנו פה עלויות עצומות על מספוא, מים ומענה לשאר הצרכים שלנו, והחיים קשים ממש."

העקירה מחמאמאת אל-מאלח הייתה עבורנו כמו נכבה. אנחנו חיים כל יום נכבה חדשה. המשפחות של הקהילה התפזרו; כל משפחה עברה לאזור אחר או למחוז אחר. פעם חיינו יחד כשכנים וקרובי משפחה, והיום כל אחד נאבק לבד במקום אחר. כל הבנות שלי גרו לידי, והיום הן רחוקות ואני בקושי שומעת מהן "שלו" בטלפון. האנשים מותשים, מפורקים, ושואלים את עצמם מה יקרה להם בעתיד. [...] מה שקרה לנו הוא פשע. פעם היינו מאוחדים וחיינו יחד, והיום כולם מפוזרים ועקורים

מאדמותיהם. אין אפילו שביב תקווה שנוכל לחזור למקום שלנו ולחיות שוב באל-מאלח. המתנחלים נמצאים שם כל הזמן, ואוי למי שמתקרב לאזור". [לעדות המלאה](#)

כפי שמתארת ח'ליל, מלבד אובדן הבית ואמצעי הפרנסה, העקירה מפרקת את המרקם הקהילתי ותולשת את העקורים מאורח החיים שהסתגלו לו ואשר אותו הם מכירים זה שנים. דיפאללה עראערה, שעדות אחרת שלו הובאה לעיל, סיפר לבצלם כיצד הגירוש ממקום מגוריו הרס את מרקם חייו וחיי משפחתו:

"פעם חייתי בבית שלי, על האדמה שלי, לצד האחים שלי, הילדים שלנו ושאר בני המשפחה. היום כולנו התפזרנו. אח אחד נשאר בדומא, אבל בחלק אחר של הכפר, השני עבר לאזור סלפית, וגם הילדים שלהם התפזרו. אני לא מרגיש כאן בבית. אנחנו בדואים, אנחנו רגילים לחיות במקומות פתוחים ושקטים, ואני לא מסוגל לגור עם אנשים שאני לא מכיר. אולי הילדים שלי יסתגלו לחיי הכפר, אבל אני והנשים שלי כבר לא יכולים. אנחנו לא רגילים לחיים האלה. עקרו אותנו מהשורשים, כמו שעוקרים צמח מהאדמה ומשליכים אותו לרוח". [לעדות המלאה](#)

אין מקום בטוח: עקירה חוזרת

גם לאחר העקירה, רבים מהתושבים הפלסטינים עודם חשופים למסכת של התעמרות מצד מתנחלים וחיילים. בשל כך, משפחות רבות נאלצות לעקור בשנית ואף בשלישית. כך קרה גם למרים ח'ליל: לאחר תקופה בתיאסיר, שאליה עקרה מחמאמאת אל-מאלח, גילתה משפחתה כי מתנחלים מסתובבים בחופשיות ומטילים אימה על תושבים בתוך שטחי המרעה ובין האוהלים גם במיקומם החדש. המשפחה נאלצה לעקור בשנית, הפעם לאזור שמצפון לכפר סיר שבמחוז ג'נין. בניסיון לשקם את חייה ואת חיי משפחתה, להיטמע בשנית בקהילה חדשה ולמצוא מקור פרנסה חלופי, גילתה ח'ליל שהאימה שממנה נמלטה פעמיים היא מציאות החיים גם באזור החדש שאליו נמלטו:

"גם אחרי שעברנו המתנחלים ממשיכים לרדוף אחרינו. הם אפילו הגיעו לאזור החדש שאליו עברנו. אנחנו לא יודעים איך הם מגיעים גם לשם, אבל ברור לנו שהם מנסים לנתק אותנו ממקור הפרנסה שלנו, לאלץ את בעלי העדרים למכור את בעלי החיים שלהם ולהשאיר אותנו בלי כלום. [...] המתנחלים חמושים ופועלים בחסות מלאה של הרשויות. הביאו להם בקר, צאן, מספוא וכל מה שדרוש כדי להשתלט על האזור ולגרש אותנו ממנו. [...] אף אחד לא עומד לצידנו באמת. מגיעים אנשים, גורמים רשמיים, זרים וארגונים בינלאומיים, אבל בפועל שום דבר לא משתנה. המתנחלים ממשיכים לתקוף אותנו מול עיני העולם, והעולם לא עושה דבר". [לעדות המלאה](#)

כמו ח'ליל ומשפחתה, גם עלי אל-פקיר, בן 46, נאלץ לעקור עם משפחתו מאזור חמאמאת אל-מאלח לתיאסיר הסמוכה במחוז טובאס; ולאחר מתקפות חוזרות ונשנות של מתנחלים, גם הם נאלצו לעקור שוב. בעדות שמסר לבצלם תיאור אל-פקיר כיצד העקירה הכפויה פיצלה את משפחתו והחריבה את שגרת החיים שהכירו:

"באזור אל-מייתה גרנו יחד – האחים שלי, הילדים שלהם ומשפחותיהם, הדודים וקרובי משפחה נוספים. היום כל אחד גר במקום אחר, והמרחק בינינו מקשה אפילו על ביקורים בין אחים ואחיות.

כל מה שסיפרתי לא יכול להעביר אלא חלק קטן מכאב הלב ומהמצוקה הנפשית שנגרמו למשפחות ולילדים. אחרי שעזבנו, התלמידים לא הלכו לבית הספר יותר מעשרה ימים. כולם היו מבולבלים, לא ידענו לאיזה בית ספר לשלוח אותם, איך להגיע לשם ועוד. בתי הספר רחוקים, ולכן בהתחלה נאלצנו להסיע אותם ברכבים שלנו. בגלל התנאים הקשים האלה, היום חלק מההורים הוציאו את ילדיהם מבתי הספר.

עברנו שוב ושוב ועכשיו אנחנו גרים באזורים שאנחנו לא מכירים, ליד אנשים שאנחנו לא מכירים, וקשה לנו להסתגל לחיים בתוך כפרים. אנחנו בדואים ומגדלי צאן, רגילים לחיות באזורים ההרריים, רחוק מיישובים, ועד היום קשה לנו להסתגל לאורח החיים החדש. [...] רבים מאיתנו חושבים למכור את הצאן ולחפש עבודה אחרת, אבל המצב בגדה קשה. אין עבודה, ואנחנו לא יודעים לעשות שום דבר מלבד לגדל צאן. זה המקצוע שירשנו מאבותינו ומסבינו, ועד היום אנחנו לא רואים דרך שתאפשר לנו להתפרנס ולחיות בכבוד". [לעדות המלאה](#)

המקרים המתוארים בפרק זה אינם מסתכמים רק באובדן נקודתי של בתים, אדמות ומקורות פרנסה, אלא מצביעים על מדיניות סדורה ועל תהליך מואץ של טיהור אתני, במסגרתו מרוקנת ישראל אזורים נרחבים מנוכחות פלסטינית, ובמקביל מבססת מרחב יהודי-ישראלי רציף. מדיניות זו מיושמת באמצעות מנגנון המשלב בין כלים צבאיים, בירוקרטיים ואזרחיים, ומטרתו להפוך את הגירוש והנישול הנקודתיים לשינוי ארוך טווח של המרחב וההרכב הדמוגרפי שלו באמצעות מחיקת הקיום הפלסטיני מאזורים נרחבים של הגדה המערבית.

5. המשמעויות המשפטיות של פרויקט המחיקה בגדה המערבית

מבוא

מנגנון המחיקה בגדה המערבית מתממש באמצעות חמישה צירי פעולה מרכזיים: אלימות והטלת אימה, הגבלת תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי והשתלטות על המרחב תוך טיהור אתני שלו. לצידם מתקיים מנגנון חסינות רחב שממנו נהנים מי שמתכננים ומבצעים פגיעות אלו, אשר מאפשר להן להימשך, להתנרמל ולהתקבע כחלק משגרת המשטר הישראלי. משמעותם המשפטית של הצירים מתבהרת כאשר הם נבחנים יחד, כחלק ממבנה משטרי אחד.

המונח "מחיקה" אינו משמש כאן כקטגוריה משפטית עצמאית, אלא כתיאור של ההיגיון המשטרי המחבר בין המעשים השונים. המחיקה בגדה מתבטאת בפירוק הדרגתי ושיטתי של התנאים לקיום פלסטיני קולקטיבי. המשפט הבינלאומי [אינו מגדיר](#) את המהלך הזה כעבירה אחת, אך הוא מזהה את מרכיביו, אוסר עליהם ובהתאם לאופי ההפרה או הפשע מטיל חובות למנוע אותם, לחקור את ביצועם, להעמיד לדין את האחראים להם ולהענישם. ההיגיון המחיקה יכול להתממש בצורות ובעוצמות שונות. ברצועת עזה הוא מתממש בצורתו הקיצונית ביותר: ג'נוסייד. בדו"ח "[הג'נוסייד שלנו](#)" בצלם תיעד וניתח את הג'נוסייד שמבצעת ישראל בפלסטינים ברצועה כתופעה היסטורית-פוליטית של הרס מכוון של קבוצה כזו, ואימץ, על יסוד ניתוחים משפטיים מפורטים של [גופים ומומחים](#), את המסקנה כי המעשים שמבצעת ישראל מקיימים גם את הגדרת פשע הג'נוסייד במשפט הבינלאומי. הג'נוסייד מתבצע כיום ברצועת עזה, אך הסכנה אינה תחומה לה. אותו ההיגיון משטרי של מחיקה מופעל גם כלפי פלסטינים בגדה המערבית ובאזורים אחרים, ובהיעדר מנגנון פנימי או בינלאומי אפקטיבי שמונע זאת, האלימות הג'נוסיידלית והפרקטיקות המאפשרות אותה עלולות להתרחב גם אליהם.

המסגרת המשפטית המרכזית לניתוח המציאות בגדה כחלק מן המשטר הישראלי בין הירדן לים היא ה[איסור שמטיל המשפט הבינלאומי על אפרטהייד](#). אפרטהייד הוא משטר ממוסד של דיכוי ושליטה שיטתיים של קבוצה גזעית אחת בידי קבוצה גזעית אחרת, המתקיים באמצעות מעשים בלתי אנושיים שנועדו לבסס את השליטה ולשמרה. משטר כזה [מתקיים בכל השטחים שבשליטת ישראל](#), ומתבטא בהם בצורות שונות. בגדה המערבית, ישראל מארגנת את המרחב, התנועה, הקרקע, הכלכלה והחיים הפוליטיים באופן שמקבע עליונות יהודית ומפרק את התנאים לקיום פלסטיני קולקטיבי. החסינות המוסדית שמעניקה ישראל לחיילים, לשוטרים, לרשויות המדינה ולמתנחלים היא חלק ממבנה זה, והיא מאפשרת לו לפעול לאורך זמן.

לצד האיסור על אפרטהייד, על שליטתה של ישראל בגדה חלים גם המשפט ההומניטרי הבינלאומי, ובכללו דיני הכיבוש; המשפט הבינלאומי של זכויות האדם; דינים נוספים של המשפט הפלילי הבינלאומי; וכללי המשפט הבינלאומי הנוגעים להגדרה עצמית ולאיסור על רכישת שטח בכוח. במסגרות אלו מעוגנים, בין היתר, האיסורים על [סיפוח](#), [התנחלויות](#), [גירוש והעברה כפויה](#). מסגרות משפטיות אלו משלימות זו את זו ומטילות איסורים וחובות ביחס להיבטים שונים של אותה מציאות משטרית.

יש להבחין בין [אחריותה של ישראל](#) כמדינה ובין אחריות פלילית אישית שעשויה לקום לבעלי תפקידים או למבצעי פשעים. הפרת חובותיה של המדינה על פי אמנות בינלאומיות והמשפט הבינלאומי המנהגי חמורה כשלעצמה, גוררת אחריות בינלאומית ומחייבת אותה לחדול מן ההפרות, אך היא אינה מחייבת מסקנה בדבר אחריותו הפלילית של אדם מסוים. עם זאת, בהתאם לעובדות וליסודות המשפטיים הנדרשים [באמנת רומא והנדונים על ידי בית המשפט הבינלאומי הפלילי \(ICC\)](#), חלק מן המעשים עשויים להקים גם אחריות פלילית אישית בגין פשע האפרטהייד, פשעי מלחמה או פשעים אחרים נגד האנושות.

אפרטהייד: המבחן המשפטי והמבנה המוסדי בגדה המערבית

במשפט הבינלאומי, אפרטהייד אסור הן במסגרת כללי אחריותן של מדינות והן כפשע נגד האנושות העשוי להקים אחריות פלילית אישית. האיסור על אפרטהייד נכלל [באמנה הבינלאומית לביעור כל צורות האפליה הגזעית](#) (ICERD),¹ [באמנה בדבר ביעור וענישה של פשע האפרטהייד](#) (ICSPCA; להלן: "אמנת האפרטהייד") משנת 1973, [באמנת רומא](#) משנת 1998 המכוננת את בית המשפט הפלילי הבינלאומי (ICC) ומגדירה את העבירות המצויות בסמכותו, ובאמנות זכויות אדם נוספות,² וכן בדין הבינלאומי ההומניטרי.³

1. סעיף 3 [לאמנה](#) מטיל על המדינות החברות בה חובה להתנגד לאפרטהייד ולבערו: "המדינות החברות מגנות במיוחד הפרדה גזעית ואפרטהייד ומתחייבות למנוע, לאסור ולבער כל פרקטיקה מסוג זה בשטחים שבתחום שיפוטן".

2. אמנות מאוחרות יותר של משפט זכויות האדם הבינלאומי התייחסו אף הן במפורש לאפרטהייד. [האמנה בדבר ביעור אפליה נגד נשים](#), למשל, קובעת כי "ביעור האפרטהייד, כל צורות הגזענות, האפליה הגזעית, הקולוניאליזם, הניאורקולוניאליזם, התוקפנות, הכיבוש הזר והשליטה הזרה" חיוני למימושן המלא של זכויות נשים וגברים כאחד. כן אומצו אמנות שאסרו קשר בתחומים מסוימים עם מדינות המקיימות אפרטהייד, ובהן האמנה הבינלאומית נגד אפרטהייד בספורט.

3. מכוח הפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נבה, אפרטהייד המבוצע בהקשר של סכסוך מזוין הוגדר גם כפשע המהווה הפרה חמורה של אמנות ז'נבה.

איסור האפרטהייד התפתח על רקע משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, אך הוא אינו מוגבל למקרה זה אלא מתייחס ל"מדיניות ולפרקטיקות דומות של הפרדה גזעית".⁴ אמנת האפרטהייד, אשר הגדירה את האיסור כפשע פלילי בינלאומי והכריזה עליו כפשע נגד האנושות הכפוף לסמכות שיפוט אוניברסלית, מגדירה אותו כמעשים בלתי אנושיים המבוצעים במטרה לבסס ולשמר שליטה של קבוצה גזעית אחת על כל קבוצה גזעית אחרת תוך דיכוי שיטתי שלה. באופן דומה, אמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי מגדירה את פשע האפרטהייד כמעשים בלתי אנושיים "בעלי אופי דומה" לפשעים אחרים נגד האנושות המנויים בסעיף 7 לאמנה (רצח, השמדה, שיעבוד, גירוש או העברה כפויה של אוכלוסייה, כליאה או שלילה חמורה אחרת של חירות, עינויים, אונס, שיעבוד מיני ועבירות מין אחרות, רדיפה, העלמויות כפויות) וכן "מעשים אחרים בלתי אנושיים בעלי אופי דומה המכוונים לגרום לסבל רב, או לחבלה חמורה לגוף או לבריאות נפשית או פיזית" המבוצעים במסגרת משטר ממוסד של דיכוי ושליטה שיטתיים של קבוצה גזעית אחת על קבוצה גזעית אחרת, ובכוונה לשמר משטר זה. רשימת המעשים המהווים "מעשה בלתי אנושי" באמנת האפרטהייד נרחבת יותר מזו שבאמנת רומא, אולם סעיף הסל באמנת רומא שעניינו מעשים שמכוונים לגרום לסבל או לחבלה לגוף או לנפש עשוי לכלול את מרבית המעשים הללו. נוסף על כך, אף שההגדרה באמנת רומא עשויה להיראות צרה יותר בגלל רף החומרה הגבוה שהיא מציבה למרבית המעשים המהווים "פשע נגד האנושות", בפועל אין בהכרח פער גדול בין האמנות בעניין זה, בעיקר משום שסעיף 7 באמנת רומא כולל גם רדיפה – המוגדרת כשלילה מכוונת וחמורה של זכויות יסוד בשל זהות הקבוצה, וכאמור, מעשים בלתי אנושיים אחרים. בכך ההגדרה באמנת רומא דומה מאוד למעשים המנויים בסעיף 2(ג) לאמנת האפרטהייד.

שתי האמנות מעמידות במרכז את ההקשר המשטרי שבו מבוצעים המעשים הבלתי אנושיים, ורואות בו יסוד מרכזי בקביעה אם המעשים מהווים אפרטהייד. אמנת האפרטהייד קובעת כי פשע האפרטהייד כולל מעשים בלתי אנושיים המבוצעים "במטרה לבסס ולשמר שליטה של קבוצה גזעית אחת של אנשים על כל קבוצה גזעית אחרת [...] תוך דיכוי שיטתי שלה". אמנת רומא מגדירה את פשע האפרטהייד כמעשים בלתי אנושיים המבוצעים "בהקשר של משטר ממוסד של דיכוי שיטתי ושליטה של קבוצה גזעית אחת על קבוצה או קבוצות גזעיות אחרות", ומתוך כוונה לשמר משטר זה. נוסף על כך, כמו ביחס לפשעים אחרים נגד האנושות, אמנת רומא דורשת שהמעשים יהיו חלק ממתקפה נרחבת או שיטתית המכוונת נגד אוכלוסייה אזרחית. בשתי האמנות, אפוא, אין די בעצם ביצועם של מעשים בלתי אנושיים: נדרש קשר בינם לבין מבנה משטרי של שליטה ודיכוי, וכן לתכלית של ביסוסו או שימורו.

4. סעיף 2 לאמנת האפרטהייד.

אפרטהייד אינו מתמצה אפוא בקיומם של אפליה, פערים בזכויות או הפרדה; הוא מתקיים כאשר אלה מאורגנים בתוך משטר ממוסד של שליטה ודיכוי שיטתיים, וכאשר מעשים בלתי אנושיים מבוצעים מתוך מטרה (או מתוך כוונה) לבסס את המשטר ולשמר אותו.

ליבת הגדרתו של האפרטהייד היא אפוא אופיים השיטתי, הממוסד והדכאני של השליטה, הדיכוי והאפליה, ותכלית השליטה הקבוצתית הכרוכה בהם. מרכיב ממוסד זה – משטר של חוק, מדיניות ומוסדות המקבל את אישור המדינה – הוא שמבדיל אפרטהייד מצורות אחרות של אלימות ואפליה אסורה.

על מנת לקבוע אם משטר מסוים הוא משטר אפרטהייד, יש לבחון שלושה יסודות.

היסוד הראשון הוא קיומן של קבוצות מובחנות שהמשטר מבחין ביניהן ומארגן סביב ההבחנה את חלוקת הזכויות, המעמד, המשאבים והכוח. המונח המשפטי "קבוצה גזעית", המופיע באמנת האפרטהייד, אינו מוגבל לתפיסה ביולוגית של גזע, והוא עשוי לחול גם על קבוצות המובחנות ומסווגות מבחינה חברתית ומשפטית כקבוצות מובחנות. בהתאם לסעיף 1(1) [לאמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית](#), "אפליה גזעית" כוללת הבחנה, הדרה, הגבלה או העדפה המבוססת על גזע, צבע, ייחוס משפחתי או מוצא לאומי או אתני. בהתאם להקשר, המונח מתייחס גם לקבוצות המזהות עצמן כקבוצות נבדלות,⁵ וכן לקבוצות שהמשטר עצמו מסווג, מפריד ומנהל מיוזמתו כקבוצות נבדלות.

היסוד השני הוא קיומו של משטר ממוסד של שליטה ודיכוי שיטתיים. אין מדובר באוסף מקרי של מעשי אפליה, אלא במבנה שלטוני, משפטי, פוליטי ומרחבי שמקצה זכויות, חובות, הגנות, משאבים ואפשרויות חיים באופן שונה לקבוצות שונות. הקצאה זו מייצרת ומשמרת יחסים של עליונות של קבוצה אחת ונחיתות כפויה ומתמשכת של האחרת. המשטר אינו חייב לפעול באופן זהה בכל חלקי המרחב. הוא יכול להפעיל מנגנונים שונים כלפי קבוצות שונות, כל עוד הם משרתים עיקרון מארגן משותף של שליטה ודיכוי.

היסוד השלישי הוא ביצוע מעשים בלתי אנושיים לשם ביסוס המשטר ושימורו. אמנת האפרטהייד מונה, בין היתר, מעשים של שלילת חיים וחירות, פגיעה גופנית או נפשית חמורה, עינויים ויחס בלתי אנושי, מעצר שרירותי וכליאה בלתי חוקית, מניעת השתתפות בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים, שלילת זכויות יסוד, יצירת מרחבים נפרדים,

5. העמדה שלפיה השתייכות לקבוצה גזעית או אתנית עשויה להתבסס על הזיהוי העצמי של אדם אומצה [בהמלצת ועדת האו"ם לביעור אפליה גזעית](#) (CERD) בשנת 1990, ובהמשך גם בפסיקת בתי הדין הפליליים הבינלאומיים לחקירת הפשעים שבוצעו ברואנדה (ICTR) וביוגוסלביה לשעבר (ICTY).

הפקעת קרקע ורדיפת ארגונים ויחידים בשל התנגדותם לאפרטהייד. לצורך אמנת רומא, פשע האפרטהייד מתקיים כאשר אחד מן המעשים המנויים בסעיף 7(1), או מעשה בלתי אנושי בעל אופי דומה, מבוצע כחלק מ"מתקפה שיטתית או נרחבת המכוונת נגד אוכלוסייה אזרחית". מובן כי המעשים הבלתי אנושיים המנויים באמנות הם חלופיים, ואין צורך להוכיח שכל אחת מהחלופות התקיימה. נדרש שמעשים מסוג זה יבוצעו כחלק ממשטר ממוסד של שליטה ודיכוי שיטתיים ובמטרה לבססו או לשמרו, וכי יתקיימו יתר היסודות הנדרשים לפשע נגד האנושות. לא כל מעשה אפליה בלתי מוצדק יהווה מעשה אפרטהייד.

האמנות אינן דורשות אידיאולוגיה גזענית כתנאי להתהוות פשע האפרטהייד, אף שאידיאולוגיה כזאת עשויה להוות אחד המניעים להיווצרותו של משטר כזה.

האיסור על אפליה גזעית ועל אפרטהייד הפך עם השנים לעיקרון מוסכם ומושרש היטב באמנות בינלאומיות ובהצהרות ובהחלטות של מוסדות בינלאומיים רשמיים. ישראל אינה צד לאמנת האפרטהייד; עם זאת, היא צד לאמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית (ICERD), שסעיף 3 שלה מחייב מדינות למנוע, לאסור ולבער הפרדה גזעית ואפרטהייד, וכן [לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות \(ICCPR\)](#), המעגנת רבות מן הזכויות שנפגעות במסגרת משטר האפרטהייד. נוסף על כך, האיסור על אפרטהייד מוכר [כחלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי](#), ולכן מחייב את ישראל אף שאינה צד לאמנת האפרטהייד. האיסור מוכר גם [כנורמה קוגנטית](#) (Jus Cogens) – נורמה שאין להתנות עליה או לסטות ממנה. החובות הנובעות מנורמות קוגנטיות הן חובות כלפי הקהילה הבינלאומית כולה (Erga Omnes): הפרת האיסור על אפרטהייד אינה נוגעת לקורבנות המעשים בלבד או למדינה מסוימת, אלא לכלל הקהילה הבינלאומית. הפרה חמורה של חובה הנובעת מאיסור זה מחייבת מדינות לשתף פעולה כדי להביא את ההפרה לסיום, לא להכיר במצב שנוצר בעקבותיה כחוקי, ולא לסייע בשימורו.⁶

הבחנה בין יהודים ופלסטינים

במקרה של המשטר הישראלי, הקבוצות הרלוונטיות לאיסור על אפרטהייד הן יהודים ופלסטינים. בכל השטח שבין הים התיכון לנהר הירדן מתקיים משטר ישראלי אחד, שהעיקרון המארגן הבסיסי שלו הוא שימור העליונות היהודית על הפלסטינים. לשם כך, המשטר מבחין בין יהודים ובין פלסטינים כקבוצות אתניות ולאומיות שונות ומארגן סביב הבחנה זו את חלוקת המעמד, הזכויות, הקרקע, התנועה, המשאבים, ההגנות המשפטיות והכוח הפוליטי. יהודים

6. בהתאם לסעיפים 40 ו-41 לכללי הוועדה למשפט בינלאומי בדבר אחריות מדינה, הפרה חמורה של חובה הנובעת מנורמה קוגנטית מטילה על כל מדינה חובה משולשת: (א) עליה לשתף פעולה כדי להביא את ההפרה לסיום; (ב) חל עליה איסור להכיר במצב כחוקי; (ג) חל עליה איסור לסייע לשימורו.

שהם אזרחי ישראל נהנים ממלוא זכויות האזרחות, מזכויות פוליטיות, מגישה למוסדות המדינה, מהגנות משפטיות ומהיכולת להשפיע על השלטון הקובע את תנאי חייהם. יהודים שאינם אזרחי ישראל זכאים מכוח חוק השבות להגר לישראל ובכפוף לתנאי החוק לקבל בה אזרחות; במקרים מסוימים הם יכולים לקבל גם מעמד שהייה מכוח זכאות זו. פלסטינים מפוצלים לקבוצות משפטיות וגיאוגרפיות שונות – אזרחים פלסטינים בישראל, תושבי קבע במזרח ירושלים, תושבי הגדה המערבית, תושבי רצועת עזה ופליטים הנמצאים מחוץ למרחב המצוי בשליטת ישראל. המשטר מחיל על הקבוצות השונות מעמדות שונים ומנגנונים שונים של שליטה, הדרה ושליטת זכויות, ובכלל זה שלילת האפשרות של פליטים לשוב למולדתם. [הפיצול הזה](#) הוא רכיב במנגנון השליטה, מאחר שהוא מאפשר לישראל להחיל על קבוצות פלסטיניות שונות מערכות שונות של חוק, אזרחות, תושבות, תנועה, היתרים וזכויות, וכך לצמצם את יכולתן לפעול כחלק מקולקטיב בעל זיקה משותפת לאדמה, להיסטוריה, למוסדות ולתביעה פוליטית משותפת.

בגדה המערבית מקבלת ההבחנה בין הקבוצות צורה מוסדית מובהקת. יהודים ופלסטינים חיים באותו מרחב [תחת מערכות שונות של חוק](#), ממשל, זכויות, תכנון, קרקע, הגנה משפטית ואכיפה. המתנחלים היהודים משולבים במערכת האזרחית, המשפטית, הצבאית והפוליטית של ישראל. הם נהנים מההגנות שמקנה הדין האזרחי הישראלי, מזכויות אזרחיות ופוליטיות, מגישה לשירותי המדינה ומשאביה, מהגנת הצבא והמשטרה ואף מהשתתפות בהם, מתשתיות ציבוריות ומחופש תנועה נרחב. הם נשפטים בבתי משפט אזרחיים בישראל לפי החוק האזרחי הישראלי, משתתפים בבחירות בישראל ומשפיעים על זהות נציגי הציבור הנבחרים לכנסת ולממשלה, ומתוך כך גם על המדיניות המוחלטת בגדה. לעומתם, הפלסטינים בגדה חיים תחת כיבוש וכפופים למשטר צבאי. חייהם מוסדרים באמצעות צווים צבאיים, מערכת משפט צבאית, משטר היתרים ומנגנוני מעקב, אכיפה ושליטה בירוקרטית. הם אינם משתתפים בבחירות למוסדות השלטון הישראלי הקובעים את תנאי חייהם, ואינם מחזיקים בכוח פוליטי כלשהו ביחס למערכת השולטת בתנועתם, בקרקעותיהם, בפרנסתם ובביטחונם.

הפרדה משפטית ומוסדית זו מייצרת שתי מערכות שלטוניות באותו מרחב: מערכת אזרחית המעניקה זכויות והגנות ליהודים, ומערכת צבאית דכאנית החלה על פלסטינים. היא משתלבת בהפרדה המרחבית, התכנונית והכלכלית בגדה – פיתוח, תשתיות ורציפות ליהודים מול קיטוע, הגבלות תנועה, מניעת בנייה, הריסות וחנק תכנוני לפלסטינים. כך מקצה המשטר לשתי הקבוצות אפשרויות חיים שונות ומערכי זכויות שונים; הוא משלב את האחת במערכת הזכויות, המשאבים והכוח של המדינה, בעוד האחרת מוחזקת תחת כיבוש ושליטה צבאית ללא זכויות פוליטיות ביחס לשלטון הקובע את תנאי חייה. ההבחנה בין הקבוצות אינה מתמצה אפוא במעמד משפטי או בזכויות פורמליות שונות, אלא מעצבת בפועל ומקבעת את עליונותם של יהודים ואת נחיתותם הכפויה של הפלסטינים.

מן האמור, וכפי שפורט בדו"ח זה, עולה כי המשטר הישראלי תואם את יסודות האפרטהייד: הוא מבחין בין שתי קבוצות על בסיס מוצא אתני והשתייכות לאומית ומקצה להן מעמד, זכויות, הגנות ומשאבים באופן שונה; הוא מקיים מערכת ממוסדת של שליטה ודיכוי שיטתיים של הפלסטינים; והוא מפעיל מעשים בלתי אנושיים לשם ביסוסה ושימורה של שליטה זו. מעשים אלו אינם פגיעות נקודתיות, אלא חלק ממערכי שליטה קבועים שמרחיבים ומקבעים את הנוכחות היהודית-ישראלית בגדה המערבית ומפרקים את התנאים לקיום פלסטיני קולקטיבי.

חמשת צירי הפעולה שתוארו בדו"ח זה הם הדרכים המרכזיות שבהן פועל משטר זה בגדה, והחסינות הרחבה שמבצעי הפגיעות זוכים לה מאפשרת את המשכיותן ואת הפיכתן לשגרה.

כיבוש, סיפוח וקולוניאליזם התיישבותי: המבנה המשפטי-טריטוריאלי של האפרטהייד בגדה

מכיבוש זמני לשליטה קבועה

ישראל כבשה את הגדה המערבית ביוני 1967, ומאז חלים על הגדה דיני הכיבוש הבינלאומיים. דינים אלו אינם אוסרים כשלעצמם על עצם קיומו של כיבוש, אלא מגדירים את כללי הבסיס שלו ומסדירים את סמכויותיו וחובותיו של הכוח הכובש. כללי הבסיס של הכיבוש הם שהשליטה בשטח היא זמנית, הכובש אינו ריבון, ועליו להבטיח את הסדר והחיים הציבוריים ולהגן על האוכלוסייה החיה תחת כיבוש המוגדרת על ידי דיני הכיבוש כאוכלוסייה מוגנת, בלי לסכל את זכותה להגדרה עצמית. מכאן נובעים שני עקרונות מרכזיים: הכובש אינו רשאי להפוך את שליטתו הזמנית לריבונות קבועה או לעצב מחדש את השטח לטובתו, והוא אינו רשאי לשנות את הרכב אוכלוסיית השטח באמצעות העברת אזרחיו אל השטח הכבוש או גירוש והעברה כפויה של האוכלוסייה המוגנת ממנו. העברת אוכלוסיית הכוח הכובש אל השטח הכבוש, וכן גירוש או העברה כפויה של האוכלוסייה המוגנת, עשויים להוות פשעי מלחמה, ובנסיבות מסוימות גם פשעים נגד האנושות. לאורך עשורים השתמשה ישראל בשליטתה הצבאית כדי לעשות בדיוק את אשר דיני הכיבוש נועדו למנוע: לקבע את אחיזתה בשטח, להקים ולהרחיב התנחלויות, לנצל קרקע ומשאבים, לפצל את המרחב הפלסטיני, למנוע פיתוח ולדחוק קהילות ממקומן, והכול במטרה לייצר מציאות בלתי הפיכה של נוכחות ישראלית בגדה המערבית.

בחוות הדעת המייעצת מיולי 2024 קבע בית המשפט הבינלאומי לצדק כי המשך נוכחותה של ישראל בשטח הפלסטיני הכבוש אינו חוקי, וכי על ישראל להביאו לסיום במהירות האפשרית. בית הדין ביסס קביעה זו, בין היתר, על הפגיעה בזכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית, על מדיניות ההתנחלות והסיפוח ועל הפרת האיסור על רכישת שטח בכוח. משמעותה של קביעה

זו היא שמרכז הכובד של ההפרה המשפטית אינו מצוי עוד רק במעשים המבוצעים במסגרת הכיבוש, אלא גם באי-חוקיותה של המשך הנוכחות הישראלית עצמה. קביעה זו אינה מבטלת את תחולתם של דיני הכיבוש כל עוד ישראל ממשיכה לשלוט בשטח ובאוכלוסייה הפלסטינית. עם זאת, כיום לא ניתן עוד לומר כי דיני הכיבוש מספקים לבדם את המסגרת המשפטית המלאה להבנת השליטה הישראלית בגדה. ההפרות המשפטיות אינן מתמצות בהפרת חובותיו של כוח כובש; לפי הניתוח המוצג בדו"ח זה, הכיבוש הצבאי הוא כלי מרכזי שבאמצעותו ישראל מקיימת בגדה משטר אפרטהייד, והמעשים הבלתי אנושיים שמבצעות הרשויות הישראליות במסגרת משטר זה ולשם שימורו מקיימים את יסודות הפשע נגד האנושות של אפרטהייד.

הצבא הישראלי משמש לאורך השנים זרוע של המדינה, שבאמצעותה היא מפעילה סמכויות שלטוניות כלפי הפלסטינים בשטחים הכבושים. צווים צבאיים, בתי משפט צבאיים, משטר היתרים ומנגנוני אכיפה ושליטה בירוקרטית מנהלים את חייהם של הפלסטינים במסגרת נפרדת מזו החלה על יהודים החיים באותו מרחב. הצבא הוא הארגון המבטא את ההפרדה השלטונית בין יהודים לפלסטינים ואת משטר הזכויות הנפרד והלא שוויוני המוחל עליהם. אם כן, הכיבוש והשליטה הצבאית על האוכלוסייה הפלסטינית הם המנגנון המבצע של ההפרדה, הדיכוי והשליטה, כחלק ממשטר האפרטהייד.

סיפוח והתנחלויות: קיבוע השליטה ושינוי המרחב

סיפוח אינו מחייב הכרזה רשמית על ריבונות. סיפוח דה פקטו יכול להתקיים כאשר מדינה מפעילה סמכויות ריבוניות בשטח כבוש, משלבת אותו במערכותיה המשפטיות והמינהליות ומבססת בו שליטה קבועה. לאורך שנות הכיבוש קידמה ישראל סיפוח בפועל של חלקים נרחבים מן הגדה: היא הקימה והרחיבה התנחלויות, חיברה אותן לתשתיות, לשירותים ולתקציבים ישראליים, והחילה על המתנחלים חלקים רחבים מן הדין הישראלי ומהגנותיו. אלה מתקיימים לצד שימור המשטר הצבאי החל על הפלסטינים, ולא במקומו.

בשנים האחרונות העמיקה ישראל את הסיפוח גם באמצעות שינויים משפטיים ומינהליים המקרבים אותו לסיפוח דה יורה, לצד שיח רחב בישראל על "החלת ריבונות" ישראלית בשטחים. סמכויות הנוגעות למתנחלים בתחומי התכנון, האכיפה, הקרקע, התשתיות, המאחזים וההתנחלויות הועברו מידי הממשל הצבאי או הוכפפו לגורמים אזרחיים בממשלת ישראל. במאי 2024 הועברו סמכויות מינהליות רבות מראש המינהל האזרחי לידי של סגן ראש המינהל האזרחי לעניינים אזרחיים הפועל במסגרת מערך אזרחי במשרד הביטחון, וגם הייעוץ המשפטי בתחומים אלו הועבר ממשגרת צבאית למסגרת ממשלתית. השינויים האלה מעמיקים את שילובו של ניהול השטח במנגנונים האזרחיים, המשפטיים והבירוקרטיים של מדינת ישראל גופא.

ההתנחלויות הן מרכיב מרכזי במהלך זה. המשפט הבינלאומי אוסר על כוח כובש להעביר חלקים מאוכלוסייתו האזרחית אל השטח הכבוש, כדי למנוע ממנו ליצור שינוי דמוגרפי, להפיק תועלת מן הכיבוש ולסכל את אפשרותה של האוכלוסייה הכבושה להגדרה עצמית. בגדה, ההתנחלויות הן מנגנון פעיל לארגון מחדש של המרחב במטרה להשיג את המטרות האלה בדיוק, תוך הפרתו של איסור זה. לצורך הקמתן, הרחבתן והגנתן של ההתנחלויות, ישראל מקצה קרקעות, מים, תשתיות ותקציבים, סוללת כבישים, מגדירה אזורי שיפוט ומקיימת נוכחות צבאית. מערך זה מקבע נוכחות יהודית במרחב, מפצל את המרחב הפלסטיני, מגביל את תנועתם של פלסטינים, מונע מהם בנייה ופיתוח ודוחק קהילות פלסטיניות ממקומן. נקודות התיישבות יהודיות מוקמות במטרה מוצהרת לקטוע רציפות טריטוריאלית פלסטינית ולסכל את הקמתה של מדינה פלסטינית בעתיד.

ההתנחלויות והסיפוח פועלים אפוא כמאמצים משלימים: ההתנחלויות יוצרות ומרחיבות את הנוכחות היהודית-ישראלית בשטח, והסיפוח משלב את השטח ואת המתנחלים במנגנוני המדינה, מקבע את השינוי והופך אותו לסדר קבוע. בה בעת, הפלסטינים נותרים תחת משטר צבאי נפרד וללא זכויות פוליטיות ביחס לשלטון הקובע את חייהם. כך נוצרת ההפרדה בין קבוצות האוכלוסייה על שטח רציף אחד הנתון לשליטה ישראלית, ומתפרקת האפשרות לקיום פלסטיני טריטוריאלי ופוליטי רציף ועצמאי.

היחס בין הכיבוש, הסיפוח, האפרטהייד והקולוניאליזם ההתיישבותי

השליטה הישראלית בגדה נבחנת באמצעות כמה מסגרות ומושגים משפטיים משלימים, שכל אחד מהם מתאר רובד אחר של אותו מבנה שלטוני. המסגרת המשפטית החלה על שליטתה של ישראל בגדה היא דיני הכיבוש, והכיבוש הצבאי הוא מנגנון שבאמצעותו נשלטת האוכלוסייה הפלסטינית; הסיפוח הוא התהליך שמקבע את השליטה הישראלית בשטח, מונע את שינויו בעתיד, מטשטש את ההבחנה בין השטח הכבוש לישראל הריבונית ומשלב אותו במנגנוני המדינה; ההתנחלויות הן אמצעי להרחבת הנוכחות האזרחית הישראלית בשטח ולשינוי המרחב באופן שמונע רציפות טריטוריאלית פלסטינית ומסכל אפשרות להקמת מדינה פלסטינית בעתיד; והאפרטהייד הוא צורת המשטר שמארגנת את היחסים בין יהודים לבין פלסטינים במרחב השליטה הישראלי כולו.

[חוות הדעת המייעצת](#) של בית המשפט הבינלאומי לצדק מיולי 2024 מחזקת את ההבנה כי מסגרות משפטיות אלו משלימות ואינן סותרות זו את זו. בית המשפט בחן את השליטה הישראלית בגדה המערבית כולל מזרח ירושלים באמצעות דיני הכיבוש, האיסור על סיפוח, הזכות להגדרה עצמית והאיסור על אפליה גזעית. הוא קבע כי החקיקה והמדיניות הישראליות

מטילות ומקיימות הפרדה כמעט מוחלטת בין קהילות המתנחלים לבין הקהילות הפלסטיניות בגדה המערבית ובמזרח ירושלים, וכי בכך הן מפרות את סעיף 3 [לאמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית](#), האוסר על הפרדה גזעית ואפרטהייד.

במקרה הישראלי, בעוד האפרטהייד הוא צורת המשטר, ההיגיון הפוליטי הוא כזה של קולוניאליזם התיישבותי, ופרויקט המחיקה מתאר את תכליתו וכיוון פעולתו של ההיגיון הזה: הרחבת הנוכחות והשליטה הישראלית, ופירוק התנאים המאפשרים קיום פלסטיני קולקטיבי טריטוריאלי ופוליטי.

קולוניאליזם התיישבותי אינו מונח משפטי, ואינו כשלעצמו עבירה במשפט הפלילי הבינלאומי. עם זאת, רבים מן המנגנונים שבאמצעותם הוא עשוי להתממש אסורים במשפט הבינלאומי. הסדר המשפטי שהתפתח לאחר מלחמת העולם השנייה עוצב, בין היתר, מתוך ההכרה בזכותם של עמים להגדרה עצמית ומתוך תהליך התפרקותו של הסדר הקולוניאלי העולמי. העקרונות האלה קיבלו ביטוי במגילת האו"ם ובתהליך הדו-קולוניאליזציה שצבר תאוצה עד לשנות השבעים של המאה העשרים, ובמיוחד [בהחלטה 1514](#) של העצרת הכללית משנת 1960, "ההכרזה בדבר מתן עצמאות למדינות ולעמים קולוניאליים". ההחלטה קבעה כי הכפפתם של עמים לשליטה זרה שוללת זכויות אדם ועומדת בניגוד למגילת האו"ם, וכי יש להביא לסיום מהיר וללא תנאי של הקולוניאליזם על כל צורותיו. החלטה 1514 היא ביטוי להתפתחותו של עקרון ההגדרה העצמית ולהתגבשות הסדר הבינלאומי האנטי-קולוניאלי [שבמסגרתו התקבל גם האיסור על אפרטהייד](#). במסגרת סדר זה אוסר המשפט הבינלאומי על רכישת שטח בכוח ועל סיפוח של שטח כבוש. דיני הכיבוש אוסרים גם על העברת אוכלוסיית הכובש אל השטח הכבוש, על גירוש ממנו ועל העברה כפויה בתוכו, ודיני האפרטהייד אוסרים על מיסוד של שליטה גזעית. כל אלה הם מנגנונים שבאמצעותם עשוי להתממש קולוניאליזם התיישבותי, והם אסורים על פי המשפט הבינלאומי.

חמשת צירי המחיקה הישראלית בגדה המערבית כמעשים בלתי אנושיים במסגרת אפרטהייד

בגדה המערבית, משטר האפרטהייד מתממש באמצעות מערכי פעולה קבועים ומכוונים המארגנים את חיי הפלסטינים תחת שליטה, הפרדה ודיכוי. חמשת הצירים – אלימות והטלת אימה, הגבלת תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי וטיהור, טיהור אתני והשתלטות על המרחב – הם הדרכים המרכזיות שבהן פועל מנגנון המחיקה בגדה⁷.

הניתוח שלהלן בוחן כיצד כל אחד מן הצירים קשור לסוגי המעשים הבלתי אנושיים המנויים באמנת האפרטהייד, וכיצד המעשים הכלולים בו משמשים לביסוס ולשימורו של המשטר. החסינות של מבצעי המעשים והעובדה כי אינם נדרשים לתת דין וחשבון על מעשיהם אינם ציר פעולה נוסף, אלא רכיב משטרי המבטא את ההבחנה בין הקבוצות: מי שפוגעים בפלסטינים מטעם המדינה או בחסותה נהנים מהגנה מוסדית רחבה, בעוד הפלסטינים נותרים ללא הגנה משפטית אפקטיבית. בה בעת, החסינות היא תנאי המאפשר לחמשת הצירים להשתמר, להתקבע ולהפוך לשגרת המשטר.

אלימות והטלת אימה: שלילת חיים, חירות וביטחון אישי

בין המעשים הבלתי אנושיים המנויים באמנת האפרטהייד בהקשר של משטר שמטרתו דיכוי שיטתי, סעיף 2(א) לאמנת האפרטהייד מונה את "שלילת הזכות לחיים ולחירות" של חברי קבוצה גזעית, לרבות באמצעות "רצח", "גרימת נזק גופני או נפשי חמור", פגיעה "בחירות או בכבוד", "עינויים או יחס או ענישה אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים", וכן "מעצר שרירותי ומאסר בלתי חוקי". סעיף 7(2)(ח) לאמנת רומא קובע כי "מעשים בלתי אנושיים" המהווים אפרטהייד כוללים רצח, עינויים, רדיפה (קרי: שלילה חמורה ומכוונת של זכויות יסוד בשל השתייכות לקבוצה מסוימת), מאסר ושלילה חמורה של חירות.

החוקרים ג'ון דוגארד וג'ון ריינולדס מציניים כי בעת שלטון האפרטהייד בדרום אפריקה, החוק התיר מעצר ללא משפט וללא הגבלת זמן לצורכי חקירה, והדבר הוביל לעינויים נרחבים ולמקרי מוות שלא הוסברו. בהתאם לחוק ניתן היה להורות גם על מעצר מינהלי, אם כי אמצעי זה לא הופעל בהיקף רחב. סמכויות חירום הופעלו בדרום אפריקה בשנת 1960 ושוב בשנים 1985-1990.

7. חלק ממנגנונים אלו תוארו בשנת 2019 על ידי קואליציית ארגוני זכויות אדם פלסטיניים בנייר עמדה לוועדת האו"ם לפי אמנת ICERD, ומאז הוחרפו בצורה משמעותית. כמו כן, ראו את הניתוח בדוחות של הארגונים Human Rights Watch, Amnesty International.

משטרת הביטחון, ששחררה מפיקוח שיפוטי ומאחריות פוליטית, ביצעה מעשי רצח ועינויים והייתה אחראית להיעלמותם של פעילים פוליטיים. עם זאת, מדיניות גלויה ומאושרת של הרג מכוון מראש, כמו זו שישראל מפעילה כלפי פלסטינים שהיא מסמנת כמטרות – מדיניות המכונה בישראל "חיסולים" או "סיכולים ממוקדים" – כמעט שלא הייתה מוכרת בדרום אפריקה. כוחות הביטחון של האפרטהייד בדרום אפריקה הרגו לעיתים מתנגדי משטר באופן שרירותי ובחשאי, אך ברוב המקרים העדיפו להעמידם לדין, בין היתר משום שבגידה וטרור היו עבירות שעונשן מוות.

בגדה המערבית, האלימות והטלת האימה פועלות בתוך ההיגיון המשפטי שאליו מכוון האיסור על אפרטהייד: הן שוללות חיים, חירות וביטחון אישי, ובה בעת משמשות אמצעי קבוע לשימור השליטה והדיכוי ומבוצעות לשם המשך הדיכוי הפוליטי. האלימות המופעלת נגד פלסטינים בגדה אינה אוסף של אירועים חריגים או מבודדים, אלא חלק ממנגנון שליטה מאורגן שבאמצעותו נאכפת השליטה במרחב, מקודמים מפעל ההתנחלות והסיפוח ומדוכאת התנגדות פלסטינית. האלימות כוללת ירי ושימוש בכוח קטלני, פשיטות צבאיות, מעצרים וכליאה, עינויים והתעללות, הרס בתים ותשתיות, ענישה קולקטיבית, ואלימות מתנחלים הפועלים בחסות המדינה ותוך חימוש וחיול האוכלוסייה האזרחית, בעזרת הצבא, או תוך הימנעות מאכיפת החוק.

אף שאמנת האפרטהייד ואמנת רומא אינן מציבות אלימות פיזית והרג כתנאי הכרחי לקיומו של מעשה אפרטהייד, בגדה מעשים אלו נמנים עם הפגיעות היסודיות ביותר בזכויות האדם ועם האמצעים העיקריים שבאמצעותם נשמר הדיכוי הפוליטי. האימה שהמעשים האלה מטילים על יחידים ועל החברה הפלסטינית מצמצמת את מרחב הפעולה שלהם והופכת את האלימות לכלי אפקטיבי במיוחד בשימור המשטר.

מאז אוקטובר 2023 החריפה האלימות בגדה בהיקפה, בעוצמתה ובדפוסיה. ההבחנה בין חיילים, אזרחים חמושים וכיתות כוננות היטשטשה; מנקודת מבטם של הפלסטינים החיים תחת איום, מדובר במערך אלימות אחד, הפועל בחסות המדינה והצבא ומשרת את הרחבת השליטה הישראלית ואת צמצום המרחב הפלסטיני. השפעתה של האלימות אינה מתמצה בהרג, בפגיעה או במעצר. היא מייצרת מעגלים נרחבים של אי-ודאות מתמדת: האפשרות שחיילים יפרצו לבית, שמתנחלים יגיעו לשטח מרעה, שאדם ייעצר או יוכה, שבית או כביש גישה ייהרסו, שצינור מים חיוני יושבת, או שתחסם הגישה לטיפול רפואי, לעבודה או לבית הספר, הופכת כל פעולה יומיומית לכזו הכרוכה בחישוב סיכון, ואת האימה לחלק מובנה מן החיים תחת השליטה הישראלית לחלק מובנה מן החיים תחת השליטה הישראלית.

הן בהתאם לאמנת האפרטהייד והן בהתאם לאמנת רומא, אלימות כזאת היא חלק מן המעשים הבלתי אנושיים שבאמצעותם נשמר משטר של שליטה ודיכוי. המשמעות המצטברת של המעשים מצביעה על כך שהאלימות היא מרכיב יסודי במנגנון המחיקה, ולא חריגה ממנו.

הגבלות תנועה: פיצול, הפרדה ושליטת השתתפות

סעיף 2(ג) לאמנת האפרטהייד מונה בין המעשים הבלתי אנושיים "אמצעים חקיקתיים ואחרים שנועדו למנוע מקבוצה גזעית או מקבוצות גזעיות השתתפות בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים", וכן "יצירה מכוונת של תנאים המונעים את התפתחותה המלאה" של הקבוצה. בין הזכויות שהסעיף מונה נמצאות הזכות לעבודה, הזכות לחינוך, הזכות לעזוב את הארץ ולשוב אליה, חופש התנועה והמגורים, חופש הביטוי וחופש ההתאגדות. סעיף 2(ד) מוסיף אמצעים שנועדו לחלק את האוכלוסייה על פי הבחנות קבוצתיות, בין היתר באמצעות יצירת מרחבים גיאוגרפיים ומרחביים נפרדים ומובלעות ובאמצעות הפקעת קרקע.

החוקר מיילס ג'קסון [מדגיש](#) כי אף שייתכנו מצבים שבהם שליטה גזעית היא מטרה בפני עצמה, ייתכנו גם משטרי אפרטהייד שבהם המדינה תפעל למען מטרה שהמשפט הבינלאומי רואה בה מטרה לגיטימית – ביטחון לאומי, שמירה על הסדר הציבורי או יציבות שלטונית. במצב כזה, המשטר אינו יכול להצדיק צעדים שאינם קשורים למטרה הלגיטימית, ונקיטת אמצעים כאלה כלפי הקבוצה המדוכאת היא אינדיקציה טובה לכך שהמדינה מבקשת להשיג שליטה גזעית. לצד זאת, גם כאשר הצעדים אכן קשורים למטרת הביטחון, עדיין יהיה מדובר באפרטהייד אם המדינה בוחרת במשטר של שליטה גזעית על מנת להבטיח את ביטחונה או את הסדר שלה.

ג'קסון מציין עוד כי לטענתם של רבים, אף שהמשפט הפלילי הבינלאומי והצדק המעברי מתמקדים במעשי אלימות גלויה ואינדיווידואלית (כגון הרג, עינויים ופגיעה גופנית) המבוצעים במסגרת מעשי זוועה נקודתיים על ידי מבצע וקורבן הניתנים לזיהוי, הם מתקשים לעיתים לזהות "אלימות איטית" או מבנית, כגון עוני שנוצר באמצעות מדיניות, אי-שוויון ממוסד, פגיעה מצטברת בחינוך, חלוקה בלתי שוויונית של קרקע ומשאבים, הדרה משוק העבודה וכדומה. האיסור על אפרטהייד, מציין ג'קסון, הוא חריג חשוב לדפוס זה, שכן הוא מעניק חומרה נורמטיבית מיוחדת למערכת של פגיעות שאינה חייבת לכלול הרג או פגיעה גופנית. למעשה, לטענתו של ג'קסון, לא אלימות גופנית אינדיווידואלית היא העומדת בלב האיסור על אפרטהייד, אלא אמצעים שנועדו למנוע מן הקבוצה השתתפות בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים ולמנוע את התפתחותה המלאה.

דוגארד וריינוולדס, [שבחנו](#) את השלילה העקבית של זכותם של פלסטינים להשתתף בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים, אשר תועדו בין היתר בדו"חות של בצלם, מדגישים כי רוחבן ועקביותן של הפגיעות בזכויות אלו מלמדים שאין מדובר באירועים מבודדים אלא בשיטה השולטת בפלסטינים בשטח הכבוש, מכפיפה אותם ומדכאת התנגדותם. רשת הצווים הצבאיים העמומים והבלתי נגישים, ולצידה מגבלות בירוקרטיות שהגזעתן מתרחשת לעיתים לא בכתב כי אם באופן שבו הן מיושמות בשטח באמצעות מחסומים וחיילים, הופכות את

האפליה השיטתית של ישראל לגלויה פחות מזו שנקטה דרום אפריקה, שבה החקיקה הגזענית המפורשת הפכה את כוונותיו המפלגות של המשטר למוצהרות יותר, במובן מסוים. הדבר ניכר במיוחד ב"אפרטהייד הכבישים" בגדה, שלא היו לו מקבילות בדרום אפריקה: ישראל יוצרת רשתות כבישים נפרדות ובלתי שוות למתנחלים ולפלסטינים, ללא בסיס משפטי ברור וללא שילוט רשמי מן הסוג שהצהיר בדרום אפריקה על פארקים, אוטובוסים, חופים ומתקנים ציבוריים ללבנים בלבד. הגבלות התנועה בגדה המערבית פועלות בשתי דרכים: הן שוללות מפלסטינים את האפשרות לנוע בחופשיות בתוך המרחב שבו הם חיים, ובכך פוגעות בגישתם לעבודה, לחינוך, לבריאות, למשפחה, לאדמות, למוסדות ציבור ולחיים פוליטיים וחברתיים; ובה בעת הן מפצלות את המרחב הפלסטיני למובלעות מנותקות, מונעות כל אפשרות לפיתוח עתידי, ומכפיפות את התנועה להחלטות שרירותיות של הצבא, המינהל האזרחי, המשטרה, המתנחלים ומשטר ההיתרים.

פירוט הפרקטיקות שבהן מבוצעים כל אלה מובא בפרק העוסק בהגבלות התנועה המוטלות על פלסטינים בגדה המערבית. חשיבותן המשפטית היא בכך שהן פועלות יחד כמנגנון קבוע של הפרדה, שליטה, מניעת פיתוח ופיצול. הפגיעה בתנועה חורגת מגבולות חסימות הדרכים. מניעת הגישה לאדמות חקלאיות פוגעת בפרנסה, בביטחון התזונתי, בזיקה לאדמה, בזכויות המשפטיות עליה ובחיי הקהילה; חסימת הדרך לאוניברסיטה או לבית החולים פוגעת במימוש הזכות לחינוך, לבריאות, ולעיתים אף בזכות לחיים; וניתוקן של קהילות זו מזו פוגע ביכולת לקיים חיים פוליטיים, חברתיים ותרבותיים משותפים. כל אלה יחד יוצרים תנאי חיים הישרדותיים, שאינם מאפשרים התפתחות פרטית וקולקטיבית.

המשטר הישראלי אינו מגביל את התנועה בגדה באופן שווה. לשירותם של המתנחלים היהודים הוקמה מערכת כבישים, תשתיות והגנות מדינתיות המחברות אותם לישראל ולמרחב ההתנחלות. רבים מהכבישים והתשתיות הללו נוצרו על חשבון הרציפות הטריטוריאלית הפלסטינית, תוך הפקעת אדמות ובניגוד לדיני הכיבוש ודיני זכויות האדם הבינלאומיים. לעומתם, הפלסטינים כפופים למערך שרירותי של מחסומים, חסימות, משטר היתרים, עיכובים ובידוק, חשופים לאליומות ונתונים לאי-ודאות מתמדת. במילים אחרות, אותה מערכת המבטיחה רציפות ונגישות ליהודים מייצרת עבור הפלסטינים קיטוע, תלות ופגיעות.

במסגרת האיסור על אפרטהייד, הגבלת התנועה בגדה היא אחד מסוגי המעשים הבלתי אנושיים שבאמצעותם נשמר משטר של שליטה ודיכוי. היא פוגעת בחופש התנועה והמגורים ובזכויות נוספות המנויות באמנה במפורש, וכן ביכולתם של פלסטינים להשתתף בחיים הכלכליים, החברתיים, התרבותיים והפוליטיים.

חנק כלכלי: מניעת קיום, פיתוח ועצמאות כלכלית

סעיף 2(ג) לאמנת האפרטהייד כולל בין המעשים הבלתי אנושיים "אמצעים חקיקתיים ואחרים שנועדו למנוע מקבוצה גזעית או מקבוצות גזעיות השתתפות בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים", וכן "יצירה מכוונת של תנאים המונעים את התפתחותה המלאה" של הקבוצה. הסעיף מונה בהקשר זה, בין היתר, את הזכות לעבודה, הזכות לחינוך והזכות לחופש תנועה ומגורים. בגדה המערבית, החנק הכלכלי פוגע בהתפתחותה של החברה הפלסטינית ומערער את התנאים החומריים המאפשרים חיים קולקטיביים⁸.

ג'קסון [מצין](#) כי סעיף 2(ג) של אמנת האפרטהייד רחב במיוחד: הוא אינו עוסק רק באלימות גופנית, במעצרים או בהרג, אלא בכל אמצעי המונע השתתפות מלאה של אנשי הקבוצה בחיי החברה או מונע את התפתחותה המלאה. לדוגמה, בכפוף לכך שהמעשים מפריס את הדין הבינלאומי ושמתיקיימת המטרה המיוחדת, עשויים להיכלל בו גם הקצאת חסר שיטתית של משאבים לבתי ספר של הקבוצה ואף מניעת גישה שוויונית למשאבים ולמוסדות ציבוריים.

דוגארד וריינולדס [מצביעים](#) על כך שמשטר האפרטהייד בדרום אפריקה פעל אקטיבית לשיפור תנאי המחיה החומריים בבנטוסטנים, ובכלל זה השקיע משאבים עצומים בתשתיות, בכבישים ובבתי ספר והקים וסבסד מוסדות השכלה גבוהה ובתי חולים. אף על פי כן, הטענות שהאפרטהייד (או "פיתוח נפרד", כפי שכונה לאחר 1960) היה צורה של הגדרה עצמית ולא של עליונות גזעית לא עמדו במבחן המציאות, שכן אופיו המפלה והדכאני של המשטר עמד בניגוד לרטוריקה על הגדרה עצמית ו"דה־קולוניזציה" של הבנטוסטנים.

בניגוד למקרה של דרום אפריקה, דוגארד וריינולדס מציינים כי אופיו הממוסד והשיטתי של המשטר הישראלי ניכר במיוחד לנוכח כישלונה של ישראל לפעול לרווחת האוכלוסייה הפלסטינית ולפתח ולתחזק בתי חולים, בתי ספר ואוניברסיטאות לטובת האוכלוסייה המוגנת, אף שאפשר לטעון כי הדבר נדרש מכוח אמנת ז'נבה הרביעית. ישראל הותירה את רווחת העם הכבוש בידיהם של תורמים בינלאומיים, יצרה תלות בסיוע בינלאומי ונמנעה מלהקצות לו בעצמה משאבים שיאפשרו פיתוח חברתי, כלכלי ותרבותי. קל וחומר כי הימנעותה זו, לצד ביצוע שיטתי, דכאני ומפלה של מעשים בלתי אנושיים, מהווים ראיה לכוונתה לשמר את שליטתה בפלסטינים.

8. סעיף 2(ה) לאמנת האפרטהייד מתייחס לניצול עבודתם של חברי קבוצה, ובמיוחד להעמדתם לעבודת כפייה. התלות העמוקה של עובדים פלסטינים בשוק העבודה הישראלי ובהיתרים שמעניקה ישראל היא חלק חשוב ממבנה השליטה הכלכלי ותוצאה של מניעת פיתוח מכוונת של המשק הפלסטיני. עם זאת, לא כל תלות כלכלית היא עבודת כפייה, וכדי לבסס טענה כזאת נדרשת בדיקה משפטית ועובדתית נפרדת. לצורך הניתוח כאן, עיקר הטענה נשען על סעיף 2(ג) לאמנה: מניעת השתתפות בחיים הכלכליים ויצירת תנאים המונעים התפתחות מלאה של הקבוצה.

החנק הכלכלי אינו מתמצה בירידה בהכנסה, באבטלה או בעוני. הוא פוגע בתנאים המאפשרים לפלסטינים לחיות, להתפרנס, לקיים משפחות ומוסדות, לספק שירותים, לעבד אדמה, ללמוד, לקבל טיפול רפואי ולתכנן עתיד. כאשר פגיעה זו נעשית באופן שיטתי כלפי קבוצה מובחנת ובמסגרת משטר של שליטה ודיכוי, היא הופכת לאחד המעשים הבלתי אנושיים שבאמצעותם משטר האפרטהייד נשמר.

החנק הכלכלי בגדה נשען על תלות שנבנתה לאורך עשרות שנים. מאז 1967 שולטת ישראל במרכיבים המעצבים את הכלכלה הפלסטינית: קרקע, מים ומשאבי טבע, תכנון, תנועה, מעבר גבול, ייבוא וייצוא, תעסוקה בישראל ובהתנחלויות, משטר ההיתרים, תשתיות, גישה להשכלה גבוהה ולהכשרות מקצועיות, המערכת הפיננסית והכנסות הרשות הפלסטינית מגביית מיסים, באמצעות מנגנון המעניק לישראל שליטה בכספים אלה. זוהי תלות מבנית מתוכננת, המשמשת כאחד ממנגנוני השליטה של המשטר. מאז אוקטובר 2023 הופעלו מנגנוני השליטה הכלכליים הללו בעוצמה חריגה והתלות המבנית הפכה לחנק כלכלי נרחב, המתבטא בין היתר בפגיעה ברשות הפלסטינית וביכולתה לספק שירותים ציבוריים. הרשות אינה ריבון עצמאי, אלא גוף מוגבל הפועל תחת שליטה ישראלית רחבה. כאשר ישראל משתמשת בשליטתה בהכנסות הרשות, במערכת הבנקאית, בתנועה במרחב ובמעברים כדי לפגוע במשק הפלסטיני וביכולתה של הרשות לשלם משכורות, להפעיל שירותים, לתחזק מוסדות (ובהם מוסדות חינוך, מוסדות להשכלה גבוהה והכשרות מקצועיות) ולספק צרכים בסיסיים, הפגיעה אינה מוסדית או תקציבית בלבד; זוהי פגיעה ישירה בחיי היומיום של החברה הפלסטינית וביכולתה לקיים מערכות ציבוריות.

בהקשר של האיסור על אפרטהייד, החנק הכלכלי בגדה כולל מעשים מן הסוגים המנויים באמנה, שבאמצעותם נשמר משטר של שליטה ודיכוי: הוא מונע השתתפות בחיים הכלכליים, החברתיים והפוליטיים, ופוגע בהתפתחותה של החברה הפלסטינית כקבוצה.

הרס חברתי ופוליטי: שלילת קולקטיביות, השתתפות והתנגדות

סעיף 2(ג) לאמנת האפרטהייד כולל בין המעשים הבלתי אנושיים "אמצעים חקיקתיים ואחרים שנועדו למנוע מקבוצה גזעית או מקבוצות גזעיות השתתפות בחיים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים", וכן "יצירה מכוונת של תנאים המונעים את התפתחותה המלאה" של הקבוצה. הסעיף מונה בהקשר זה, בין היתר, את הזכות לחינוך, הזכות לחופש דעה וביטוי והזכות לחופש התכנסות והתאגדות בדרכי שלום. סעיף 2(ו) לאמנה מוסיף גם "רדיפת ארגונים ואנשים, באמצעות שלילת זכויות וחירויות יסוד, משום שהם מתנגדים לאפרטהייד".

בגדה המערבית, ההרס הפוליטי והחברתי פועל בתוך מסגרת זו. ישראל מגבילה, מפלילה ומפרקת את האמצעים שבהם פלסטינים יכולים לפעול כחברה: להתאגד, למחות, לתעד, ללמוד וללמד, לפרסם, לשמר זיכרון, לקיים מוסדות, לבטא זהות קולקטיבית ולנסח תביעות פוליטיות. הפגיעה אינה מצטמצמת לאיסור על פעילות במפלגות ותנועות או הפגנות; היא מכוונת לתשתיות המאפשרות לחברה הפלסטינית להתקיים כקולקטיב בעל מוסדות, ידע, תרבות, נרטיב היסטורי, ייצוג ואופק פוליטי.

מאז 1967 מפעילה ישראל בגדה מערך משפטי וביטחוני רחב המאפשר לה להפלייל צורות שונות של התארגנות ופעולה פוליטית פלסטינית. תקנות חירום, צווים צבאיים, צו 101 המטיל הגבלות קיצוניות על חופש הביטוי והמחאה של פלסטינים בגדה המערבית, הכרזות על התאחדויות בלתי מותרות, מעצרים וכליאה – כל אלה ועוד משמשים לצמצום הדרכים שבהן פלסטינים יכולים להתאגד, למחות, לייצג את עצמם, לפעול להגנה על זכויותיהם או לבטא תביעה פוליטית קולקטיבית. מנגנוני ההפלה מופעלים גם כלפי ארגוני חברה אזרחית, מגיני זכויות אדם, איגודים, יוזמות קהילתיות, עיתונאים, מוסדות חינוך ומרחבי תרבות, וכלפי פעילות הנוגעת לזיכרון, למורשת, לדת ולמעמד הפליטות. באמצעים אלו פלסטינים מתארגנים ומגדירים את עצמם כחברה וכעם, מעבירים ידע בין דורות, מתעדים את הפגיעה בהם ומארגנים פעולה פוליטית משותפת; הפגיעה בהם מחלישה את יכולתם להתנגד לשליטה, לחשוף את פגיעותיה, ליצור ולשמר פעילות חברתית ופוליטית, ולפעול למען עתיד קולקטיבי.

מבחינה משפטית, פרקטיקות אלו אינן עומדות רק כפגיעות נפרדות בחופש הביטוי, ההתאגדות, הפרטיות, החינוך או חיי התרבות. יחד הן מייצרות משטר שבו פלסטינים מודרים מן הכוח הפוליטי המעצב את חייהם, ובה בעת מוגבלת יכולתם להתארגן, להתנגד לדיכוי ולתבוע זכויות.

במסגרת האיסור על אפרטהייד, מדובר במניעת השתתפות בחיים הפוליטיים, החברתיים והתרבותיים וביצירת תנאים המונעים את התפתחותה המלאה של הקבוצה. כאשר הפגיעה מכוונת נגד ארגונים, פעילים, עיתונאים, מגיני זכויות אדם או מוסדות פלסטיניים בשל התנגדותם למשטר השליטה, בשל תיעוד פגיעותיו או בשל פעילותם למימוש זכויות קולקטיביות, היא עשויה להיכנס גם למסגרת סעיף 2(ו) לאמנה, העוסק ברדיפת מתנגדי אפרטהייד. שלא כמו שאר החלופות המנויות בסעיף 2, סעיף 2(ו) אינו מחייב שהנרדף יהיה חבר בקבוצה הנתונה לשליטה ולדיכוי, והוא עשוי לחול על כל אדם או ארגון הנרדפים בשל התנגדותם למשטר האפרטהייד.

טיהור אתני והשתלטות על המרחב: קרקע, התנחלויות, סיפוח והעברה כפויה

סעיף 2(ד) לאמנת האפרטהייד מתייחס לאמצעים שנועדו "לחלק את האוכלוסייה על פי קווים גזעיים" באמצעות יצירת "מרחבים נפרדים ומובלעות", וכן באמצעות "הפקעת רכוש קרקעי השייך לקבוצה גזעית או לחבריה". בגדה המערבית, ההשתלטות על קרקעות, שלילת הגישה אליהן ומניעת האפשרות להשתמש בהן לצרכי פיתוח פועלות בתוך ההיגיון הזה: יצירת מרחב רציף, מתפתח ומוגן עבור יהודים, ויצירת מרחב מקוטע, מוגבל, פגיע ותלוי עבור פלסטינים.

השליטה בקרקע ובמרחב אינה פוגעת רק בזכויות קניין פרטיות או ציבוריות. היא פוגעת בתנאים המאפשרים לפלסטינים לחיות כקהילות וקולקטיב בעל רציפות טריטוריאלית, כלכלה מקומית, מוסדות, חיי משפחה, זיקה לאדמה ואפשרות לעתיד פוליטי. לכן המשמעות המשפטית של השליטה במרחב אינה נבחנת רק בהתייחס לכל חלקת קרקע בנפרד, אלא גם באופן שבו מכלול המנגנונים מייצר מרחב אחד עבור יהודים ומרחב אחר עבור פלסטינים. במשך עשרות שנים השתמשה ישראל בכלים משפטיים, צבאיים, תכנוניים ובירוקרטיים כדי להשתלט על קרקעות ולמנוע מפלסטינים להשתמש בהן או לפתח אותן, באופן שמאפשר בנייה, פיתוח, הקמת תשתיות ורציפות מרחבית ליהודים, ובמקביל מונע מפלסטינים לבנות, להתחבר לתשתיות, להרחיב קהילות, לעבד אדמות ולשמר רציפות בין יישובים.

ההתנחלויות, המאחזים והחוות הם אחד המנגנונים הפועלים לארגון המרחב מחדש. המדינה מקצה להם קרקעות, מים ותקציבים, מקימה תשתיות וכבישים שישרתו את תושביהם, מגדירה עבורם אזורי שיפוט, מציבה בהם נוכחות צבאית ומספקת להם אמצעי שליטה ואכיפה. בשנים האחרונות משמשים המאחזים והחוות להרחבת ההשתלטות על שטחים נרחבים ולדחיקתן של קהילות פלסטיניות, והם מקבלים מרשויות המדינה מימון, הגנה, חימוש, חיבור לתשתיות והגנה משפטית. הסיפוח מקבע מהלכים אלו באמצעות שילובם ההולך ומעמיק של השטח, ההתנחלויות והמתנחלים כחלק אינטגרלי ממדינת ישראל, בשעה שהפלסטינים החיים בגדה המערבית ממשיכים להיות נתונים למשטר צבאי נפרד ודכאני.

אחד המופעים העיקריים של ההשתלטות על קרקעות הוא יצירת תנאים המרוקנים אזורים מסוימים מנוכחות פלסטינית או מצמצמים אותה מאוד. אמצעי כפייה המופעלים בידי רשויות המדינה או בידי מליציות מתנחלים הפועלות בחסותה גורמים לקהילות לעקור ממקומותיהן או להימנע מלהגיע לאדמות חקלאיות, לשטחי מרעה ולמקורות פרנסה. העברה כפויה אינה מחייבת גירוש ישיר בכוח. היא יכולה להתרחש גם כאשר המדינה או גורמים הפועלים בחסותה יוצרים סביבה כופה שבה נעשה בלתי אפשרי או בלתי סביר להישאר במקום. כאשר דפוס זה מכוון לריקון אזורים מנוכחות של קבוצה אתנית או לאומית מסוימת, נהוג לתארו כטיהור אתני. המשפט הפלילי הבינלאומי אינו מגדיר עבירה עצמאית של טיהור אתני, אך מעשים אלו

עשויים להוות, בהתאם לנסיבות, פשעים נגד האנושות או פשעי מלחמה, ובהם גירוש, העברה כפויה, רדיפה, תקיפת אזרחים, הרס רכוש ופשעים נוספים. בגדה המערבית, דפוס זה משתלב במשטר האפרטהייד ובפרויקט המחיקה: צמצום הנוכחות הפלסטינית, הרחבת הנוכחות היהודית, פירוק הרציפות של החיים הפלסטיניים באמצעות דחיקתם למובלעות, והפיכתם של החיים במקום לחיים תלויים, פגיעים וחסרי אופק.

במסגרת האיסור על אפרטהייד, ההשתלטות על המרחב קשורה ישירות לאיסור על יצירת מרחבים נפרדים ומובלעות, ולאיסורים על הפרדה טריטוריאלית והפקעת קרקע השייכת לקבוצה או לחברה.

משמעויות משפטיות נוספות

כל אחד מחמשת הצירים שתוארו לעיל כולל מעשים הנמנים עם סוגי המעשים הבלתי אנושיים המפורטים באמנת האפרטהייד, ומשמעותם נבחנת כחלק ממשטר ממוסד של שליטה ודיכוי שיטתיים. בד בבד, מעשים אלו עשויים לשאת גם משמעות משפטית עצמאית. בהתאם לעובדות ולרף המשפטי הנדרש, הם עשויים להוות הפרות של דיני הכיבוש ושל משפט זכויות האדם הבינלאומי, וכן פשעי מלחמה או פשעים נגד האנושות. בין היתר, מדובר בהרג בלתי חוקי, עינויים, כליאה בלתי חוקית, ענישה קולקטיבית, רדיפה, גירוש, העברה כפויה והרס רכוש. כאשר שלילה חמורה ומכוונת של זכויות מופנית באופן שיטתי נגד פלסטינים בשל השתייכותם הקבוצתית, היא עשויה להיות חלק מרדיפה שהיא פשע נגד האנושות. משמעותם המצטברת של המעשים מבהירה שאין לראות בהם רק הפרות נפרדות, אלא מערכי פעולה משולבים שבאמצעותם נשמר משטר האפרטהייד ומקודם פרויקט המחיקה.

חסינות והיעדר דין וחשבון כמנגנון שמאפשר את המשטר

חסינות כמנגנון משטרי

אמנת האפרטהייד אינה מסתפקת באיסור על המעשים הבלתי אנושיים המרכיבים את פשע האפרטהייד. היא מגדירה אפרטהייד כפשע נגד האנושות, ומחייבת את המדינות החברות בה לנקוט צעדים לדיכוי ולמניעתו ולהעניש את האחראים לו. כלומר, לצד החובה להימנע ממעשים בלתי אנושיים, חלות על המדינות חובות למנוע מעשים כאלה, לחקור אותם, להעמיד לדין את האחראים להם ולנקוט צעדים שימנעו את הישנותם.

המונח "חסינות" משמש כאן לתיאור מצב מתמשך ושיטתי של היעדר דין וחשבון והגנה מוסדית על מבצעי הפגיעות – חיילים, שוטרים, סוהרים, עובדי שב"כ ואזרחים. מצב זה אינו בהכרח חסינות משפטית פורמלית. בגדה המערבית, החסינות שמעניקה ישראל לחיילים, לשוטרים ולמתנחלים הפוגעים בפלסטינים מפני חקירה, העמדה לדין, השעיה ופיטורים היא חלק מהשיטתיות של מנגנון השליטה. היא מאפשרת את הימשכותם של האלימות, הנישול, ההעברה הכפויה, הגבלות התנועה והדיכוי הפוליטי, ומבהירה לפלסטינים כי הסיכוי שפגיעות כאלה יובילו לחקירה אפקטיבית, לענישה או לסעד הוא זניח.

החסינות אינה מסתכמת רק בהיעדר ענישה לאחר מעשה. היא מייצרת מראש תנאים שבהם הפוגעים יודעים כי המערכת צפויה לגבות אותם באמצעות הכשרת המעשה, הצגתו כפעולה ביטחונית לגיטימית, עיכוב החקירה או סגירת התיק. במובן זה, החסינות היא אחד התנאים המאפשרים את ביצוע המעשים הבלתי אנושיים ואת המשכם במסגרת משטר האפרטהייד.

מעטפת חוקיות, אי-אכיפה וטיוח

חלק מן החסינות מובנה באופן הפעולה של המדינה. פעולות הצבא, המשטרה, השב"כ, המינהל האזרחי ורשויות אחרות מוצגות מראש כפעולות ביטחוניות, מינהליות או חוקיות. צווים צבאיים, ייעוץ משפטי, נהלים פנימיים, שימוש במונחים כגון "מידתיות" וביקורת שיפוטית מוגבלת מעניקים לפגיעות בפלסטינים מעטפת של חוקיות. כך, אלימות, מעצרים, הרס, הגבלת תנועה, הפקעת קרקע ופגיעה בהתארגנות פוליטית מוצגים כאמצעים לגיטימיים הנובעים מצורך ביטחוני, אף שהם משמשים כלים מרכזיים במשטר של שליטה, הפרדה ודיכוי.

מעטפת זו מאפשרת לרוב הפגיעות להתרחש כדבר שבשגרה, בלי שהמדינה תידרש לתת עליהן דין וחשבון. כאשר פגיעה מסוימת זוכה לחשיפה תקשורתית, לביקורת ציבורית או לביקורת בינלאומית, המדינה יכולה להציג אותה כחוקית וכמוצדקת; כאשר הדבר אינו אפשרי, היא יכולה לתארה כטעות או כחריגה נקודתית ולהסתפק בבירור, בנזיפה או ב"חידוד נהלים". כך נוצרת חסינות מבנית: פעולות שהמערכת יוזמת, מאשרת או מאפשרת אינן נבחנות כמדיניות, והאחריות, אם בכלל יש כזאת, מצטמצמת ומוטלת לרוב על מבצע יחיד או על דרגים נמוכים.

לצד מעטפת החוקיות המקדימה, החסינות מתבטאת גם באי-אכיפה כמעט מוחלטת לאחר מעשה, גם ביחס לאלימות החורגת מן ההצדקות הרגילות של המשטר. בשנים 2016-2024 הועלו בפני מערכת אכיפת החוק הצבאית 2,427 תלונות על פגיעות של חיילים בפלסטינים וברכושם. רק ב-552 מן המקרים – שהם 22.7% מן התלונות – נפתחה חקירה; רק ב-23 מקרים, שהם 0.9% מן התלונות, הוגש כתב אישום. כאשר התלונה נוגעת להרג פלסטינים בידי חיילים, הסיכוי שיוגש כתב אישום [נמוך עוד יותר](#).

דפוס דומה מתקיים ביחס לאלימות ישראלים נגד פלסטינים. [לפי נתוני יש דין](#) לשנים 2005-2025, 93.6% מתיקי החקירה שנפתחו במשטרה בגין עבירות ממניע אידיאולוגי של ישראלים נגד פלסטינים הסתיימו ללא כתב אישום, ורק 3% מן התיקים הסתיימו בהרשעה מלאה או חלקית. במקרים רבים, ניסיונות של פלסטינים או פעילים להזעיק את המשטרה או את הצבא אינם מובילים להגנה על הנפגעים. לעיתים הכוחות מגינים על התוקפים, פועלים נגד הפלסטינים שנפגעו או משתתפים בעצמם באלימות.

גם הקושי להגיש תלונה הוא חלק מן המנגנון. פלסטינים יודעים שהסיכוי לחקירה אפקטיבית ולמיצוי דין הוא זניח, ולעיתים חוששים, בהתאם לניסיון העבר, שהגשת תלונה תוביל להתנכלות נוספת, לפגיעה בבני משפחה או לשלילת היתרים. ואכן, כאשר הגוף שאמור לקבל את התלונה הוא חלק מן המשטר השולט בחיי המתלוננים, הפנייה אליו עלולה להיות מסוכנת וחסרת תוחלת.

במשך עשרות שנים פנה בצלם למערכת אכיפת החוק הצבאית בדרישה לחקור פגיעות של חיילים בפלסטינים. במאי 2016 החליט הארגון להפסיק להגיש תלונות, [לאחר שהגיע למסקנה](#) כי היא אינה משמשת מנגנון אפקטיבי להגנה על פלסטינים ולמיצוי דין עם הפוגעים בהם, אלא מנגנון לטיוח וליצירת מצג של מערכת חקירה עצמאית ואפקטיבית.

אוקטובר 2023 והלאה: חסינות גלויה ונורמליזציה של אלימות

מאז אוקטובר 2023 נעשתה החסינות גלויה ובוטה יותר. אלימות שבעבר הוכחשה, או שנעשה ניסיון להסתירה, מתבצעת כיום לא פעם לעיני מצלמות, מתועדת בידי המבצעים עצמם, מופצת ברשתות החברתיות ומוצגת כהצלחה. גם כאשר האלימות מתועדת וזהות הפוגעים ידועה, התיעוד כמעט שאינו מוביל לחקירה אפקטיבית או למיצוי דין. הדבר ממחיש כי האלימות אינה נתפסת עוד כמעשה שיש להסתירו, אלא כאלמנט גלוי ומנורמל של המשטר.

ביטוי לכך הוא הפרסום השיטתי של תיעוד וסיכומים של תקיפות בערוצי תקשורת המזוהים עם מתנחלים ופעילי ימין. בפוסט שפורסם בסוף אוקטובר 2025 בערוץ הטלגרם "נוער הגבעות" תחת הכותרת ["סיכום המאבק באויב הערבי בארץ הקודש בחודש תשרי"](#), נטען כי במהלך החודש הותקפו 55 כפרים פלסטיניים ביותר מ-90 תקיפות. עוד נטען כי נשרפו 33 כלי רכב ו-12 בתים, נפצעו 25 פלסטינים ונכרתו אלפי עצי זית, נוסף על נזקים אחרים. המעשים הוצגו כהישג, ולא כעבירות שיש לחשוש מחשיפתן. עצם התיעוד, הספירה וההתפארות הפומבית ממחישים את הנורמליזציה של האלימות ואת היעדר החשש מפני חשיפתה. בד בבד, ההגנה המוסדית על מתנחלים הפוגעים בפלסטינים נעשתה מוצהרת יותר. בנובמבר 2023 [פורסם](#) כי מסמך של מפקד פיקוד המרכז, שאליו צורפה חוות דעת של בכירים בשב"כ, התריע שהמשטרה נמנעת מאכיפת החוק נגד גורמי ימין קיצוני

בעקבות הנחיה של השר לביטחון לאומי; המשטרה הכחישה שקיבלה הנחיה כזאת. בנובמבר 2024 [הודיע שר הביטחון](#) ישראל כ"ץ על הפסקת השימוש בצווי מעצר מינהליים נגד מתנחלים. ביולי 2025 [הצהיר מפקד מחוז ש"י](#), ניצב משה פינצ'י, כי "ההגנה על ההתיישבות קודמת לאכיפת החוק והסדר", והבהיר כי המשטרה נמצאת בגדה "בשביל ההתיישבות". מגמה זו נרשמה גם במנגנוני הביטחון האחרים. באפריל 2026 [דווח](#) מפי מקורות במערכות הביטחון כי מאז כניסתו של דוד זיני לתפקיד ראש השב"כ צומצמו המשאבים המוקצים לחטיבה העוסקת באלימות ובטרור יהודיים, וכי זיני מייחס חשיבות משנית לפגיעות של מתנחלים בפלסטינים. הצטברותם של צעדים, הצהרות ודפוסי פעולה אלו מצביעה על כך שהיעדר האכיפה אינו רק תוצאה של חולשה מוסדית. המדינה מחמשת מתנחלים ומשלבת אותם במסגרות ביטחוניות, נמנעת מאכיפה אפקטיבית נגדם, מצמצמת את השימוש בכלים שנועדו למנוע אלימות ולהעניש את מבצעה ומחלישה מנגנוני פיקוח. בכך היא יוצרת סביבה שבה אלימות נגד פלסטינים נתפסת כנסבלת, מוגנת, ולעיתים אף משתלבת במדיניות הרחבת השליטה ודחיקת הפלסטינים מן המרחב.

חסינות והיעדר דין וחשבון הם חלק מהותי במבנה השליטה הישראלי, ובפועל הם מאפשרים ומעודדים את המשך ביצועם של מעשים בלתי אנושיים, במובן של סעיף 2 לאמנת האפרטהייד. כאשר פגיעות חוזרות ונשנות אינן נחקרות ואינן נענשות, וכאשר מבצעה נהנים מגיבוי מוסדי, משפטי ופוליטי, החסינות מחזקת את המסקנה כי מדובר במשטר ממוסד של שליטה ודיכוי שיטתיים, ולא באירועים חריגים או מבודדים.

כאמור לעיל, מעבר לאיסור על אפרטהייד, המשפט הבינלאומי מטיל על מדינות חובות למנוע הפרות חמורות, לחקור אותן, להעמיד לדין את האחראים להן, להעניק סעד לנפגעים ולהבטיח כי ההפרות לא יישנו.⁹ כאשר ישראל אינה ממלאת חובות אלו ביחס לפגיעות שיטתיות בפלסטינים, אין מדובר בכשל נקודתי באכיפה, אלא בדפוס שיטתי המגן על הפגיעות ומאפשר את הימשכותן כחלק ממשטר האפרטהייד. דפוס זה מרתיע נפגעים מלהגיש תלונות ומעמיק את שלילת ההגנה המשפטית מן הקבוצה הנשלטת.

בגדה המערבית, החסינות מחברת בין כל צירי המחיקה: היא מאפשרת לאלימות להימשך ומעודדת אותה, משמרת את הגבלות התנועה, מאפשרת את החנק הכלכלי, מחלישה את ההתארגנות הפוליטית והחברתית ומכשירה את ההשתלטות על המרחב. באופנים האלה, החסינות מאפשרת למנגנוני המחיקה לפעול לאורך זמן, להפוך לשגרה ולהתבסס כחלק ממשטר האפרטהייד הישראלי.

9. ראו סעיף 2(3) לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות; סעיף 6 לאמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית; Human Rights Committee, General Comment No. 31, paras. 15-18; Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation, G.A. Res. 60/147 (2005).

סיכום: המשמעות המשפטית המצטברת של פרויקט המחיקה בגדה המערבית

בכל המרחב שבין הים התיכון לנהר הירדן מתקיים משטר ישראלי אחד של אפרטהייד, המארגן את היחסים בין יהודים לפלסטינים באמצעות הקצאות שונות של מעמד, זכויות, משאבים וכוח פוליטי. דו"ח זה מתמקד בגדה המערבית ובוחר כיצד משטר זה פועל במרחב זה. בגדה, המשטר מתבטא בהכפפת הפלסטינים לשלטון צבאי, בעוד שיהודים החיים באותו מרחב כפופים לדין האזרחי הישראלי ונהנים ממלוא הזכויות האזרחיות והפוליטיות, וכן בביצועם של מעשים בלתי אנושיים לשם שימור השליטה והדיכוי השיטתיים. אלימות והטלת אימה, הגבלות תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי וטיהור אתני והשתלטות על המרחב הם צירי הפעולה העיקריים שבאמצעותם פועל משטר האפרטהייד הישראלי בגדה. החסינות הרחבה שמבצעי הפגיעות זוכים לה מאפשרת לצירים הללו להתקיים לאורך זמן ולהתקבע.

דיני הכיבוש אומנם ממשיכים לחול בגדה, אך אינם מהווים מסגרת חלופית לניתוח האפרטהייד ולבדם אינם מספיקים בכדי לקבל את התמונה המשפטית המלאה. בעוד השליטה הצבאית היא הכלי המרכזי שבאמצעותו פועל משטר האפרטהייד בגדה, הסיפוח וההתנחלויות מקבעים את השליטה הישראלית ומשנים את המרחב ואת הרכבו, והמשך השליטה הישראלית בשטח פוגע בזכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית. מנגנונים אלו מהווים חלק מפרויקט קולוניאלי התיישבותי שנועד להרחיב ולמסד נוכחות יהודית קבועה בשטח, ובמקביל להוביל לדחיקתו ולמחיקתו של הקיום הפלסטיני במרחב זה.

"פרויקט המחיקה" אינו עבירה עצמאית במשפט הבינלאומי. המונח מתאר את משמעותם המצטברת של משטר האפרטהייד ושל מדיניות ומעשים שהמשפט הבינלאומי מזהה ואוסר, ובהם סיפוח, הקמת התנחלויות, העברה כפויה, רדיפה, אלימות שיטתית ושלילה של זכויות יסוד. בגדה המערבית, מנגנונים אלו מרחיבים את השליטה הישראלית ומבססים את העליונות היהודית, ובמקביל מפרקים את התנאים המאפשרים לפלסטינים להתקיים כקולקטיב בעל רציפות טריטוריאלית, מוסדות, חיים חברתיים, בסיס כלכלי ויכולת לפעול למען עתיד פוליטי. זוהי המשמעות המשפטית המצטברת של מנגנון המחיקה בגדה המערבית.

6. סיכום

דו"ח זה נחתם בימים בהם ישראל מפרקת בקצב מואץ את התנאים המאפשרים לפלסטינים לקיים חיים בגדה המערבית. זה כמעט שלוש שנים שהפגיעה בחייהם של הפלסטינים בגדה מעמיקה, מתרחבת ונעשית עמוקה וגלויה יותר. פלסטינים נהרגים, בתים מועלים באש, דרכים נחסמות, משפחות מותקפות באלימות, קהילות מנושלות מאדמתן, ומעגלי הפחד והאימה מתרחבים. מתקפה ישראלית נרחבת מתחוללת בגדה המערבית, ואין באופק כוח פוליטי הפועל לעצור את ההידרדרות.

הדו"ח מבקש לתת מענה לשאלה כיצד יש להבין את הקטסטרופה האנושית המתרחשת בגדה המערבית ברגע הנוכחי – לאפיין את מנגנון הדיכוי שמפעילה ישראל כלפי הפלסטינים, להבין כיצד הוא פועל, ולבחון את הגיון המחיקה שמנחה אותו ואת המטרות הפוליטיות שהוא משרת. נקודת המוצא היא שהפרות של זכויות אדם אינן מתרחשות בחלל ריק, וכדי להגן על בני אדם מפני אלימות המשטר השולט בהם יש צורך להבין כיצד המנגנונים הפוגעים בהם פועלים בחיי היומיום, אבל גם את המערכת וההיגיון הפוליטי שמייצרים את המנגנונים הללו.

כדי להשיג זאת, הדו"ח משלב בין שתי נקודות מבט. האחת בוחנת את האופן שבו ישראל פועלת נגד הפלסטינים בגדה באמצעות חמישה צירי פעולה משולבים: הפעלת אלימות והטלת אימה, הגבלת תנועה, חנק כלכלי, הרס חברתי ופוליטי, וטיהור אתני והשתלטות על המרחב. כל אחד מן הצירים פוגע אנושות בחייהם של בני אדם, אך משמעותם המלאה מתבררת כאשר בוחנים אותם יחד. אלו מעצימים זה את זה ומפרקים את התנאים המאפשרים לפלסטינים להתקיים כיחידים, כקהילות וכקולקטיב פוליטי וחברתי.

נקודת ההסתכלות השנייה ממקמת את המנגנון הזה כחלק מהפרויקט המשטרי הרחב שבתוכו הוא פועל. את הפעולה הישראלית יש להבין במסגרת של קולוניאליזם התיישבותי: פרויקט פוליטי המבקש לבסס ריבונות קבועה של אוכלוסייה מתיישבת במרחב שבו חי עם ילידי, באמצעות דחיקתו, נישולו ופירוק קיומו הקולקטיבי. במקרה הישראלי, האפרטהייד הוא המבנה המשטרי המארגן את העליונות היהודית ואת השליטה בפלסטינים, ובתוכו פועל הגיון המחיקה – ההתכווננות לפירוק יכולתם של הפלסטינים להתקיים כעם בעל זיקה לאדמה, מוסדות, כוח פוליטי, זיכרון, זכויות ותביעה לעתיד.

בחינת שני המישורים יחד חושפת את המהלך הכפול של פרויקט המחיקה בגדה המערבית: ישראל מפרקת את הקיום הפלסטיני, ובמקביל מארגנת מחדש את המרחב כדי להרחיב ולמסד שליטה וריבונות יהודית. אדמות ומשאבים עוברים לשליטה יהודית; התנחלויות, מאחזים וחוות

מתרחבים; ומערכות של חוק, תכנון, תשתיות ותקציבים מבססות נוכחות יהודית רציפה וקבועה במרחב. שני התהליכים כרוכים זה בזה: פירוק הקיום הפלסטיני מאפשר את הרחבת הנוכחות והשליטה היהודית במרחב, והרחבתן של אלה מקבעת ומעמיקה את הדחיקה והפירוק. המחיקה של הקיום הפלסטיני כרוכה אפוא בביסוסו של סדר משטרי המבוסס על עליונות יהודית.

הפרויקט הזה אינו חדש. הוא נשען על מנגנונים שישראל פיתחה והפעילה במשך עשורים. אולם מאז הקמת הממשלה הישראלית הנוכחית בסוף 2022, וביתר שאת מאז אוקטובר 2023, ניכרות בו האצה והחרפה. פעולות שבעבר הוצגו כזמניות, כחריגות או ככאלה שנובעות מצורך ביטחוני מתבצעות כיום בהיקף רחב ובאופן ישיר ומוצהר יותר. סמכויות, תקציבים וכוח פוליטי מועברים לגורמים שמחויבים להרחבת ההתנחלות, לסיפוח ולדחיקתם של פלסטינים, והחיבור בין מוסדות המדינה, הצבא, תנועת ההתנחלות ומיליציות המתנחלים נעשה גלוי והדוק יותר. תוכנית ההכרעה של בצלאל סמוטריץ' היא ניסוח פוליטי ואופרטיבי מובהק של הגיון המחיקה, ורכיבים מרכזיים שלה מקבלים בשנים האחרונות ביטוי במדיניות רשמית ובפעולות בשטח.

כל אלה מתרחשים בתוך מציאות פוליטית וחברתית שעברה שינוי עמוק מאז אוקטובר 2023. במשך כמעט שלוש שנים מבצעת ישראל ג'נוסייד בפלסטינים ברצועת עזה. ההרג ההמוני, ההרעבה, ההרס, העקירה והפגיעה במערכות החיים אינם מתרחשים בשולי המערכת הישראלית, אלא מבוצעים בידי הצבא ומערכות המדינה וזוכים לתמיכה פוליטית וציבורית רחבה בחברה היהודית בישראל. נרמול ההרג וההרס אדירי הממדים שזורעת ישראל ברצועת עזה הרחיב דרמטית את גבולות האלימות הנתפסת כלגיטימית כלפי פלסטינים בכלל. הדעה הומניזציה של הפלסטינים היא אחד התנאים המאפשרים את הרחבתה ואת הפעלתה, בגלוי, בידי מערכות השלטון והצבא.

השינוי הזה ניכר גם בגדה המערבית, ומתבטא בפרקטיקות שמפעילה שם ישראל: הפצצות מן האוויר, הרס נרחב של אזורי מגורים ותשתיות, הקלה במדיניות הפתיחה באש, עקירה המונית, והפעלת כוח צבאי בהיקפים שבעבר נחשבו חריגים. הזליגה של פרקטיקות של הצבא מעזה אל הגדה ממחישה את השינוי בגבולות הכוח שישראל נכונה להפעיל כלפי פלסטינים. בעזה הגיע הגיון המחיקה לצורתו הג'נוסיידלית; בגדה הוא מתממש באמצעות מנגנון משולב של נישול, טיהור אתני, אלימות, שליטה בתנועה ובכלכלה ופירוק החיים החברתיים והפוליטיים. הג'נוסייד בעזה ופרויקט המחיקה בגדה הם מופעים שונים של אותו פרויקט משטרי, המכוון נגד יכולתם של הפלסטינים להתקיים כעם.

למשטר הזה ולמעשים שבאמצעותם מקודם פרויקט המחיקה יש משמעות משפטית ברורה. המשטר הישראלי בגדה המערבית הוא משטר אפרטהייד, המבוסס על שליטה ודיכוי שיטתיים של הפלסטינים ועל קיבוע עליונות יהודית באמצעות הקצאת זכויות, הגנות, משאבים וכוח פוליטי. המשפט הבינלאומי אוסר על אפרטהייד. מעשים בלתי אנושיים המבוצעים במסגרת

משטר כזה ובמטרה לשמרו עשויים להוות את פשע האפרטהייד ופשעים בינלאומיים נוספים. במקביל, דיני הכיבוש, שהינם חלק מהמשפט ההומניטרי הבינלאומי, ממשיכים לחול בגדה המערבית, בעוד השליטה הצבאית משמשת בפועל לביסוס שליטה ישראלית קבועה, להרחבת ההתנחלויות, לקידום הסיפוח ולפגיעה בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית. ביולי 2024 קבע בית הדין הבינלאומי לצדק בחוות דעת מיעצת כי המשך נוכחותה של ישראל בשטח הפלסטיני הכבוש אינו חוקי, וכי עליה לסיימו במהירות האפשרית. המסגרות המשפטיות האלה משלימות זו את זו ומתייחסות לרבדים שונים של אותה מציאות משטרית. "פרויקט המחיקה" אינו קטגוריה משפטית עצמאית, אך המשפט הבינלאומי מזהה את רכיביו המרכזיים – אפרטהייד, סיפוח, התנחלויות, העברה כפויה, רדיפה ושליטה שיטתית של זכויות יסוד – ואוסר עליהם. חלק מן המעשים שבאמצעותם הפרויקט מתממש עשויים להוות גם פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות.

מן המציאות המתוארת כאן עולה מסקנה מוסרית ופוליטית ברורה: אי־אפשר לשים קץ לדיכוי השיטתי והאליים שמפעילה ישראל כלפי הפלסטינים בגדה המערבית באמצעות ייעול האכיפה נגד מתנחלים אלימים במיוחד, הסרתם של מחסומים מסוימים, הקפאה חלקית של בנייה או שינוי נקודתי של מדיניות. צעדים כאלה, על אף חשיבותם במניעת פשעים נקודתיים, מותירים על כנו את המבנה המייצר את האלימות, הנישול והדיכוי. המעשים המתוארים בדו"ח זה הם תוצר פעולתו של המשטר עצמו, ולא סטייה ממנו; הם נובעים מן האופן שבו המשטר מארגן את חלוקת הקרקע, הזכויות, ההגנות והכוח הפוליטי בין יהודים לפלסטינים. כדי להפסיקם נדרש שינוי של המבנה שמייצר אותם.

כדי להגן על זכויות אדם יש לשים קץ למשטר האפרטהייד הישראלי, לא להכניס בו תיקונים נקודתיים. תיקונים כאלה אינם יכולים להפוך פרויקט קולוניאלי התיישבותי המבוסס על נישול למערכת שמכבדת זכויות אדם. אי־אפשר להבטיח לפלסטינים זכויות בתוך מערכת שפועלת לשלילת כוחם הפוליטי, לשליטה באדמתם ולפירוק יכולתם להתקיים כקולקטיב. משטר המבוסס על עליונות יהודית, אפרטהייד ונישול אינו משטר לגיטימי, ואין לקבלו, לנרמל אותו או להסתפק בצמצום חלק מן האלימות והנישול שהוא מייצר.

הקהילה הבינלאומית, הרואה זה שנים את המתרחש בגדה המערבית, ממשיכה לעסוק במעשים ובאירועים נפרדים: הרחבת התנחלויות, אלימות מתנחלים, הריסות, חסימות, הפקעת קרקע, הרג של פלסטינים. הגינויים הנקודתיים שהיא מפרסמת וקריאותיה החוזרות ל"ריסון", להימנעות מצעדים חד־צדדיים או לחזרה ל"תהליך מדיני" מאפשרים לה להימנע ממילוי חובותיה להגן על בני אדם החיים תחת משטר שפועל באופן מערכתי לפגיעה בהם ובזכויותיהם, ומעניקים לישראל זמן, מרחב פעולה וחסינות להמשיך ולקדם את פרויקט המחיקה. חסינותה של ישראל בפני העולם, והתמיכה המדינית, הצבאית, הכלכלית

והדיפלומטית שהיא זוכה לה, מעניקות לה משאבים, לגיטימציה וחופש פעולה להמשיך ולבצע פשעים נגד הפלסטינים בלי שתידרש לתת על כך דין וחשבון.

על מדינות ומוסדות בינלאומיים מוטלת החובה המוסרית והמשפטית לעשות כל שביכולתם, ולהפעיל את כל האמצעים העומדים לרשותם בהתאם למשפט הבינלאומי, כדי למנוע מישראל להמשיך בפשעה ולהגן על הפלסטינים מפניהם.

כל סדר פוליטי עתידי צודק חייב להתבסס על הכרה בפלסטינים כעם בעל זכויות קולקטיביות וזכות לעצב את עתידו, ולא כאוכלוסייה שישאל או גורמים בינלאומיים רשאים לנהלה. לא ניתן להמשיך לקבוע עבור הפלסטינים את תנאי חייהם ואת מעמדם הפוליטי באמצעות כפייה, שליטה צבאית או הסדרים המשמרים את יחסי העליונות הקיימים. זכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית ולחיים קולקטיביים היא נקודת מוצא לכל מציאות צודקת.

בצלם נאבק למען עתיד של חופש, צדק, שוויון ודמוקרטיה לכל בני האדם החיים בין הים לנהר. עתיד כזה מחייב לשים קץ למשטר האפרטהייד ולשליטה הצבאית בפלסטינים, ולהבטיח לכל בני האדם החיים במרחב הזה זכויות אישיות וקולקטיביות, השתתפות פוליטית שווה ואפשרות ממשית לעצב את עתידם. הפסקת הפשעים והפרות הזכויות היא תנאי הכרחי, אך מן ההכרח גם להכיר בעוולות, לתת עליהן דין וחשבון ולהתמודד עם תוצאותיהם המתמשכות של הנישול והעקירה בעבר ובהווה, של האלימות ושל הפירוק החברתי והפוליטי. לשם כל אלה נדרש שינוי מן היסוד של המבנה המשטרי הקיים, ובנייה של מערכת המבוססת על ערכים השווה של כל בני האדם והמבטיחה את זכותם לחיות בחופש, בשוויון, בביטחון ובכבוד.